

30к-1

12843

ПРОЛЕТАРЫ ВСІХ КРАЕЎ, ЗАЛУЧАЙЦЕСЯ!

СОЦЫЯЛІСТЫЧНАЕ БУДАЎНІЦТВА

СОЦІАЛІСТИЧЕСКОЕ

СТРОИТЕЛЬСТВО

ПОЛІТЫКО-ЭКОНОМІЧНЫ
ЧАСОПІС

Б
С
С
Р

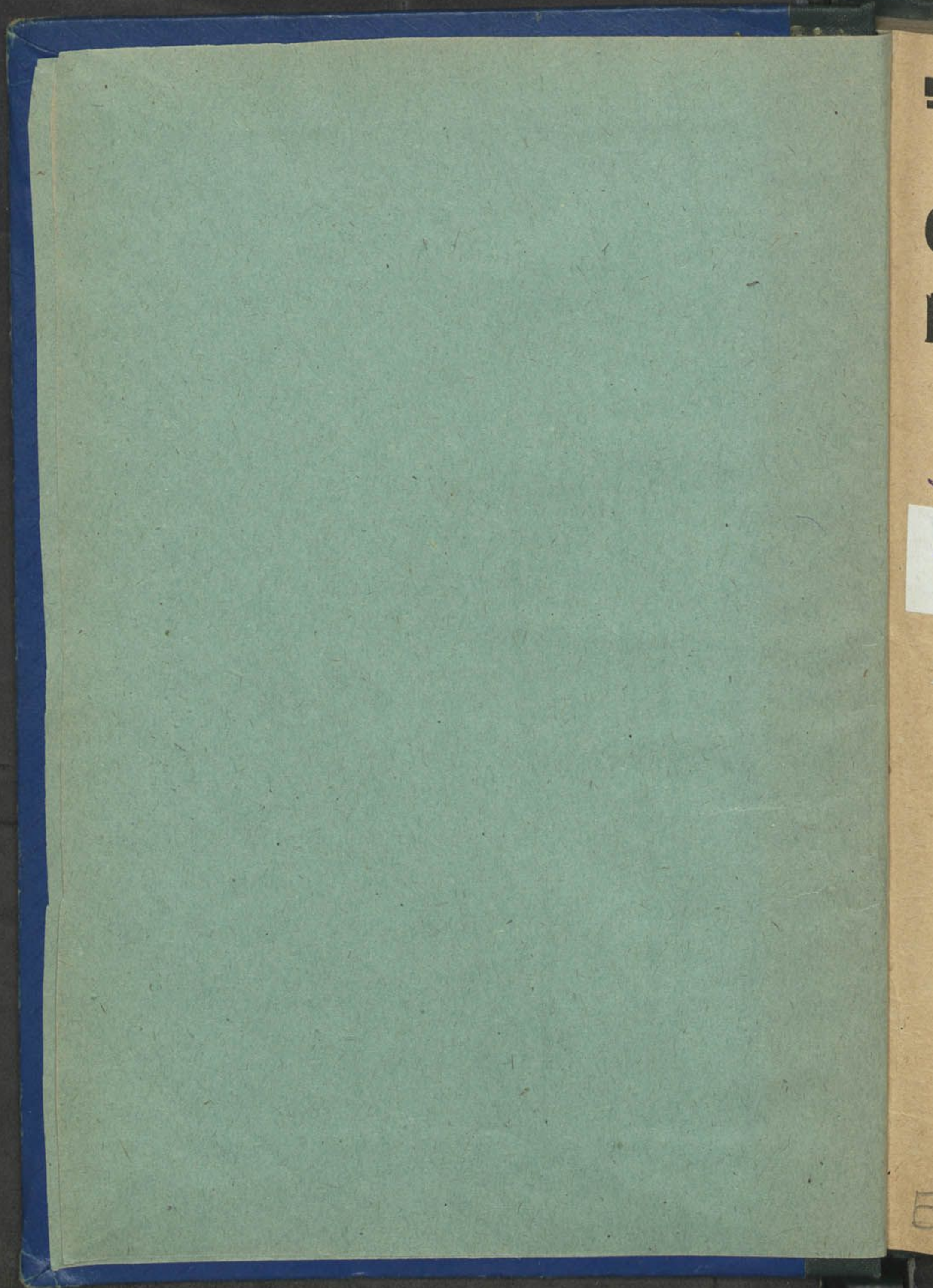
50981
5000
18605

1931

СТУДЗЕНЬ-ЛЮТЫ

12

ВЫД. САВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ МЕНСК



Зор. 2
12843

СОЦЫЯЛІСТЫЧНАЕ БУДАЎНІЦТВА

35

ШТОМЕСЯЧНАЯ ПОЛІТЫКА-ЭКОНОМІЧНАЯ
ЧАСОПІСЬ ДЗЯРЖПЛЯНУ БССР

№ 1-2

СТУДЗЕНЬ—ЛЮТЫ
1931

ГОД ВЫДАЊНЯ ШОСТЫ

МЕНСК—1931



0005/48605

Бп

Галоўлітбел № 1166.
Зак. № 1669—600 экз.
«Палесдрук», Гомель.



З Ь М Е С Т

	Стар.
Ад рэдакцыі	5

А Д Д З Е Л І.

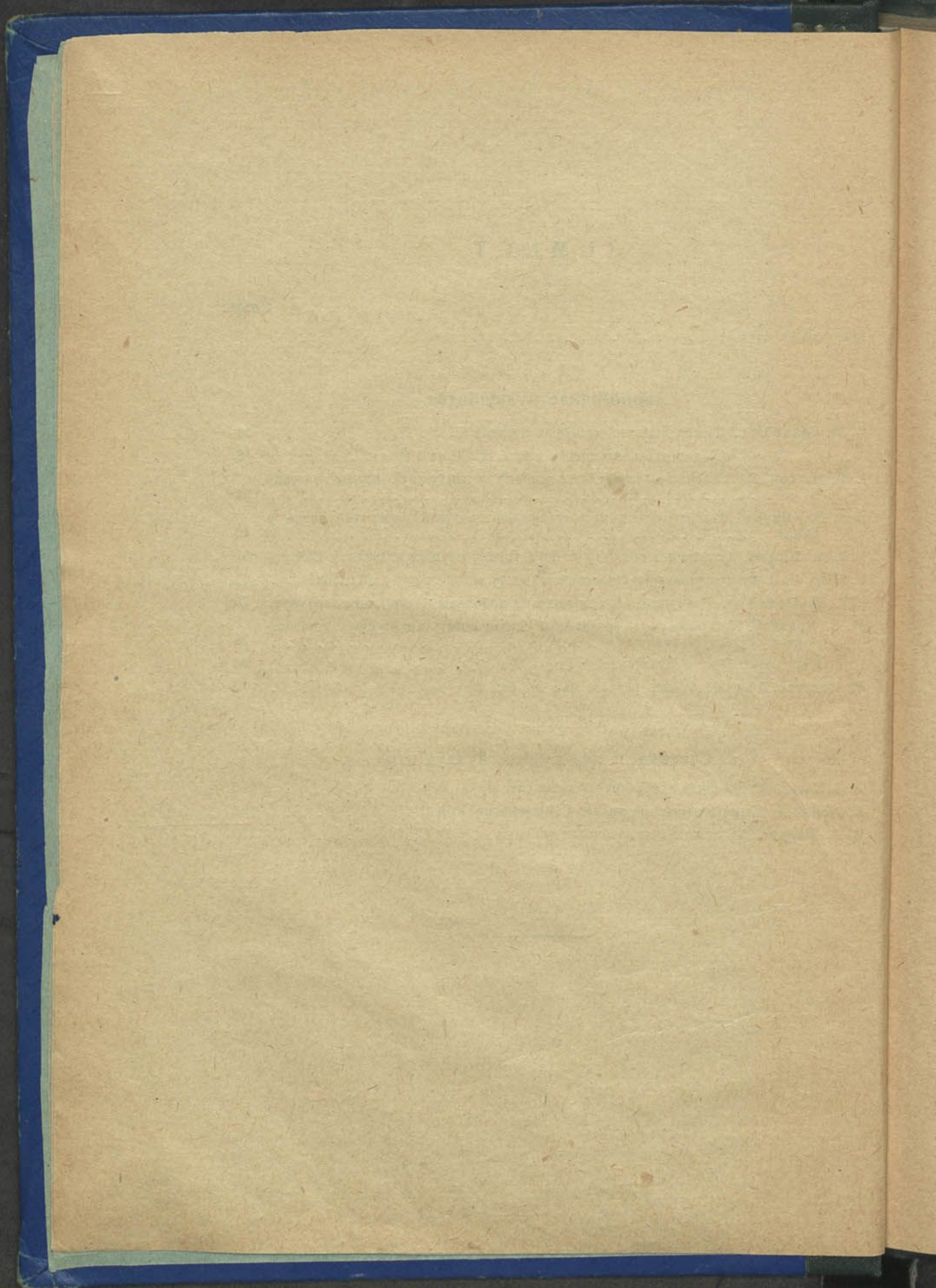
Эканомічнае будаўніцтва.

С. Л. Гольдбэрг. Дзесяцігодзьдзе плянавых органаў	11
„ „ Аб народна-гаспадарчым пляне БССР на 1931 г.	18
І. Мерымскі. Эфэктыўнасьць капіталаўкладаньняў у запалкавую прамысловасьць БССР	35
Інж. М. Шпунт. Рэканструкцыя прамысловасьці хэмічнай апрацоўкі дрэва ў БССР	45
Інж. М. Шпунт. Утылізацыя водкідаў бойні і трупаў паўшай жывёлы ў БССР	57
С. Шэр. Да projektu мылаварна-гідрогенізацыйнага камбінату ў г. Магілёве	65
І. Т. Аўчыньнікаў. Матэрыялы да вырашэньня праблемы беларускага пэрламуту	73
М. Я. Драздоў. Матэрыялы па арганізацыі сьвэржаротаў для буйных сьвінагадоўчых саўгасаў і колгасаў	76
Язэп Курганскі. Пра сіласаваньне кармоў	98
М. Пелехаў. Аб эліце буйнае рагатае жывёлы БССР	105

А Д Д З Е Л ІІ.

Савецкае і культурнае будаўніцтва.

А. І. Хацкевіч. Дзесяты Ўсебеларускі зьезд саветаў	113
С. Лодысеў. Кароткі нарыс аб рабоце Сьмільавіцкага РВК	122
В. А. Мацьяс. Аб становішчы завочнага навучаньня ў БССР	130



Ад рэдакцыі.

Наша краіна—краіна дыктатуры пролетарыяту—уступіла ў пэрыод соцыялізму і завяршае пабудову фундаменту сваёй соцыялістычнай эканомікі. Характэрнымі зьяўляюцца ня толькі нябачныя тэмпы росту, пакінуўшыя далёка за сабой тэмпы разьвіцьця капіталістычных краін, дасягнутыя гэтымі апошнімі ў свае лепшыя часы, але і тыя асаблівае данага этапу, якія карэнным чынам адрозьніваюць яго ад усяго ранейшага пэрыоду.

Асаблівае данага этапу нашага разьвіцьця ўносяць цэлы рад якасна новых момантаў і ў плянавую работу ўсіх яе відаў. Па-новаму ставіцца цяпер рад асноўных пытаньняў плянавай работы. Зьмяняецца самы аб'ём плянаваньня, а разам з тым зьмяняецца і сыстэма плянаваньня, зьмяняюцца і мэтоды яго. „Трымаць усе гаспадарчыя падважнікі ўсяе народнае гаспадаркі“, „падпарадкаваць сельскую гаспадарку соцыялістычнай індустрыі“—гэта значыць, з пункту погляду плянаваньня, мець плян усяе народнае гаспадаркі, ахапіць плянам усё больш ня толькі прамысловасьць, але і сельскую гаспадарку, падпарадкаваць рух усяе народнае гаспадаркі рашаючаму ўздзейнічаньню пляну непасрэднага будаўніцтва соцыялізму.

У сучасны момант, калі гіганцкі рост соцыялістычнай індустрыі і рэканструкцыя сельскае гаспадаркі забяспечылі пасьпяховае будаўніцтва соцыялізму, далейшае падвышэньне матэрыяльнага і культурнага ўзроўню рабочае клясы, павялічэньне яе ліку і ліквідацыю беспрацоўя,—плянавая работа зьяўляецца ня проста габінэтнай творчасцю прэктаў і дырэктыв, а нясупыннай барацьбою, якая вядзецца шырокім фронтам за ажыцьцяўленьне вялікіх задач пабудовы соцыялізму. У гэтай барацьбе прымаюць актыўны ўдзел з праяўленьнем творчага энтузіязму мільёны працоўных. І толькі пры гэтай умове, а не „самацёкам“ або „стыхійна“, можа быць дасягнута перамога. Масы ўдзельнічаюць у складаньні пляну, высоўваючы свае сустрэчныя нізавыя пляны. Далейшае разгортваньне сустрэчных плянаў ёсьць лепшая гарантыя супроць опартунізму, супроць недаацэнкі нашых дасягненьняў, магчымасьцяў, супроць усякай бюрократызацыі пляну, супроць шкодніцтва. Увязка гэтых асобных сустрэчных плянаў, уключэньне іх у народнагаспадарчы плян наогул ёсьць адна з часовых задач плянаваньня.

Тут вялізнае значэньне мае пэрыодычны, політыка-экономічны друк, перад якім стаяць адказнейшыя задачы як у галіне арганізацыі і выхаваньня мас, так і наогул у галіне асіленьня ўсіх труднасьцяў, якія сустракаюцца на шляху соцыялістычнага будаўніцтва. У БССР адзінай політыка-экономічнай часопісьсю, якая павінна асьвятляць увесь комплекс народнагаспадарчых праблем па асобных галінах, зьяўляецца часопісь „Соцыялістычнае будаўніцтва“. За мінулыя пяць год свайго існаваньня часопісь у асноўным выявіла свой твар, вызначыла свой кірунак і характар, як часопісь, адбіваючая становішча і пэрспектывы народнае гаспадаркі. Разам з тым часопісь „Соцыялістычнае будаўніцтва“ ў мінулым зрабіла цэлы

рад грубейшых памылак, змяшчаючы артыкулы, яўна скажаючыя генэральную лінію ленінскай партыі, ня даўшы гэтым скажэньням належнай бальшавіцкай ацэнкі і адпору. Часопісь сваячасова не дала рашучага адпору тым буржуазным скажэньням у практыцы і мэтадологіі плянаваньня народнае гаспадаркі БССР, якія мелі месца пры складаньні „Пяцігадовага пляну разьвіцьця народнае гаспадаркі і культуры БССР.“ На яе старонках недастаткова рашуча вялася барацьба з буржуазнай ідэалёгіяй і мэтадологіяй, барацьба з ідэалёгічнай беспрынцыповасьцю і эклектызмам і рознага роду антыленінскімі ўхіламі. На старонках часопісі сваячасова і сыстэматычна не знаходзілі адбітку цэлы рад баявых задач соцыялістычнага будаўніцтва БССР, а таксама эканомічныя пытаньні, якія зьвязваюць эканоміку БССР з эканомікай іншых частак СССР.

Слабым і, больш таго, хваравітым, недапушчальным месцам у рабоце часопісі „Соцыялістычнае будаўніцтва“ зьяўляецца ўсё яшчэ слабая сувязь з актывам гаспадарнікаў, недастатковае ўкараненьне часопісі ў штодзённае жыцьцё асобных гаспадарчых адзінак як прамысловасьці буйных гарадоў, так і сельскае гаспадаркі, чым тлумачыцца такое недапушчальнае адставаньне выхаду часопісі ў сьвет, а значыць, часта несваячасовае асьвятленьне важнейшых політыка-эканомічных пытаньняў сёньняшняга дня.

Улічваючы вялізарнае агітацыйнае і мобілізуючае значэньне растлумачэньня і папулярызацыі пляну пабудовы соцыялізму для працоўных мас СССР і капіталістычнага сьвету, мы ўжо зараз павінны разгортваць дасьледчыя работы і шырокае абгаварэньне асноўных пытаньняў новага пэрспэктыўнага пляну, перш за ўсё пытаньняў тэхнічнай рэканструкцыі, як цэнтральных, у гэтым пэрспэктыўным плане, ні ў якім выпадку не замыкаючы гэтага абгаварэньня вузкім колам „тэорэтыкаў“. У адпаведнасьці з гэтымі задачамі, якія высоўваюцца ў сучасны момант перад плянаваньнем, і павінна быць пастаўлена ў 1931 г. работа часопісі „Соцыялістычнае будаўніцтва“. Непрымірмая, рашучая барацьба з ухіламі ад генэральнай лініі партыі, у прыватнасьці ў пытаньнях тэорыі і практыкі плянавай работы, зьяўляецца цэнтральнай задачай нашай часопісі. Патрэбы соцыялістычнай рэканструкцыі настойліва высоўваюць неабходнасьць паглыбленай прапрацоўкі, на аснове пасьлядоўнага правядзеньня марксысцка-ленінскага мэтаду, раду асноўных проблем соцыялістычнага плянаваньня. Гэтая работа непарыўна зьвязана з крытычнай перамогай і канчатковым выкрыцьцём усякіх буржуазных і шкодніцкіх „тэорыяў“ плянаваньня, ня ўзятых яшчэ як сьлед пад абстрэл марксысцка-ленінскай навуковай думкай. Ня менш важнай задачай зьяўляецца таксама актыўна ўдзельнічаць у штодзённай практыцы соцыялістычнага будаўніцтва, быць першым у радох змагароў за выкананьне пляну. Для гэтага часопісь „Соцыялістычнае будаўніцтва“ павінна сыстэматычна і сваячасова асьвятляць пытаньні выкананьня пляну і хутка адгукацца на тыя пытаньні, якія ўзьнікаюць у ходзе самога жыцьця.

Апрача абгаварэньня агульных пытаньняў мэтадологіі соцыялістычнага плянаваньня і агульных проблем соцыялістычнай рэканструкцыі, дзе вялізарнейшае значэньне будучь мець пытаньні тэхнічнай рэканструкцыі і, у першую чаргу, энэргетыкі, асабліва ўвага павінна быць зьвернута на пытаньні нізавога, раённага плянаваньня комплекснага тыпу, а таксама на пытаньні апэрацыйнага плянаваньня і сустрэчныя пляны прадпрыемстваў, саўгасаў, колгасаў і г. д. Проблема вучоту непарыўна зьвязана па ўсіх зьвоньнях з плянавай работай. На асьвятленьне пытаньняў мэтадологіі вучоту як народнагаспадарчага, так і нізавога павінна быць зьвернута асабліва ўвага, адвёўшы для гэтай

мэты значнае месца ў агульным аб'ёме часопісі, чаго ня было зроблена да гэтага часу. Нарэшце, апрача агульных пытанняў мэтадологіі, часопісь будзе асьвятляць пытаньні арганізацыі плянавай і вучотнай работы.

Усё гэта патрабуе абмену вопытам і шырокага грамадзкага абгаварэньня.

Асьвятленьне дасягненьняў і недахопаў нашага соцыялістычнага будаўніцтва дапаможа асноўнаму кадру нашых чытачоў шырэй разгарнуць крытыку і самакрытыку вакол самых складаных народна-гаспадарчых праблем.

Задача, якая стаіць перад часопісьсю „Соцыялістычнае будаўніцтва“ на 1931 г., патрабуе ад нас набліжэньня часопісі да шырокага кола чытачоў пролетарскай грамадзкасьці і самай цеснай сувязі з апошняй. Толькі пладатворчы ўдзел гэтай грамадзкасьці, шырокіх колаў спэцыялістаў і гаспадарнікаў дасьць магчымасьць часопісі выканаць пастаўленыя перад ёю задачы ў трэці, рашаючы год пяцігодкі. Толькі пры ўдзеле гэтых шырачэзных колаў у абгаварэньні ўсіх пытанняў соцыялістычнага будаўніцтва наогул і ў прыватнасьці пытаньняў тэорыі плянаваньня і практыкі часопісь зможа дапамагаць больш выразна, больш чотка і сваячасова праводзіць на гэтым важнейшым вучастку генэральную лінію ленінскай партыі.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY NATHANIEL BENTLEY
VOLUME I
PUBLISHED BY J. B. BENTLEY
1822

А Д Д З Е Л І.
**ЭКОНОМІЧНАЕ
БУДАЎНІЦТВА.**

BY THE HILLARY
AND THE HILLARY

Дзесяцігодзьдзе плянавых органаў.

22 лютага 1921 году Саўнарком, у той час яшчэ РСФСР, старшынёю якога тады зьяўляўся Уладзімер Ёльліч Ленін, выдаў дэкрэт аб арганізацыі Дзяржпляну і палажэньне аб Дзяржаўнай агульнаплянавай камісіі. У гэтым дэкрэце за подпісам тав. Леніна Саўнарком наступным чынам ахарактарызаваў задачы, якія стаяць перад плянавай камісіяй.

„На Дзяржаўную агульнаплянавую камісію ўскладаюцца:

а) распрацоўка адзінага агульнадзяржаўнага гаспадарчага пляну, спосабаў і парадку яго ажыццяўленьня;

б) разгляд і ўзгадненьне з агульнадзяржаўным плянам вытворчых праграм і плянавых прапаноў розных ведамстваў, а таксама абласных гаспадарчых арганізацый па ўсіх галінах народнае гаспадаркі і ўстанаўленьне чарговасьці работ;

в) выпрацоўка мер агульнадзяржаўнага характару па разьвіцьці ведаў, арганізацыі досьледаў, неабходных для ажыццяўленьня пляну дзяржаўнай гаспадаркі, а таксама па выкарыстаньні і падрыхтоўцы патрэбнага пэрсоналу;

г) выпрацоўка мер па пашырэньні ў шырокіх колах насяленьня ведаў аб пляне народнае гаспадаркі, аб спосабах яго ажыццяўленьня і норм адпаведнай арганізацыі працы“ (з дэкрэту „Аб арганізацыі Дзяржпляну“).

У момант выданьня дэкрэту наша краіна перажывала найвялікшы гаспадарчы крызіс, бо гэта быў момант, калі толькі што скончылася грамадзянская вайна.

Палажэньне нашае краіны ў гэты час было надзвычайна цяжкое. Тав. Ленін праз некалькі дзён пасля выданьня гэтага дэкрэту наступным чынам ахарактарызаваў палажэньне савецкай краіны ў гэты момант:

„Расія з вайны,—кажа ён на X зьездзе партыі ў сакавіку 1921 году,—выйшла ў такім палажэньні, што яе становішча больш за ўсё падобна да стану чалавека, якога зьбілі да паўсьмерці: сем год лупцавалі яе, і тут дай божа з кастылямі рухацца! Вось мы ў якім палажэньні! Тут думаць, што мы можам вылезці без кастылёў—значыць нічога не разумець!“ (Творы Леніна, т. XVI, стар. 245).

Тав. Ленін на гэтым-жа партыйным зьездзе выступіў са сваёю гісторычнай прапановай аб неабходнасьці ўвядзеньня новай эканамічнай політыкі. Шмат спрэчак было ў партыі аб тым, ці зьяўляецца НЭП адступленьнем, ці ён мае ў сабе і элемэнты наступленьня. Вось як сам Уладзімер Ёльліч характарызуе НЭП у сваёй прамове на VII маскоўскай губэрскай партконференцыі 29 кастрычніка 1921 г.: „Вось чаму мы знаходзімся ў палажэньні людзей, якія ўсё яшчэ прымушаны адыходзіць, каб у далейшым перайсьці, нарэшце, у наступленьне“.

Геніяльнасьць гісторычна-стратэгічнага пляну Ёльліча складаецца іменна з таго, што, ідучы на адступленьне, ён тут-жа рыхтаваў усё патрэбнае для таго, каб перайсьці ў наступленьне. Уважліва вывучаючы выступленьні і творы тав. Леніна ў гэты пэрыод, з усёй відавочнасьцю становіцца зразумелай асноўная яго думка, што НЭП мае

ў сабе ня толькі элементы адступленьня, але што адначасова тут-жа закладаўся фундамент для наступленьня. Калі мы перагортваем XVI том твораў Леніна, дык кідаецца ў вочы адна характэрная рыса: Уладзімер Ільліч за некалькі дзён да адкрыцця X партыйнага зьезду, за некалькі дзён да сваёй гісторычнай прамовы, політычнай справаздачы ЦК, 8 сакавіка з уласьцівай яму энэргіяй і настойлівасьцю заняўся пытаньнем плянаваньня народнае гаспадаркі. Докумэнты сыплюцца за докумэнтамі. Тав. Ленін выступае 21 лютага з артыкулам у газэце „Правда“ аб адзіным гаспадарчым пляне. Тав. Ленін 25 лютага піша тав. Крыжаноўскаму ліст аб тым, каб арганізаваць у самым тэрміновым парадку плянавую камісію. У арганізацыі агульнаплянавай камісіі тав. Ленін бачыў элемент наступленьня. Рыхтуючыся, з аднаго боку, да разгортваньня рыначнай стыхіі, г.зн. да адыходу, ён, з другога, тут-жа закладае грунтоўны фундамент соцыялістычнага наступленьня, бо аснова соцыялістычнага наступленьня заключаецца ў плянавай арганізацыі народнае гаспадаркі.

Мінула 10 год з таго моманту, калі Уладзімер Ільліч высунуў ідэю арганізацыі Дзяржаўнай плянавай камісіі. 10 год пад кіраўніцтвам ЦК нашае партыі мы змагаліся за выкананьне тых дырэктыў, якія пакінуў нам Уладзімер Ільліч Ленін; 10 год нашы плянавыя органы ў цяжкіх умовах дапамагаюць будаваць соцыялістычнае грамадзтва.

Было-б памылкай думаць, што ў сваёй рабоце нашы плянавыя камісіі, якія зьяўляюцца сапраўды штабамі арганізацыі соцыялістычнае гаспадаркі, не сустракаюць на сваім шляху вялізарнейшых перашкод. У жорсткай, адважнай барацьбе з клясамым ворагам ствараліся нашы плянавыя органы, і будаваліся пляны разьвіцьця соцыялістычнае гаспадаркі ў СССР. Мы пачалі з пляну ГОЭЛРО, які зьяўляўся першаю спробаю плянаваньня народнай гаспадаркі. Мы вобмацкам падыходзілі да складаньня кантрольных лічбаў, ад кантрольных лічбаў перайшлі да складаньня пяцігадовага пляну разьвіцьця народнае гаспадаркі, ад пяцігадовага пляну—да складаньня народнагаспадарчага пляну на год, а зараз мы шчыльна падыходзім да складаньня перспэктыўнага пляну разьвіцьця народнае гаспадаркі, які ахопіць тэрмін большы, чым пяць год.

Калі мы складалі пяцігадовы плян разьвіцьця народнае гаспадаркі, які ўжо зрабіўся гісторычным докумэнтам, мы сустрэлі з боку нашых ворагаў кпіны, злопыханьне; нас лічылі ненормальнымі людзьмі. У заходня-эўрапейскім друку гэты вялізарнейшай гісторычнай важнасьці докумэнт вызначалі як докумэнт, складзены групай ненормальных людзей. Ніхто не даваў веры, што можна такімі тэмпамі разьвіваць нашу гаспадарку, як гэта прадугледжана пяцігадовым плянам. Мінула два гады, зараз мы ўвайшлі ў трэці, рашаючы год пяцігодкі, і цяпер няма ніводнага чалавека—прыяцеля ці непрыяцеля—хто не даваў-бы веры таму, што мы сапраўды, на справе, ня толькі пяцігадовы плян, гэты „вар'яцкі“ докумэнт, як яго называлі, выканаем за пяць год, але лёзунг, кінуты партыяй і падхоплены ўсёй рабочай клясай, колгаснікамі і бядняцка-серадняцкімі масамі вёскі, лёзунг выкананьня пяцігодкі ў чатыры гады будзе выкананы.

Нядаўна наш таварыш, францускі камуніст Кашэн, выступаючы ў францускім парлямэнце, прыводзіў вытрымку са спэцыяльна створанай для барацьбы з бальшавікамі часопісі „Эропэн“ аднаго з самых зьлейшых ворагаў Савецкага саюзу, славянафіла Бале, які доўгі час жыў у царскай Расіі і які ня толькі сваёй антыпатыі да

бальшавізму. Вось што піша гэты вораг пра СССР:

„Знаходзячыся ў Расіі, ствараецца такое ўражаньне, што жывеш у атмасфэры містычных пэрыодаў мінулых стагодзьдзяў, калі вера ў надчалавечы ідэал уздымала масы. Саветы маюць на мэце перамагчы рутыну, гультайства, нядбайнасьць і адначасова перамагчы матэрыю. Яны стварылі працоўны энтузіязм, які зьяўляецца іх найбольш каштоўным памочнікам. Сярод рабочых, якія выконваюць гэтую вялікую работу, і сярод моладзі, як мужчын, так і жанчын, энтузіязм творыць цуды. Ад іх можна патрабаваць якіх хочаш ахвяр. Яны гатовы на іх. І ўсё гэта— для ажыццяўленьня пяцігодкі. Гэты плян будзе выкананы,— дадае Бале,—ён зьдзівіць сьвет вялізарнасьцю сваіх вынікаў: будзе створана соцыялістычная Расія, індустрыялізаваная па ўзору буйнейшых капіталістычных дзяржаў сьвету“. („Правда“ ад 15-III—31 г., № 73, з прамовы т. Кашэна).

Такога роду ацэнку мы сустракаем ня толькі ў такога ворага савецкай улады, якім зьяўляецца Бале, але і ў шмат якіх творах іншых зьлейшых ворагаў Савецкага саюзу. Мала гэтага, мы з гордасьцю можам констатаваць, што самыя буйныя эканомічныя інстытуты ў Амэрыцы і Эўропе зараз сур'ёзна займаюцца вывучэньнем пяцігадовага пляну. Больш таго, цяпер знаходзяцца такія разумнікі ў капіталістычным сьвеце, якія, бачачы вынікі выкананьня пяцігадовага пляну ў нас, дагаворваюцца да таго, што трэ́ было-б і капіталістычным краінам мець сваю пяцігодку. Зараз шмат „разумных“ людзей заняліся складаньнем пяцігадовага пляну для капіталістычных краін, але яны забываюцца на адну простую рэч, яны забываюцца, што ім не хапае невялікага, ім не хапае дыктатуры пролетарыяту, бо без дыктатуры пролетарыяту, якая адна заклікана будаваць соцыялістычнае грамадзтва, ні аб якім пляне ня можа быць і гутаркі.

Капіталістычнай гаспадарцы ня толькі не да твару, але яна ня мае магчымасьці весьці плянавую гаспадарку, бо гэта супярэчыць самому існаваньню капіталістычнае гаспадаркі, анархічнай па сутнасьці. Вось чаму ўсе гэтыя разважаньні і гутаркі аб пяцігадовым пляне застаюцца разважаньнямі і гутаркамі да таго часу, пакуль пролетарыят капіталістычных краін ня скруціць шыі сваёй буржуазіі, так сама як у свой час у кастрычніку 1917 году мы скруцілі шыю нашай буржуазіі.

Аглядаючыся назад на пройдзены нашай краінай шлях, нават і сьляпы можа констатаваць вялізарнейшыя дасягненьні ва ўсіх галінах народнагаспадарчай дзейнасьці.

Ніжэй паданыя лічбы па асноўных вядучых галінах-даюць малюнак тых вялізарнейшых зрухаў, з якімі мы маем справу.

П А З В А	Адзінка вымярэння	1913 г.	1921 г.	1931 г.
Чыгун	млн. тон	4,2	0,117	8,0
Сталь	„ „	4,3	0,175	8,8
Вугаль	„ „	28,9	0,3	83,5
Нафта	„ „	9,3	4,1	21,7

Вытварана электраэнэргія ў 1913 г. 1,945 млн. квг., у 1931 г.— 17,0 мільярдаў квг.

Дзякуючы плянавацьці нашае гаспадаркі, дзякуючы вялізарнейшаму энтузіязму рабочае клясы, якая стварыла новыя соцыялістычныя формы працы—соцпаборніцтва, ударніцтва, сустрэчны прамфінплян—мы маем за кароткі тэрмін такія дасягненьні, якіх ніводная краіна, ні ў водны гісторычны момант свайго разьвіцьця ня ведала.

Задача, якая стаіць перад намі зараз, заключаецца ў тым, каб у далейшым ісьці больш прысьпешанымі тэмпамі ў сваім разьвіцьці, каб здолець мобілізаваць энтузіязм, каб далей ісьці яшчэ цвёрдзей па шляху ўмацаваньня плянавацьці ў нашай гаспадарцы і гэтым самым у найкарацейшы гісторычны тэрмін дагнаць, а потым і перагнаць перадавыя капіталістычныя краіны. У вырашэньні гэтых вялізарнейшых гісторычных задач роля плянавых органаў неймаверна вырастае, бо чым мацней, чым шпарчэй будзе ісьці соцыялістычнае наступленьне на рэшткі капіталістычных элемэнтаў у горадзе і на вёсцы, тым большую ролю будзе граць плянавы пачатак у разьвіцьці народнае гаспадаркі. Ужо цяпер нам даводзіцца плянаваць вялізарную частку народнае гаспадаркі. Дзякуючы колектывізацыі сельскае гаспадаркі, якая ў Саюзе ахапіла ўжо цяпер 42 проц. сялянскіх гаспадарак, дзякуючы арганізацыі буйнейшых савецкіх гаспадарак, мы атрымліваем магутны падважнік для плянаваньня сельскае гаспадаркі. Гэта ў значнай ступені ўскладае на плянавыя органы яшчэ большую адказнасьць перад краінай, чым да гэтага часу.

Недарма ў момант, калі краіна пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі рашуча павярнула на шлях соцыялістычнага наступленьня, на шлях выцісканьня прыватна-капіталістычных элемэнтаў, клясавы вораг перш за ўсё пастараўся пралезьці ў органы плянаваньня, недарма шкоднікі ня толькі ў Маскве, але і на пэрыфэрыі абралі Дзяржплан асноўным месцам, асноўным апаратам, праз які яны праводзілі варожую, шкодніцкую работу. Паказаньні ўсіх шкоднікаў сьведчаць аб тым, што, прыкладна, у сярэдзіне 1927 г., г. зн. у момант, калі мы рашуча павярнулі ў бок соцыялістычнага наступленьня, яны пачалі весьці актыўную шкодніцкую работу, перш за ўсё ў апаратах плянаваньня.

Як магло здарыцца, што вораг так доўга, не заўважаны намі, сядзеў у плянавым апаратах?

Як магло здарыцца, што клясавы вораг праводзіў варожую, шкодніцкую політыку і работу ў нашым апаратах?

Прычыны для нас зусім зразумелыя. Мы аб гэтых прычынах шмат ужо гаварылі, шмат пісалі аб іх у друку, але нам здаецца, што ня лішнім будзе яшчэ раз успомніць тыя асноўныя прычыны, якія прывялі да такога палажэньня, што шкоднікі, у асобе Капанаў, Бонч-Асмалоўскіх, Архангельскіх, маглі некалькі год сядзець сярод нас, тварыць сваю ганебную, здрадніцкую справу. Што-ж гэта за прычыны?

Першая і асноўная прычына тая, што шмат хто з кіраўнікоў-камуністаў згубілі клясавую пільнасьць. Трэба цвёрда памятаць, што да канчатковай перамогі соцыялізму клясавая барацьба зьяўляецца няўхільнай; у адных выпадках клясавая барацьба набывае формы адкрытай крывавай барацьбы на фронтах, грамадзянскай барацьбы, блёкады, у другіх—саботажу. Якую форму шкодніцтва абярэ вораг у бліжэйшым, будучым цяпер цяжка сказаць, але адно для нас зразумела, што стары сьвет будзе змагацца ўсімі сіламі, ня спыняючыся ні перад чым, каб перашкодзіць пераможнаму будаўніцтву соцыялізму. Адсюль пры ўсіх умовах зусім абавязковым зьяўляецца захаваньне клясавай пільнасьці.

Нашыя адносіны да спецыялістаў усім вядомы, але трэба прызнацца, што мы ня зусім па-ільлічоўску падыйшлі да нашых спецыялістаў.

Уладзімер Ільліч, кажучы аб адзіным гаспадарчым пляне, так характарызуе адносіны, якія павінны быць да буржуазных спецыялістаў: „Комуніст, які ня выявіў сваёй умеласьці аб'яднаць і скромна накіроўваць работу спецыялістаў, уваходзячы ў сутнасьць справы, вывучаючы яе дэталёва, такі комуніст часта шкодны“. (Творы Леніна, т. XXVI, стар. 173). Першае мы яшчэ памятаем, а на другое шмат якія комуністы, прызнацца, моцна забыліся, забыліся, што трэба ўваходзіць у сутнасьць справы, што трэба яе дэталёва вывучаць.

Але для таго, каб увайсці ў сутнасьць справы, трэба перш за ўсё ведаць тую справу, якою ты прызначаны кіраваць, а для таго, каб ведаць справу, трэба яе вывучаць, таму тысячу раз праў тав. Сталін, які высунуў лёзунг аўладаньня тэхнікай комуністамі.

Выкрытае органамі ДПУ шкодніцтва відавочна пераконвае нас у тым, што з прычыны не аўладаньня намі тэхнікай, шкоднікі тым лягчэй маглі тварыць сваю ганебную, здрадніцкую справу.

Калі-б год таму назад запытаць кожнага рабочага на кожнай фабрыцы, што робіць Дзяржплян, чым займаецца ён, як ён працуе, дык ніводзін з самых сьведомых рабочых ня мог-бы адказаць на гэтае запытаньне, бо плянавыя органы (гэты папростку трэба ставіць ня толькі саюзнаму Дзяржпляну, але і ўсёй сыстэме плянавых органаў) працавалі так, што справа плянаваньня адбывалася ў душных кабінэтах і ўстановах, ня выносячы сваёй работы на разгляд шырокай рабочай грамадзкасьці. Не магло-б быць шкодніцтва ў плянавых органах, калі-б мы працавалі не па-кабінэтныму, калі-б нашыя пытаньні выносіліся на шырокія рабочыя канфэрэнцыі, шырокія рабочыя сходны. Зараз, атрымаўшы моцны ўдар у каршэнь, плянавыя органы перабудоўваюць сваю работу. Дзяржплян зараз распачынае правядзеньне цэлага раду мерапрыемстваў па ўцягненьні шырокіх рабочых мас у сваю работу. У першую чаргу над Дзяржплянам БССР прыняла шэфства друкарня імя Сталіна. Трэба дамагацца, каб рабочае шэфства ператварыць у сапраўдную зброю для радыкальнай перабудовы ўсяе работы Дзяржпляну. Але мала шэфства, трэба шукаць і другіх форм: паседжаньняў прэзыдыуму на заводах, фабрыках, правядзеньня рабочых канфэрэнцый для разгляду асобных плянавых разгортваньняў паасобных галін народнае гаспадаркі. Пры скліканьні будучых пленумаў Дзяржпляну трэба прыцягваць асобных ударнікаў з заводаў, выдаваць популярную літаратуру і г. д. Тут трэба плянавым органам праявіць максымум актыўнасьці і ініцыятывы.

Другая прычына. Асноўная наша памылка заключаецца ў тым, што мы думалі, а часамі і ня дрэнна думалі над тым, каб скласьці добры плян, але мы амаль нічога ня думалі над тым, як сачыць за выкананьнем народнагаспадарчага пляну. Плян гатовы, кніжка надрукавана, зацьверджана ў адпаведных інстанцыях, і на гэтым фактычна работа плянавых органаў спынялася. Абсалютна праў тав. Сталін, які на XVI партыйным зьездзе адзначыў, што толькі бюрократы могуць думаць, што плянаваньне канчаецца складаньнем пляну. Плянаваньне пачынаецца пасля складаньня пляну: сачыць за тым, каб плян выконваўся, і з гэтых назіраньняў зрабіць адпаведныя вывады для перабудовы асобных частак народнагаспадарчага пляну на хаду — вось асноўная задача нашых плянавых органаў. З гэтай задачай мы ня толькі яшчэ ня справіліся, мы толькі цяпер фактычна ставім перад

сабою гэтую задачу. Калі мы хочам сапраўды весці плянавую работу, калі мы хочам сапраўды выканаць тыя абавязкі, якія стаяць перад намі, як плянавымі органамі, мы перш за ўсё павінны паставіць справу назірання за выкананнем народнагаспадарчага пляну.

Нарэшце, трэба адзначыць, што да апошняга часу нашы плянавыя органы былі надзвычайна слаба камунізаваны і арабочаны. Вазьмеце склад хоць-бы Дзяржпляну БССР, ці шмат там камуністаў, рабочых, комсамольцаў? Вось лічбы, якія характарызуюць соцыяльны ды інш. склад Дзяржпляну БССР на 1-І 1931 г.:

НАЗВА ЧАСТАК АПАРАТУ	Усяго ўлічана на 1/1-31 г.	Соцыяльнае становішча да паступлення на савецкую коопэрац. і грамадскую працу.							Соцыяльнае паходжаньне і род заняткаў бацькоў апытваемых да Кастрычнікавай рэвалюцыі													
		Рабочы	Служачы	Селянін	Саматужн.	Гандляр.	Паслугач куду	Вольная профес.	Іншыя	Рабочы	Служачы	Селянін	Саматужнік	Гандляр	Паслугач куду	Абшарнік	Вольная профес.	Кадров. офіц. парск. арміі	Іншыя	Домаўгаснік	Судовы прыстаў	Жандар
Дзяржплан БССР . .	328	21	84	21	—	—	2	1	199	96	119	57	16	12	8	—	7	8	2	1	1	1
У тым ліку:																						
Плянавы сэктар. .	49	5	19	8	—	—	1	1	15	10	13	20	1	—	—	—	3	—	2	—	—	—
Эконом.-стат. сэктар.	234	8	50	4	—	—	—	1	171	72	92	23	15	10	8	—	4	7	—	1	1	1
Орг. сэкратарыят.	45	8	15	9	—	—	—	—	13	14	14	14	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—

Склад працаўнікоў па роду, узросту, партыйнасьці і адукацыі на 1-І 1931 г.

НАЗВА ЧАСТАК АПАРАТУ	Усяго ўлічана 1-І-31 г.	У тым ліку		Размеркаван. па ўзросту							Па партыйнасьці			Адукацыі			
		Мужчын	Жанчын	да 19 г.	20—24 г.	25—29 г.	30—34 г.	35—39 г.	40—49 г.	50 і болей	Члены і кандыд. КП(б)Б	Члены і кандыд. ЛКСМБ	Беспартыйн.	Вышэйшая (скасч. і няск.)	Сярэдняя (скасч. і няск.)	Ніжэйшая і хатняя	Няісьменных
Дзяржпл. БССР . . .	328	117	211	39	61	85	54	26	45	18	31	22	275	72	200	50	6
У тым ліку:																	
Плянавы сэктар. . .	49	38	11	—	6	10	9	4	17	3	18	1	30	37	6	6	—
Эконом.-стат. сэктар. . .	234	58	176	34	49	63	42	14	20	12	8	21	205	32	174	28	—
Орг. сэкратарыят . . .	45	21	24	5	6	12	3	8	8	3	5	—	40	3	20	16	6

Без камунізацыі нашых плянавых органаў, бяз іх арабачэння мы ня здолеем выканаць тыя задачы, якія ўскладзены на нас. Бязумоўна, што і казаць, цяжкая задача, ня легкая задача, работа вельмі сур'ёзная і складаная, але рабочая кляса нашага Саюзу зрабіла самую вялікую справу, якой ня бачыла гісторыя чалавецтва: — яна нізрынула буржуазію на тэрыторыі 1/6 частцы земнае кулі і на гэтай тэрыторыі будзе сваё соцыялістычнае грамадства. Гэта трэба цвёрда памятаць усім, хто ня верыць у творчыя сілы пролетарыяту.

Усе памятаюць грамадзянскую вайну, памятаюць, той час, калі мы пачалі арганізоўваць нашу Чырвоную армію; генэралы Дзянікіны, Урангелі і Красновы жорстка кпілі з нас. Яны казалі: „Куды ім, камандаваць арміяй зможа толькі дваранства“. Яны здэкваляліся з нас, а бабулька-гісторыя жорстка пазьдэквалялася з іх.

Мы высунулі на посты камандуючых палкамі, дывізіямі, корпусамі і арміямі рабочых, нарэшце, камандаваньне ўсёй Чырвонай арміяй далі ў рукі данбаскага рабочага. Цяпер кажуць людзі сьвядомыя, якія варожа да нас адносяцца, што гэты камандуючы далёка ня звычайны народны комісар па вайсковых справах.

У дні, калі 7-я армія біла Юдзеніча, у ангельскім друку зьявіліся зьвесткі аб тым, што на чале 7-й арміі, паводле зьвестак ангельскага камандаваньня, знаходзіцца ня больш-ня менш, як відны царскі генэрал. Але калі даведаліся, хто такі гэты відны царскі генэрал, яны хутка спынілі пісаць аб камандуючым 7-й арміяй, бо яны даведаліся, што на чале 7-й арміі стаяў, праўда, як тады казалі, чалавек з вялікай вайскавай адукацыяй,—былы малодшы ўнтэр-офіцэр, і то з нестраявых, цырульнік па спэцыяльнасьці.

Пролетарыят высунуў на камандныя пасады ў арміі, на гэтую спэцыфічную работу гэнэральных камандуючых. Няўжо цяпер, калі рабочая кляса так моцна вырасла, калі культурны ўзровень яе неймаверна падвысіўся, няўжо цяпер рабочая кляса ня мае магчымасьці накіраваць шэрэнгу людзей, якія справяцца са справай плянаваньня народнае гаспадаркі? Калі мы сур'ёзна падойдзем да вырашэньня гэтай сур'ёзнай праблемы, мы яе вырашым.

І, нарэшце, апошняе—кадры і яшчэ раз кадры. Трэба стварыць новых людзей, сьвежых людзей, з моладзі, якія павінны прыйсьці на зьмену.

Пытаньне перадачы Дзяржпляну факультэту народнае гаспадаркі Беларускага унівэрсытэту для таго, каб ператварыць яго ў інстытут эканомістаў-плянавікоў, зьяўляецца самай актуальнай задачай. Стварэньне плянавых кадраў—справа ня лёгкая. Вельмі доўга, вельмі сур'ёзна, марудна і шмат давадзецца працаваць для таго, каб стварыць гэтыя новыя кадры.

Самы доўгі, цяжкі шлях соцыялістычнага будаўніцтва прайшлі плянавыя органы; упяршыню ў гісторыі чалавецтва на $\frac{1}{6}$ часьці зямнае кулі яны дапамагаюць тварыць вялізарнейшую гісторычную новую справу, будаваць новае грамадства на новых соцыялістычных пачатках.

Было-б сьмешна і неразумна думаць, што гэтае будаўніцтва пройдзе бяз жадных памылак, што гэтае будаўніцтва пройдзе бяз жадных перашкод.

Не баяцца памылак, навучаў Уладзімер Ільіч, а ўмець іх папраўляць сваячасова, не баючыся нічога. Не баяцца перашкод, навучаў Уладзімер Ільіч, а закасаўшы рукавы, па-бальшавіцку, моцна, чарцямі біцца за перамогу цяжкасьцяй, біць усіх ныцікаў, біць усіх тых, хто баіцца гэтых цяжкасьцяй, ісьці сьмела ўперад, па шляху, які паказваў Уладзімер Ільіч. І калі мы цьвёрдым поступам, як да гэтага часу, пойдзем па гэтым шляху і далей, дык можна быць спакойным: гісторычная місія, якая прыпала на плечы рабочае клясы Савецкага саюзу, будзе выканана.

Соцыялістычнае грамадства будзе пабудавана ў СССР, і гэта будзе пачаткам будаўніцтва соцыялістычнага грамадства ва ўсім сьвеце.



Аб народна-гаспадарчым пляне БССР на 1931 г.

Са значным спазьненнем Дзяржпляну БССР удалося скласьці ўдакладнены народна-гаспадарчы плян на 1931 год. Першы квартал амаль закончыўся, калі мы свой проект унеслі ў Савет народных комісараў. Такое спазьненне зьяўляецца вялікім мінусам у праробленай намі, бязумоўна, вялізарнай рабоце. Хоць спазьненне значнае, але затое каштоўнасьць гэтай работы вялікая, бо ўпяршыню мы паспрабавалі даць разгорнуты плян у раённым разрэзе. Калі ўлічыць, што мы маем справу са 100 раёнамі, і што апарат Дзяржпляну і плянавых частак ведамстваў, у асаблівасьці раёнаў, надзвычайна слабы, будучь зразумелымі тыя вялізарнейшыя труднасьці, якія даводзілася перамагаць пры правядзеньні гэтай работы. Апрача таго, затрымкі па ўдакладненьні цэлага раду плянаў з боку цэнтральных устаноў Саюзу вельмі моцна тормозілі справу. І зараз, калі мы прадставілі свой плян Саўнаркому, некаторыя саюзныя арганізацыі, якія граюць вялікую ролю ў эканоміцы БССР („Сьвінавод“, Масла-малочны трэст ды інш.), ня далі разгорнутых вытворчых програм.

Калі мы распачалі складаньне кантрольных лічбаў у раённым разрэзе, былі скептыкі і ў нашым асяродзьдзі, якія ня верылі ў тое, што мы здолеем справіцца з гэтай справай. Толькі дзякуючы таму, што нашы колектыў даў рашучы адпор гэтым няверам і, добра ўяўляючы сабе ўсе труднасьці, рашуча ўзяўся за гэтую работу, нам удалося, нарэшце, дамагчыся пажаданых вынікаў. Але трэба цьвёрда памятаць, што гэта ўдалося нам вельмі і вельмі нялёгка і перш за ўсё таму, што раённы апарат надзвычайна быў слабы, што амаль у палавіне раёнаў ня было плянавікоў.

Апрача таго, практыкі па складаньні кантрольных лічбаў у раёнах ня было ніякай. Таму ня дзіва, што нам давялося паслаць адказных работнікаў ва ўсе раёны, больш таго, прадстаўленьня нават такім чынам лічбы мелі столькі хібаў, што пры разглядзе плянаў у Дзяржпляне давялося выклікаць прадстаўнікоў амаль усіх раёнаў у Менск, каб тут, на месцы, разабрацца ў гэтых плянах. Ня гледзячы на труднасьці, дзякуючы бальшавіцкай настойлівасьці, плян складзен. Але, калі прыпомніць, пры якіх умовах і з якімі труднасьцямі складаўся гэты плян, дык будзе зусім зразумела, што ён мае вялікія і малыя памылкі як у частцы лічбовай, так і ў мэтодологіі самога складаньня яго. У бліжэйшы час, як толькі плян атрымае санкцыю ўраду, мы мяркуем надрукаваць яго ў разгорнутым выглядзе з тым, каб самыя шырокія колы плянавых работнікаў ня толькі ў нас, у БССР, але і ў другіх частках нашага Саюзу дапамаглі нам выправіць тыя недахопы, якія, бязумоўна, маглі быць дапушчаны пры правядзеньні гэтай работы. „Не баяцца памылак, а ўмець сваячасова іх выпраўляць“, — навучаў нас Уладзімер Ільліч, і калі мы ў даным выпадку выканаем яго завет, дык трэба думаць, што ў будучым пры правядзеньні гэтых работ мы шмат якіх памылак унікнем.

У даным артыкуле мы ня ставім перад сабою задачы даць аналіз разгорнутага пляну ў раённым разрэзе, бо гэтую задачу нельга выканаць у параўнаўча кароткім часопісным артыкуле. Да гэтага пытання давядзецца яшчэ ня раз звярочвацца. Тут мы ставім перад сабою больш скромную задачу: даць агульную характарыстыку народна-гаспадарчага пляну наогул і тых асобных асноўных галін па пытаннях культурнага развіцця краіны, якія намечаны ў нашым пляне.

Даючы характарыстыку народна-гаспадарчага пляну БССР, які складзен хоць і са значным спазненнем, мы ўсё-ж лічым мэтазгодным спыніцца перш за ўсё на пражытых намі трох месяцах першага кварталу гэтага году.

Якія асноўныя паказальнікі першага кварталу п. прамысловасці?

Па прамысловасці ВСНГ за два месяцы першага кварталу па валавой прадукцыі мы маем выкананне квартальнага пляну на 55,2 процанты, за два месяцы ня выканана на 10 проц. Найбольшыя прарывы дае ільняна-прадзільная вытворчасць—35 проц., сельскагаспадарчае машынабудаўніцтва—36 проц., хэмічная вытворчасць—38,5 проц., вытворчасць шкла—42,7 проц. квартальных плянаў.

Што-ж за прычыны, якія прывялі да такіх значных прарываў у галіне выканання пляну на першы квартал 1931 г.?

Першая і асноўная прычына заключаецца ў тым, што ў нас надзвычайна дрэнна стаяла справа з забеспячэннем сыравінай, апалам і транспортам. Трэба з усёй рашучасцю сказаць, што ў шмат якіх дырэктароў заводаў і аб'яднанняў зусім недапушчальныя настроі, якія зводзяцца да таго, што калі няма сыравіны, дык плян ня можа быць выкананы. Па такіх настроях трэба біць самым жорсткім спосабам, бо пры такіх настроях ня ўжываюцца тыя захады, якія трэба ўжываць для адшукання ўнутраных рэсурсаў, для выкарыстання ўсяго таго, што можна выкарыстаць для выканання плянаў.

Апрача гэтых адзначаных прычын, сур'ёзнай прычынай невыканання пляну з'яўляецца слабасць тэхнічнага кіраўніцтва. Надзвычайна сур'ёзную ролю ў выкананні вытворчых програм граюць таксама арганізацыйныя непаладкі. Швейная прамысловасць ня выканала свайго пляну не з-за адсутнасці сыравіны, а з-за цэлага раду арганізацыйных непаладак. Трэба адзначыць, што калі мы ў асобным квартале мелі асабліва ўважлівыя адносіны да выканання вытворчых програм, дык цяпер з усёй рашучасцю трэба констатаваць паслабленне ўвагі да выканання пляну перш за ўсё з боку ўсёй нашай шырокай грамадзкасці. Па ўсіх галінах прамысловасці заўважаецца павялічэнне прагулаў, што сыгналізуе аб некаторым змяншэнні працоўнай дыцыпліны.

На даным этапе развіцця нашае гаспадаркі вялізарнейшае значэнне набываюць пытанні, звязаныя з фінансавым палажэннем нашай прамысловасці.

Аб праверцы выканання плянаў рублём.

Праўду кажучы, Дзяржбанк таксама ня выконвае асноўнай дырэктывы, данай ЦК нашай партыі аб праверцы рублём выканання плянаў. Калі мы возьмем суадносіны паміж рабочай сілай і выкананнем вытворчых програм, дык вы ўбачыце, што, з аднаго боку, у нас ня выканана вытворчая праграма за 2 месяцы на 10 проц., а ў адносінах да рабочай сілы мы маем выкананне пляну цалкам на

100 проц. Гэта сьведчыць аб тым, што фінансавое палажэньне прамысловасьці натуральна будзе пагаршацца. Тут трэба сур'ёзна ўпкінуць Дзяржбанк, які ня ўзяў, што называецца, у свае рукі прамысловасьці, ня прымуся сур'ёзна ўзяцца за правядзеньне гаспадарчага разрахунку на кожнай фабрыцы, на кожным заводзе, у кожным цэху, бо пытаньні гаспадарчага разрахунку—гэта тое зьвяно, за якое мы павінны моцна, па-бальшавіцку ўзяцца, бо без сапраўднага правядзеньня гаспадарчага разрахунку ня можа быць сур'ёзных гутарак аб прывядзеньні ў поўны парадак фінансавай гаспадаркі нашай краіны. Над вырашэньнем гэтай задачы павінны працаваць усе гаспадарнікі, а асабліва сур'ёзная роля ў гэтай справе прыпадае на плян нашай банкаўскай сыстэмы.

Калі ў адносінах да колькасных паказальнікаў мы маем справу з сур'ёзнымі прарывамі, дык ня лепш абстаіць справа з якаснымі паказальнікамі. Зусім натуральна, што калі мы ня выканалі праграмы ў адносінах да выпушчанай валавой прадукцыі, а ў адносінах да колькасьці занятых у вытворчасьці рабочых мы выканалі плян на ўсе 100 проц., дык як у адносінах да прадукцыйнасьці працы, так і ў адносінах да зьніжэньня сабекошту мы таксама ня выканалі пляну. Палажэньне з якасьцю прадукцыі засталася тое самае, што было і раней, што ня раз намі з усёй рашучасьцю падкрэсьлівалася, бо якасьць прадукцыі ня толькі не палепшылася за гэтыя два месяцы, але нават пагоршылася. Вось у кароткіх рысах работа прамысловасьці за два месяцы гэтага году.

Пытаньні і паказальнікі па сельскай гаспадарцы.

Першае і асноўнае пытаньне, на якім трэба спыніцца,—гэта пытаньне аб калектывізацыі. У якім палажэньні справа з калектывізацыяй?

Паводле даных на 1 красавіка г. г., мы маем 21,2 проц. калектывізаваных гаспадарак, але прымаючы пад увагу, што з 33 раёнаў не атрыманы звесткі за апошнюю дэкаду, трэба думаць, што мы маем 22 проц. Тэмпы, якімі мы праводзім калектывізацыю, усё пакрысе растуць, але ўсё-ж яны не даюць нам поўнай гарантыі таго, што плян аб калектывізацыі 30 проц. гаспадарак да веснавой пасеўнай кампаніі будзе выкананы. Таму асноўная задача цяпер—максымальна прысьпешыць рост калектывізацыі.

Што-ж за прычыны недастатковага прыліву бядняцкіх і сярэдняцкіх гаспадарак у колгасы?

Перш за ўсё трэба адзначыць, што ў адносінах да сур'ёзнайшага пытаньня, як разьмеркаваньне ўраджаю, сваячасовае правядзеньне чаго павінна ў максымальнай ступені стымуляваць калектывізацыю, мы на 20 сакавіка маем 13 проц. колгасаў, дзе ўраджай яшчэ да гэтага часу не разьмеркаваны. Другое—работа нашых МТС: умовы на апрацоўку зямлі заключаны ўсяго на 83 проц. Калі ўзяць асобныя раёны, дык мы маем значнае адставаньне, што інакш нельга тлумачыць, як яўна опартуністычнымі адносінамі да гэтай сур'ёзнайшае справы; за прыкладамі далёка ісьці ня варта: па Старых Дарогах заключаны ўмовы на 33 проц., па Асьвеі—на 36,7 проц., па Сіроціну—на 48,1 проц. Гэта на 20 сакавіка, калі ўжо сяўба на носе. Бязумоўна, што опартуністычныя недаацэнкі значэньня абагуленьня з боку кіраўніцтва некаторых раёнаў маглі давесці да такога палажэньня, калі ў Горацкім раёне 7,4 проц. калектывізаваных гаспадарак, у Гомель-

скім—9,2 проц., ў Сіроцінскім—9,6. Калі параўнаць, што ў Сіроцінскім 9,6 проц. колектывізаваных гаспадарак і заключана ўмоў усяго на 48 проц. з МТС, дык будзе зразумела, у чым прычына. Аб тым, што справа не ў аб'ектыўных прычынах, нас наогул пераконвае тая акалічнасць, што мы маем па БССР ужо цяпер шмат якія раёны, дзе процант колектывізацыі перавысіў 50 проц.

Другое пытаньне ня менш важнае, ад якога залежыць выкананьне народна-гаспадарчага пляну на 1931 год,—гэта падрыхтоўка і правядзеньне веснавое пасеўнае кампаніі. Трэба сказаць, што да гэтага часу няма яшчэ такога цвёрдага перакананьня, што ў разгорнутай вельмі сур'ёзнай рабоце ў частцы падрыхтоўкі да сяўбы тэмпы далёка не дастатковыя.

У адносінах да давадзеньня пасеўнага пляну да асобнага двара мы маем наступны малюнак: па колгасах давадзеньне пляну складае на 20/III 72,6 проц., па індыўідуальных гаспадарках—толькі на 52,2 проц. Калі і ў далейшым так марудна пойдзе справа, дык мы ня маем ніякай гарантыі, што плян дойдзе да асобнай гаспадаркі да пачатку сяўбы.

Аб ходзе контрактацыі.

Ня менш важным мерапрыемствам зьяўляецца контрактацыя. На 20 сакавіка 1931 г. мы маем 10,8 проц. законтрактаваных пасеваў, а гэта зьяўляецца адным з сур'ёзнейшых мерапрыемстваў да пашырэння засеву і выкананьня пляну веснавой пасеўнай кампаніі. Такім чынам, нельга казаць аб тым, што сур'ёзна праведзена работа ў адносінах да контрактацыі яравых засеваў.

Вытворчыя праграмы складзены ў 37 колгасах. Плян па збожжаачышчэньню выканан у колгасах на 69,9 проц., у індыўідуальным сэктары—на 31 проц.; насенны фонд сабраны: у колгасах—49,8 проц., па камітэтах узаемадапамогі—24,5 проц., па індыўідуальных гаспадарках—24,1 проц. Загатоўкі насеннага фонду тэхнічных культур выкананы—па ільну на 66,4 проц., па каноплях—на 44,5 проц. Асабліва дрэнна абстаіць справа з загатоўкай насення траў, а іменна: па канюшыне—6,3 проц., цімафееўцы—11,4 проц., лубіне—3,7 проц., сэрэдзі—3,5 проц. Ня лепшае становішча мы маем і па гародных культурах, а гэта пытаньне надзвычайна сур'ёзнае, бо трэба цвёрда памятаць аб тых труднасьцях, якія мы перажываем цяпер з кармамі.

Аб цягавай сіле.

Разглядаючы пытаньне аб цягавай сіле, трэба звярнуць асаблівую ўвагу на наступныя адмоўныя зьявы. Мы маем па абагуленьні рабочай жывёлы такі малюнак: на 10/I на 1 колгас было 27,3 гаспадаркі, а абагуленай рабочай жывёлы—21,5, на 20/III мы мелі 29 гаспадарак, а абагуленай рабочай жывёлы—18,9. У гэтых адносінах неабходна ўжыць адпаведныя захады для выпраўленьня існуючага палажэньня.

Што да мэханічнай цягавай сілы, дык мы тут таксама маем ня зусім спрыяючае палажэньне: рамонт трактараў па Трактарацэнтру на 20/III складаў 63,4 проц., па Белсельтрэсту—89,1 проц. У адносінах да прывозу машын для коннай цягі больш-менш справа абстаіць добра, за выключэньнем бульбасаджалак. З машынамі-ж для мэханічнай цягі справа абстаіць далёка ня добра: па мінэральных плугох у нас прывоз—5,7 проц., па баронах—55,2 проц., па насенных травах—

39,1 проц., плугоў балотных ня прывезена зусім, а таксама ня прывезена культыватараў і бульбасаджалак. Па запасных часьцях трактараў прывоз—78,5 проц. Па мінеральных угнаеньнях: па растворных супэрфосфатах—64,6 проц., фосфорытнай муцэ 36,6 проц. і па азоцістых угнаеньнях—18,4 проц.

Некалькі слоў адносна жывёлагадоўлі.

Трэба адзначыць, што ў абагуленым сэктары, асабліва дзяржаўным, у нас, у сувязі з труднасьцямі з кармамі, спынілася комплектаваньне стада. Па Сьвінаводу мы маем такі малюнак: калі на 1/I было намечана 15745 сьвінаматак, дык на 20/III было 16000—амаль такая самая колькасьць; па Белсельтрэсту буйной рагатай жывёлы на 1/I было 24800 і на 20/III—прыкладна, тая самая колькасьць.

Трэба асабліва падкрэсьліць (гэта відаць з загатавак скуры), што, ня гледзячы на катэгорычную пастанову і СНК Саюзу і СНК БССР, мы маем значную вырэзку жывёлы, асабліва маладняка. У гэтых адносінах характэрным зьяўляецца тое, што загатоўкі скуры, асабліва дробнай, складалі 110,3 проц. супроць пляну ў студзені і 161,7 проц. супроць пляну ў лютым месяцах г. г. Другія кон'юктурныя назіраньні, асабліва па бойнях, сьведчаць аб тым-жа. Тлумачыцца гэтая зьява наступнымі прычынамі: першая прычына—труднасьць з кармамі і другая—агітацыя кулакоў і падкулачнікаў, што не сустракаюць адпаведнага адпору з боку нашай партыйнай і савецкай грамадзкасьці, і далёка не выстарчальная барацьба з гэтым злом з боку судовых органаў. Што да загатавак, калі па збожжы больш-менш спрыяючае палажэньне, дык па лёне ў нас на 15/III выканана 36,3 проц. гадавой праграмы, па мясе—на 25/III—52,3 проц.

Нашы безадкладныя задачы.

Асаблівую ўвагу трэба звярнуць на наступнае: па прамысловасьці—на неабходнасьць ўзмацненьня кіраўніцтва, асабліва тэхнічнага; на мобілізацыю самай шырокай грамадзкасьці, як партыйнай, так і профсаюзнай вакол пытаньня выкананьня вытворчых плянаў; на правядзеньне гаспадарчага разрахунку. Тут роля дзяржаўнага банку павінна быць на некалькі сот процантаў большая, чым яна была да гэтага часу, праверка рублём выкананьня пляну павінна прывесці да адпаведнасьці рабочай сілы з выкананьнем вытворчай праграмы і гэтым самым у фінансавых адносінах аздаравіць прамысловасьць.

У галіне сельскае гаспадаркі трэба звярнуць увагу на ўзмацненьне колектывізацыі, падрыхтоўку да веснавой пасеўнай кампаніі максымальнымі тэмпамі, бо засталіся лічаныя дні; асабліва трэба ўзмацніць загатоўку насеньня траў; прысьпешыць давядзеньне пляну да двара; прысьпешыць заключэньне дагавароў па контрактацыі; змагацца з вырэзкай жывёлы.

Па фінансах—ўзмацніць мобілізацыю сродкаў і па лесе—падрыхтавацца да сплаву.

Вывады з кароткага кон'юктурнага агляду зьяўляюцца зразумелымі самі па сабе. Перш за ўсё трэба констатаваць, што ня гледзячы на значны прарыв у галіне прамысловасьці, мы маем значны рост у параўнаньні з мінулым годам. Калі параўнаць валавую прадукцыю прамысловасьці ВСНГ за студзень і люты месяцы з тымі-ж месяцамі

1930 г., дык мы маем справу з вялізарным ростам у 46,5 проц. па лініі сельскай гаспадаркі. Нашы дасягненні па ўсіх асноўных галінах досыць значныя. Мы ўпэўнены, што ў апошнія $\frac{3}{4}$ г., якія застаюцца, мы наварстаем упушчанае і перакрыем тыя прарывы, сьведкамі якіх мы былі ў першым квартале.

Народна-гаспадарчы плян на 1931 год.

Народна-гаспадарчы плян 1931 году бязумоўна зьяўляецца гісторычным як для СССР наогул, так і для БССР у прыватнасьці, бо выкананьне яго стварае сапраўды грунтоўны фундамент соцыялістычнай эканомікі. Недарма шырачэзныя колы пролетарыяту падхапілі лёзунг, што гэты год зьяўляецца рашаючым годам у выкананьні пяцігодкі. З паданых ніжэй лічбаў відаць, наколькі зьяўляецца вялізарнейшым намечаны намі плян. Мы маглі скласьці такі плян перш за ўсё таму, што ў мінулыя гады соцыялістычнага разьвіцьця, дзякуючы вялізарнейшаму энтузіязму рабочае клясы, якая высунула новыя соцыялістычныя формы працы, дзякуючы буйным капіталаўкладаньням, дзякуючы правільнай політыцы нашай партыі, якая вядзе самую жорсткую барацьбу супроць розных адхіленьняў ад генэральнай лініі як ўправа, так і ўлева, мы маем вялізарнейшыя дасягненні ва ўсіх галінах народна-гаспадарчага і культурнага разьвіцьця краіны.

Даючы кароткую ацэнку пляну, трэба з усёй рашучасьцю падкрэсьліць, што асноўнай думкай, закладзенай ва ўсіх частках яго, зьяўляецца далейшае, яшчэ больш шпаркае выцісканьне прыватна-капіталістычных элемэнтаў з усіх галін народнае гаспадаркі. Вялізарныя капіталаўкладаньні, прадугледжаныя плянам, галоўным чынам прызначаны для абагуленага сэктару, і толькі вельмі і вельмі нязначныя асыгнаваньні прадугледжаны для дапамогі бядняцкім і серадняцкім гаспадаркам вёскі, якія не ўвайшлі яшчэ ў колгасы. Сьвядома правадзімая політыка дапамогі абагуленым часткам гаспадаркі служыць лепшай гарантыяй, што мы ў 1931 г. яшчэ шпарчэй пойдзем па шляху соцыялістычнага разьвіцьця нашай краіны.

Характарызуючы народна-гаспадарчы плян, трэба перш за ўсё спыніцца на капіталаўкладаньнях ў асобныя галіны прамысловасьці, бо ад таго, наколькі хутка нам удалася зрушыць уперад прамысловасьць, залежыць тэрмін ператварэньня нашай рэспублікі з краіны аграрна-індустрыяльнай у краіну індустрыяльна-аграрную. Ніжэй паданая таблічка дае поўнае ўяўленьне аб разьмерах капіталаўкладаньняў.

Капітальныя ўкладаньні ў прамысловасьць БССР у цэнах адпаведных гадоў.

	1929-30 у тыс. руб.	1931 у тыс. руб.	1931 у % да 1929-30
Па ўсёй прамысловасьці	63709	86150	135,2
У тым ліку:			
Група „А“	45001	68736	152,7
Група „Б“	18708	17414	93,1

Такім чынам, капіталаўкладаньні ў вядучыя галіны цяжкой прамысловасьці значна перавышаюць укладаньні ў лёгкую індустрыю.

Калі адносная вага капітальных укладанняў у групу „А“ у 1929-30 г. складала 70,63 проц. усіх укладанняў у прамысловасць, дык у 1931 г. адносная вага групы „А“ вырастае ў 79,78 проц., і адпаведна па групе „Б“ мы маем змяншэнне адноснай вагі капіталаўкладанняў з 29,37 проц. да 20,22 проц.

Па асобных галінах адносная вага капіталаўкладанняў відаць з наступнай табліцы:

ГАЛІНЫ ПРАМЫСЛОВАСЦІ	1929-30	1931
Торфяная	4,72	8,13
Будматэрыялы	16,13	20,92
Мэталаяпрацоўчая	8,62	10,80
Шкляная	3,13	7,20
Дрэвапрацоўчая	11,66	12,04
Штучны шоук	11,74	8,18
Хэмічная „А“	3,97	5,17
Скураная	2,78	0,63 ¹⁾
Шчацінная	0,60	0,79
Тэкстыльная „А“	0,44	0,51
Папяровая	6,84	1,41
Будаўн. па кадрах	—	3,65
Горн. вышукан.	—	0,35
Усяго па гр. „А“	70,63	79,78
Абутковая	5,39	1,19
Хэмічная група „Б“	4,40	0,93
Харча-смакавая	7,41	10,46
Тэкстыльная	7,49	3,70
Швейная	3,72	1,16
Галятарэйная	0,06	0,09
Поліграфічная	0,85	1,21
Іншыя	0,05	1,48
Усяго па гр. „Б“	29,37	20,22

Асабліва важна адзначыць рост капіталаўкладанняў у торфяную прамысловасць, бо толькі політыка максымальнага павялічэння ўвагі торфу можа вывесці нашу рэспубліку з тых вялізарнейшых труднасьцяй, якія мы адчуваем ў апошнія гады. Што да апалу, дык трэба проста сказаць, што ў адносінах да разьвіцця торфаздабывання шкоднікам удалося з вялікім посьпехам прарабіць сваю агідную справу. У нашай краіне з яе мільярдным запасам лепшага торфу мы жывем у абсалютнай большасці за кошт прывознага апалу—вугалю. Тут патрэбен рашучы зрух, і мы яго намерзілі на 1931 год.

Ня менш сур'ёзныя зрухі намячаюцца ў адносінах да капіталаўкладанняў у прамысловасць будаўнічых матар'ялаў. Да гэтага часу лімітам для разгортвання будаўніцтва служаць будаўнічыя матар'ялы. Праўда, асабліва востра стаіць пытаньне з забеспячэннем мэталем, але можна смела сказаць, што ў сувязі з той вялізарнейшай увагай, якая звяртаецца на разьвіццё мэталюргіі СССР, мы

¹⁾ Скураная прамысловасць ВСНГБ (рэспубл.) паказана разам з абутковай (група „Б“).

будзем сьведкамі вялізарнейшага росту гэтай галіны прамысловасьці і тады, маючы магутную базу ў асобе прамысловасьці будматар'ялаў з мясцовай сыравіны, мы будзем мець магчымасьць у нябачаных да гэтага часу разьмерах пашырыць капітальнае будаўніцтва.

Значнае зьмяншэньне капіталаўкладаньняў у швейную прамысловасьць тлумачыцца вялікім укладаньнем у мінулыя гады, якія былі выкліканы недапушчальнай політыкай, часамі не без дапамогі сьвядомай рукі шкоднікаў, разгортваньня выключна лёгкай прамысловасьці ў БССР. У 1931 г. гэтыя памылкі мінулага рашуча выпраўляюцца.

Па валавой прадукцыі рост вызначаецца ў 85 проц. у цэнах 1926-27 г., і валавая прадукцыя прамысловасьці БССР у 1931 г. складае 902 млн. р., пры чым па групе „А“ яна складзе 403 млн. руб., што дае рост у параўнаньні з мінулымі гадамі на 95,1 проц., па групе „Б“ — 498 млн. руб., або рост у 78,7 проц. Такім чынам, мы ўжо падыходзім да валавой прадукцыі ў суме 1 млрд. руб. у цэнах 1926-27 г. Адносная вага саюзнай прамысловасьці складзе 16,6 проц., рэспубліканскай — 48,1 проц., саматужнай — 17,3 проц., наркамгандлёўскай — 8,2 проц., мясцовай — 7,6 проц. ды інш. дробнай — 2,2 проц.

Ужо цяпер група „А“ расьце шпарчэй за групу „Б“, а ў далейшым дзякуючы правільнай політыцы партыі валавая прадукцыя вядучых галін прамысловасьці яшчэ будзе расьці значна шпарчэй.

Па асобных галінах у частцы росту адноснай вагі валавой прадукцыі асноўных з іх дае ўяўленьне наступная таблічка:

ГАЛІНЫ ПРАМЫСЛОВАСЬЦІ	Адносная вага ў 1930 г.	Адносная вага ў 1931 г.
Торфяная	0,59	1,26
Керамічная	1,78	2,60
Мэталаяпрацоўчая	7,77	8,58
Дрэвапрацоўчая	15,37	14,92
Хэмічная гр. „А“	1,60	2,38
Тэкстыльная	5,86	5,37
Швейная	26,38	25,77
Харча-смакавая	9,94	11,82

Цяпер мы спынімся коратка на вузлавых задачах ў галіне разьвіцьця прамысловасьці.

Па торфе намечан вялізарнейшы рост. Упяршыню ў 1931 г. намечаецца буйнейшы зрух, які павінен нам даць 974,8 тыс. тон замест, прыкладна, 300 тыс. тон у мінулым годзе. Рост амаль у тры разы. Трэба памятаць, што ў мінулым годзе па лініі ВСНГ мы мелі невыкананьне пляну ў разьмеры 68 проц. програмы, і ёсьць небяспека выкананьня програмы цяпер, калі мы будзем весьці падрыхтоўчую работу так, як мы вядзем яе зараз.

У чым-жа справа? Мы ўважліва заслухалі пры складаньні народна-гаспадарчага пляну Торфааб'яднаньне, і выясьнілася што яно недастаткова забясьпечана мэханічнай сілай: яму патрэбна 14 лёкамобіляў і 22 трактары. Ці магчыма гэтую колькасьць мэханізаванай сілы знайсці ў нас замест таго, каб разьлічваць выключна на атрыманьне яе з цэнтру? Мы ўпэўнены, што яе можна знайсці, але тут недастаткова звяртаецца ўвага на гэтую справу з боку тых органаў, якія павінны займацца гэтым. Мы пушчам Белдрэс. У сувязі з перахо-

дам на яе ток мы можам гэтую колькасьць лёкамобіляў знайсці ў тых гарадох, якія перайшлі на ток Асінаўкі (Віцебск, Ворша, Магілёў), і гэта трэба тэрмінова зрабіць.

Мы ў 1931 г. будзем мець 1500 трактараў у БССР. Няўжо ў летні час, калі ў нас МТС будуць мець мінімальную нагрузку і прымаючы пад увагу, што нашыя МТС знаходзяцца недалёка ад торфяных балот, дзе мы ставім фрээрны спосаб здабывання торфу, мы ня зможам даць 2 дзесяткаў трактараў? Гэта ня толькі магчыма, але і павінна быць зроблена, і тады гэтае пытаньне можна параўнаўча лёгка вырашыць, трэба толькі ўзяцца за яго выкананьне.

Ня менш сур'ёзныя пытаньні—гэта пытаньне аб рабочай сіле для торфараспрацовак, пытаньне вярбоўкі, пытаньне арганізацыі працы і харчовага забесьпячэньня, якія набываюць значэньне вялізарнейшых народна-гаспадарчых праблем.

Таксама сур'ёзным зьяўляецца пытаньне аб мэханізацыі. Пытаньне аб рэйках, аб якіх так доўга вялася гутарка, пісалася і якія з мёртвага пункту яшчэ ня зрушаны.

Кажучы аб торфе, трэба зьвярнуць асабліваю ўвагу ў гэтым годзе на падрыхтоўку балот для наступных гадоў, бо мы паставілі перад сабою задачу ў 1932 г. здабыць ня менш 2 млн. тон торфу! Гэта можна будзе зрабіць калі мы ўсю падрыхтоўчую работу ў гэтым годзе выканаем. Адпаведныя сродкі для гэтага ёсьць. Справа тут не ў будаўнічых матар'ялах, у якіх мы адчуваем вялікія труднасьці, а ў той энэргіі і сіле, якую мы праявім у адносінах да гэтай справы.

Па мэталю. Неабходна зьвярнуць ўвагу на тое, што ня глядзячы на цэлы рад пастаноў вышэйшых органаў аб неабходнасьці хутчэйшай распрацоўкі пытаньня аб спэцыялізаваным мэталюпрацоўчых заводаў, да гэтага часу данае пытаньне ня вырашана, а без яго вырашэньня ня можа быць і правільнага вырашэньня пытаньня аб далейшым разьвіцьці гэтай бягучай галіны нашай прамысловасьці.

Кераміка. Мы намячам у 1931 годзе вялізарны рост па цэгле. Замест 188,7 млн. штук у 1930 годзе народна-гаспадарчы плян на 1931 год прадугледжвае выраб 405,5 млн. штук—рост 115 процантаў. Ад таго, наколькі мы справімся з гэтай задачай, залежыць у шмат чым выкананьне капітальнага будаўніцтва, намечанага на пляну 1931 г. Будуць труднасьці ў адносінах да прыцягненьня рабочай сілы, у адносінах да мэханізацыі, але яны могуць і павінны быць пераможаны.

У адносінах да вапны мы маем рост 291,6 проц., але ня глядзячы на гэта, мы прымушаны яе прывозіць, і гэта—сапраўды недарэчнасьць, бо, маючы вялізарнейшыя затрудненьні з транспартам, мы займаем вагоны пад вапну для прывозу яе з-за межаў БССР, у той час, калі ў нас самых ёсьць сыравінная база вялізарнейшая.

Наступная задача, якая перад намі стаіць у зьвязку з сёньняшнімі труднасьцямі,—гэта пытаньні эканоміі апалу і мэталю. Зараз гэтая задача выпучваецца ў якасьці вялізарнай народна-гаспадарчай і політычнай задачы.

Вось, па нашай думцы, тыя самыя асноўныя пытаньні, вакол якіх трэба мобілізаваць грамадскую думку ўсяго пролетарыату, бо бяз поўнага вырашэньня іх выкананьне пляну 1931 году ставіцца пад вялікую пагрозу.

Колькасьць рабочых—сярэдня-гадовых па прамысловасьці, без саматужна-прамысловай, вырастае з 62.766 ч. да 88.340 чалавек, што

дае рост на 40,7 проц. На 7-гадзінны дзень на рэспубліканскай прамысловасці ў 1931 годзе пераводзіцца 72,9 проц., на неперарыўку—88,8 проц.

Рост прадукцыйнасці працы па ВСНГ (бяз торфу)—33,1 проц. з торфам 29,5 проц., па НКСнабу—38,1 проц. Рост зарплаты бяз торфу па ВСНГ намячаецца ў 4 проц., з торфам—3,7 проц.

Зьніжэньне комэрцыйнага сабекошту па ВСНГ—9,2 проц. і 7,1 проц. па НКСнабу.

У кон'юктурным аглядзе, у самым пачатку артыкулу, мы адзначалі недапушчальныя адносіны да выканання якасных паказальнікаў пляну ў першыя два месяцы гэтага году, мала таго, у мінулым годзе мы сыстэматычна констатавалі прарывы па якасных паказальніках—адсюль 1931 год павінен быць пераломным у бок поўнага выканання намечаных лічбаў як у адносінах падвышэньня прадукцыйнасці працы, зьніжэньня сабекошту, так і ў адносінах рэзкага палепшаньня якасьці прадукцыі. Гэтаму пералому павінен у значнай ступені дапамагчы сапраўдны пераход на гаспадарчы разрахунак і праверку выкананьня плянаў і прамфінпляну рублём з боку Дзяржбанку.

У галіне **электрыфікацыі** ў нас на 1931 год намячаюцца параўнаўча невялікія капіталаўкладаньні ў разьмеры 7.276 тыс. руб., з якіх на гарадзкія—4.441,4 тыс. руб. і 2.835 тыс. руб. на сельскую электрыфікацыю.

Асноўнай задачай ў галіне электрыфікацыі ў 1931 г. зьяўляецца, па-першае, поўнае выкарыстаньне патужнасьці **Белдрэсу**. Трэба констатаваць, што работа па ўключэньні току Асінаўкі ідзе надзвычайна марудна, што зьяўляецца абсалютна недапушчальным, асабліва пры нашых труднасьцях з забесьпячэньнем апалам нашых прадпрыемстваў, калі адзіная раённая электрастанцыя далёка ня мае поўнай нагрузкі. Другая і бадай асноўная задача—гэта выкарыстаць 1931 год для вышукальных папярэдня-праектных работ. Уразумэньне таго, што тэмпы электробудаўніцтва ў БССР па торфу павінны быць нашмат павялічаны, пранікла ўжо ў самыя шырачэзныя масы працоўных, але абгрунтавана-распрацаванага пляну электрыфікацыі ў нас няма. У гэтым годзе мы шчыльна падыходзім да складаньня пэрспэктыўнага разьвіцьця нашай краіны, у першую чаргу, на базе электрыфікацыі яе і мы павінны выкарыстаць гэтую работу для складаньня ўжо капітальнага пляну на 1932 год.

Асабліва дрэнна ў нас стаіць справа з сельскай электрыфікацыяй. Мы, па сутнасьці, з ёю, як і ў мінулым годзе, у 1931 г. будзем стаяць перад той жа пагрозай, калі зараз жа ня ўжывем перш за ўсё захадаў па эаномічным і тэхнічным абаснаваньні намечаных капіталаўкладаньняў, бо пры існуючым проеке намечанай да пабудовы Рагачэўскай станцыі было-б вельмі небясьпечна распачаць разгортваньне гэтага будаўніцтва. Неабходна, бязумоўна, дадаткова прапрацаваць гэтае пытаньне.

Асноўныя рысы, якія характарызуюць разьвіцьцё сельскае гаспадаркі ў пляне на 1931 год, зводзяцца да далейшых зрухаў соцыялістычнай перабудовы вёскі, да далейшага больш рэзкага павароту ў бок разьвіцьця тэхнічных культур і жывёлагадоўлі, у прыватнасьці сьвінагадоўлі.

У частцы **колектывізацыі** ва ўдакладненым народна-гаспадарчым пляне пакінута лічба ў 45 проц. на восень гэтага году, бо працэс абагуленьня дае поўную гарантыю, што пры актывізацыі ў гэтай галіне намечаныя лічбы зьяўляюцца зусім адпавядаючымі.

Уяўленьне аб росьце пасеўных плошчаў па асобных культурах дае нам наступная табліца:

	Уся пасеўн. плошча		У тым ліку		
	Гэктараў	У % да 1930 г.	Саўгасы	Колгасы	Адзінаасобнікі
Усяго пасеву	3974,2	117,3	122,2	993,5	2858,5
Азімыя	1300,0	99,7	12,9	159,9	1127,2
Усе яравыя	2674,2	128,6	104,4	833,6	1736,3
Яравыя збожжавыя	1016,5	89,9	26,7	244,8	746,0
Лён	241,8	180,2	2,0	86,5	153,3
Каноплі	40,0	162,5	3,0	12,3	24,7
Бульба	652,1	133,5	16,7	217,2	418,2
Кармавыя караньплоды	79,8	861,4	4,5	31,7	43,5
Гародныя	73,7	146,5	7,6	28,6	37,5
Кармав. травы і ўкосн.	431,4	185,4	36,8	157,4	237,2
Падшатав. расьліны	244,5	222,2	11,0	118,9	114,6
Сіловыя	35,5	1964,5	3,7	20,0	11,8
Лубін на насеньне	68,0	484,4	4,2	27,2	36,6
Інш. пасевы	35,4	813,3	5,1	7,9	22,4

Упяршыню за час існаваньня БССР плян устанаўляе буйны паравот ў бок **укараненьня тэхнічных культур** і тым самым выводзіць сельскую гаспадарку БССР на шлях пераходу на таварную гаспадарку, надае палыводзтву яе правільна выражаны характар гаспадарак, якія спецыялізуюцца на пэўных каштоўных тэхнічных культурах.

Пры ўстанаўленьні адзначанай вышэй праграмы мы добра ўяўляем сабе тыя вялізарнейшыя труднасьці, з якімі давядзецца сустрэцца, асабліва пры правядзеньні вясеньняй сяўбы і асеньняй уборкі тэхнічных культур. Але гэтыя труднасьці могуць і павінны быць пераможаны, бо цяпер далей тыя недапушчальна-марудныя тэмпы ў разьвіцьці тэхнічных культур ні ў якім разе нельга.

Асноўныя труднасьці зводзяцца, па-першае, да забесьпячэньня аднаведнай колькасьцю і якасьцю насеньня. Вышэйадзначаныя кен'юнктурны агляд сыгналізуе, што ў гэтай частцы справа стаіць далёка ня добра. Па-другое,—мэханізацыі як процэсаў сяўбы, так асабліва ўборкі і першапачатковай апрацоўкі лубяных культур.

Практыка мінулага году нам паказвае, што мы шмат чаго страцілі, што не змаглі даць сельскай гаспадарцы бульбасаджалак, бульбакапалак, ільнацерабілак і заводы для першапачатковай апрацоўкі ільну.

У гэтым годзе прадугледжан прывоз вялікай колькасьці аднаведных машын, які, праўда, не пакрывае ўсіх нашых патрэб. Наша задача заключаецца ў тым, каб дамагчыся ва што-б то ні стала выкананьня пляну ў гэтай частцы і асабліва паставіць правільнае скарыстаньне машын на самой рабоце.

Для выкананьня паданага вышэй пляну, разьвіцьця засеваў намячаецца прывоз машын на суму 19,5 млн. руб., з якіх для саўгасаў на суму 2,9 млн. руб., а для колгасаў—на суму 12,6 млн. руб., і прыцэпнага інвэнтару для трактараў на 2,5 млн. руб.

Для тэхнічнага пераўзброеньня асноўных вучасткаў сельскагаспадарчай вытворчасьці па пляну намечана арганізацыя 25 новых МТС, з агульнай колькасьцю 10.500 трактарных сіл і па лініі саўгасаў увесці трактараў у 5.500 трактарных сіл.

У галіне ўгнаенняў мы павінны констатаваць далёка не дастатковы плян прывозу іх, бо намечаныя да прывозу 181,5 тыс. тон далёка не забяспечваюць патрэбы нават саўгасаў і колгасаў. Тлумачыцца гэта тым, што нашая хэмічная прамысловасць мае ў сваім развіцці вялізарнейшыя прарывы, аб чым пастараліся шкодніцкія арганізацыі як ў плянуючых органах Саюзу, так і ў органах ВСНГ. Задача заключаецца ў тым, каб замяніць прывознае ўгнаенне мясцовым, а іменна: а) загатоўіць торфянага подсыцілу ў размеры 60 тыс. тон, торфу для ўгнаення—2 млн. тон, торфу для закладкі компостаў—80 тыс. тон; б) давесці пасейную плошчу пад лубінам для ўгнаенняў да 150 тыс. га; в) сабраць попелу на працягу году 47,5 тыс. тон; г) правесці вапнаванне глебы на плошчы 60 тыс. га.

У галіне жывёлагадоўлі ў пляне прадугледжан наступны рост пагалоў асобных выглядаў жывёлы, як гэта паказвае наступная табліца:

НАЗВА ЖЫВЁЛЫ	Усяго	Рост да 30 г. у 0/00	Саўгасы	Колгасы		Індыві- дуальны сэктар
				Усяго	У т. л. абагул.	
Коні	1015,0	0,8	13,0	476,9	—	525,05
У т. л. рабочыя	753,0	—	12,0	349,7	349,7	391,3
Буйн. рагат. жывёла	2225,0	31,3	93,25	1063,5	548,3	1068,25
У т. л. каровы і нецел. ст. 2 год	1300,0	7,8	57,8	617,2	302,0	625,0
Цяляты	700,0	—	22,0	330,0	180,0	348,0
Сьвіньні	2925,0	76,0	153,8	1020,0	—	1751,2
У т. л. маткі на кан. году	815,64	—	86,0	450,0	172,5	279,64

Для забеспячэння такога значнага росту намечана правесці на працягу 1931 г. наступныя мерапрыемствы:

Па каняводзтву. Давесці склад матак Дзяржконзаводу да 350 штук, па дзяржстайні лік жарабкоў—да 150 шт. Арганізаваць 8 эльвэраў на 400 галоў конскага маладняка, з іх 1 у саўгасе і 7 у колгасах. Паставіць на злучпунктах жарабкоў у саўгасах 230, у колгасах 1.190 і ў жывёлагадоўчых таварыствах 497.

Па буйной рагатай жывёле. Арганізаваць 30 племянных гнёзд у колгасах са стадам кароў у 1.700 шт. Паставіць на злучпунктах бугаёў: у саўгасах 1.450 шт., у колгасах 17.300 і ў першапачатковых таварыствах 7.250 шт. Вылучыць 200 колгасаў, спецыялізаваных па гадаванні цялят, паставіўшы ў іх 20 тыс. галоў.

Па сьвінагадоўлі. Паставіць чыстапародных і мэтысных кныроў: у саўгасах 1.522 шт., у колгасах 6200 шт. і ў першапачатковых таварыствах 3.023 шт.

Для стварэння прамысловыя высокатаварных жывёлагадоўчых гаспадарак правесці наступныя мерапрыемствы:

а) арганізаваць 563 малочныя фэрмы са стадам кароў у іх 102.800 шт., з іх па лініі Белсаўгастрэсту 12 фэрм з колькасцю кароў 9.000 шт., па лініі Белкоопсаюзу 22 фэрмы са стадам кароў у 12.600 шт., па лініі колгасаў 106 прыгарадных і 359 глыбінных фэрм са стадам кароў у 78.000 шт.;

б) паставіць да канца 1931 г. у саўгасах „Сьвінавод“ 75 тыс. сьвінаматак, у спецыялізаваных сьвінаводных колгасах 150 тыс. сьвінаматак і ў неспецыялізаваных колгасах 22.500 шт. сьвінаматак (старэй 8 мес. да 1/I—1932 году).

в) **Па курах**—арганізаваць 2 фэрмы у саўгасах Белсаўгастрэсту на 15 тыс. шт., 2 фэрмы па лініі Белкоопсаюзу на 11,5 тыс. шт. і па лініі колгасаў 114 фэрм на 89.250 шт.

Па гусях—арганізацыя адной фэрмы ў саўгасах Белсельтрэсту на 2800 шт., у колгасах 16 фэрмаў на 32 тыс. шт.

Па качках—1 фэрму па лініі Белсельтрэсту на 2,5 тыс. шт. і 5 фэрм у колгасах на 5 тыс. шт.

1930 г. быў самым цяжкім годам у адносінах да забеспячэння кармамі нашага стада ня толькі таму, што мы маем зацяжную зіму і значны недарод траў як штучных, так і натуральных, але і галоўнае таму, што мы на справу забеспячэння кармамі пагалоўя жывёлы не звярталі належнай увагі. У пляне 1931 г. намячаюцца наступныя мерапрыемствы па кармох:

Для падвядзення пад жывёлагадоўлю кармавой базы, разам з пашырэннем плошчы пад кармавымі культурамі, правесці наступныя мерапрыемствы: павярхоўнае палепшанне сенажаці на плошчы 476.000 га, карэннае палепшанне на плошчы 50 тыс. га; заклацьці штучных выпасаў на плошчы 9 тыс. га; засіласаваць 1 млн. тон зялёнай масы, з іх у саўгасах 207 тыс. тон, у колгасах 502 тыс. тон і ў першапачатковых таварыствах і ў аднаасобнікаў 291 тыс. тон. Для размяшчэння сілоснай масы пабудаваць 290 вежаў, засіласаваць 80 тыс. тон, рэшту масы засіласаваць у ямах і траншэях.

Гэтыя мерапрыемствы павінны быць што б там ні было праведзены, інакш мы сарвёмся ў адносінах да выканання пляну па развіцці жывёлагадоўлі, а гэта пагражае нам далейшым працягам труднасьці ў частцы забеспячэння нашых пролетарскіх цэнтраў мясам і тлушчамі.

Ня менш сур'ёзная задача—гэта развіццё садоўніцтва і гародніцтва, бо мы маем усе падставы зрабіць БССР, дзякуючы яе выгаднаму географічнаму размяшчэнню ў адносінах да такіх буйных прамысловых цэнтраў, як Масква і Ленінград, у буйную пастаўшчыцу гародніны і ягад для гэтых цэнтраў. Плян прадугледжвае наступныя мерапрыемствы ў гэтай галіне.

У галіне **садоўніцтва**—заклацьці на працягу году новых садоў на плошчы 6000 га, з іх у саўгасах Белсельтрэсту 1 тыс. га, у гаспадарках Белкоопсаюзу 500 га, у колгасах 4000 га і ў вытворчых таварыствах 500 га. У галіне гародніцтва арганізаваць прамысловыя гароды на плошчы 16.925 га, з іх у саўгасах Белсельтрэсту 1.525 га, у колгасах 10.150 га і ў гаспадарках Белкоопсаюзу 5.250 га; заклацьці 100 т. парніковых рам, з іх у саўгасах Белсельтрэсту—5 тыс., па лініі Белкоопсаюзу—50 тыс. і ў колгасах—45 тыс.; заклацьці ягаднікаў на плошчы—2.510 га, з іх у саўгасах Белсельтрэсту—355 га, па лініі Белкоопсаюзу—350 га, у саўгасах—1.700 га і ў вытворчых таварыствах—105 га.

Бурны рост калектывізацыі патрабуе асабліва сур'ёзных адносін да зямляўпарадкавальных работ, якія намячаюцца плянам для правядзення на плошчы 1.825 тыс. га; з іх па саўгасах—250 тыс. га, у колгасах—1.225 тыс. га; земляпаказанні на плошчы—2.045 тыс. га.

Вялізарнейшыя багацьці маюць у сабе нашы балоты, якія можна і трэба ператварыць у выгоднейшыя палі, з якіх мы атрымаем у далейшым вялікія ўраджаі з каштоўных культур: канпель, гародніны і да т. п.

Мэліярацыйныя работы ня былі выкананы ў мінулым годзе, і намечаны плян на 1931 год можа быць сарваны, калі на пытаньне мэхані-

нізацыі мэліярацыйных работ ня будзе зьвернута тае ўвагі, якую яна заслугоўвае, бо за кошт мускульнай сілы селяніна далёка не паедзеш.

Плян работ па мэліярацыі на 1931 г. намечан вялікі, напрыклад: правесці рэгуляваньне рэк аб'ёмам 1,085 кубамэтраў; рэгуляваньне каналаў працягам 238 клм і аб'ёмам 870 кубамэтраў; комплексных вышуканьяў—540 тыс. га; інтэнсыўнай асушкі буйных масываў балот—31,5 тыс. га; інтэнсыўнай асушкі дробных масываў балот—50 тыс. га, з іх у саўгасах—25 тыс. га, у калгасах—10 тыс. га і ў мэліярацыйных таварыствах 50 тыс. га; мэліярацыйных вышуканьяў у саўгасах, колгасах і вытворчых таварыствах—100 т. га. Па культуртэхніцы: уздым цаліны—28.700 га і пасеў сельскагаспадарчых культур—19.500 га.

У адносінах да **вэтэрынарыі** намячаецца пабудова ў 1931 годзе: 52 лекавыя ўстановы, 40 кузьняў, 57 ізолятараў, 8 газакамэр, 3 карантынныя пункты, 100 утыльзавадаў, 7 бактэрыялёгічных лябараторый, 5 станцый па барацьбе з шалёнствам і 14 транспартных санітарных пунктаў. Фінансаваньне ўсяго аб'ёму мерапрыемстваў па вэтэрынарыі вызначаецца ў 3,8 млн. руб., з іх на будаўніцтва 1,3 млн. руб., на барацьбу з эпідэміямі—1,2 млн. руб., утрыманьне бактэрыялёгічных устаноў—0,1 млн. руб. Такое фінансаваньне павінна значна палепшыць вэтэрынарыю абслугоўваньня жывёлагадоўлі.

Паданы вышэй вялізарнейшы плян разьвіцьця сельскае гаспадаркі, бязумоўна, патрабуе вялізарных капіталаўкладаньяў, вось чаму плян фінансаванья сельскай гаспадаркі вырастае ў такія буйныя сумы, а іменна: фінансаваньне сельскай гаспадаркі (без саюзных трэстаў) вызначаецца ў разьмеры 171,9 млн. руб., з іх капітальных укладаньяў—112 млн. і некапітальных—59,9 млн. руб. Па крыніцах фінансаванья па саюзным бюджэце—3,8 млн. р., рэспубліканскім—32 млн. р., мясцовым бюджэце 4,6 млн. руб., крэдыце—37,2 млн. руб. і ўласных укладаньяў насельніцтва і гаспадарчых арганізацый—94 млн. руб.

Такім чынам мы маем усе падставы рабіць вывад, што намечанае па пляну на 1931 год разьвіцьцё сельскагаспадарчага забесьпячэньня усім тым, што робіць гэты плян, ня гледзячы на яго вялізарнасьць, зугім рэальным. Трэба праявіць выстарчальную энэргію і сілу волі да перамогі, і мы справімся з пастаўленымі перад сельскай гаспадаркай нашай рэспублікі задачамі.

Коротка аб пляне работ коопэрацыі на 1931 год.

Выцісканьне прыватнага капіталу з галіны гандлю, з аднаго боку, а з другога, рост выпуску прадукцыі спажыванья натуральна выклікаюць рост абаротаў спажывецкай коопэрацыі. У наступны год абарот па забесьпячэньні ўжо вырастае з 327 млн. р. у 1930 годзе да 410 млн. р. у 1931 г. Патрэба далейшага ўцягненьня другіх і трэціх членаў рабочай сьм'і ў вытворчасьць прымусіць зьвярнуць самую сур'ёзную ўвагу на абслугоўваньне бытавых патрэб працоўных, у першую чаргу далейшага максымальнага пашырэння і паляпшэньня якасьці грамадзкага харчаванья. З 106,0 млн. страў, якія выдаюцца коопэрацыяй, выдача абедару ў наступным годзе вырастае да 403,6 млн.

У разьдзеле аб сельскай гаспадарцы мы адзначалі тыя мерапрыемствы, якія намячаюцца па пляне па лініі разгортваньня прыгарадных малочных і гародных гаспадарак. Вялізарнае політычнае значэньне мае правядзеньне гэтага пляну, бо выкананьне яго цалкам зьяўляецца лепшай гарантыяй таго, што мы значна палепшым харчаваньне шырачэзных колаў працоўных нашых гарадоў.

Такі вялікі рост коопэрацыйнай дзейнасці выклікае адпаведную неабходнасць вялікіх капіталаўкладанняў, якія выражаюцца ў 1931 г. у суме 17,6 млн. р., у тым ліку па прыгарадных гаспадарках у 10,4 млн. р.

Для таго, каб узяць такое вялізарнае капіталаўкладанне, коопэрацыя павінна цалкам выканаць намечаныя па пляну павялічэнні паянакаплення ў размеры 16,0 млн. руб., з якіх 12,5 млн. руб. прыпадаюць з вёскі і 3,5 млн. руб. з гораду.

Калі ў адносінах да прамысловасці самым сур'ёзным пытаннем сённяшняга дня з'яўляецца ўвядзенне гаспадарчага разрахунку, дык для коопэрацыі гэта ня менш сур'ёзнейшая задача, бо бяз гэтага немагчыма наладзіць здаровы таваразварот на базе цвёрдага рубля.

Мерапрыемствы па лініі народнай асветы па пляну на 1931 г.

Мерапрыемствы па лініі народнай асветы ў асноўным зводзяцца да наступнага:

1) ахоп дзяцей школьнымі ўстановамі ў 1931 годзе намечан у 57,6 т. супроць 48 тыс. мінулага году;

2) па 4-гадовых школах усеагульнага навучання лік комплектаў узрастае з восені 1931 году да 14,4 тыс. супроць 11 тыс., лік вучняў—да 648 тыс. супроць 518 тыс., а выдаткі—да 25,5 млн. руб. супроць 18,8 млн. руб. мінулага 1929-30 навучальнага году;

3) у сувязі з пачынаемым паступовым пераходам да абавязковага навучання ў аб'ёме сямігодкі, лік груп адпаведных школ узрастае з 1.570 у 1929-30 г. да 2.500 з восені 1931 году, лік вучняў—з 66 тыс. да 100 тыс., а выдаткі—з 7 да 14,7 млн. руб.;

4) рост студэнтаў па ВНУ з восені 1931 году ўзрастае да 8,7 т. супроць 4,5 тыс., па тэхнікумах—да 23,8 супроць 7,1, па дзённых рабфаках—да 2,3 супроць 1,0 тыс., а па вячэрніх—да 8,2 супроць 1,2 т. асоб;

5) фінансаванне навукова-даследчых устаноў па рэспубліканскім бюджэце 1931 году вызначаецца ў суме 4,6 млн. руб. супроць 3,1 млн. руб.; апрача таго, па навукова-даследчых установах саюзнага падпарадкавання фінансаванне орыентуўча вызначаецца ў 1,8 млн. руб. і па інш. крыніцах фінансавання—0,6 млн. руб.;

6) агульнае фінансаванне масавай асветы, мерапрыемстваў па падрыхтоўцы кадраў і навукова-даследчых устаноў дасягае 143,3 млн. руб. супроць 70 млн. руб. у 1929 годзе, з іх на падрыхтоўку кадраў па ўсіх крыніцах да 57,5 млн. руб. супроць 22,8 млн. р. у 1929-30 г.; будаўніцтва ўзрастае да 26,5 млн. р. супроць 14 млн. р. 1929-30 году.

Такі вялізарны рост выдаткаў на народную асвету, бязумоўна, гарантуе нам надзею, што ў бліжэйшыя гады мы пачнем вылазіць з тэй цемры, някультурнасці, няпісьменнасці, у якой нас трымала царскае самаўладства.

Пытанні кадраў, як відаць з паданых лічбаў, атрымліваюць яскравы адбітак ў пляне. Наўрад ці ведала калі-небудзь гісторыя такія тэмпы, але ўсё ж мы павінны прызнаць, што нават пры гэтых тэмпах мы не пакрываем натрэбы ў кадрах шпарка растучай нашай гаспадаркі.

Па ахове здароўя выдаткі вырастаюць з 19,1 млн. руб. у 1930 г. да 32,5 млн. руб. у 1931 г., у тым ліку па будаўніцтва асыгнавана 8,3 млн. руб., супроць 3,5 млн. руб. 1930 году; апрача таго, па лініі

Галоўсоцстраху і профсаюзаў на профіляктычныя мерапрыемствы—3,2 млн. руб., а разам па ахове здароўя—35,7 млн. руб.

Па сувязі. Трэба лічыць, што 1931 год зьявіцца пераломным годам у частцы ліквідацыі нашай адсталасці ў адносінах сувязі. Пры выкананні намечанай праграмы Менск будзе звязаны з усімі раёнамі, і 492 сельсаветы будуць тэлефонізаваны, пры чым агульныя выдаткі па сувязі ў 1931 г. намячаюцца ў размеры 27,6 млн. руб., у тым ліку на капітальнае будаўніцтва намячаецца 18,9 млн. руб.

Капіталаўкладанні па жылбудаўніцтву на 1931 г. намячаюцца ў суме 24 млн. р. па ўсіх разьдзелах, замест, прыкладна, 17-18 млн. р. у мінулым годзе.

Па камунальным будаўніцтве і добрабыце—12,6 млн. руб.

* * *

Вось тыя асноўныя рысы, якія характарызуюць гаспадарчы плян на 1931 г. Плян вялізарнейшы, тэмпы надзвычайна вялікія, але разам з тым плян, бязумоўна, можна выканаць. Трэба з ўсёй яскравасцю ўявіць сабе тыя вялізарныя труднасці пры вырашэнні задач, якія стаяць перад намі.

Кажучы аб труднасцях, перш за ўсё трэба спыніцца на будаўніцтве, бо яно складае толькі па рэспубліканскіх і мясцовых мерапрыемствах 168 млн. руб., гэта без саюзнага будаўніцтва і без НКШЗ. Трэба будзе забяспечыць гэты вялізарнейшы плян адпаведнай колькасцю будаўнічых матэрыялаў. У Маскве зараз зацверджан плян разьмеркавання будаўнічых матэрыялаў на 1931 г. Калі прыняць пад увагу нашы скарачаныя патрэбы (пры чым мы бралі самыя скарачаныя нормы), дык мы атрымліваем па цэменту задавальненне на 75 проц., па круглым лесе больш-менш добра, дзякуючы таму, што мы далі 1.080 тыс. куб. м. сельскаму сектару на карані, па піламатэрыялах—34,1 проц., па бэльках—32 проц., па сартавым жалезе—47 проц., па дахавым жалезе—33 проц., па цвікох—58 проц., па жалезных трубах—38,7 проц., па катанцы—53 проц., па шкле—46 проц. З цэглай, калі мы выканаем праграму, справа будзе абстаяць больш-менш добра.

Як відаць з гэтых лічбаў, справа з забеспячэннем будаўнічымі матэрыяламі будзе надзвычайна напружаная.

Што-ж рабіць, каб усё-ж справіцца з намечанай праграмай будаўніцтва?

Перш за ўсё мы павінны рашуча пайсці на замену дэфіцытных матэрыялаў матэрыяламі з мясцовай сыравіны, асабліва ў адносінах да жыллёвага будаўніцтва, дзе мы павінны зусім адмовіцца ад ужывання жалезных бэлек, труб на ацяпленне, часова замяняючы цэнтральнае ацяпленне галяндыйскім, ужываючы драўляныя перакрыцці. Але нічога страшнага ня будзе, калі ў гэтыя напружаныя гады мы будзем будаваць ня так, як гэтага хацелася-б нам. Другое, на што трэба звярнуць сур'ёзную увагу,—гэта на ўстанаўленне чарговасці ў будаўніцтве, бо ёсць сур'ёзная небяспека, прымаючы пад увагу напружанае палажэнне з будаўнічымі матэрыяламі, што мы разгорнем будаўніцтва больш колькасці аб'ектаў, і, нарэшце, мы большасць аб'ектаў не закончым будаўніцтвам, амярцёвым капітал і не атрымаем адпаведнага эфекту. Таму мы прарабілі вялізарную работу па ўстанаўленні чарговасці кожнага асобнага аб'екту. Мы разьмеркавалі ўсе аб'екты на ўдарныя, першачарговыя, другачарговыя. Устаноўлены

чарговасьць у пляне, мы адначасова адзначаем, у якіх межах кожная чарга забяспечваецца будаўнічымі матэрыяламі. Неабходна цвёрдай рукою прымусіць праводзіць гэтую чарговасьць, бо калі гэтага ня будзе, у нас будуць зусім няўхільныя і непатрэбныя перашкоды.

З агульнай сумы будаўніцтваў 168 млн. руб. ударнае будаўніцтва складае 81 млн. руб., першачарговае—35 млн. руб. і другачарговае—50 млн. руб.

Другая труднасьць—гэта пытаньне адносна забеспячэньня нашага будаўніцтва і наогул народнае гаспадаркі патрэбай колькасьцю рабочай сілы. Што-ж да нашай прамысловасьці, дык яна будзе патрабаваць ад нас, прыкладна, 25.263 чал. рабочых; калі дадаць сюды прыгарадныя гаспадаркі, лес і да т. п., дык, прыкладна, трэ́ будзе прыцягнуць новых сталых рабочых 53415 чал. Нам здаецца, што з гэтай задачай мы параўнаўча лёгка справімся, але перад намі другая задача ў галіне працы, больш сур'ёзная і больш складаная—гэта задача прыцягненьня сезонных рабочых. Нам трэ́ба, прыкладна, 306.139 чалавек сезонных рабочых, лічачы сюды будаўніцтва, у тым ліку і дарогі, мэліярацыю, лесасплаў, торф, саўгасы і да т. п. Апрача гэтага, нам патрэбна будзе для будаўніцтва і мэліярацыі гужавой сілы 73.600 і для лесу 48.400, а ўсяго такім чынам, 12.2000 чалавек сезоннай гужавой сілы, пры чым, паводле орыентоўчых падлікаў, нам патрэбна будзе для сезоннай работы жанчын 69.280 чалавек, астатняя колькасьць—359 тыс. прыпадае на мужчын.

Ці маем мы дастатковыя працоўныя рэсурсы для таго, каб накіраваць гэтую армію на правядзеньне ў жыцьцё народна-гаспадарчага пляну 1931 г. Мы маем у БССР, паводле перапісу 1926 г., у вёсцы мужчын ад 16 да 59 г., прыкладна, 1 млн. чалавек; калі адкінуць 20 проц. на інваліднасьць, занятасьць і да т. п., мы атрымаем лічбу 800.000 працаздольных мужчын. Такім чынам, палавіну гэтай колькасьці мы павінны прыцягнуць на работы. Значыць, працоўных рэсурсаў хопіць, за выключэньнем некаторых спэцыялістаў, якіх давядзецца прывозіць. Увесь сакрэт тут у тым, каб адшукаць тут той падважнік, пры дапамозе якога можна было-б накіраваць гэтую армію у гарады. Тут пытаньне адносна эканомічных мерапрыемстваў. Зараз гэтай справай сур'ёзна займаюцца плянавыя, фінансавыя і політычныя органы, і мы ўпэўнены, што гэтыя падважнікі могуць быць і будуць знойдзены.

Фінансавы плян канчаткова яшчэ ня складзен, але неабходна звярнуць асаблівую ўвагу на адно месца фінансавага пляну—гэта на мобілізацыю сродкаў насяленьня. Намечана да мобілізацыі 90 млн. р. Нам здаецца, што гэтая лічба надзвычайна малая. Тут трэ́ будзе намеціць цэлы рад мерапрыемстваў для таго, каб мы гэты плян значна перавыканалі, бо без выкананьня фінансавага пляну, без мобілізацыі рэсурсаў нам з гэтым плянам ня справіцца.

Такім чынам, труднасьцяй шмат, плян вялікі, але плян павінен быць выкананы. Ён будзе выкананы пры тэй ўмове, калі нам удасца сапраўды мобілізаваць сілу, энэргію і энтузіязм усяе рабочае клясы, колгаснікаў, беднякоў і сераднякоў у вёсцы для яго выкананьня. Нам, бязумоўна, гэта ўдасца зрабіць, і вялізарнейшы плян 3-га рашаючага году пяцігодкі будзе выкананы.

Эфэктыўнасьць капіталаўкладаньняў у запалкавую прамысловасьць БССР.

„Пад эфэктыўнасьцю трэба разумець суму чакаемых вынікаў, ацэненых з пункту погляду інтарэсаў клясаў“. Рудзенка. „Проблема эканомікі“, 1930 г.

Разьдзел І.

Дарэволюцыйныя запалкавыя фабрыкі БССР, якія перайшлі ў спадчыну пролетарыяту, былі моральна і тэхнічна зношанымі. Тры фабрыкі („Молнія“, „Вікторыя“, „Дружына“) на БССР у часе польскай окупацыі былі зьнішчаны. З фабрык, якія засталіся ня зьнішчанымі, было вывезена ўсё абсталяваньне.

За пэрыод 1917—1923 г.г. у запалкавую прамысловасьць вялікіх укладаньняў зроблена ня было. У адбудаваўныя пэрыоды ўся запалкавая прамысловасьць БССР мела тры дзеючыя фабрыкі: „Вэзуві“—Нова-Беліца, „Дняпро“—Рэчыца, „Чырвоная Бярэзіна“—Н. Барысаў.

Запалкавая прамысловасьць СССР, якая імкнулася да 1926-27—1928 г.г. аднавіць свой парушаны вайною і рэволюцыяй экспарт запалак, павінна была перабудавацца, аўладаць тэхнічным удасканаленым абсталяваньнем замежных запалкавых фабрык. Адзін з магутных асяродзьзяў запалкавай прамысловасьці СССР—Беларусь—у найбольш кароткі тэрмін і ў першую чаргу (дзякуючы свайму выгоднаму географічнаму разьмяшчэньню) павінна была наладзіць экспарт прадукцыі. Гэта дыктавала неабходнасьць большых, у параўнаньні з іншымі галінамі прамысловасьці, капіталаўкладаньняў у запалкавую прамысловасьць. Ранейшыя, паўсаматужныя, з абмежаванай вытворчасцю фабрыкі выпускалі нізкай якасьці прадукцыю і не маглі цалкам выканаць тых патрабаваньняў, якія былі ім прад'яўлены экспортам.

Парасілавая гаспадарка фабрык была вельмі зношанай. Рознастайная, застарэлая, яна не магла ў належнай ступені абслугоўваць фабрыкі парай і токам. Узрост катлоў дасягаў 25 год, і яны патрабавалі замены. Кацельнай рэзэрвы ні на воднай фабрыцы ня было. Узрост паравых машын дасягаў 25-30 год. Печы на фабрыках былі старыя і ня мелі экономайзэраў.

Вытворчае абсталяваньне на фабрыках было прымітыўнае. Дарэволюцыйныя гаспадары фабрык, маючы танную рабочую сілу, ня імкнуліся мэханізаваць фабрыкі і скарыстаць тэхнічныя дасягненьні ў гэтай галіне. На запалкавых фабрыках былі мэханізаваны толькі расьпілоўка, накатка ў рамы, абмокваньне ў запальную масу і намазваньне карабкоў. Усе іншыя процэсы: насяканьне саломкі, рэзка драпіцы для карабкоў, сартаваньне, укладаньне і пакаваньне, рабіліся ўручную.

Самая зношаная фабрыка была „Дняпро“. Вытворчыя корпусы яе знаходзіліся ў дрэнным становішчы. Сыцены былі старыя, трухлявыя. Трэ́ было класьці столі і перакрываць дахі.

З прычыны прымітыўнасьці абсталяваньня фабрыкі працаёмныя. Гэты адмоўны бок іх асабліва рэзка выявіўся ў рэканструкцыйны пэрыод.

Капіталаўкладаньні ў адбудавальны і рэканструкцыйны пэрыоды ў запалкавай прамысловасьці пайшлі па двух кірунках: па лініі будаўніцтва новых фабрык і па лініі частковай рэканструкцыі старых.

Капіталаўкладаньні за 1922—1926 г.г. па старых фабрыках былі накіраваны на даабсталяваньне фабрык і на палепшаньне ўмоў працы на іх.

Асноўная маса капіталаўкладаньняў была накіравана на рэканструкцыю вытворчага і сілавага абсталяваньня.

Капітальныя работы на 1923—1926 г. г.

Назва фабрык	Будынкі	Вытворч. і сілавы зварот	Іншая маёмасьць	УСЯГО
Ф-ка „Вэзуві“	114483	126398	23587	264448
„Дняпро“	29677	67774	44714	139165
„Чырв. Бярэзіна“	27719	92801	13006	133526
Разам	171859	283973	81307	537539

Іншая частка ўкладаньняў была накіравана на капітальны рамонт будынкаў і на палепшаньне ўмоў працы.

Па аб'ектах большая колькасьць укладаньняў была накіравана на адну з лепшых фабрык БССР—„Вэзуві“, якая пацярпела ад пажару.

У першыя гады большая колькасьць укладаньняў пайшла на замену вытворчага абсталяваньня. За гэты пэрыод на ф-цы „Вэзуві“ было пераабсталявана сушыльнае аддзяленьне, мэханізаваны быў унутры-заводзкі транспорт, і ф-ка была электрыфікавана. Ф-ка „Дняпро“ была таксама электрыфікавана, і на ф-цы „Чырв. Бярэзіна“ былі заменены некаторыя варштаты. За гэты-ж пэрыод капіталы часткова пайшлі на пашырэньне аддзяленьняў фанэрных сядзеньняў і фанэрнага цэху ф-к „Вэзуві“ і „Дняпро“, але ўсё-ж большая колькасьць капіталу пайшла непасрэдна на запалкавую вытворчасць.

У 1927-28 г. на ф-цы „Вэзуві“ быў пабудаваны паветраны транспортэр для падаваньня карабоў, і на ф-цы „Чырв. Бярэзіна“ ўстаноўлены парафіна-макальная пліта і сушыльныя шафы.

У 1928-29 г. зьвярталася вялікая ўвага на парасілавую гаспадарку фабрыкі. Калі да гэтага году большая колькасьць капіталу па графе „Абсталяваньне“ была ўкладзена ў вытворчае абсталяваньне, дык цяпер большая маса капіталаў накіравана на рэканструкцыю сілавага абсталяваньня. Часткова абнаўляецца парасілавая гаспадарка фабрык, і набываюцца генэратары і электроматоры. На ф-цы „Вэзуві“ ўстанаўляецца новы кацёл, ізолюецца парправодка. На ф-цы „Чырвоная Бярэзіна“ была ўстаноўлена новая трансформатцыйная п/станцыя, і на ф-цы „Дняпро“ рэканструюецца, перабудоўваецца кацельная.

У дарэволюцыйны час умовы працы на запалкавых фабрыках у БССР, у параўнаньні з іншымі галінамі вытворчасці, былі найгоршыя. Самыя элементарныя правілы па ахове працы не захоўваліся. Рабочыя запалкавых фабрык, сяляне навакольных вёсак, слаба абаранялі свае інтарэсы. Фабрычныя інспэктары нядбайна сачылі за выкананьнем фабрыкантамі самых элементарных правілаў па ахове працы, устаноўленых дарэволюцыйным законодаўствам. Таму ў дарэволюцыйны час капіталісты зусім не накіроўвалі ўкладаньняў у гэтую галіну. Вынікам гэтага зьяўлялася тое, што неабходнымі былі больш вялікія капіталаўкладаньні на палепшаньне ўмоў працы і, у прыватнасьці, на ахову працы.

На фабрыках устанаўляюцца вэнтэляторы і пыласмоктнікі, робяцца рукамынікі і шафы для рабочых.

Частка сродкаў накіроўваецца на палепшаньне жыллёвых умоў. За 1924—1926 гг. 138.000 руб. укладаюцца ў жылбудаўніцтва. Жылфонд да гэтага часу вырас да 741 кв. мтр., дзе пасялілася 948 чал.

Нават часткова рэконструяваныя фабрыкі не маглі задавальняць патрэб экспарту. Яны выпускалі дарагую і нізкагатунковую прадукцыю, а экспарт запалак усё ўзрастаў і ўзрастаў.

Экспорт запалак. (экспорт з СССР).

1926—1927 г.		1927—1928 г.		1928—1929 г.	
У тыс. р.	Адносн. вага ў прамэкспорце	У тыс. р.	Адносн. вага ў прамэкспорце	У тыс. р.	Адносн. вага ў прамэкспорце
653	0,1	3429	0,4	6107	0,7

Экспорт запалак у 1928-29 г., у параўнаньні з 1927-28 г., узрос на 178 проц., а ў параўнаньні з 1926-27 г.,—на 935,2 проц.

Патрабаваньне экспарту дыктавала накіраваньне ўкладаньняў у новае будаўніцтва, і з усіх затрат 94 проц. пайшлі на новае будаўніцтва і толькі 3-4 проц. на рэканструкцыю, пры чым рэканструкцыя была ў большасьці не экстэнсыўнай, а інтэнсыўнай. (Экстэнсыўная рэканструкцыя—колькасная, інтэнсыўная—якасная).

Пытаньне аб пабудове новых запалкавых фабрык, спэцыяльна прызначаных для экспарту, падлягала абмеркаваньню ў нашым бягучым друку. На старонках часопісяў ішлі асьцярожныя гутаркі аб тым, што будаваць запалкавыя фабрыкі, грунтуючыся толькі на патрабаваньні сусьветнага рынку і выходзячы са спрыяючай кон'юнктуры таго ці іншага году або 2-3 год,—значыць рызыкаваць капіталамі.

Базай для гэтых поглядаў было тое, што кон'юнктура на запалкавым сусьветным рынку за апошнія 10—20 год была найбольш капрыснай: то падвышаецца, то зьніжаецца. Дзякуючы гэтаму запалкавая прамысловасьць у Заходняй Эўропе часта цярпела крызісы.

Для беларускай запалкавай прамысловасьці гэтая праблема асабліва востра не магла стаяць. Абслугоўваючы ў першую чаргу экспарт,

новыя фабрыкі адначасова павінны былі працаваць часткова на ўнутраны рынак, замяняючы паступова старыя фабрыкі, якія выбываюць са строю.

Першая новая запалкавая фабрыка на БССР пачала будавацца яшчэ ў 1922-23 г. Мотывам гэтае пабудовы быў ня экспорт (яго тады ня было), не магчымасць экспарту, ня ўзросшае ўнутранае спажываньне (з ім пасьпяхова спраўляліся старыя фабрыкі), а імкненьне, у сувязі з вялікім беспрацоўем у БССР, стварыць новае працаёмнае прадпрыемства. Гэтая няўдала пачатая фабрыка будавалася каля 4-х год, і на 4 гады ў ёй загрузьлі капіталы. Другая фабрыка пачала будавацца ў 1925-26 г. і была пабудавана ў больш кароткі тэрмін.

Для прэектуючых фабрычных арганізацый асноўным прынцыпам разьмяшчэньня запалкавых прадпрыемстваў служыла наяўнасьць у тым ці іншым раёне рабочых, знаёмых з запалкавай вытворчасцю. Прэектуючыя арганізацыі баяліся, што пасля закрыцьця старых фабрык рабочыя гэтых фабрык ня знойдуць сабе працы, і таму фабрыка імя Х Кастрычніка будзецца ў Рэчыцы (замяняе „Дняпро“), „Прол. Перамога“—Н.-Барысаве (замяняе „Чырв. Бярэзіну“).

У той час асноўным прынцыпам разьмяшчэньня запалкавай прамысловасьці (ня кажучы ўжо аб цэлым радзе другіх політыка-экономічных меркаваньняў) зьяўлялася блізкасьць магутных сыравінных рэсурсаў. Яшчэ мы памятаем няўдалы вопыт кіеўскіх запалкавых фабрык, якія ў 1924 г. павінны былі закрыцца з-за немагчымасьці і нерэнтабэльнасьці перавозкі сыравіны (лесасекі блізка ад фабрык былі высечаны, з-за нерэнтабэльнасьці перавозак асіны фабрыкі былі закрыты).

Апрача таго, нясур'ёзнасьць высунутага прэектуючымі арганізацыямі асноўнага крытэрыя—наяўнасьць знаёмых з запалкавай вытворчасцю рабочых—зьяўляецца тое, што рабочыя, якія працавалі на старых запалкавых фабрыках, ня ўмеюць працаваць на мэханізаваных запалкавых прадпрыемствах, і перакваліфікацыя іх каштуе такіх-жа затрат, як і падрыхтоўка кваліфікаваных рабочых з некваліфікаваных. На пытаньне-ж аб магутнасьці і блізкасьці асінавых насаджэньняў пры прэектаваньнях фабрык ня было зьвернута дастатковай увагі. І на першы погляд абедзьве фабрыкі маюць адну і тую-ж сыравінную базу, г. зн. калі-б ня была пабудавана фабрыка „Прол. Перамога“, дык асіна Бярэзінскага раёну спляўлялася-б у Рэчыцу на ф-ку імя Х Кастрычніка¹).

Тым ня менш у тых раёнах, дзе пабудаваны фабрыкі, ёсьць торфянікі якія павінны зьяўляцца асноўным відам апалу для запалкавай прамысловасьці.

Асабліва спрыяючае месца разьмяшчэньне фабрыкі імя Х Кастрычніка. Калі асіна ў Н.-Барысаў прывозіцца часткова па чыгунцы, част-

¹) Мы абмовімся: 1) у нашу задачу зусім не ўваходзіць выяўленьне сыравінных рэсурсаў Бярэзінскага і Прыдняпроўскага раёнаў. Мы ня ведаем, ці дастатковыя гэтыя рэсурсы для аднае, дзвюх, трох фабрык. Мы констатуем толькі наступныя факты: асновай для прэектуючых арганізацый—не наяўнасьць сыравінных рэсурсаў, а наяўнасьць рабочай сілы (хоць у некаторым выпадку гэтая ўмова, як, напрыклад, у Рэчыцы, магла супацьці з цэлым радам іншых спрыяючых умоў, незалежна ад жаданьня прэектуючых арганізацый); 2) фабрыкі ў апошні час адчуваюць недахват у сыравіне, асабліва ф-ка „Прол. Перамога“.

кова водным шляхам, дык у Рэчыцу яна дастаўляецца выключна сплавам. Пры пабудове Дняпробуду продукцыю ф-кі можа будзе водным шляхам дастаўляць на ўсходнія рынкі, што ў значнай ступені зьменшыць накладныя выдаткі па перавозу.

Паводле першага варыянту пяцігадовага пляну разьвіцьця народнае гаспадаркі і культурнага будаўніцтва БССР, фабрыкі павінны былі быць пабудаваны ў наступныя тэрміны:

Назва фабрык	Пачатак будаўніцтва	Заканчэньне будаўніцтва	Пачатак эксплёатацыі	Каштарысны кошт
Імя Х Кастрычніка .	1922—1926 гг.	1927-28 г.	1927-28 г.	2121 т. р.
„Прол. Перамога“ .	1926-27 г.	1928-29 „	1929-30 „	2121 „

Фабрыкі-ж былі пачаты будаўніцтвам, закончаны і пушчаны ў эксплёатацыю ў наступныя тэрміны:

Імя Х Кастрычніка .	III квартал 1923 г.	IV квартал 1927 г.	I/X 1928 г.	Факт. кошт 2436 т. р.
„Прол. Перамога“ .	IV квартал 1925-26 г.	II квартал 1928-29 г.	V квартал 1928-29 г.	2122 „

Пуск з поўнай нагрузкай першай фабрыкі пачаўся ў II квартале 1928-29 г., другой—у II квартале 1929-30 г.

Перавыдатак па будаўніцтву ф-кі імя Х Кастрычніка і пуск абедзвюх фабрык пазьней вызначаных плянам тэрмінаў тлумачыцца наступным: першы проект ф-кі імя Х Кастрычніка быў зацьверджан 17-XI 1923 г., а канчатковы проект—27-XII 1926 г.

Паводле першага projektu, ф-ка імя Х Кастрычніка павінна была будавацца паўсаматужнай ф-кай, такой самай, як ф-ка „Дняпро“ (проектуючыя арганізацыі, як мы ўжо адзначалі вышэй, імкнуліся стварыць у БССР новае працаёмістае прадпрыемства). Пазьней проект быў зьменены, і ф-ка імя Х Кастрычніка будавалася мэханізаванай фабрыкай. Зьмена проекту ў часе ходу будаўніцтва выклікала сабою цэлы рад пазаплянавых затрат.

У выніку пераходу ад аднаго projektu да другога зьявілася неабходнасьць зьнішчэньня 3 пастаўленых мураваных перагародак і цэлага раду іншых перамяшчэньняў і зьмен. Паводле першага projektu, сушка саломкі на ф-цы меркавалася агнявая, на пакрутных барабанах, для якіх трэ́ было асобнае памяшканьне. Устаноўка-ж, замест барабанаў, сушыльных шафаў выклікала тое, што пабудаваная сыцяна зьяўлялася перашкодай пры абслугоўваньні сушыльных шафаў.

Пуск фабрык пазьней адзначаных тэрмінаў тлумачыцца наступным:

1) нежаданьнем замежных фірм прадаць нам патрэбнае запалкавае абсталяваньне. Фірма Арэнс, зьвязаная з сындыкатам Крэйгера (які рознымі спосабамі імкнуўся перашкодзіць разьвіцьцю запалкавай прамысловасьці ў СССР), адмовілася прадаць аўтматы „Чэрвені“. Фірма Бадыша таксама замаруджвала выкананьне пераданага ёй

заказу. Аўтоматы давялося замежамі доўга шукаць; купленыя аўтоматы былі часткамі і то ня лепшых, а горшых конструкцый (больш ломкія¹⁾);

2) марудным транспартаваньнем замежнага абсталяваньня;

3) несваячасовым выкананьнем нашымі заводамі заказаў на абсталяваньне. Гэта, галоўным чынам, затрымлівала будаўніцтва ф-кі „Пролет. Перамога“, якая часткова была абсталявана імпартным абсталяваньнем, а часткова абсталяваньнем, зробленым на саюзных заводах. Эксплёатацыя ф-кі „Прол. Перамога“ затрымлівалася ў сувязі з тым, што Барысаўская электрастанцыя ня была сваячасова абсталявана, Завод „Энэргія“ сваячасова ня прыслаў мэталёвых конструкцый, а Торфбуд—краты. Рыбінскі завод „Мэталіст“ таксама ня выканаў у тэрмін пераданы яму заказ на дэталі да аўтаматаў;

4) дрэннай якасьцю паступаўшага абсталяваньня.

Прывезеныя на ф-ку імя Х Кастрычніка катлы, вылітыя Луганскім заводам пацяклі, і іх трэ было на месцы папраўляць. Нажы, зробленыя заводам „Мэталіст“, былі мяккай загартуюкі і хутка зразаліся. Ф-ка імя Х Кастрычніка будавалася гаспадарчым спосабам—Будаўнічай канторай Лесбелу, ф-ка „Прол. Перамога“ будавалася падрадным спосабам. Падрадчыкамі былі „Цяпло і Сіла“, „Коксабэнзол“, „Парастрой“. Праект яе быў распрацаваны Гіпромезам (першы Гіпромезаўскі праект на БССР) і зацьверджаны НТУ ВСНГ СССР.

Структура асноўных фондаў абедзьвюх фабрык наступная:

НАЗВА ФАБРЫК	Агульны кошт	Будынікі	Абсталяваньне	Збудаваньне
імя Х Кастрычніка	2435683	1037589	1084599	113495
„Прол. Перамога“	2122400	682000	1047200	393200

Па ф-цы імя Х Кастрычніка вялікая маса ўкладаньняў была накіравана ў будынікі. Кошт-жа абсталяваньня аднолькавы па абедзьвюх ф-ках, ня гледзячы на тое, што „Прол. Перамога“ больш магутная ф-ка і працуе на 2 разьмеры запалак. Больш рацыянальна разьмеркаваны былі ўкладаньні на ф-цы „Прол. Перамога“, чым на ф-цы імя Х Кастрычніка.

Пэрыод разгортваньня ф-кі імя Х Кастрычніка цягнуўся 4 кварталы. Пэрыод разгортваньня ф-кі „Прол. Перамога“ цягнуўся 4 месяцы. Устойлівае палажэньне на ф-цы імя Х Кастрычніка надыйшло ў 3 м квартале 1929-30 г., устойлівае палажэньне на ф-цы „Прол. Перамога“—у красавіку 1930 году.

За час разгортваньня ф-ка „Прол. Перамога“ выпусціла за сьнежань м-ц 3100 скрынак карабкаў, на другі квартал—72263 скрынкі. Уся гэта прадукцыя была прызначана для ўнутранага рынку.

¹⁾ Трэба адзначыць, што нямецкія „бесстароньнія“ консультанты, якія консулявалі нас на пытаньнях аб магчымасьці работы новых фабрык на 2 разьмеры запалак, далі яўна непраўдзівыя консультацыі. Яны, напрыклад, заявілі, што пераход ф-кі з вырабу запалак разьмеру $\frac{3}{4}$ на разьмер $\frac{1}{4}$ зьвязан са спыненнем ф-кі на 3 месяцы. Па сутнасьці-ж справы спыніць ф-ку трэба было на больш кароткі тэрмін.

За пэрыод разгортваньня ф-ка імя Х Кастрычніка выпусьціла:

	1927-28 г.		1928-29 г.	
	I кв.	II кв.	I кв.	II кв.
Мясцовага	22604	39872	16049	22339
Экспортнага	—	3187	33801	34052
Разам	22604	43059	49850	56391

Найбольш шпаркімі тэмпамі разгортвалася ф-ка „Прол. Перамога“. У той час, як ф-ка імя Х Кастрычніка ў апошнім квартале пэрыоду разгортваньня выпусьціла 56391 скрынку карабкоў запалак (гэты пэрыод надыйшоў пасля 9-месячнай работы ф-кі), ф-ка „Прол. Перамога“ ў першым квартале свайго існаваньня выпусьціла 72263 скрынкі карабкоў.

Асноўнай прычынай (апрача арганізацыйных непаладак на ф-цы імя Х Кастрычніка) зьяўляецца склад рабочай сілы. У часе разгортваньня ф-кі імя Х Кастрычніка ў БССР ня было тэхнічнага пэрсоналу і рабочых, знаёмых з работай мэханізаваных запалкавых фабрык.

Недахват кваліфікаваных рабочых падаўжаў тэрміны разгортваньня прадпрыемстваў. Нельга лічыць мэтазгодным з гаспадарчага пункту погляду тое, што на ф-ку імя Х Кастрычніка былі пераведзены на работу рабочыя ф-кі „Дняпро“. На ф-цы „Дняпро“, у сувязі з поўным наборам некваліфікаваных рабочых, зьменшыўся выраб. На ф-цы імя Х Кастрычніка перакваліфікаваць пераведзеных з ф-кі „Дняпро“ рабочых было так сама цяжка, як і кваліфікаваць новых рабочых.

Практыка будаўніцтва ф-кі імя Х Кастрычніка была часткова ўлічана ф-кай „Прол. Перамога“. Апрача таго, тэхнічны пэрсонал і рабочыя ф-кі імя Х Кастрычніка навучаліся на сваёй уласнай практыцы. Рабочым ф-кі „Прол. Перамога“ была перададзена практыка і звычкі работы рабочых ф-кі імя Х Кастрычніка. Усё-ж рост выпуску прадукцыі ва ўстойлівым пэрыодзе пайшоў на ф-цы імя Х Кастрычніка шматшпарчэй, чым на ф-цы „Прол. Перамога“. На гэта зрабілі ўплыў пэрыоды часу, у якім будаваліся фабрыкі. Ф-ка імя Х Кастрычніка будавалася ў той час, калі мы мелі запасную рабочую кваліфікаваную сілу; ф-ка-ж „Прол. Перамога“ будавалася ў той пэрыод разьвіцьця краіны, калі рэзэрвы кваліфікаванай рабочай сілы былі вычарпаны, і ўсе кваліфікаваныя рабочыя былі заняты на будаўніцтве, якое надзвычайна бурна разгортвалася.

Калі пры пабудове ф-кі імя Х Кастрычніка можна было без асаблівай шкоды не звярнуць увагі на праблему падрыхтоўкі кадраў, дык гэтага ні ў якім разе нельга было-б дапусьціць пры пабудове ф-кі „Прол. Перамога“, што адбілася на рабоце ф-кі на доўгі час (калі ф-ка „Прол. Перамога“, ня маючы манцёраў, павінна была набіраць сьлесароў ці памочнікаў сьлесароў, дык куды цяжэй навучыць памочніка сьлесара ўмеламу абыходжаньню з абсталяваньнем, чым манцёра).

Разьдзел II.

Адным з рашаючых зьвеньняў індустрыялізацыі краіны зьяўляецца энэргетыка, рост магутнасьці і рацыяналізацыі якой прасоўвае Савецкі Саюз па шляху набудовы соцыялізму.

Генэральнай устаноўкай пяцігадовага пляну разьвіцьця народнае гаспадаркі і культурнага будаўніцтва БССР за 1928-29 г.—1932-33 г. г. зьяўляецца пераход беларускай прамысловасьці на торфяны апал.

Ужываньне апалу прамысловасьцю (у процантах):

	1927-28 г.	1932-33 г.
Торф	3	40,1
Дровы	43,7	27,1

Задачай-жа запалкавай прамысловасьці зьяўляецца пераход на апал торфам і дрэўнымі водкідамі.

Колькасьць спажываньня апалу прамысловасьцю запалкавай (у тыс. тон):

	1927-28 г.	1932-33 г.
Дровы	3,4	0,7
Торф	2,4	10,7
Водкіды	3,9	8,6

Адносны расход гэтага апалу на адзінку прадукцыі, з прычыны мэханізацыі фабрык, павінен быў павялічыцца.

Адносны расход умоўнага апалу на адзінку прадукцыі (у тонах):¹⁾

	1926-27 г.	1927-28 г.	1928-29 г.	1929-30 г.	1930-31 г.	1931-32 г.
На тыс. скрынак .	5,3	5,5	6,0	1,5	7,0	7,1

Парасілавая гаспадарка новых запалкавых фабрык адпавядае асноўным устаноўкам пяцігадовага пляну як па магутнасьці, так і па характару сваіх аграгатаў. Печы на новых фабрыках апальваюцца выключна торфам і дрэўнымі водкідамі. Катлы на іх больш буйных разьмераў, чым катлы старых фабрык. На сілавай станцыі фабрыкі імя Х Кастрычніка ёсьць дзьве паравыя машыны патужнасьцю ў 750 конск. сіл, а ў кацельні—3 катлы з плошчай нагрэву ў 600 кв. мтр.

Фабрыку „Прол. Перамога“ абслугоўвае Цэнтральная барысаўская станцыя, пабудаваная ў сувязі з будаўніцтвам фабрык.

На электростанцыі ёсьць дзьве турбіны на 1000 квт.-гадзін і ўстанаўляецца трэцяя турбіна патужнасьцю ў 25 тыс. квт.-гадзін. Кацельня мае тры катлы з плошчай нагрэву ў 885 кв. мтр., і яшчэ будзе ўстанаўляцца чацьверты кацёл.

Неабходна ўсе-ж адзначыць, што парасілавая гаспадарка ф-кі „Пролет. Перамога“ на сёньняшні дзень не ўпарадкавана. У пэрыод

¹⁾ „Пяцігадовы плян разьвіцьця народнае гаспадаркі і культурнага будаўніцтва БССР 1928-29—1932-33 г. г.“, выд. Дзяржпляну БССР, 1928 г.

9-месячнай работы мелі часта месца спыненьні ф-кі з прычыны прамываньня і прадзьмухваньня катла (працаваў адзін кацёл), а таксама з прычыны зьмяншэньня ціску ў катле, што выклікана тым, што кацёл працаваў з перагрузкай. Гэта таксама адбілася на нормальнай рабоце ф-кі.

На фабрыцы імя Х Кастрычніка ў 1927-28 г. знаходзілася 67 электроматораў патужнасьцю ў 136 квт., у 1928-29 г.—93 моторы патужнасьцю ў 136 квт., у 1929-30 г.—180 мотораў патужнасьцю ў 250 квт. На фабрыцы „Прол. Перамога“ ёсьць 74 моторы патужнасьцю ў 232,13 квт. На старых фабрыках электроматораў было вельмі мала. На ф-цы „Чырвоная Бярэзіна“ ёсьць 10 мотораў патужнасьцю ў 62,75 квт. І то яны абслугоўваюць не запалкавую, а ватэрпасную вытворчасць.

Узровень парасілавай гаспадаркі ф-кі зьяўляецца пругрэсам у адносінах да ўзроўню парасілавай гаспадаркі старых фабрык. Новыя ф-кі маюць цэнтралізаваную парасілавую гаспадарку (на ф-цы імя Х Кастрычніка сілавая станцыя абслугоўвае тры фабрыкі, ф-ка „Прол. Перамога“—увесь горад).

На ф-цы „Прол. Перамога“ сыстэмы аэрагатаў менш эфэктыўныя заменены сыстэмамі аэрагатаў больш эфэктыўнымі (паравая машына з турбінамі).

Новыя фабрыкі пабудаваны па апошняму слову тэхнікі. Тэхнолёгічны процэс вырабу запалак мэханізаваны. Драўніна паступае на тэрыторыю фабрыкі сплавам па рацэ, падываецца саматасам, пераводзіцца на склады. Са складаў драўніна падвозіцца вузкакалейкай да чурбаковых пілак, потым да шчапальных і падзельных варштатаў. У зімовы час чурбакі перапарваюцца і потым паступаюць у вышэйадзначаныя варштаты.

Паўфабрыкаты перадаюцца, ня спыняючыся, ад аднаго варштату да другога.

Вялікае значэньне мае тое, што фабрыкі маюць камплектныя машыны (аўтматы). Аўтомат замяняе 4 самастойныя процэсы вытворчасці на старой фабрыцы: накіраваньне, абмукваньне, сушку запалак і складаньне ў латакі. Аўтомат замяняе цэлы рад прымітыўных машын і дае вялікую эканомію ў адносінах да ўжываньня рабсілы, г. зн. падывшае прадукцыйнасьць працы. Апрача таго, дзякуючы аўтмату, зьмяншаецца час вытворчага процэсу.

На старой запалкавай фабрыцы процэс вырабу запалак цягнецца каля 4 гадзін, а на новых—каля 2 гадзін.

На новых фабрыках ёсьць здымальныя машыны, якія набіваюць мэханічна запалкі ў карабкі. На старых фабрыках, дзе няма здымальных машын, вельмі вялікая колькасьць рабочых была занята набіваньнем запалак у карабкі.

Вялікую эканомію ў прыстасваньні жывой рабочай сілы дае мэханізацыя карабкова-клеільнага і здымальнага аддзяленьняў.

Здымальныя машыны становяць сабою наступнае: у прыймальнік для карабкоў укладаюцца карабкі запалак. Карабкі аўтаматычна скідаюцца, дасягаюць таго месца, дзе разьмешчаны запалкі. Запалкі падзелены на роўныя часткі і падаюцца галоўкамі ўперад да ўнутраных карабкоў. Запалкі пры дапамозе асобнага апарату ўпіхаюцца ў карабкі. Карабкі тут жа пры дапамозе саўгачоў адсоўваюцца. Здымальная машына адначасова набівае запалкі ў карабкі. На новых фабрыках усе іншыя процэсы таксама мэханізаваны.

Транспортэр перадае карабкі сушыльным шафам. Карабкі скідаюцца машынамі на транспортэр з драцяной сеткі і перасоўваюцца ў шафу. Награваньне шафаў адбываецца пры дапамозе разьмешчаных у ніжняй частцы шафы кантовых труб. Для прысьпешаньня процэсу сушкі карабкі павінны перакідацца. Гэта дасягаецца пры дапамозе сыстэмы вэнтэлятараў.

Сушка саломкі. Запалкавая саломка кладзецца для прасушваньня на паліцы ў выглядзе кратак. Гэтыя краткі устаўляюцца ў сушыльную шафу. Побач або ззаду кратак разьмешчан калёрыфар для награваньня паветра. Нагрэтае да 60-70° паветра ідзе зьверху ўніз, а адтуль выганяецца вэнтэлятарам. Калёрыфар награецца парай з паравога катла, яго выпрабоўваюць гідраўлічным ціскам на 8 атмосфэр.

На новых фабрыках уводзіцца аўтаматычнае насяканьне саломкі, мэханізуецца поліроўка, ачыстка і сартаваньне запалак. Замест старых карабова-клеільных машын з невялікай прадукцыйнасьцю, працуюць больш удаस्कаналеныя карабова-клеільныя машыны.

Ручное пакаваньне запалак замяняецца машыновым. Пакавальныя машыны служаць для зьбіраньня карабоў ля печы. Карабкі трапляюць у машыну, стоячы ў два рады, пасля чаго машына аўтаматычна адасабняе пэўны лік карабоў, бярэ аркуш пакавальнай паперы і абгортвае пачку запалак.

(Працяг будзе ў наступным нумары).

Рэконструкцыя прамысловасьці хэмічнай апрацоўкі дрэва ў БССР.

Рэконструкцыя прамысловасьці хэмічнай пераапрацоўкі дрэва ў БССР высоўваецца як адна з важнейшых задач у вырашэньні праблемы індустрыялізацыі краіны. БССР мае багатыя рэсурсы сыравіны для хэмічнай дрэваапрацоўчай прамысловасьці. Рэсурсы складаюцца з нязлычонай колькасці пакладаў торфу, які трэба лічыць як водкіды драўніны; рэшткі, у выглядзе пнёў даўно сьсечаных лясоў іглыстых парод, пад назвай „асмол“, або карчоў; тэрпэнтэна, якая знаходзіцца ў жывой драўніне і якая здабываецца пры дапамозе падсочкі ў выглядзе жывіцы для атрымання каніфолі і шпікінару; вялізарнейшыя масывы лясоў лісьцяных парод (не дзелавой драўніны), прыдатныя для атрымання каштоўных produkтаў хэмічнай прамысловасьці; нарэшце, рознага роду водкіды ад мэханічнай апрацоўкі дрэва як ад лесапільных заводаў, так і рэшткі ад загатоўкі рознага роду ляснога матэрыялу на месцы распрацовак—апошнія ў большасьці спальваюцца для мэтаў ачысткі лесасек.

Паняцьце хэмічнай апрацоўкі дрэва ў значнай ступені зьяўляецца умоўным, паколькі гэтае паняцьце ахапляе значны лік галін прамысловасьці хэмічнай пераапрацоўкі драўніны. Сюды могуць уваходзіць: хэмічна-прамысловыя штучныя валокны, цэлюлёза, папярочная прамысловасць, розныя этарныя алеі, гарбнікавыя экстракты, фармацэўтычныя прэпараты ды інш.

Нашай задачай зьяўляецца даць агляд існуючай хэмічнай прамысловасьці для рэконструкцыі апошняй, якая зьяўляецца першачнай хэмічнай апрацоўкай дрэва, як драўніны, так і тэхнічна-хэмічных матэрыялаў, што знаходзяцца ў жывой і мёртвай драўніне.

І галоўная наша задача—утылізацыя водкідаў драўніны, якая да гэтага часу ў БССР ня толькі не ўтылізоўваецца для хэмічнай прамысловасьці, але ў большасьці служыць балястам лесапільных заводаў і лясное гаспадаркі.

У гэтым нарысе мы будзем закранаць наступныя галіны хэмічнай апрацоўкі дрэва:

- 1) здабываньне каніфолі і шпікінару—жывой драўніны пры дапамозе падсочкі;
- 2) атрыманьне каніфолі і шпікінару—мёртвай драўніны;
- 3) хэмічная пераапрацоўка драўніны тэрмічным спосабам;
- 4) сухая перагонка хваёвых пнёў (смалярства);
- 5) хэмічная пераапрацоўка водкідаў драўніны лесапільных заводаў у харчовы цукер і этылёвы сьпірытус (вінны сьпірытус).

І. Здабываньне каніфолі і шпікінару жывой драўніны спосабам „падсочкі“.

Процэс падсочкі адбываецца пры дапамозе ўскрыцця смяляных хадоў ў жыварастучым дрэве. Ускрыцце каналаў робіцца рознымі спосабамі, так званымі французскім, амэрыканскім і расійскім. Здабываецца спачатку смала пад назвай „жывіцы“, або навукова—тэрпэнтныны.

Каніфоля атрымалася з соку расьліны, якая вырасла ў грэцкім архіпэлязе, і названа, мабыць, імем аднае з гэтых расьлін *Pastacia terebinthus*. Назва колёфоніі (каніфоля) паходзіць з Малаазіяцкага гораду Колёфонь.

Пра шпікінар ведалі яшчэ эгіпцяне ў старажытнасьці—продукт перагонкі кедравай тэрпэнтныны. Ём вядома была і каніфоля.

Здабываньне тэрпэнтныны з іглястых парод, якія маюць смяляныя каналы, грунтуецца на тым, што тэрпэнтнына заўсёды ў іх знаходзіцца пад некаторым ціскам, і, калі гэтыя каналы пры перарэзваньні адкрываюцца, тэрпэнтнына з іх выціскаецца пад уплывам ціску абкружаючых тканак, і такім чынам тэрпэнтнына, або жывіца, увесь час выдзяляецца, пакуль ціск ў дрэве дастатковы для прахаджэньня вадкасьці праз каналы ў зробленай адтуліне. Падрабязны спосаб падрэзаў мы ня будзем апісваць, а хто цікавіцца гэтым, можа знайсці гэтае апісаньне ў расійскай літаратуры („Канифольно-скипидарное производство“ проф. К. И. Ногина) і нямецкай літаратуры (Austerweld und Roth „Gewinnung und Verarbeitung von Harz und Harzprodukten“, 1917 г.

У нас, у БССР, падсочкаю займаецца ў даны момант Лесбел і то толькі ў малым маштабе. Пакуль што працуе адзін невялікі завод у Барысаве і адзін у Бабруйску. Трэба думаць, што гэтая настолькі патрэбная і карысная вытворчасць будзе разьвівацца вялікімі тэмпамі.

Колькасьць здабываемага шпікінару і каніфолі ў 1928-1929 г. г. складае наступныя лічбы: каніфоля—440 тон і шпікінар—62 тоны.

Калі параўнаць колькасьць тэрпэнтныны, якая атрымліваецца ў БССР з хвой ў розных мясцовасьцях, з тэорытычнай магчымасьцю, дык атрымаем розныя велічыні, залежачыя ад мясцовасьці, мэтаду падсочкі, сьпеласьці дрэва і да т. п.

У нас, у СССР, і, прыватнасьці, у БССР, падсочка робіцца толькі з хвой, бо з яліны атрымліваецца вельмі мала тэрпэнтныны, што зьяўляецца і эканомічна нявыгодна.

Адносна ўплыву падсочкі на ўласьцівасьць дрэва апошні досьлед амэрыканскіх, французскіх і расійскіх інжынэраў сьведчыць аб тым, што існуючы погляд, нібы драўніна ад падсочкі псуецца, і зьмяняецца яе моцнасьць, як будаўнічага матэрыялу, няправільны. Шкоднасьць падсочкі для дрэва залежыць ад спосабу надрэзаў і часу году, калі падсочка робіцца. У Амэрыцы было зроблена шмат досьледаў з мэтай выясьненьня пытаньня аб ўплыве падсочкі на тэхнічныя ўласьцівасьці драўніны, пры чым выясьнілася, што дрэва, як будаўнічы матэрыял, ад падсочкі ня псуецца (гл. Ногин „Канифольно-скипидарное производство“, стар. 102; больш падрабязна: В. Лидов „В защиту подсочного промысла“).

Па механічных уласцівасцях падсочная драўніна стаіць зусім ня ніжэй непадсочнай, аб чым сведчаць наступныя вынікі досьледаў падсочных і непадсочных дрэў.

Падсочныя дрэвы зьяўляюцца наогул на 7 проц. мацнейшымі за непадсочныя, пры чым паводле асобных уласцівасцяў яны аказаліся:

- 1) пры выпрабаванні на злом—на 3,4 проц. мацней;
- 2) на гранічнасці сваёй пруткасці пры згінанні—на 7,3 проц. мацней;
- 3) на здольнасці станавіцца у ранейшую форму—на 15,6 проц. мацней;
- 4) пры расьцісканні ўздоўж валакон—на 7,2 проц. мацней;
- 5) пры расьцісканні папярочных валакон—на 23 проц. мацней;
- 6) пры выпрабаванні на зрэзваньне—на 13,8 проц. мацней;
- 7) пры выпрабаванні на разрыў—на 10,4 проц. мацней;
- 8) пры выпрабаванні на згінаньне—на 6,2 проц. мацней.

І так, да апошняга часу падсочка наогул лічылася шкоднай для мацнаты дрэва, а падсочку яловага дрэва ня робяць з прычыны эканомічнай нявыгоднасці. Існуе погляд, што яліна слабейшая за хвою, значыць, падсочка можа зрабіць шкодны ўплыў на мацнату дрэва.

Гэтым пытаньнем неабходна заняцца дасьледчым шляхам, лябараторнымі і эканомічнымі мэтамі. Траціцца шмат каштоўных прадуктаў, бо каніфоля і шпікінар з яліны зусім не здабываюцца, тым больш, што падсочка вялася-б у тых мясцовасцях, дзе адбываюцца падсочка хваёвых дрэў і маглі-б на існуючых заводах пераапрацаваць і яловую жывіцу.

Проф. Ногін раіць—тры гады рабіць падсочку яловых дрэў бяз шкоды для іх. Лічацца з тым, што ў БССР ёсць каля 40 проц. насаджэньняў яловых лясоў з агульнай плошчы хваёвых насаджэньняў, мы маглі-б атрымаць для нашай вытворчасці вялікую колькасць каніфолі і шпікінару. У Амэрыцы, Францыі і, асабліва, у Аўстрыі, ў сучасны момант працуюць заводы, спецыяльна апрацоўваючыя яловую жывіцу.

Аустэрвэйль ў сваёй кнізе „Gewinnung und Verarbeitung von Harz und Harzprodukten“ апісвае два заводы, якія працуюць адзін ў Сёдэ (Вэнгрыя), а другі каля Вены. Абодва гэтыя заводы пабудаваны са спецыяльнай мэтай—пераапрацоўваць яловую жывіцу і даюць вялікі даход.

Што-ж да патужнасці заводаў, наогул, для пераапрацоўкі жывіцы (тэрпэнтны) сабраныя ў розных месцах беларускіх лясоў нават далёка ад чыгункі маглі-б быць сконцэтрованы ў 2 або 3 месцах на тэрыторыі БССР, хоць бы Мазыршчыны, Бабруйшчыны і Барысаўшчыны (у тых раёнах, дзе больш насаджэньняў хваёвых лясоў). Перавозку жывіцы гатовай, сабранай ў лесе, будзем лічыць у сярэднім на 1 600 кг. на 30 клм. грунтовымі дарогамі—20 кап., за 16 кг. на 200 клм. па чыгунках—5 кап., а усяго 25 кап., або на 1.600 кг.—25 р.

Паводле апошніх даных, атрымліваецца з 1.600 кг. жывіцы самай дрэннай якасці, сабранай нават саматужнікамі без назірання тэхнічнага нагляду—каніфолі 672 кг., шпікінару 128 кг., або на кожныя 16 кг. каніфолі і шпікінару—па 50 кап. Назіраньне за пераапрацоўкай

жывіцы, амортизацыя і другія выдаткі будуць каштаваць шмат таньней, чым пабудова цэлю сэрыю малых заводаў паўмэханізаванага характару. На добра абсталяваных заводах выхад і якасьць прадуктаў атрымліваецца шмат лепшай якасьці, пры чым на вялікіх заводах пераапрацоўку жывіцы магчыма будзе весці парай патужнай парасілавой устаноўкі, а водкіды, якія застаюцца ад жывіцы, будуць служыць апалам.

Перавага пераапрацоўкі жывіцы парай добра дасьледвана інж. Дромартам, які прыходзіць да вываду, што весці перагонку жывіцы агнём цяжка, і яна патрабуе пільнай работы, што рэдка можна выканаць. Пры паравой перагонцы шпікінар чысты і празрысты, як самая чыстая вада, і дае найбольшы даход. Што-ж да каніфолі, дык яна мае бледны колер, падобна да воску. Прапусканьнем праз масу (падробленую) бруйку перагрэтай пары да 200° атрымліваюць бязводную чыстую малаафарбаваную каніфолу. (Ногін — „Канифольно-скипидарное производство“, стар. 117).

З усяго адзначанага вышэй відаць, што каніфольна-шпікінарная справа можа быць рацыянальна пастаўлена толькі паравою ўстаноўкаю і перагрэтай парай, значыць, такія заводы могуць быць рэнтабельнымі пры фабрычна-мэханізаваных устаноўках.

Наша каніфольна-шпікінарная вытворчасць з жывіцы ў СССР абсталявана прымітыўна, і толькі ў апошні час гэтая справа пачала паляпшацца.

II. Пераапрацоўка асмолу (карчоў) у шпікінар і каніфолу.

Ва ўсіх саюзных рэспубліках, а таксама ў БССР экстракцыя вядзецца выключна з хваёвых пнёў. Мэта экстракцыі — атрыманьне каніфолі і шпікінару. Ва ўсёй БССР ёсьць усяго адзін шпікінарна-каніфольны завод, на якім здабываюцца шпікінар і каніфоля пры дапамозе экстракцыі. Завод знаходзіцца ля Гомелю і эксплёатуецца Лесбелам. Завод мае паўмэханізаваны характар, патужнасьць пераапрацоўкі — 10.000 куб. м. сырога асмолу ў год. Працуе выключна на хваёвых карчолах. Дрэўная маса, якая атрымліваецца пасля экстракцыі, не выкарыстоўваецца на пераапрацоўку ў цэлюлёзу, а скарыстоўваецца, як апал. Каніфоля атрымліваецца цёмнай з нізкай тэмпературай тапленьня (каля 48°), між тым рыначныя патрабаваньні — $55-60^{\circ}$; шпікінар атрымліваецца таксама няважнай якасьці. Прычына нізкай якасьці матэрыялу — ня зусім мэханізаваны завод і адсутнасьць навукова-тэхнічнага кіраўніцтва.

Як ужо намі адзначалася ў разьдзеле для пераапрацоўкі жывіцы, памылкова дапушчаюць, што шпікінар і каніфоля ёсьць толькі ў сасновай драўніне, а на справе-ж каніфоля і шпікінар пад назвай тэрпэнтэна знаходзяцца ва ўсіх іглястых пародах: хвой, ельніцы, кедры, яліне і мадрыдзе. Ня дзіва, што амэрыканцы экстрагуюць ня толькі сасновыя пні, але і яловыя. Бязумоўна, калі весці экстракцыю толькі для мэты атрыманьня каніфолі і шпікінару, эканомічна зьяўляецца нявыгодным экстрагаваць яловую драўніну, але калі мэта пераапрацоўкі асмолу (карчоў) галоўным чынам — здабываньне масы для цэлюлёзных заводаў, дык мы ў далейшым пакажам, што з яловых карчоў як з эканомічнага, так і тэхнічнага боку зусім магчыма экстрагаваць шпікінар і каніфолу.

Аустэрмінг і Швальбэ вызначаюць наступныя вытворчыя выходы: звычайная хвоя дае шпікінару 4 проц., каніфолі (у сярэднім)—16 проц., яліна дае шпікінару 1,6 проц., каніфолі—6 проц. ад вагі асмолу ў непадробленым выглядзе, складзенага на пляцу заводу да падрабеньня. Вагу такога асмолу прымаюць куб. м. 320 кг., значыць, 10 куб. м. асмолу можа даць шпікінару 128 кг., каніфолі 512 кг. Яловы асмол дае шпікінару 48 кг., каніфолі—192 кг.

Гэтыя лічбы тэорытычныя, практычна-ж ад нашай хвоі атрымліваецца пры дапамозе экстракцыі, паводле даных Паўночлесу, каніфолі 320 кг., шпікінару—112 кг. Калі возьмем процантны стасунак тэорытычнай колькасці каніфолі і шпікінару ў яловых карчоў, дык атрымаем шпікінару 32 кг. і каніфолі—128 кг.

У цэннасным выразе з 10 куб. м. асмолу мы атрымаем:

шпікінару	112 кг.	×	63 кап.	=	70 руб. 56 к.
каніфолі	320 "	×	70 "	=	224 "
дрэўнай масы для цэлюлёзы .	160 т.	×	50 "	=	80 "
Усяго на суму	374 руб. 56 к.				

З яловых карчоў:

шпікінару	48 кг.	×	63 кап.	=	30 руб. 24 к.
каніфолі	192 "	×	70 "	=	134 " 40 "
дрэўнай масы для цэлюлёзы .	2,5 т.	па	30 руб.	=	75 "
Усяго на суму	239 руб. 64 к.				

Да паданага вышэй разьліку трэба дадаць, што ў нас, у БССР, загатоўка і дастаўка на завод хваёвых карчоў каштуюць у два разы даражэй, чым яловых, напрыклад:

Загатоўка	{ хваёвых карчоў	30 руб.
	{ яловых "	15 "
Дастаўка	{ хваёвых "	60 "
	{ яловых "	30 "

Мы лічым ня лішнім апісаць спосабы пераапрацоўкі асмолу на шпікінар і каніфолі пры дапамозе экстракцыі, бо для нашых далейшых меркаваньняў неабходна прыняць у разьлік эканомічнасьць і рэнтабельнасьць гэтай амаль новай для БССР вытворчасці адпаведна з мясцовымі ўмовамі, напрыклад:

1) паравы шпікінар і экстракцыйная каніфолі і 2) экстракцыйны шпікінар і каніфолі.

Паводле першага спосабу з падрабленай драўніны—карчоў адганяюць парай пад ціскам 4 атм. шпікінар, а драўніну, якая засталася, экстракуюць растварнікам (бэнзына, бэнзоль, 4-хлёрысты мэтыль і да т. п.); ад экстракту, пражыўленага каніфольлю, адганяюць растварнік, а астача складаецца з аднае каніфолі.

Паводле другога спосабу з падрабленага асмолу пры дапамозе растварніка экстракуюць разам шпікінар і каніфолі, потым адганяюць асобна шпікінар з растварнікам, а ад апошняга адганяюць шпікінар.

У Беліцы, ля Гомелю, ужываюць апошні спосаб.

Аналізуючы спосабы з мэтай выяўленьня лепшага з іх у нашых умовах, мы прыходзім да вываду, што першы спосаб—адгонка шпікінару—спачатку парай ад шчапы смалякоў—больш рацыянальны, чым другі.

III. Хэмічная пераапрацоўка драўніны тэрмічнымі спосабам.

Цяпер разгледзім другі від пераапрацоўкі дрэва, так званы тэрмічны, або „сухая пераапрацоўка“, а потым зробім заключэнне аб тым, які від пераапрацоўкі дрэва зьяўляецца больш рэнтабельным і адпавядаючым для БССР.

Тэрмічная пераапрацоўка дрэва ў БССР у сучасны момант падзяляецца на 2 групы, якія рэзка адрозніваюцца адна ад аднае, як: 1) смалярства—пераапрацоўка хваёвых сьпелых пнёў ня менш 12 год пасля сьсякання; фабрыкаты гэтай вытворчасці—смала, шкіпінар і дрэўны вугаль, а другія продукты, як воцатная кіслата ці яе солі і дрэўны сьпірытус, не атрымліваюцца; 2) сухая перагонка лісьцяных парод, пераважна бярозавых дроў; фабрыкаты вытворчасці—дрэўны парашок, мэтылёвы сьпірытус, бярозавы дзёгаць і бярозавы вугаль (не актывізаваны).

Абодва тэрмічныя спосабы смалярства і сьпірытусапарашковыя пастаўлены саматужным спосабам. Хоць смалярства адносна другіх мясцовасцяў у БССР лепш пастаўлена, але далёка не рацыяналізавана і не механізавана.

Што-ж да пераапрацоўкі лісьцяных парод, дык Белсампрам заснаваў у гэтым годзе некалькі арцеляў, якія пабудавалі некалькі дзесяткаў так званых „кастрамскіх казанаў“, дзе здабываюцца воцатна-кіслая вапна і дрэўны парашок, мэтылёвы сьпірытус і дзёгаць. Абсталяваньне тут прымітыўнае, саматужнае, продукты дрэннай якасці, выходы продукцыі нізкія. Бязумоўна, пры такім палажэньні аб рэнтабельнасьці казаць не даводзіцца, але з пункту погляду дзяржавы высьленьне бярозавай драўніны мы лічым недапушчальным.

Проф. Ногін дае наступную характарыстыку для смалакурэньня: „Русское смолокурение, несмотря на свое существование в течение нескольких столетий, является очень отсталым производством, техника которого и теперь осталась такой же, как была 100 лет тому назад“ („Сухая перегонка дерева“ К. И. Ногина, стар. 242).

Для поўнага ўяўленьня аб нерацыянальным спосабе сухой перагонкі дрэва як пры смалярстве, так і пры пераапрацоўцы бярозавых дроў мы падамо параўнаўчыя лічбы выхадаў продуктаў, якія атрымліваюцца на рацыянальна-пабудаваных заводах або лябораторных досьледах пазамежамі БССР і якія атрымліваюцца на заводах БССР з 10 куб. м. драўніны.

1. Смалярства:

У Беларусі: шкіпінар чырвоны 280 В.—144 кг. $\times$ 31 кап.=45 руб.
смала вараная —272 „ $\times$ 6 „ =17 „
Разам 62 руб.

На вопытным смалярным заводзе ў Тарску (Табольскай губ.)

шкіпінар 192 кг. $\times$ 31 кап.=60 руб.
смала 400 „ $\times$ 6 „ =24 „
Разам 84 руб.

2. Сухая перагонка бярозавых дроў

На заводах Сампраму БССР з 10 куб. м. здабываецца:

мэтылёвага сьпірытосу 95° 16 кг.
воцатна-кіслая вапна 55% 256 „
дзёгаць 96 „

На заводах Ніжагародзкай губ. з 10 куб. м. здабываецца:

мэтылёвага сьпірытусу 95° 40 кг.
воцатна-кіслай вапны 80 проц. 144 „

У цэннасных выразках даюць наступныя лічбы:

У БССР 55—проц. парашок дрэўны . . . 42 руб.
сьпірытус 18 „
Разам . . . 60 руб.

У Ніжагародзкай губ. на мэханізаваным заводзе:

80—проц. парашок дрэўны 67 руб.
Сьпірытус 45 „
Разам . . . 112 руб.

Апрача таго, на добра абсталяваных заводах бярозавы вугаль пераапрацоўваецца ў актывізаваны для ратыфікацыі сьпірытусу ды інш. мэтай; смолы пераганяюцца на розныя алеі. У БССР, за адсутнасьцю збыту на вугаль і дзёгаць, мы прымушаны будзем як адзін, так і другі продукт (дзёгаць і вугаль) утылізоўваць, як апал.

З усяго вышэйадзначанага відаць, якія страты дзяржава церпіць ад няправільнага скарыстаньня ляснога багацьця. У цэннасных выразках мы штогод трацім шмат сродкаў па гэтых 2 галінах прамысловасці.

Сухой перагонкі дрэва ў БССР, з прычыны дрэннай эксплёатацыі яе натуральнай сыравіны ад смалярства, лічачы пераапрацоўкі ў год, паводле даных пяцігодкі на 1932-33 г., 500 катлоў пераапрацоўвае куб. м. $500 \times 1.000 = 500.000$. На кожныя 1 куб. м. пераапрацаванай сыравіны (карчоў) патрацім $500000 \times 2 \text{ р. } 20 \text{ к.} = 1.100.000 \text{ р.}$

Па пераапрацоўцы лісьцяных парод.

Паводле пяцігадовага пляну Белсампрам мяркуе, што ў 1932-33 г. будзе працаваць 300 рэторт; кожная рэторта (казан) пераганяе ў год 1.200 куб. м., а ўсе за год $1.200 \times 300 = 360.000$ куб. м. Паводле адзначанага разьліку, дзяржава будзе мець страту ў 1.872.000 руб., або па абедзвюх галінах прамысловасці тэрмічнай апрацоўкі дрэва дзяржава штогод будзе траціць $1.872.000 + 1.100.000 \text{ р.}$, г. зн. прыблізна 3.000.000 руб. Паўстае пытаньне, ці можа соцыялістычная гаспадарка, якая імкнецца рацыяналізаваць прамысловасьць і захоўваць натуральныя багацьці, штогод траціць на адных гэтых галінах прамысловасці ў БССР 3 млн. руб.? Бязумоўна, БССР гэтага не дапусьціць і заразжа распачне рацыяналізацыю вытворчасці.

IV. Сухая перагонка хваёвых пнёў (смалярства).

Правесці прамысловую рэвалюцыю у галіне вытворчасці сухой перагонкі дрэва ў БССР. Пры вырашэньні гэтага пытаньня адразу паўстае другое: ці ня можна ўсю вытворчасць зьмяніць убок ператварэньня пераапрацоўкі асмолу (карчоў) тэрмічнага спосабу на экстракцыйны, бо з асмолу здабываюцца другія продукты, як шпікінар зусім другой якасьці, каніфоля і дрэўная маса для цэлюлёзы (на папяровыя заводы), у якіх наша дзяржаўная прамысловасьць мае вялікую патрэбу?

Пры тэрмічнай апрацоўцы асмолу і сухой перагонцы хваёвых парод саматужным спосабам у БССР мы атрымліваем: шпікінар нізкае якасці другога складу, як з жывіцы або шляхам экстракцыі. Шпікінар ацэньваецца па колькасці ў ім так званай фракцыі кіпячых тэрпэнтайнаў да 155°.

Паводле аналізу ў лябараторыі Маскоўскіх навуковых інстытутаў, мы маем наступныя даныя:

С О Р Т Ш П І К І Н А Р У	Ф р а к ц и я і 60/00				
	да 155°	165°—170	170°—175	175°—180	вышэй 180
Балагодзкі пячны	60	18,2	11,5	5,1	5,1
Табольскі „	57	21,6	8,4	7,0	11,0
Менскі катлавы	27,8	33,8	21,9	9,6	6,9
Балагодзкі з жывіцы	91,2	5,5	3,3	—	—

З гэтай табліцы мы бачым, што самы лепшы шпікінар, які мае нізкую фракцыю да 155°—з жывіцы—91,2 проц.; горш за ўсіх Менскі—27,8 проц.

Наогул беларускі шпікінар, а таксама і смала нізка расцэньваюцца на загранічных рынках, як продукты нізкай якасці, пры чым няма ўстаноўленага стандарту. Смала і шпікінар, якія вывозяцца за межы, рознай якасці, таму іх цяжка збываць на рынку.

Продукты, якія атрымліваюцца з сухой перагонкі бярозы ў БССР, як парашок 55-60-% зьяўляецца няпрыдатным для здабывання воцатнай эсэнцыі, а значыць, ён і ня можа быць экспартным продуктам, бо за граніцай патрабуюць воцатна-кіслай вапны ў дрэўным парашку 75-80 проц. колькасці.

Мэтылёвы сьпірытус саматужнага вырабу нізкай якасці. Вельмі цяжка з яго атрымаць політру, формаліну і асабліва парфумэрыю.

Разгледзім цяпер эканомічны разьлік параўнаўчага атрымання розных produkтаў ад тэрмічнай апрацоўкі асмолу і хэмічнай экстракцыйнай.

Паводле адзначанага таварна-цэннаснага разьліку, з 10 куб. м. карчоў атрымліваецца:

чыстага тэрмічнага шпікінару (112 кг. па 45 кап.)	на 50 руб. 40 кап.
смалы	17 „
вугалю дрэўнага	40 „
Р а з а м	107 руб. 40 кап.

Экстракцыйным спосабам атрымліваецца:

шпікінару высокай якасці чыстага (128 кг. па 69 кап.)	на 88 руб. 33 кап.
каніфолі (у сярэднім 320 кг. па 62 кап.)	198 „ 40 „
дрэўнага алею для папяровых заводаў (2,5 т × 45 р.)	112 „ —
Р а з а м	398 руб. 73 кап.

З адзначаных лічбаў відаць, наколькі зьяўляецца нявыгодным тэрмічны спосаб пры пераапрацоўцы хваёвых карчоў і наколькі выгодна рабіць пераапрацоўку гэтых карчоў экстракцыйным спосабам.

Прымаючы пад увагу настолькі вострую патрэбу для нашай прамысловасці: тэкстыльнай, папяровай, мылаварнай, лякаў і політур ды інш. у каніфолі і добрым каштоўным шпікінары для экспарту і ўнутранага рынку, мы павінны зараз-жа распачаць рэарганізацыю хэмічнай пераапрацоўкі драўніны.

Надзвычайна востры недахват каніфолі прымусіў у апошні час паставіць праблему разьвіцця каніфольна-шпікінарнай прамысловасці СССР ва ўсёй яе шырыні. У гэтым кірунку ўзмоцнена працуе лесахэмічная камісія ВСНГ. Саюзным урадам пабудаваны буйны экстракцыйны завод пад кіраўніцтвам І. В. Філіповіча, і пушчан ў ход у 1927 годзе пад назвай „Русская смола“. Пабудаваны такі-ж самы завод, толькі меншага разьмеру, блізка ад станцыі Плясецкая, Паўночных чыгунак. Да гэтага часу ў СССР працуюць усяго 3 заводы з прапускной здольнасцю ў 1.660 тон у год. Такая прапускная здольнасць далёка не задавальняе патрэб Савецкага саюзу ў гэтых produkтах.

Беларуская каніфольна-шпікінарная прамысловасць ня можа задаволіць патрэб свае іншай прамысловасці больш, чым на 5 проц., у той час, як БССР мае вялізарнейшыя рэсурсы. Аб колькасці асмолу (пнёў) хваёвых і яловых, якія ёсць у БССР, можна меркаваць паводле наступных даных: „Сярэдні прырост на працягу году хваёвай драўніны=3.826.000 куб. м.“ (Я. Н. Судашоў „Савецкае будаўніцтва“, 1928 год, люты). Калі для высякання будзе адпускацца ўсяго 3.000.000 куб. м, лічачы ў сярэднім 20 проц. пнёў, атрымаем 600.000 куб. м. пнёў. Паводле адзначанага вышэй разьліку, з 10 куб. м. асмолу можна атрымаць 160 кг. каніфолі, 80 кг. шпікінару, 1,6 тон дрэўнай масы для цэлюлёзы, што складзе ў гадавым здабываньні БССР 10.000 тон каніфолі і 5.000 тон шпікінару.

Было-б з нашага боку недарэчнасцю прапанаваць усю прамысловасць смалярства, якое здабываецца тэрмічным спосабам, перабудаваць на хэмічна-экстрактную. Нават у краіне вялікай лесахэмічнай прамысловасці, як у Амэрыцы, не перайшлі цалкам са спосабу сухой перагонкі хваёвых пнёў на экстрактны спосаб. Прамысловай краіне неабходна мець продукты і ад сухой перагонкі хваёвых пнёў, як смалу з яе выводнымі, так і дрэўны вугаль.

Пра рэарганізацыю здабываньня карчоў (смялякоў) з зямлі.

Пры рэарганізацыі хэмічнай пераапрацоўкі мёртвай драўніны, г. зн. смялякоў, для смалярства ці экстракцыі трэба будзе падумаць аб рацыяналізацыі здабываньня смялякоў з зямлі. Спосаб здабываньня карчоў з зямлі ў сучасны момант аджывае сваю прыдатнасць. Пры ўзмоцненай колектывізацыі і інтэнсіўным росьце сельскагаспадарчай прамысловасці ўжо адчуваецца вялікі недахват рабочых. Значыцца, пры вырашэньні экстракцыйнай прамысловасці Лесахэму трэба зусім рэарганізаваць загатоўку смялякоў. Загатоўка пнёвых смялякоў чыніць значныя перашкоды, бо яна звязана з выкарчоўваньнем пнёў з зямлі. Цяперашні спосаб здабываньня карчоў зьяўляецца надзвычайна цяжкім. Пры гэтым спосабе (ручнай працы), апрача вялікай патрэбы ў фізычнай рабсілье, заўсёды пры выкарчоўваньні пнёў вялікая частка каранёў застаецца ў зямлі, якая пражыўлена смольнымі produkтамі больш, чым верхняя частка іх. Паводле практычнага меркаваньня

траціцца ня менш 5 проц. смалякоў. Трэба яшчэ дадаць, што так званыя „цяжкія“ пні, якія цяжка выцягнуць з зямлі ручным спосабам, цалкам застаюцца на месцы. Часта даводзіцца бачыць, у цвёрдым грунце лесу, дзе ўжо прайшлі рабочыя капальнікі карчоў, лічачы работу закончанай, што ўсё-ж там заставаліся цэлыя плошчы з нявыкапанымі карчамі.

Нашыя сяляне ў БССР выкарчоўваюць пні ручным спосабам і працуюць зьдзельна. Ясна, што ім няма сэнсу выкопваць „цяжкія“ пні. Усе іх выкарчавальныя прылады складаюцца з сякеры, падважніка („вага“), кліну, драўлянай пабівачкі і рыдлёўкі. Пры наяўнасці такога прымітыўнага інструманту ніякім чынам не ўдаецца выцягнуць цалкам корч, а даводзіцца выцягваць яго часткамі, што звязана з вялікаю тратаю энэргіі і пакіданьнем, як адзначана вышэй, частак карчоў у зямлі. Пры такой рабоце трэба лічыць, што ў сярэднім 5 чалавек рабочых могуць на працягу дня выкарчаваць, раскалоць, ачысьціць ад зямлі і скласьці ў штабэлі каля 5 куб. м. Сярэдні кошт капаньня аднаго куб. м. = 3 руб. Наогул ручное выкарчоўваньне пнёў зьяўляецца вельмі цяжкаю работаю. Пры эксплёатацыі прыватнымі прадпрыемствамі, уласьнікамі смалярняў, ручны спосаб выкарчоўваньня мог раней ужывацца ў смалярнай прамысловасьці. Пры соцыялістычнай гаспадарцы ніякім чынам нельга дапусьціць ужываньня ручной працы для выкарчоўваньня пнёў. У СССР выкарчоўваньне пнёў пры дапамозе машын разьвіта вельмі слаба, што тлумачыцца не адсутнасьцю патрэбы ў падобнага роду машынах, а іх малой прыдатнасьцю і недастатковай прадукцыйнасьцю параўнаўча з ручной працай.

Машын для выкарчоўваньня пнёў у сучасны момант ёсьць шмат розных сыстэм, напрыклад: машыны амэрыканскага заводу Мільна №№ 1-ы і 3-ці, і машына „Манарх“ ды інш., якія ўсё-ж у сэнсе надзешаўленьня работы не даюць вялікай эканоміі.

У апошні час, па прыкладу П. А. Злуч. Штатаў і Канады, у нас рабіліся спробы ўжываць выбуховыя матэрыі пры выкарчоўваньні пнёў. Галоўны недахоп ужываньня гэтага спосабу—адсутнасьць выстарчальнай колькасьці выбуховых матэрыяў. Былі выпрабаваны порох, піроксыліна, дынаміт ды інш. Наогул з практыкі выясьнілася поўная магчымасьць выкарчоўваць пні падрыўным спосабам. Калі на мясцох хопіць выбуховых матэрыяў і цэны на іх зьменьшацца, дык падрыўны спосаб, бязумоўна, выцісьне ўсе іншыя ручныя і мэханічныя спосабы выкарчоўваньня пнёў.

Як выбуховую матэрыю, у сучасны момант ужываюць „амонал“, хэмічны склад якога: амоніячнай салетры—66 проц., піроксыліны—14 проц., алюміні—18 проц. і дрэўнага вугалю—2 проц. Кошт гэтай матэрыі—90 кап. кг. франка-Масква.

Пра спосаб здабываньня этылёвага сьпірытосу з дрэўных водкідаў.

У заключэньне нашага кароткага нарысу аб смалярстве мы закранем новую галіну прамысловасьці хэмдрэва, а іменна, пераапрацоўкі водкідаў драўніны лесапільных заводаў БССР. Мы маем на ўвазе здабываньне этылёвага сьпірытосу: алькоголь і прамежны продукт—харчовы цукер. Гэтая вытворчасць зусім новая ня толькі ў СССР, але і заганіцай. Толькі ў Амэрыцы, дзе разьвіта лесапільная справа больш чым у другіх краінах, утылізоўваюць ужо водкіды для атрымання сьпірытосу.

У СССР рабілі спробу ўтылізаваць дрэўныя водкіды для атрымання дрэўных цаглін, або produkтаў сухой перагонкі дрэва—воцатна-кіслай вапны і дрэўнага сьпірытуса. Але нідзе гэтая вытворчасць сябе не акупіла. У 1921 годзе ў Іванава-Вазьнясенскім політэхнічным інстытуце П. П. Буднікаў і П. В. Залатароў („Осахаривание древесины“, выд. Політэхнічнага інстытуту, в 1921 г.) утварылі ацукраваньне цэлюлёзы з розных валакон і водкідаў у лябараторным маштабе, працуючы сярчанай кіслатою. Вынікі былі дадатныя, але ў вытворча-прамысловым маштабе нічога ня зроблена, бо ў часе грамадзянскай вайны немагчыма было рабіць досьледаў у вытворчым маштабе. Хэмічны процэс атрымання з драўніны віннага сьпірытуса заключаецца ў ператварэньні дзеяньня мінэральных кіслот—галоўнае, яе складанай часткі цэлюлёзы ў брузавальны цукер—глюкозу, якая шляхам наступнай фэрмэнтацыі ператвараецца ў сьпірытус. Процэс хэмічна аналёгічны атрыманьню патакі з крухмалу, бо хэмічны склад крухмалу і цэлюлёзы тожсамы. Рэакцыя хэмічная $C_6H_{10}O_5 \cdot n + nH_2O = nC_6H_{12}O_6$. Спробы атрымаць вінны сьпірытус былі яшчэ ў 1819 г. (Браконо). У 1834 годзе Арнольд ужо прапанаваў рыхтаваць з дрэўных пілавін вінны сьпірытус (Любавін—„Техническая химия“, т. VI, II частка, выданьне 1914 г.). У Амэрыцы, Францыі і Нямеччыне выпушчана шмат патэнтаў на спосаб атрымання віннага сьпірытуса з дрэўных водкідаў. Рэальна ў вытворчасці ажыццяўляюць гэта Амэрыка і Францыя ў апошнія 20 год. Паводле замежнай літаратуры, перакладзенай Нікіціным („Химическая переработка древесины“, выд. 1924 г., стар. 109), адна тона сухіх дрэўных пілавін або другіх дрэўных водкідаў дае пры пераапрацоўцы ад 55 да 90 літраў 95° віннага сьпірытуса.

На лесапільных заводах БССР атрымліваецца пілавін і другіх дрэўных водкідаў больш, чым яны (заводы) могуць скарыстаць іх у печах сваіх катлоў, і звычайна гэты матэрыял зьяўляецца малацэнным, г. зн. каштуе не даражэй, чым адзін руб. тона. Значыць, нам будзе каштаваць 70 літраў (сярэдні выхад) 95° сьпірытусу 1 руб. або $100:70=1,4$ кап.

Усе выдаткі прыпадаюць на мінэральныя кіслоты, якія ўжываюцца для ацукраваньня дрэўных водкідаў.

Усё пытаньне заключаецца ў рэгенэрацыі кіслаты (сярчанай або саянай) назад пасля ацукраваньня водкідаў, бо мінэральныя кіслоты зьяўляюцца пры ацукраваньні водкідаў толькі як каталізатар.

Для нас у БССР атрыманьне віннага сьпірытуса з дрэўных водкідаў мае пераважнае значэньне пры хэмізацыі краіны. Згодна разьліку пяцігадовага пляну ў 1932-1933 г.г. будзе пераапрацавана драўніны на буйных лесапільных заводах БССР каля 4 млн. куб. м.; лічачы ў сярэднім водкіды ў 50 проц., атрымаем 2 млн. куб. м. водкідаў. Можна сьмела сказаць, што застаецца нескарэстанымі водкідаў 20 проц., што складае 400 тыс. куб. м. або, лічачы сухую драўніну вагою аднаго куб. м.—650 кг.,—атрымаем 260.000 тон.

З адзначаных вышэй разьлікаў відаць, што 1 тона сухіх дрэўных водкідаў дасць пры ацукраваньні каля 70 літраў сьпірытусу ў 95° — мы можам атрымліваць штогод з дрэўных водкідаў 260.000 т. $\times 70$ літр—каля 18.200 тыс. літраў сьпірытусу ў 95°.

Цікава прыпомніць нямецкі патэнт № 304.400, атрыманы ў 1919 годзе Ф. Б. Шмідтам; ацукраваньне дрэўных водкідаў вырабляец-

ца ў сувязі з тэхнічным атрыманьнем супэрфосфату. Пры гэтым спосабе выкарыстоўваецца сярчаная кіслата, якая атрымліваецца пры ацукраваньні дрэўных водкідаў для апрацоўкі фосфатаў у супэрфосфаты.

У сувязі з мяркуемым адкрыцьцём у БССР заводу супэрфосфату, магчыма будзе выраб супэрфосфату і віннага сьпірытосу з дрэўных водкідаў зьвязаць разам. Падрабязна гэты спосаб вырабу апісан у кнізе Н. І. Нікіціна „Химическая переработка древесины“, выд. 1924 г., стар. 1930.

Заканчваючы свой нарыс аб ацукраваньні дрэўных водкідаў, трэба дадаць, што вялізарная колькасьць гэтых водкідаў, якая застаецца некарыстанай на нашых беларускіх лесапільных заводах, патрабуе чалавечай прадпрыемнасьці.

Справа тэхнічна-навуковай думкі зьяўляецца сур'ёзнай, і сваё часова цяпер у тэрміновым парадку заняцца гэтай вытворчасьцю ў БССР і, падобна амэрыканскай прамысловасьці, ажыццявіць на справе ў нашай вытворчасьці ацукраваньне дрэўных водкідаў.

Утылізацыя водкідаў бойні і трупаў паўшай жывёлы ў БССР.

Пад водкідамі бойні мы павінны разумець усё тое, што застаецца пасля аддзялення мясной тушы ад астатняй масы некаштоўных, неспажывуемых прадуктаў. Значыцца, пры пабудове бойні звычайна маюць на ўвазе асноўную мэту—забесьпячэнне насялення сьвежым, добра-якасным мясам. Так разважаючы, мясная туша зьяўляецца, такім чынам, галоўным прадметам эксплёатацыі бойні, а ўсе іншыя органы жывёлы, нібы, на першы погляд, зьяўляюцца пабочнай справай. Але так разважалі раней, калі тэхніка ня была разьвіта, а на бойню глядзелі толькі з пункту погляду атрымання добракаснага прадукту—мяса для харчавання.

З разьвіцьцём тэхнікі апрацоўчай прамысловасьці, асабліва хэмічнай, прадугледжваюць бойню, як вытворчасць, дзе можна было б утылізаваць усе водкіды, якія атрымліваюцца пры процэсе забою жывёлы, а таксама шырока ўтылізаваць усе органы жывёлы. Інакш кажучы, калі бойня на можаўсё пераапрацаваць, яна павінна, апрача мяса, выпусціць добрую сыравіну або паўфабрыкаты, прыдатныя для далейшай фабрыкацыі. Галоўная мэта сучаснай бойні—утылізаваць тыя водкіды, якія патрабуюць неадкладнай пераапрацоўкі, інакш яны загниваюцца і ўчыняюць падвойную шкоду: па-першае, трацяць каштоўнасьць і, па-другое, атручваюць паветра рознымі шкоднымі матэрыямі.

Гэтым артыкулам мы маем на ўвазе азнаёміць з магчымасьцямі ўтылізацыі водкідаў арганізму жывёлы пасля гвалтоўнай сьмерці, г. зн. забою на бойні, і ўтылізацыі жывёлы пасля натуральнай сьмерці, як па старасьці, так і з прычыны розных хвароб.

Разгледзім раней склад жывёльнай тушы. Жывёла, якая паступае на добра абсталяваную бойню, дзе ёсьць двор з пляцоўкай, у сярэднім знаходзіцца там 2 сутак, атрымліваючы ўвесь час корм і пойма, нават больш, чым на пашы або ў хляве гаспадара. Мача і кал, якія выдзяляюцца жывёлай, зьмешаныя з подсыцілам, утвараюць гной азоцістых злучэньняў. Гной мае ў сабе вялікую колькасьць азоту і нічым не адрозьніваецца ад хлёўнага.

Куды большае значэньне маюць водкіды жывёлы, якія атрымліваюцца ў памяшканьнях бойні, асабліва мясных, бо яны маюць у сабе вялікую колькасьць азоцістых матэрыяў і фосфорных соляў. Гэтыя водкіды наогул зьяўляюцца больш каштоўнымі ў прамысловых, эканомічных і сельскагаспадарчых адносінах, чым усе іншыя водкіды. У буйной, рагатай жывёлы, а таксама ў дробнай каштоўнымі водкідамі зьяўляюцца: страўнік, вушы, родавы член, кавалкі кішок, абрэзкі мяса, храстковыя рэшткі, рогі, капыты, кроў, шэрсць, кал, мача, жоўць і г. д.; нарэшце, як самыя каштоўныя водкіды—косці.

У часе прамывання памяшканьня бойні атрымліваецца шмат тлушчу, асабліва ў памяшканьні для забою сьвіней. Апрача таго, ва ўсіх бойнях вельмі часта бывае хворая жывёла як сярод рагатай

жывёлы, так і сьвіней, якія даюць багаты матэрыял для ўтылізацыі. Усе пералічаныя водкіды, за малым выключэньнем, на БССР не ўтылізоўваюцца. Такі каштоўны матэрыял, як кроў, утылізоўваецца толькі ў некаторых гарадох для атрымання альбуміны. Між тым з крыві можна атрымаць жоўтую і чырвоную крывяную соль, а таксама сіньку, якія ужываюцца ў прамысловасьці.

Паглядзім цяпер на літаратурных даных колькасьць розных водкідаў, якія атрымліваюцца ад жывёлы, у прыватнасьці ад забой, для пераапрацоўкі (Белов—„Промышленная обработка сбоя и отбросов“ Масква, 1892 год; М. Игнатъев „О способах уничтожения заразного скота“ Диссертация В. Н. А. 1880 г., СПб):

1) Колькасьць выкідаў жывой, прызначанай на забой, жывёлы, прыдатная для пераапрацоўкі ва ўгнайляныя тукі непасрэдна пры дапамозе высушваньня або ператварэньня ў норвэскую салетру, г. зн. у нітрат вапеню, у сярэднім атрымліваецца 10 тон ад буйной жывёлы ў год, або каля 26 кг. у дзень (паводле табліц Паркс'а і Вольфа). Значыцца, за суткі знаходжэньня на бойні кожная жывёла вылучае 26 кг. калу, у тым ліку 8 кг. мачы; ад дробнай жывёлы і сьвіней—каля 25 проц. адзначанай колькасьці.

Калі мы параўнаем гэтыя лічбы, як прыклад для Менскай бойні, пры забой 30.000 галоў буйнай і да 40.000 дробнай жывёлы, дык Менская бойня на працягу году можа атрымаць розных выкідаў, прыдатных для пераапрацоўкі: $30.000 \times 26 \text{ кг.} + 40.000 \times 6 \text{ кг.} = 1052 \text{ тоны}$. З гэтых выкідаў (гною) можна атрымаць нарвэскую салетру пры ўжываньні для гэтай мэты будаўнічага сьмецьця, якога ёсьць шмат ў Мэнску ды інш. гарадох БССР.

Паводле даных Вагнэра ў Швэцыі („Химич. технол.“, Вагнер, 1898 г.), ад адной буйной бойні на працягу году атрымліваюць 500 тон салетры вапеню або норвэскай.

З салетры вапеню можна атрымаць, пры дапамозе сульфат калію, каштоўную каліевую салетру, якая ўжываецца для фабрыкацыі пораху.

БССР мае вялікую патрэбу ва ўгнайляных туках. Так званыя салетранікі маглі-б быць пабудаваны пры буйных бойнях гарадоў, як у Менску, Магілёве, Віцебску, Воршы, Гомелю, Полацку. З паданага вышэй разьліку можна бачыць, якую вялізарную карысьць дала-б утылізацыя гнойных водкідаў з бойняў БССР.

2) Паводле даных М. Ігнацьева (М. Игнатъев „О способах утилизации нечистот и разных отбросов“ Арх. Вет. Наук, 1893 г. з мясных водкідаў, якія атрымліваюцца ад забой жывёлы, вушы важаць каля 0,26 кг., страўнік—4,30 кг., родавы член—0,26 кг.; разам—4,82 кг. Калі вылічыць, колькі чыстага, першагатунковага клею—жэлятыны—атрымаецца з аднаго буйнога бугая або каровы, дык атрымалі б 400 гр., або ад адной Менскай бойні, ад забой буйной жывёлы, 12,5 тон; лічачы па 720 руб. за тону, маем 9.000 руб. З беларускіх-жа гарадзкіх бойняў, паводле грубога падліку, можна атрымаць даходу каля 50.000 рублёў у год.

3) Іншыя водкіды ад забой жывёлы. Кроў зьяўляецца самым каштоўным водкідам. Як вышэй адзначана, можна атрымаць альбумін і цыянід або цыянкалі, як каштоўны хэмічны прэпарат. Паводле даных Рабініна і Біля, бугай дае 24 кг. крыві, сьвіньня—3 кг., дроб-

ная жывёла—каля 3,5 кг. Колькасьць бялкоў—18 проц., або альбуміны атрымліваецца ад аднае буйное рагатае жывёлы 2,5 кг.

Трэба сказаць, што кроў мае прыстасаваньне ў лекавай справе і ў прыгатаваньні каўбасы. Аднак кроў, якая атрымліваецца па яўрэйскаму рытуалу, для гэтай мэты зьяўляецца няпрыдатнай, бо пры пераразаньні горла трапляе вялікая колькасьць ванітных мас, сьліны і сьлізі („Бойня з санітарнага пункту погляду“, доктар Антаневіч). Ня глядзячы на тое, што кроў павінна мець шырокае прыстасаваньне ў хэмічнай прамысловасьці, як гэта вышэй адзначалася, яна яшчэ вельмі мала ўтылізоўваецца на БССР. Трэба арганізаваць пры ўсіх, нават правінцыяльных, бойнях сушэньне крыві для ўгнаеньня палёў, дзе нявыгодна будаваць альбумінавы завод. Паводле Захарына (падручнік фізыолёгіі Ляндау), у крыві рагатае жывёлы ёсьць шчыльная астаха ў 40 проц., сьвіней—36 проц., якая складаецца з азоцістых цел, гемаглёбіны і бялкоў.

Апрача таго, што мы атрымліваем добры ўгнайны тук, мы яшчэ пазбаўляемся ад антысанітарнага загіваньня крыві, што наглядаецца ва ўсіх бойнях, асабліва ў правінцыі, дзе кроў выліваецца з бойні на адкрытае паветра або спускаецца ў раку, вынікам чаго зьяўляецца разьвіцьцё гнілоснага асяродзьзя і атручваньне паветра смуроднымі газами.

Закончыўшы з нарысам аб магчымасьці ўтылізацыі водкідаў бойні ад жывёлы, загінуўшай ад гвалтоўнай сьмерці, мы пераходзім да апісаньня трупаў паўшай жывёлы. З гэтым матэрыялам справа стаіць яшчэ горш. Тут мы натываемся на трупы заражаных рознымі хваробамі пры жыцьці жывёлы, прычынай чаго была сьмерць жывёлы, якая ў нас, у СССР, у прыватнасьці на БССР, выкідаецца вон і часта валяецца сярод заселеных месц, недалёка ад гораду і службыць асяродзьзем заразных хвароб, як сьбірская язва і сухоты. Побач з заразнымі трупамі валяецца паўшай здаровая жывёла, трупы якой загінаюцца і разносяць смурод. На БССР, за выключэньнем гораду Магілёва, няма утылізацыйных заводаў, з прычыны чаго гіне, як далей будзе адзначана, шмат каштоўных ўгнайных тукаў, тлушчу і клею.

Ня тое мы бачым за межамі, асабліва ў Нямеччыне. Там ня выкінуць, як нягодную дрэнь, сотні тысяч пудоў гэтага каштоўнага матэрыялу ў кожным хоць мала заселеным горадзе. У нас, на БССР, лічыцца вялікім дасягненьнем у справе зьнішчэньня хворых продуктаў, шляхам закопваньня іх у асобна вызначаных месцах. Але назваць гэты спосаб рацыянальным—нельга. Па сутнасьці справы ён мае наступныя заганы:

1) ён зусім зьнішчае каштоўныя ў прамысловых і эканамічных адносінах продукты;

2) вельмі часта, пры самым нязначным нядбайстве, дапушчаным пры закопваньні, гэты спосаб можа быць аднолькава небясьпечным, як і выкідваньне на сьметнік, бо трэба памятаць, што заразныя продукты вельмі доўга захоўваюць у зямлі свае заразныя ўласьцівасьці. Залежыць гэта ад таго, што глеба зьяўляецца добрай „кладовай“ для захаваньня вельмі шмат якіх хваробнатворных мікробаў. Праўда, на ўрад ці яны там разьвядуцца, але, бязумоўна, доўгі час ня гінуць, апрача некаторых выключных выпадкаў. Досьледамі Пастэра, Коха, Ролянда ды інш. даведзена, што мікробы сьбірскай язвы і аслупяне-

нхня доўга застаюцца жывымі ў закапаных у зямлю трупах: месяцы і нават гады, а раз так, дык, бязумоўна, яны трапляюць наверх рознымі спосабамі: напрыклад, выграбаюцца сабакамі, ваўкамі, лісіцамі, мышамі і да т. п., якія зьяўляюцца разносьнікамі заразы. Былі выпадкі, што злоўлены былі людзі, якія выкопвалі ноччу трупы паўшай жывёлы, закапаных ў ямы. На ст. Бранск (у 1899 годзе) быў злоўлен вагар станцыі, які на працягу шмат год выкопваў трупы і прадаваў у каўбасныя. На падставе вышэйадзначанага мы лічым закопваньне трупаў паўшай жывёлы спосабам стратным, клапацілівым, які часта можа быць вельмі небясьпечным у санітарных адносінах, а таму розныя комунальныя гаспадаркі гораду павінны пабудаваць утылізацыйныя заводы, прынятыя ня толькі за межамі, але і ў сталіцах, як Масква, Ленінград, Харкаў, Кіеў і г. д., для прамысловага выкарыстаньня, як сыравіны, для здабываньня каштоўных produkтаў (угняльных тукаў, тлушчу і клею).

Для ўяўленьня колькасьці адзначаных produkтаў, якія атрымліваюцца ад паўшай жывёлы, падамо вынікі аналізу цэлых трупаў М. Ігнацьцева (М. Игнатьев — „О способах уничтожения заразного скота“ дысэртацыя Дасьледч. вайсков. акадэм., 1880 г. СПб). Сярэдні склад трупа ў 284 кг. мае ў сабе касьцей 24,53 кг., арганічных матэрыяў — 120 кг., тлушчу — 45,6 кг., азоту — 7,9, клею — 13,9, $P_2O_5 = 7,19$ кг.

Людгаўскі дае параўнаўчыя даныя аднае і тае-ж вагі адкормленага і неадкормленага бугая:

Адкормлены бугай у 49 кг	Неадкормлены бугай у 409 кг.
Тлушчу 116,7 кг.	52 кг.
Касьцей 42,2 „	46,3 „
Мяса 164,6 „	196,2 „

З гэтых лічбаў мы бачым, што ў агульным труп паўшай жывёлы ўтрымлівае каштоўных для прамысловасьці produkтаў: а) мяса і касьцей — каля 50 проц., б) тлушчу — ад 12 да 25 проц., в) клею — каля 5 проц., г) азоту — каля 3 проц. і д) фосфорнай кіслаты — 3 проц.

У канчатковай-жа форме атрымліваем наступныя продукты: мяса-касьцяны тук становіць сабою груба-сітавінную, бурага колеру, амаль бяз паху масу. Пасьля размолу гэтай масы атрымліваецца тлушаватая на вобмацак, шэраватага колеру, мука, якая мае ў сабе каля 5,9 проц. вады, вялікую колькасьць попелу — каля 29 проц., багатага на азот — каля 7,5 проц. і вельмі багатага на фосфорную кіслату — каля 12 проц. Дзякуючы вялікай колькасьці азоту і фосфору, мяса-касьцяная мука зьяўляецца добрым угнаеньнем. Замежамі карыстаюцца мяса-касьцяной мукаю ня толькі для ўгнаеньня палёў, але і для кармленьня свіней і хатняй птушкі.

Тлушч атрымліваецца сьветла-цынамонавага колеру, добра застыгае і служыць добрым матэрыялам для мылавареньня і стэарынавых сьвечак.

Клей атрымліваецца ня вельмі добрай якасьці, бо ён адганяецца пры высокай тэмпературы. Клей пры гэтым траціць здольнасьць склейваньня, так што на нямецкіх заводах утылізацыі водкідаў бойні і трупаў паўшай жывёлы клей не загатаўляецца, а спускаецца з вадою ў вадаспадныя канавы.

Ня лішнім будзе апісаць галоўную прыладу Дэ-ле Кроа, удасканаленую Ваяводзім, для атрымання прамысловых прадуктаў на ўтылізацыйных заводах. З усіх для гэтай мэты прылад самай лепшай і рацыянальнай аказалася прылада Дэ-ле Кроа.

Галоўная складаная частка прылады—вэртыкальна-стаячы двухсценны кацёл. Яго верхняя пакрыўка цалкам здымаецца і паддымаецца ўверх на блёку. Тушы, забракаваныя на бойні або трупы паўшай жывёлы, падвозяцца да гэтай прылады па рэйках, прымацаваных пад стольлю, і апускаюцца ў яе гарлавіну. Пасля гэтага прышрубаванага герматычна пакрыўка, і пускаецца ў сярэдзіну катла пара ад поруч змешчанага паравога катла 4-атмосфернага ціску. Гатаванне парай працягваецца 4 гадзіны. Таплены тлушч і клеевы раствор сыцяюць сілай свайго цяжару ў змешчаны ніжэй, герматычна зачынены, прыёмальнік. У апошнім, згодна розніцы адноснай вагі, клеевы раствор займае ніжнюю частку прылады, які пераводзіцца ў сушыльную, а тлушч спускаецца ў асобны прыёмальнік. Пасля аддзялення тлушчу і клею ад тушы спыняюць прыцёк простаі пары і ўводзяць пару ў прамежак паміж сценкамі катла. На працягу 4 гадзін высушваецца рэшта тушы або трупу, але ўсё ж яшчэ застаецца шмат вільгаці. Для выдалення рэшткі вільгаці тушу адводзяць у асобную сушыльную. Высушваюць і на асобна збудаваным млыне мелюць на муку. Прылада змяшчае за адзін раз 1638 кг. (1,64 т.) або сярэдніх 10 мясных тушаў, або 4 трупы. Увесь процэс займае 12 гадзін часу.

Вынікі работы наступныя:

1) бязумоўна абясшкоджвае зусім заразныя прадукты, бо ў вільготнай пары, пры тэмпературы 140° , усе бактэрыі гінуць, так што астача ад трупу пазбаўлена заразных бацыль;

2) усе газы ў часе работы спальваюцца ў печы, а таму ніякага смуроду няма;

3) няма патрэбы ў падрабненні трупу для апускання ў прыладу: апошні перагатоўваецца цалкам;

4) расход вугалю (гл табліцу)—ўсяго 372,6 кг. на 1638 кг.

5) за 12 гадзін работы 1638 кг. трупаў канчаткова пераапрацоўваюцца на складаныя прадукты, або ў суткі прапускаюцца 3276 кг. сырога матэрыялу. Прымаючы ў сярэднім жывую вагу буйнай рагатай жывёлы, ў 409,5 кг. дык у суткі прапускная здольнасць—8 трупаў.

Пры пабудове ў БССР, хоць бы ў Менску, утылізацыйнага заводу з прыладай Ле Кроа адпадае так званая прыватная жывадзёрня і сабачы двор. Усе гэтыя работы могуць выконвацца пры ўтылізацыйным заводзе.

Наступныя лічбы даюць уяўленне аб рабоце ўтылізацыйнага заводу з прыладай Ле Кроа: за адзін раз закладкі 1638 кг. трупаў, пры ціску ў 4 атмасфэры, у катле траціцца 327,6 кг. вугалю. Атрымліваем прадукты: угнялянай мукі—12 проц., тлушчу—6,5 проц., клею—5 проц.

Ва ўгнялянай муцэ знаходзіцца азоту 7 проц., P_2O_5 —12 проц.

Працягласць работы—12 гадзін.

Калі лічыць мясцовыя цэны: тлушч—10 руб. за 16 кгр., мука—1 руб. 20 кап., клей—3 руб., дык ад 1638 кг. трупаў атрымаем:

Мукі 196 кг. × 7,5 кап.	14 руб. 60 кап.
Тлушчу 106 кг. × 62,5 кап.	66 " 25 "
Клею 81 кг. × 19 кап.	15 " 39 "
Разам	96 руб. 24 кап

З трупаў не заражанах здымаюць сьпярша скуры. Выходзячы з разьліку прапускной здольнасьці ў суткі 8 трупаў, за 12 гадзін будзе зьнята 4 скуры; лічачы па 7 руб. кожную, атрымаем 28 руб.

Апісаны апарат Ле Кроа каштуе з устаноўкай 12.000 руб. Кошт усяго заводу з абсталяваньнем і пабудовай максымум будзе каштаваць 80.000 руб. (пабудова драўляная, простая, без ацяпленьня).

Другія водкіды бойні.

Самымі важнымі водкідамі бойні зьяўляюцца вантробы, страўнік і кішкі, пад назвай „каныга“. Гэтыя водкіды служаць балястам для бойняў. Даводзіцца іх вывозіць за горад на сьметнікі, дзе яны пры загіваньні атручваюць паветра.

Утварэньне каныгі адбываецца ад пераціраньня зубамі жуйкавай жывёлай кармоў: сена, травы, саломы і наогул травянога корму. Пры перажоўваньні жывёлай травянога корму ён трапляе ў верхні страўнік. Апошні зьяўляецца рэзервуарам запасу ежы. Ён досыць вялікі і зьмяшчае ў сабе ў сярэднім каля 65 кг. каныгі. Можна сабе ўявіць, колькі каныгі зьбіраецца на працягу сутак. На бойні, як-бы ні апрацоўваліся абалонкі страўнікаў буйное рагатае жывёлы, як, напрыклад, спальваньне ў печы ці апрацоўка ў прыладах для скарыстаньня заразных produkтаў, іх трэба разрэзаць і спаражніць ад каныгі, бо бяз гэтага вельмі замаруджваецца процэс апрацоўкі. Калі параўнаем хэмічны склад каныгі са складам корму, хоць-бы з лугавым сенам ці саломай, дык атрымаем, паводле даных Вольфа, наступныя лічбы:

КАНЫГА	Лугавое сена	Салома
(высуш. на паветры)		
Вады 17 проц.	15 проц.	16 проц.
Драўніны 36.7 "	33 "	42 "
Протэіну 10 "	11 "	3.5 "
Экстрактыўных матэрыялаў		
азоту 30 "	38 "	34 "
Попелу 5 "	6 "	4 "

Адсюль відаць, што каныга не адрозьніваецца рэзка ад корму — сена і саломы. На першы погляд, паводле хэмічнага складу, можна было-б яе ўтылізаваць для прыгатаваньня абкрутнай паперы, але спроба ня ўдалася. Спрабавалі рабіць кардон, толь, але ўсе спробы ня мелі посьпеху. М. Ігнацьцеў яшчэ ў 1890 годзе спрабаваў ужываць спрасаваную і высушаную каныгу для корму жывёлы, але спроба была няўдалай. Жывёла ня толькі ня ела каныгу ў яе натуральным выглядзе, але ўпарта адмаўлялася ад яе нават пры значным дадаваньні сена, вотрубляў і пры абсыпаньні сольлю.

Грунтуючыся толькі на хэмічным складзе каныгі, можна было-б дапусьціць, што яна зьяўляецца надзвычайна добрым сурогатам ўгнальнага сродку.

Наступная табліца паказвае параўнаўчую колькасьць азоту ў канызе і ў гноі:

У сухой канызе:	У сухім гноі:
Азоту 2 проц.	1,5 проц.

Значыцца, спрасаваная сухая каныга мае ў сабе азоту больш, чым сухі гной, але са шматлікіх доследаў выявілася, што каныгу не скарыстоўвае расьліна, бо яна (каныга) не перагнівае. Проф. Логінаў тлумачыць гэта прысутнасьцю ў канызе крэзолю. В. Ваяводзкі падрабязна распрацаваў гэтае пытаньне і прышоў да вываду, што каныгу можна утылізаваць, як апал. Паводле свайго складу, каныга падобна да драўлянага апалу:

	Вуглярод	Вадарод	Тлен	Азот і попел
Каныга	52,72 проц.	4,07 проц.	35,29 проц.	7,9 проц.
Дрэва (мінімум) .	46,1 "	5,55 "	39,32 "	9,03 "
Дрэва (максымум).	54,44 "	6,4 "	48,87 "	9,03 "

Як відаць з гэтай табліцы, каныга мае больш вугляроду, чым дрэнныя сарты дрэва, і менш, чым добрыя сарты дрэва Паводле прамэтрычнага дзеяньня каныга адпавядае 4000 калёрыям і мала ўступае торфу. Бязумоўна, аб спальваньні і тым больш аб гарэньні вадкай масы сьвежай каныгі, маючай у сабе да 89 проц. вады, ня можа быць і гутаркі. Большую частку вады трэба папярэдне выдаліць з яе тым ці іншым спосабам. Самы лепшы спосаб выдаленьня вады—гідраўлічным прэсам. Тады адціснутая каныга, якая мае ў сабе ўсяго 10 проц. вады, гарыць ня сушанай. На Рэвэльскай бойні робяць з каныгі цагліны і адціскаюць у гідраўлічных прэсах. У нас, у БССР, дзе ў гарадох адчуваецца недахоп апалу, рацыянальна пры утылізацыйным заводзе, як паказальным, які мяркуецца пабудаваць у Менску, паставіць гідраўлічны прэс для адцісканьня каныгі і утылізаваньня яе як апалу для паравых катлоў.

Заканчваючы артыкул, мы лічым патрэбным дадаць, якое вялізарнейшае значэньне для беларускага зямляробства мае утылізацыя водкідаў бойні і паўшай жывёлы. З вышэйадзначанага відаць, якая вялікая колькасьць азоцістых і фосфорных угнаеньняў мы наогул можам атрымаць ад такіх утылізацыйных заводаў. Ніводная дзяржава ў Эўропе так не адчувае патрэбы ва ўгнаеньных штучных туках, як СССР, а ў прыватнасьці—БССР. Паводле даных Нікіцінскага („Товароведение“ проф. Нікіцінскага і Пятрова, 1922 г.) і даных Міжнароднага сельскагаспадарчага інстытуту ў Рыме 1912 г., штогод атрымліваецца ў міжнародным маштабе 3.065.574 дэкатоны (1.780 млн. пуд) штучных угнаеньных тукаў. З іх прыпадае на супэрфосфат—30 проц., натуральны фосфат—20 проц., тамашляк—15 проц., каменныя солі—15 проц. нітраты—10 проц., сульфаты—5 проц., норвэскую салетру і цыянамід—2 проц. ды інш.—3 проц.

У СССР і, у прыватнасьці, у БССР ужываньне тукаў нязначнае: у СССР уносіцца ў сярэднім ня больш 7 кг. на дзесяціну ворнай зямлі, у БССР даецца яшчэ менш гэтага, у той час як Бэльгія ўносіць 114 кг., Нямеччына і Голяндыя—65—114 кг., Англія, Францыя і Італія—32—65 кг.

З наступных даных відаць, што ў такой зямляробчай краіне, як Расія, дзе ёсьць вялізарнейшыя паклады фосфорытных угнаеньняў, ёсьць магчымасьць атрымаць норвэскую салетру, як ужо адзначалася, утылізаваць водкіды бойняў гарадоў,—усё-ж да ваеннага часу штогод прывозіліся ўгнаеньныя тукі ў вялізарнейшай колькасьці.

У 1912 годзе прывезена, выраблена і скарыстана ў тыс. пуд.¹⁾:

	Прывезена	Атрымана ўласных	Скарыстана
Фосфорыту ня меленага . . .	2896	—	—
Фосфорытнай мукі	—	520	520
Касцяной мукі	—	4000	1820
Томашляк. мукі	14302	2000	13302
Супэрфосфату	14491	6581	18072
Чылійскай салетры	3153	—	3153
Сярчана-кісл. амоніаку	1	960	961
Калёвай солі	5443	—	5443
Крывяной мукі	—	150	150
Пудрэтаў	76	—	76
Іншых прыродных угнаенняў .	123	—	123
Разам	34485	14211	46620

Ад штогадовага забою жывёлы ў Расіі, паводле даных Бачарова, („Товароведение“ I, ч. Никитского, стар. 510, выд. 1922 г.),—6¹/₂ млн. галоў буйной рагатай жывёлы, 6 млн авечак, 1³/₄ млн. сввіней—атрым, ліваецца звыш 150.000 тон крыві. Лічачы ў ёй 3 проц. N, 0,04 проц. P₂O₅ маем, што ў гэтай крыві ёсць 4.700 тон азоту, або столькі-колькі ёсць яго ў 31250 т. чылійскай салетры. Але ў СССР крыві не ўтылізуецца нават і 10 проц., а калі частка і ўтылізуецца, дык толькі ў буйных гарадох, на вёсцы-ж яна выліваецца вон і толькі атручвае паветра і разносіць заразу.

Апрача мясной мукі, якую можна атрымаць ад водкідаў бойні і трупаў паўшай жывёлы, якая мае ў сабе 9 проц. азоту і 10 проц. ангідрыду фосфорнай кіслаты, можна атрымаць угнаяльныя тукі ад капытоў і рог. На прадпрыемствах, дзе пераапрацоўваюцца рогі на вырабы, збіраецца шмат водкідаў, якія могуць ісьці на ўгнаенне пасля прапарвання пад ціскам і высушвання, а таксама пасля сушкі пры высокай тэмпературы і лёгкага падсмажвання.

Падрыхтаваныя такім спосабам рогі мелюцца на парашок і служаць азоцістым угнаеннем.

Рагавая мука мае ў сабе 9,5 проц. вады, каля 14 проц. азоту, каля 0,3 проц. ангідрыду фосфорнай кіслаты і каля 0,5 проц. тленье-ніка вапеню; капытная мука мае каля 12 проц. азоту.

¹⁾ Гл. „Товароведение минеральных веществ“, проф. Бочарова, стар 489.

Да projektu мылаварна-гідрагенізацыйнага комбінату ў г. Магілеве.

(Паводле матэрыялаў Белхэмпрому)

У контрольных лічбах перспектывнага пяцігадовага пляну тлушчавай прамысловасці ВСНГ СССР намечана пабудова мылаварнага заводу ў БССР з вырабам мыла паводле першапачатковага варыянту,—6.000 тон ў год, а паводле апошняга—10.000 тон. Пабудовы гідрагенізацыйнага заводу ў БССР зусім не намячалася.

З эканомічнага абгрунтавання, якое падаецца ў даным артыкуле, відаць, што проектуемая ВСНГ СССР патужнасць мылаварнага заводу ў 10000 тон малая і не адпавядае патрэбам БССР у мыле і што з мэтай змяншэння накладных выдаткаў і зніжэння сабекошту прадукцыі зьяўляецца неабходным пабудаваць тлушчавы комбінат з мылаварнага і гідрагенізацыйнага заводаў і касьцянапрацоўчага заводу, які будзеца ў Магілеве.

Патрэбы БССР у мыле.

Да апошняга часу БССР, якая ня мае сваёй буйной мылаварнай прамысловасці, забяспечваецца мылам галоўным чынам Ленінградзкімі заводамі, якія даюць ёй да 60 проц. усяе патрэбы, заводы Паўн. Каўказу, ЦЧВ і Казані даюць 30 проц. і толькі 10 проц. усяе патрэбы ў мыле пакрываецца прадукцыяй цэлага раду дробных мясцовых заводаў саматужнага і паўсаматужнага тыпу.

Спажываючы прывознае мыла, БССР пераплачвае на кошце перавозу. З павялічэннем нормы мыла на чалавека сума пераплаты дасягне ў 1932—33 годзе лічбы ў паўмільёну рублёў.

Патрэба ў мыле на чалавека, паводле апошняга варыянту Дзярж. пляну СССР, павінна скласці ў сярэднім па ўсім Саюзе да канца пяцігодкі 5 кг. У параўнанні са спажываннем мыла ў перадавых капіталістычных дзяржавах гэтую норму трэба прызнаць вельмі скромнай.

У 1929 годзе спажыванне мыла на чалавека складала:

У Англіі	10 кг.	Швэйцарыі	5,9 кг.
ПАЗШ	10 "	Бэльгіі	5,9 "
Францыі	7,9 "	Швэцыі	5,9 "
Нямеччыне	8,5 "	Норвэгіі	4,9 "
Італіі	5,9 "	Даніі	3,9 "

Лёзунг „дагнаць і перагнаць“ абавязвае забяспечыць падвышаны ўзровень працоўных прадметамі шырокага спажывання.

Агульная патрэба Саюзу ў гаспадарчым мыле да канца пяцігодкі, пры норме 5 кг. на чалавека і мяркуемай колькасці насялення ў 169,2 млн складзе 846.000 тон.

Патужнасьць дзеючых у 1929-30 годзе мылаварных заводаў выражаецца орыентоўча ў 401.500 тон гаспадарчага мыла. Пры невялікіх затратах і зьмене рэжыму работ заводаў патужнасьць іх можа быць павялічана на 25 проц. і дасягнуць 501.875 тон.

Значыць, каб забясьпечыць да канца пяцігодкі норму ў 5 кг. новае будаўніцтва павінна быць разьлічана на дадатковы выраб гаспадарчага мыла ў колькасьці $846.000 - 501.875 = 344.125$ тон.

Кіруючыся яшчэ старой намёткай нормы на чалавека 3,3 кг., Дзяржплан зацьвердзіў ніжэй зьмешчаны пералік раёнаў новага будаўніцтва мылаварных заводаў на працягу пяцігодкі — 1928-29—1932-33 г.г.

1) Урал	35.000	тон	1930—31 г.
2) Сталінград	25.000	"	1931—32 "
3) Славянск	25.000	"	1931—32 "
4) БССР	10.000	"	1931—32 "
5) Казакстан	10.000	"	1932—33 "
6) Паўн. Каўказ	30.000	"	1932—33 "
7) Дняпробуд	40.000	"	1932—33 "
8) ЦЧВ	30.000	"	1932—33 "
Разам	205.000	тон	

Пры павялічэньні нормы мыла да 5 кг. неабходна новае будаўніцтва або павялічэньне патужнасьці заводаў у намечаных раёнах з 205.000 тон да 344.125 тон, г. зн. на 139.125 тон.

З пункту погляду інтарэсаў народнае гаспадаркі прамысловасьць, якая вырабляе продукты шырокага спажываньня нізкага кошту і вялікага аб'ёму, паводле свайго тэрыторыяльнага разьмяшчэньня заўсёды цягнецца да раёну збыту.

Гэты прынцып павінен быць асноўным пры вызначэньні раёнаў новага будаўніцтва мылаварных заводаў і адпаведнай патужнасьці гідрогенізацыйных заводаў для задавальненьня патрэб мылаварных заводаў гідраванымі тлушчамі.

У моц гэтага бясспрэчнага палажэньня патужнасьць мылаварнага заводу БССР павінна быць дастатковай для задавальненьня патрэб яе насяленьня ў гаспадарчым мыле.

Пяройдзем да падліку патрэбы БССР у гаспадарчым мыле.

Вызначаная Дзяржпланам норма спажываньня гаспадарчага мыла да канца пяцігодкі ў 5 кг. зьяўляецца сярэдняй для ўсяго Саюзу і хістаецца па раёнах ад 6,8 да 3,0 у залежнасьці ад разьмераў капітальнага будаўніцтва, ад разьвіцьця колгаснага і саўгаснага сэктароў, далучаючых шырокую сялянскую масу да культурных форм быту. Рост спажываньня мыла, які намечаецца для БССР, падаецца ў ніжэй-зьмешчанай табліцы.

Табліца № 1

	Падушная норма	% да парэдняга г.	% да 1927—28г.
1927—28 г.	0,636	—	100
1928—29 "	0,750	118	118
1929—30 "	0,700	80	110
1930—31 "	1,465	195	215
1931—32 "	2,102	154	330
1932—33 "	3,490	166	549

Патрэба у мыле па гадох, або ёмістасць рынку БССР, вылічаная на падставе спажывання нормы на чалавека і лічбы насялення, наступная:

Табліца № 2.

Г А Д Ы	Колькасць насялення ў тыс.	Норма спажывання ў кг.	Патрэба ў тонах
1930/31	5.306,0	1,365	7,342
1931/32	5.365,5	2,102	11,295
1932/33	4.405,1	3,490	18,860
1933/34	5.540,0	4,100	22,714
1934/35	5.678,0	4,780	27,106

Пабудова мылаварнага заводу намячаецца ў 1931 годзе і пуск у 1932-33 годзе. Бадай-ці мэтазгодна будаваць завод такой патужнасці, пры якой ён ня будзе мець магчымасці задаволіць попыт на выпускаемую ім прадукцыю ўжо на першым годзе свайго існавання.

Патужнасць заводу павінна быць такой, каб пакрыць патрэбы насялення ў гаспадарчым мыле ў 1934—35 годзе.

Паводле лічбаў табліцы № 2 патрэбнасць у 1934—35 годзе складзе 27106 тон. Частка патрэбы ў колькасці 10 проц. будзе пакрыта прывознымі мыльнымі парашкамі, частка двума мылаварнымі заводамі ў Менску і Бабруйску. Прадукцыя гэтых двух заводаў будзе даведзена да 3500 тон. Усе іншыя саматужныя заводы павінны быць закрыты, як нерэнтабельныя.

Такім чынам рэшта патрэбы вызначаецца

$$27.106 - 2.710 - 3.500 = 20.896$$

З паданых разлікаў відаць, што патрэбы БССР у гаспадарчым мыле ўжо ў 1934—35 годзе складаюць 20896 тон, і што мылаварны завод неабходна запраектаваць на 20000 тон, а не на 10000 тон, як намічана Галоўхэмам ВСНГ СССР.

Кошт чыгуначнага фрахту па прывозе мыла ў БССР з другіх раёнаў Саюзу (які мы для скарачэння артыкулу ня будзем ілюстраваць лічбавымі данымі), складзе ў 1932—33 годзе 485810 руб.

Пры ўмове-ж забеспячэння мылам з Магілёўскага заводу кошт фрахту складзе 137030 руб.

Такім чынам страты БССР на чыгуначны фрахт пры забеспячэнні яе мылам з другіх раёнаў Саюзу складуць у 1932—33 годзе 348780 руб.

З ростам спажывання мыла гэтыя страты будуць павялічвацца і ўжо ў 1934-35 годзе дасягнуць 527.549 руб., г. зн. за 2 гады павялічацца на 151,3 проц.

Сыравінная база мылаварнага заводу.

У даваенны час сыравінай для нашай тлушчавай прамысловасці служылі пераважна імпартныя цвёрдыя тлушчы.

Нязадаўга да сусветнай вайны мылаварная прамысловасць пачала шырэй ужываць раслінныя тлушчы. Да гэтага часу належыць пачатак гідрогенізацыйнай вытворчасці ў Расіі.

Вайна паслужыла стымулам да далейшага росту гідрагенізацыйнай вытворчасці і да ўвядзення расьлінных тлушчаў у рэцэптуру мылаварэння

Ва ўмовах сучаснасці мылаварная прамысловасць можа развівацца толькі пры ўмове замены расьлінных тлушчаў, патрэбных для жыўлення насялення, сынтэтычнымі тлушчамі, гарпіўсам, мыланафтай, глінай кіл ды інш.

Пленум прадстаўнікоў тлушчавай прамысловасці ад 20-24 жніўня 1930 г. прыняў наступны склад тлушчавай сумесі для ядравага мыла—50 проц. цвёрдых тлушчаў і 50 проц. сурагатаў у кіслотах.

Для проектуемага Магілёўскага мылаварнага заводу, з прычыны мяркуемага вырабу ў вялікай колькасці гарпіусу ў БССР, з мэтай скарыстання мясцовай сыравіны, дапушчаецца наступная тлушчавая сумесь для гаспадарчага мыла: 50 проц. гарпіусных кіслот і 50 проц. цвёрдых тлушчаў.

Для вырабу 20.000 тон у год мыла патрэбна будзе 6.000 тон гарпіусу і 6.000 тон цвёрдых тлушчаў.

Для амылення тлушчавых кіслот патрэбна будзе каўстычнай соды ў колькасці 1.352 тон у год.

Для задавальнення мылаварнага заводу сыравіннай прамысловасцю БССР можа даць:

1) касцянаапрацоўчы завод, які будуюцца, дасць 600 тон касцянога тлушчу;

2) каніфольна-шпігарная прамысловасць да канца пяцігодкі пакрые ўсю патрэбу ў гарпіусе. На працягу апошніх двух год мылаварная прамысловасць ужывала ў большасці імпортны гарпіўс, у той час як проектуемы завод у БССР орыентуецца выключна на свой гарпіўс, які вырабляецца ў межах БССР;

3) фабрыка штучнага шоўку ў Магілёве сваімі водкідамі ад вытворчасці—адпрацаваным растворам каўстычнай соды—пакрые 62 проц. патрэбы мылаварнага заводу ў каўстычнай содзе.

Такім чынам тлушчавая прамысловасць БССР будзе мець да 60 проц. мясцовай сыравіны.

Неабходная колькасць расьлінных тлушчаў для гідрагенізацыі будзе прывезена ў БССР з бліжэйшых раёнаў.

Прывоз тлушчу, як паказваюць падлікі, якія падаюцца ў наступным разьдзеле, значна больш рэнтабельны, чым прывоз саламасу.

Патужнасьць гідрагенізацыйнага заводу.

Для 20.000 тон ядравага мыла з колькасцю тлушчавых кіслот у 60 проц., у тым ліку 50 проц. цвёрдых тлушчаў,—агульная патрэба у саламаса будзе складаць

$$20.000 \times 0,60 = 12.000, \quad 12.000 \times 0,50 = 6.000.$$

Улічваючы патужнасьць 2 дзеючых мылаварных заводаў БССР у 3.500 тон, патрэба ў саламаса для гэтых двух заводаў будзе

$$3.500 \times 0,6 = 2.100 \quad 2.100 \times 0,5 = 1.050 \text{ тон.}$$

Усяго для мылаварнай і гідрагенізацыйнай прамысловасці БССР будзе патрэбна 7.050 тон саламасу.

У Гомелі будуюцца маргарынавы завод патужнасьцю ў 5000 тон. Нормальнае спажываньне гідраванага тлушчу для маргарынавай пра-

мысловасці вызначаецца ад 35 да 50 проц. ад тлушчавай сумесі. Выходзячы з гэтай нормы, патрэбнасьць Гомельскага маргарынавага заводу ў саламасе складае 2.100—3.000 тон.

Уся патрэбнасьць Беларусі ў цвёрдых тлушчах складае 10.050 тон. Частка цвёрдых тлушчаў у колькасці 600 тон будзе атрымана ў выглядзе касцянога тлушчу з Магілёўскага касцянапрацоўчага заводу.

9 510 тон, якіх не хапае, павінны быць пакрыты саламасам.

Патужнасьць існуючых гідрагенізацыйных заводаў СССР—147.000 тон саламасы.

Патужнасьць заводаў новага будаўніцтва паводле варыянту ВСНГ СССР—107.000 тон. Усяго 254.000 тон.

Расход саламасы для мылаварнай прамысловасці СССР у 1932-33 годзе павінен складаць 229.400 тон. Патрэба маргарынавых заводаў пры норме расходу саламасы ў 35 проц. складае 70.000 тон, а пры 50 проц.—100.000 тон.

Бялянс выхаду гатовага саламасы і спажываньне яго мылаварнай і маргарынавай прамысловасцю можна бачыць з наступнага разьліку:

Патрэба саламасы ў мылаварнай прамысл.	229.400 тон
„ „ „ маргарынавай прамысл.	70.000 „
або	100.000 „
Разам	229.400 тон
або	329.400 „
Патужнасьць гідрагенізацыйных заводаў	254.000 „
Дэфіцыт 45.400 або	75.400 тон.

Пакрыць дэфіцыт можна двума спосабамі: пашырэннем існуючых заводаў або пабудовай новых заводаў на месцы спажываньня саламасы. Ніжэйпаданыя падлікі ў адносінах да Магілёўскага заводу, паказваюць на карысьць другога спосабу.

1. Калі перавозіць у Магілёў саламас, дык дататкова да гэтага неабходна перавесці тару, вага яе складае 15 проц. ад вагі саламасы. Кошт перавозкі тары паводле падлікаў складае—66.330 рублёў. Да гэтай сумы трэба дадаць расход па амортизацыі бочак і на тапленьне саламасы. Паводле даных Маскоўскага і Ленінградзкага заводаў расход гэты складае 14 руб. 82 кап. з тоны саламасы.

Для вырабу 20.000 тон мыла патрэбна 5.780 тон саламасы, пры пабудове гідрагенізацыйнага заводу на адной тэрыторыі з мылаварэннем, гэтая колькасць саламасы можа быць перагнана па трубах, прычым атрымліваецца эканомія на тары і тапленьні саламасы ў разьмеры.

$$5.780 \times 14 \text{ руб. } 82 \text{ коп.} = 85.659 \text{ руб. } 60 \text{ коп.}$$

Трэба таксама прыняць пад увагу траты ў вазе саламасы пры перавозе і тапленьні; траты гэтыя складаюць ня менш 1,8 проц. а пры 7.580 тонах яны будуць складаць 7,2 тоны і складуць, пры цане саламасы 502 р. 06 коп., расход 3.614 руб. 32 кап.

Астатні саламас, у колькасці 4.220 тон, як ужо адзначалася, пераводзіцца ў Менск і Бабруйск на мылаварныя заводы ў колькасці 1.050 тон і ў Гомель на маргарынавы завод—3.000 тон. Розьніца ў тарыфе паміж дастаўкай саламасы ў гэтыя пункты з Магілёва або Краснадара, Ростова і Украіны ў сярэднім 25 руб., што дасць эканомію $4.220 \times 25 = 105.500$ руб.

Розьніца ў тарыфе па саламасе і расьлінным тлушчы складзе 44 р. 22 к. — 27 р. 13 к. = 17 р. 09 к. Пры перавозцы 10.000 тон гэта складзе 170.900 руб.

Уся эканомія будзе складаць:

Траты на перавозку бочак	60.330 руб.
„ на амортизацыю тары і расходы на тапленне	85.659 „
Розьніца ў фрахце на адлегласьці	105 500 „
Траты пры перавозе	3.614 „
Розьніца ў тарыфе паміж тлушчам і саламасам	170.900 „
Разам	426.003 руб.

З паданага разьліку эфэктаўнасьць пабудова гідрогенізацыйнага заводу пры мылаварным заводзе бяспрэчная.

Пара, электроэнэргія і вадазабесьпячэньне.

Як парай, так і электроэнэргіяй заводы будуць забясьпечвацца ад цёплаэлектрацэнтралі Магілёўскай фабрыкі штучнага шоўку. Перавагі, якія набываюць проэктуемыя заводы ад коопэраваньня з фабрыкай, відаць пры параўнаньні цаны, пары і электроэнэргіі цёплаэлектрацэнтралі з сабекоштам пары і электроэнэргіі ў тлушчавай прамысловасьці.

Цана пары цёплаэлектрацэнтралі арыентоўна вызначаецца ў 3 руб. 75 коп. за тону.

Цана электроэнэргіі ў 4 кап. за квт./г.

Сабекошт пары і электроэнэргіі на існуючых прадпрыемствах паводле справаздачных даных за 1-е паўгодзьдзе 1928-29 году відаць з наступнай табліцы.

П Р А Д П Р Й Е М С Т В Ы	Сабекошт тоны пары		Сабекошт квт. гадзіны
	Руб.	Кап.	Кап.
Гідрогенізацыйныя заводы			
„Ленжэт“	5	22	7,296
Завод імя „Вахітава“	4	21	8,43
„Ніжтрэст“	5	13	8,94
„Сеўкаўжырмасла“	4	90	7,27
„Тэжэ“	5	09	4,05
Мылаварныя заводы			
„Ленжэт“	4	99	20,00
Завод імя „Вахітава“	4	40	8,73
„Сеўкаўжырмасла“	5	51	10,07
„Тэжэ“	6	01	6,63

Сутачны расход пары для мылаварнага і гідрогенізацыйнага заводу складае 109 тон, электроэнэргіі 1.085 квт./г.

Вада будзе дастаўляцца таксама з цэнтральнай станцыі фабрыкі штучнага шоўку. Патрэба ў вадзе заводу 909 куб.м. у суткі.

Рабочае пытаньне.

Для абодвух заводаў пры трохзьменнай рабоце патрэбна будзе 158 чал. рабочых, у тым ліку высока-кваліфікаваных усяго некалькі чалавек. Адміністрацыйна-тэхнічны і канторскі пэрсонал вылічваецца ў ліку 32 чалавек.

Зарплата вытворчых рабочых с налічэньнем прыпадае на тону саламасу 6 руб. 96 кап. і гаспмыла 3 руб. 24 кап. і складае ўсяго ў першым выпадку 1,39 проц. і ў другім—1,07 проц. сабекошту.

Сабекошт, камэрцыйная рэнтабэльнасьць і эфэктыўнасьць капітальных затрат.

Камэрцыйны сабекошт 1 тону гаспадарчага мыла, згодна калькуляцыі вызначаецца ў 322 руб. 91 кап.

Параўнаньне сабекошту прадукцыі Магілёўскага заводу з сабекоштам іншых мылаварных заводаў пры аднолькавых умовах у адносінах да прадукцыйнасьці і тлушчавай сумесі падана ў табліцы № 3.

Параўнаўчы сабекошт мыла па заводах пры уніфікацыі складу тлушчавай сумесі

	Масква	Ленінград	Казань	Н.-Ноўгарад	Растоў	Сярэдні	Магілёў
Заводскі сабекошт	315,13	330,91	315,75	315,79	313,49	322,34	307,88
Комэрцыйны „	335,16	357,35	333,60	344,09	341,64	347,47	322,91
Чысты камэрцыйны прыбытак на 1 тону пры продажнай цане ў 391,2	56,04	33,85	57,60	47,11	49,56	43,73	68,29
Чысты камэрцыйны прыбытак на 20000 тон у тыс. руб. . .	1120,08	677,00	1052,00	942,20	991,2	874,6	1365,8

З табліцы мы бачым, што ніводзін з заводаў не дае ў гэтых умовах сабекошт больш нізкі і прыбытак больш высокі, чым Магілёўскі завод. Нізкі сабекошт вызначаецца наяўнасьцю мясцовага таннага гарпіўсу, утылізацыяй водкідаў фабрыкі штучнага шоўку, раствору каўстычнай соды, нізкім коштам пары і электрэнэргіі з цёплаэлектрастанцыі тэй-жа фабрыкі і нязначнымі накладнымі расходамі, якія разьмяркоўваюцца па ўсім комбінаце.

Сабекошт тону саламасу вызначаецца калькуляцыяй у 502 р. 06 к., пры сярэднім па Саюзе за 1-е паўгодзьдзе 1929-30 г. у 509 р. 23 к.

З 10.000 тон саламасу дапушчаемых да выпрацоўкі гідрогенізацыйным заводам 5.400 тон пойдзе для ўнутранага спажываньня комбінату па сабекошту. Усяго на суму $502.06 \times 5.400 = 2.711.624$ р.

Рэшта, 4.600 тон, адпускаемая на бок па камэрцыйным сабекошту 543 р. 23 к. за 1 тону з налічэньнем 10 проц. прыбытку, г. зн. па цане 597 р. 55 к. за тону, усяго на суму $597 \text{ р. } 55 \text{ к.} \times 4.600 = 2.748.730$ руб.

Валавая прадукцыя гідрогенізацыйнага заводу складае . . .	Руб. 5.459.854
Таварная прадукцыя	„ 2.748.730
Прыбытак	„ 249.886

Мылаварны завод, апрача мыла, будзе вырабляць 567,6 экспортнай гліцарыны. якая зьяўляецца адходам мылаварнай вытворчасці.

Кошт гліцарыны лічачы па рознічнай цане ў 400 руб. за тону складзе 227.040 рублёў. Комэрцыйны сабекошт 20.000 тон мыла будзе складаць 6.458.200 руб.

Уся прадукцыя мылаварнага заводу ацэньваецца ў 6.485.240 р.

Налічваючы 10 проц. прыбытку 668.524 руб, атрымаем таварную прадукцыю на руб. 7.353.760.

Таварная прадукцыя комбінату складзе Руб. 10.102.490

Прыбытак " 918.410

Эфэктыўнасьць капітальных затрат вазначаецца стасункам капітальных затрат да чыстага прыбытку.

Капітальныя затраты на будаўніцтва тлушчавага комбінату будуць складаць 1.470.000, а гадавы прыбытак—918.410 руб.

Эфэктыўнасьць капітальных затрат выразіцца $1.470.000 : 918.410 = 1,6$, г.зн. капітальныя затраты на Магілёўскія гідрагенізацыйныя і мылаварныя заводы акупяцца ў 1,6 годзе.

Рэнтабэльнасьць заводаў, паданая вышэй, сьцьвярджаецца і эфэктыўнасьцю капітальнага ўкладаньня і зьяўляецца зусім устаноўленай.

Матэрыялы да вырашэньня праблемы Беларускага пэрламуту.

Беларуская пэрламутавае прамысловасьць, як і даная прамысловасьць усяго Саюзу ССР зводзіцца, галоўным чынам, да вырабу пэрламутавых гузікаў. Сыравінай для гэтай прамысловасьці зьяўляюцца чарапашыны морскіх і прэснаводных малюскаў „ракушкі“. Гэтыя чарапашыны павінны мець досыць тоўсты пласт пэрламуту, пэўную цвёрдасьць, быць няломкімі, мець дастатковы бляск і ня мець на ўнутраным баку плямаў. Такім патрабаваньням з прэснаводных малюскаў адпавядаюць, галоўным чынам, *Lampsilis anodontoides*, *Lampsilis legamentina gibba*, *Lampsilis luteola* і віды сямейства пэрлавіц (*Unionidae*) *U. pictorum*, *U. crassus-ater*, *U. crassus (typica)*, *U. tumidus* і пароды *Nodularia* і *Lancolaria*.

Першыя тры формы маюць чарапашыну больш тоўстасьценную, а таму, галоўным чынам, і ідуць на выраб гузікаў. Што-ж да пэрлавіц, дык іх чарапашыны скарыстоўваліся амаль выключна саматужнымі майстэрнямі, якія давалі продукт сваёй вытворчасці, галоўным чынам, на мясцовы рынак. Для фабрык-жа, якія маюць дзяржаўнае значэньне, сыравінай зьяўляліся амаль выключна першыя тры формы. Гэтыя формы у большасьці сваёй живуць, галоўным чынам, у водах Амэрыкі і Кітаю, а таму з гэтых краін даная сыравіна і прывозілася да нас.

Такім чынам, нашая пэрламутавае прамысловасьць у большасьці знаходзілася ў залежнасьці ад знадворнага сыравіннага рынку. Спробы прамысловасьці вызваліцца ад гэтай залежнасьці заўважаліся даўно. Аднак, асабліва актуальны характар набыло гэтае пытаньне цяпер, у сувязі з максымальным скарачэньнем імпарту данай сыравіны.

У сучасны момант наша пэрламутавае прамысловасьць апынулася амаль без сыравіны. Праблема савецкага пэрламуту павінна быць зараз-жа вырашана. У вырашэньні яе павінны перш за ўсё прыняць удзел нашы біолёгі-малаколёгі, якія ў розных частках нашага Саюзу ўжо вялі ў той ці іншай ступені досьледы па данаму пытаньню і ў даны момант маюць патрэбныя матэрыялы для канчатковага яго вырашэньня.

На вывучэньне малакефальных БССР некаторую ўвагу пачалі зьвяртаць толькі з 1926 г. Да сучаснага моманту ў зоолёгічным музэі Беларускай акадэміі навук аўтарам створана досыць вялікая навуковая калекцыя сыстэматычнага і біолёгічнага характару. Даная вывучэньні гэтай калекцыі і могуць даць асновы для вырашэньня пытаньняў практычнага характару і ў даным выпадку орыентоўчых паказаньні для вырашэньня праблемы беларускага пэрламуту.

На падставе гэтай калекцыі, на сёньня для БССР, аўтар можа паказаць 4 віды малюскаў, чарапашына якіх можа быць скарыстана на пэрламутавае вырабы. Такімі відамі трэба лічыць перш за ўсё віды *Unio crassus-ater*, а потым *U. pictorum*, *U. crassus (typica)* і *U. tumidus*. *Unio crassus-ater* мае тоўстасьценную чарапашыну, якая была выпрабавана на пэрламутавай фабрыцы і аказалася зусім прыдатнай для

вырабу гузікаў. Але, на жаль, на БССР гэты від знойдзен толькі ў ад-
нэй рацэ Усяжцы, якая працякае ў 18-20 клм. ад г. Менску. Наогул-жа,
малюск *U. crassus-ater* зьяўляецца рэдкай формай для вадазбораў СССР.

У рацэ Усяжцы гэты малюск жыве па больш-менш буйных за-
токах і завадзях, утвараючы тут як бы колёніі, якія складаюцца з
5—30 і больш штук. Цікава адзначыць, што рака Усяжка жывіцца
галоўным чынам водамі крыніц, мае быстры бег вады і нават у са-
мыя халодныя зімы не замярзае. Сярэдняя тэмпература вады ўлетку
не перавышае 13° , а ўзімку 3° па Ц. Хэмічны аналіз вады ў самы
крытычны момант для вадазбораў, паказаў высокую кіслатлённасьць,
РН, асабліва высокую жорсткасьць і г. д. Гэтыя кароткія даныя аб
абкружаючым асяродзьдзі данага малюска паказваюць нам на тое,
што ён, як відаць, зьяўляецца вельмі вымагальным да асяродзьдзя і
тлумачыць той факт, чаму ён селіцца ў вельмі рэдкім вадазборы Эўропы.
Аднак, практыка аўтара паказала, што *U. crassus-ater* параўнаўча лёгка
вытрымлівае нават доўгачаснае сваё пражываньне ў акварыуме, са-
стаячай вельмі нізкай якасьці вадою. Гэтыя даныя даюць магчымасьць
меркаваць, што ён можа быць перанесены і ў другія больш буйныя
нашы вадазборы, якія не адрозьніваюцца настолькі высокай якасьцю
вады.

Зробленыя-ж аўтарам папярэднія досьледы па высьленьню за-
пасаў *U. crassus-ater* як сыравіны паказалі, што рака Усяжка штогод
нам можа даць ня менш 36 цэнтн. чарапашын, пры ўмове, бязумоў-
на, рацыянальнай эксплёатацыі гэтага малюска, і калі ён засяляе да-
ную раку на ўсёй яе даўжыні ў такой-жа ступені, як на дасьледва-
най аўтарам плошчы.

Што-ж да відаў *U. crassus (typica)*, *U. pictorum* і *U. tumidus*, дык
яны засяляюць амаль ўсе нашы больш буйныя вадазборы. Прычым
некаторыя вадазборы маюць нават ў багатай колькасьці данага віду.

Паводле прыблізных падлікаў аўтара рака Заходняя Дзьвіна
штогод можа даць ня менш 35 тон чарапашын адзначаных відаў, ра-
ка Сож—33 тоны, рака Дняпро—35 тон, рака Прыпяць—14 і г. д.
З гэтых прыкладаў мы бачым, што запасы чарапашыны гэтых відаў
на БССР вялізарнейшыя, аднак да гэтага часу яны ў нашай пэрла-
мутавай прамысловасьці не скарыстоўваліся. Тлумачыць гэтую зьяву
можна тым, што да гэтага часу для нашых фабрык ня было дана ад-
паведных паказаньняў аб месцы збору данай сыравіны, а галоўнае,
што гэтая сыравіна ў параўнаньні з прывознай патрабуе некаторых
зьмен у самай тэхніцы яе апрацоўкі, што, бязумоўна, звязана з тымі ці
іншымі труднасьцямі.

Выходзячы з вышэйадзначанага, якія-жа можна зрабіць прапано-
вы для вырашэньня пастаўленай тут праблемы? Перш за ўсё, трэба
ўтварыць вопытна-дасьледчую работу па вывучэньні якасьці чарапа-
шыны малюскаў, якія ўжо маюць практычнае ўжываньне і якасьці ча-
рапашыны нашых малюскаў. Пры чым чарапашыны нашых пэрлавіц
павінны быць узяты да дасьледваньня з розных вадазбораў, бо даныя
колекцый аўтара, а таксама некаторых другіх дасьледчыкаў сьвед-
чаць аб тым, што ня толькі ў розных вадазборах, але і ў розных
месцах аднаго і таго-ж вадазбору, у адных і тых-жа відаў малюскаў
чарапашына можа быць рознай таўшчыні, цвёрдасьці ды інш. Гэтым
мы зможам устанавіць, у якіх вадазборах жывуць малюскі, якія маюць
чарапашыну, больш адпавядаючую патрабаваньням нашай тэхнікі
апрацоўкі. Потым павінны ўтварыць досьледы на ўстанаўленьне і
зьмену самых мэтодаў апрацоўкі новай сыравіны.

Калі гэтыя пытаньні будуць вырашаны станоўча, трэ́ будзе ўзяцца за складаньне падрабязнага пляну рацыянальнай эксплёатацыі новай адмены сыравіны, да замацаваньня за данымі відамі малюскаў пажаданья для нас якасьці чарапашын, знайсьці спосабы для адхіленьня вялікай сьмяротнасьці чарвы (лічынак) нашых пэрмавіц, распачаць штучны развод карысных нам форм у нашых вазёрна-саджалкавых гаспадарках ды інш.

Разам з мерапрыемствамі данага характару трэ́ба распачаць і засяленьне беларускіх вадазбораў больш каштоўнымі відамі прэснаводных малюскаў, якія жывуць у вадазборах ПАЗШ і Кітаю.

Для вырашэння гэтай навукова-дасьледчай і прыкладнай работы неабходна пры якой-небудзь з устаноў стварыць спэцыяльную лябораторыю. Лябораторыя павінна сабою цесна ўвязваць навукова-дасьледчую работу з вытворчасцю, шляхам непасрэднага ўдзелу ў вышуканьні і ўдасканаленьні мэтодаў апрацоўкі новай сыравіны. У гэтай-жа лябораторыі, відавочна, павінны будуць вывучацца і пытаньні скарыстаньня малюскаў у нашай тлушчавай прамысловасьці, у сельскай гаспадарцы—для адкорму жывёлы, асабліва сьвіней, у інтэнсыўна-саджалкавай гаспадарцы—для кармленьня рыбы ды інш.

Можна з упэўненасьцю сказаць, што ў гэтых галінах нашай гаспадаркі малюскі могуць быць скарыстаны з вялікім эфэктам.

Прэснаводныя малюскі становяць сабою вялікія запасы пэрламуту, бялкоў, тлушчаў і соляў, якія зьяўляюцца асабліва каштоўнымі ў момант будаўніцтва нашай соцыялістычнае гаспадаркі. Каб скарыстаць гэтыя запасы, спачатку трэ́ба прарабіць нямалую дасьледчую работу, на гэта дасьледчыку патрэбны сродкі і дапамога адпаведных дзяржаўных і грамадзкіх арганізацый.

Матэрыялы па арганізацыі севазваротаў для буйных сьвінагадоўчых саўгасаў і колгасаў¹⁾.

(Навукова-дасьледчы інстытут сьвінагадоўлі БССР).

З арганізацыяй сьвінагадоўчых саўгасаў адначасова ставіцца на вырашэньне практычнае пытаньне па арганізацыі кормаздабываньня для сьвіней. Да гэтага часу дасьледчымі станцыямі на пытаньне палявога кормаздабываньня для сьвіней зьвярталася надзвычайна мала ўвагі. У сувязі з гэтым для вырашэньня такога важнага пытаньня, як арганізацыя севазвароту ў сьвінагадоўчых саўгасах, няма ўстаноўленых, строга-навуковых палажэньняў. Больш таго, дасьледчымі станцыямі ня вылучаны кармавыя культуры, найбольш прыдатныя для сьвіней. Для выбару кармавых расьлін усё-ж ёсьць, праўда, надзвычайна розныя даныя нашых дасьледчых устаноў, хоць і без падзелу для якой катэгорыі жывёлы. Карыстаючыся гэтымі данымі, мы наважылі падыйсьці да вырашэньня пастаўленага пытаньня трэстам „Сьвінавод“, пры складаньні схэм севазвароту.

Асноўная задача сьвінагадоўчых саўгасаў быць фабрыкай вытворчасьці танныага мяса і сала. Зьяўляецца ўстаноўленым, штосабekoшт прадуктаў сьвініны будзе знаходзіцца ў цеснай залежнасьці ад памеру стада сьвіней, якія маюцца ў адным саўгасе: чым большае стада, тым менш будзе сабекошт вытворчасьці сьвініны, бо накладныя выдаткі на адзінку прадукту з павялічэньнем вытворчасьці будуць зьмяншацца. Адсюль задачай сьвінагадоўчых саўгасаў зьяўляецца даць магчымы максымум сьвініны на вызначанай ім тэрыторыі. Гэта магчыма зрабіць пры захаваньні тае ўстаноўкі, якая дана Н. К. Харламавым у часопісі „Соц. животноводство“, № 3, за 1930 г., а іменна: „Для ўсіх тыпаў сьвінагадоўчых саўгасаў абавязковай умовай павінна зьяўляцца атрыманьне з па-за ўсіх або ў кожным разе абсалютнай большай колькасьці моцных кармоў (збожжа, макуха, вотрубi, комбікорм ды i інш.), i толькі атрыманьне сакавітых i зялёных кармоў (кораньбульбаплоды, сілос, паша) можа быць арганізавана ў сваёй гаспадарцы“.

Гэтая ўстаноўка зьяўляецца, бязумоўна, правільнай для БССР i наогул нечарназемнай паласы Саюзу, у якой, дзякуючы вільготнасьці яе клімату, ураджайнасьць сакавітых кармоў i травы на сена па колькасьці корму з адзінкі плошчы ў некалькі раз вышэй, чым збожжавых культур. Па ўраджайнасьці сакавітых кармоў БССР i Заходняя вобласць займаюць першае месца ў Саюзе.

Прыгарадныя сьвінагадоўчыя саўгасы могуць разьлічваць ня толькі на расьлінныя кармы, але i на вельмі вялікую колькасьць кухенных водкаў, якія могуць у даным выпадку зьявіцца дадаткам да палявога кормаздабываньня. У апошніх сьвінагадоўчых саўгасах у першую чаргу

¹⁾ Жадаючы даць магчымасьць шырокім колам спэцыялістаў i кіраўніком буйных соцыялістычных гаспадарак абмеркаваць i выказацца адносна высунутага т. Драздовым пытаньня, артыкул, ня гледзячы на яго вялікі аб'ём, падаецца цалкам. — *Рэдакцыя.*

неабходна стварыць пашы і выганы, у той час як для сьвінагадоўчых саўгасаў, далёкіх ад гарадзкіх цэнтраў, мы павінны ў адносінах да пашы, сілоснага корму, караньбульбаплодаў разьлічваць выключна на сваё палявое кормаздабываньне.

Такім чынам, прадпасылкай вызначэньня разьмеру сьвінагадоўлі ў пэўным саўгасе зьяўляецца кармавая база, якая будзе будавацца на палявым кормаздабываньні, гарадзкіх кухенных водкідах і прывозных канцэнтраваных кармох.

Значыць, у асобных сьвінагадоўчых саўгасах велічыня стада сьвіней будзе вызначацца колькасьцю пашы, грубых і сакавітых кармоў, якія атрымліваюцца з зямельнай плошчы саўгасу.

Таму пры арганізацыі палявога кормаздабываньня трэба кіравацца задачай атрымання магчыма большай колькасьці корму і пры гэтым з магчыма малым сабекоштам.

Атрыманьне канцэнтраваных кармоў у сваёй гаспадарцы ў нечарназемнай паласе Саюзу павінна быць у вельмі абмежаванай колькасьці для стварэньня страхавога фонду на выпадак перабойнага забесьпячэньня канцэнтраванымі кармамі з іншых месц.

Усімі ўжо прызнана, што гадоўля сьвіней каштуе больш за ўсё танна на добрых пашах. Значыць, на арганізацыю апошніх мы павінны звярнуць нашу ўвагу і ў першую чаргу на лепшыя сьвіныя пашы. Такімі пашамі як у нас, так і заганіцай (Нямеччыне, Даніі, ПАЗШ) ужо даўно прызнаюцца засеяныя адной люцэрнай або ў сумесі з некаторымі збажыновымі травамі, як, напрыклад, каласоўнікам, а таксама ў сумесі з канюшынамі белай і чырвонай. Назіраньні і досьледы ў БССР над культурай люцэрны даюць магчымасьць з усёй катэгорычнасьцю раіць яе ва ўмовах БССР. Да вайны, як сьцьвярджае проф. В. В. Адамаў, культура люцэрны пачала ўкараняцца ў абшарніцкіх гаспадарках Беларусі.

На шляху шырокага ўвядзеньня з першых год люцэрны будуць перашкоды, ня толькі недавер'е да яе гаспадароў, але адсутнасьць дастатковай колькасьці насеньня і адсутнасьць элементарных звычак па культуры яе. Таму, прапануючы бязумоўна шырокае ўвядзеньне засеваў люцэрны ў сьвінагадоўчых саўгасах, мы лічым, што гэта зрабіць трэба ў першую чаргу ў тых раёнах, дзе яна ўжо атрымала правы грамадзянства. У іншых раёнах у бягучым годзе для набыцьця звычак і правэркі існуючых вывадаў дасьледчых станцыяў па культуры люцэрны зрабіць досьледы ў кожным сьвінагадоўчым саўгасе, пры тым не на малых дзялянках, як гэта мела месца да гэтага часу ў сялянскіх гаспадарках, а потым перанесена ў саўгасы, а на плошчах ад 0,5 да 1 га, параўноўваючы яе з другімі культурамі, напрыклад, баркуном і канюшынай.

Аднак, праведзеныя дасьледы на дасьледчых станцыях БССР Заходняй і Паўночна-Заходняй вобласьці, а таксама П.-чарназемнай вобласьці Заходняй Сібірскай станцыі сьведчаць, што па зімаўстойлівасьці люцэрна ня ўступае канюшыне і гіне толькі ад вялікіх марозаў пры адсутнасьці сьнегавага насьцілу ў такой-жа ступені, як і канюшына. Для Ленінграду ў палявых гадавальніках люцэрна пасьпяхова разьвіваецца некалькі год. Усё гэта дае падставу ўжо цяпер прэктаваць севазварот, прынамсі, для паўднёвай часткі нечарназемнай і для паўночнай чарназемнай паласы Саюзу ўвядзеньне люцэрны на выпас.

Значнае месца паміж пашавымі расьлінамі, ва ўмовах паўночнай часткі Савецкага саюзу, зойме, бязумоўна, чырвоная канюшына. Канюшыныя пашы магчымы ня толькі на другім годзе засеву яе пад расьлінную шату, але і на першым годзе, пры раньнім засеве яе

ў чыстым выглядзе на моцна ўгноеных і чыстых ад пустазелья глебах. У даным выпадку вельмі пажадана прымешваць да яе войстэрвольдзкі, а ў некаторых выпадках і італьянскі рэйграс, якія даюць на першым годзе багатую кармавую пашавую масу і якія служаць расліннай шатай.

Шырокае ўвядзеньне баркуна, па прыкладу ПАЗШ, для пашы сьвіней на вапністых глебах або пасья ўнясення вапны на падзолістых глебах ўжо на падставе вынікаў, якія маюцца на нашых дасьледчых станцыях, павінна стаць у парадку дня; у кожным разе масавыя дасьледчыя засевы баркуна ў сьвінагадоўчых саўгасах павінны заняць такое самае месца, як і люцэрна.

Збажыновыя травы для пашы менш заслугоўваюць ўвагі, бо яны бяднейшыя за бабовыя на бялок; тым ня менш увядзеньне сумесі люцэрны, канюшыны, каласоўніка безасьцюковага, рэйграсаў, у залежнасьці ад глебаў, мае вялікае значэньне для пашы.

На першы час, пакуль укараняецца ў засевах люцэрна, давядзецца карыстацца для выпасу сьвіней канюшынай аднэй ці ў сумесі са збажыновымі травамі. Поруч з канюшынай спачатку давядзецца зьвярнуць вялікую ўвагу на аднагадовыя пашавыя расьліны.

Увесь пашавы пэрыод у паўднёвай частцы нечарназемнай і паўночна-чарназемнай паласы можа цягнуцца з 15/IV па 15/XI, г. зн. 7 месяцаў, у паўночнай частцы нечарназемнай паласы пашавы пэрыод скарачаецца да 5—6 месяцаў.

Шматгадовыя і двухгадовыя расьліны даюць амаль на поўны сэзон пашу, за выключэньнем раньняй вясны і позьняй восені; адначасова пры арганізацыі пашы аднагадовай трэба выбіраць пашавыя расьліны амаль на кожны месяц.

Падаем ніжэй табліцу групойкі пашавых аднагадовых і двухгадовых расьлін.

Месяц выпасаў	Назва расьлін	Для якіх глебаў і раёнаў	Час засеву	Пэрыод пашы	Кол. сьвін. 45 кг. жыв. вагі на 1 га
Красавік Май	Жыта, зімка-пшаніца і сумесь іх з азімай вікай	На ўсіх глебах і ўсіх раён., аса- бліва на лёгкіх глебах	Ліпень Жнівень	2 мес.	Ад 35 да 50 шт.
На Пг.	Топінамбур	На лёгкіх глебах	Красавік Май		30—40
Чэрвень	Пялюшка і віка з аўсом	Лёгкая глеба сугліністая	Красавік Чэрвень Ліпень	1 мес.	30—37
	Канюшына	"	Засеў у па- пярэдні год	Да канца сэзону	35—50
	Баркун	Лёгкая пясчаная	"	"	"
Ліпень	Сумесь пялюшкі з кукурузай	Лёгкая глеба	2-я палавіна мая	1 мес.	30—40
	Сумесь вікі з ку- курузай	Суглінак	"	"	"
	Кукуруза	Лёгкая пясчаная	"	"	"
	Сорга	Лёгкая сугліністая	"	"	"

Месяц выпасаў	Назва расьлін	Для якіх глебаў і раёнаў	Час засеву	Пэрыод пашы	Кол. сьвін. 45 кг. жыв. ваті на 1 га
Жнівень	Сорга-кукуруза	На супяшчаных глебах	Канец мая	1 мес.	30—40
	Іх сумесь з пялюшкай	На суглін.	Пачатак чэрвеня	"	
	Іх сумесь з вікай	"	"	"	
	Іх сумесь з бобам	"	"	"	
	Іх сумесь з сояй	Лёгкая глеба	"	"	
	С о я	Лёгкая	Май	"	30—37
	Сумесь грэчкі з пялюшкай	"	Чэрвень	"	"
Ліпень Жнівень	Канюшына 2-укосн.				
Верасень Кастрычнік	Баркун-чысты засеў і ў сумесі з войстэр- вольдзім і італьян- скім рэйграсам	Суглінкі і лёгкія глебы	Красавік Май	4 мес.	20—25
Верасень	Соя с кукурузай	Суглінкі	Пачатак сярэдыны чэрвеня	1 мес.	37—50
	Соя-сорга	"			
	Віка с кукурузай	"			
	Пялюшка-авёс	Супесь	Чэрвеня канец	"	30—37
	Пялюшка з кукур.	"			37—50
	Грэчка-пялюшка	"			30—37
	С о я	"	Пачатак чэрвеня Канец мая	1/2 м.	30—45
Кастрычнік	Падсеўныя карань- плоды				
	Морква	Супесь	Рана ўвесну	1 1/2 мес.	20—25
	Пажніўная бручка	Суглінкі і супескі	Высадка з расадніку у ліпені	1 мес.	15—20
Да 15 ліста- пада	Сэрадэля	Супесь	"	"	20—25
	Пялюшка з аўсом	Супесь і суглінкі	20 чэрвеня	"	20—25
	Азімае жыта	На ўсіх глебах	Ліпень Жнівень	1 /2 мес.	20—25
Лістапад	Бульбіны топінамбура	Супесь	Красавік Май	1 мес.	20—25

Увага. Даньня аб якасьці галоў сьвіней на 1 га пашы ўзяты з амэры-
канскіх норм з папраўкай на нашу ўраджайнасьць.

Аддзел кармлення Сьвінагадоўчага інстытуту на аснове вынікаў сваіх досьледаў падае наступную схэму кармавых рацыёнаў у кармавых адзінках (кілёграмах адз.) на 1 сьвінаматку з яе парасятамі, адкорм якіх вядзецца на бэкон у прамысловым сьвінагадоўчым саўгасе:

(Табліца складзена асыстэнтам т. Пікусам).

НАЗВА КАРМОЎ	П а ш а в ы п э р ы о д									
	М а т к а		П а р а с я т ы					А д к о р м а ч н.		
	Паросная	Падсосная	Ад 3—4 тыдняў	Ад 1—1,5 месяцаў	Ад 1,5—2 месяцаў	Ад 2—3 месяцаў	Ад 3—4 месяцаў	Ад 4—5 месяцаў	Ад 5—6 месяцаў	Ад 6—7 месяцаў
Паша	1,3	1,3	0,02	0,15	0,15	0,18	0,35	0,8	0,95	1,09
Сена бабов.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Бульба	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Сілас	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Концэнтрав. кармы	0,86	3,84	—	—	0,41	1,01	1,4	1,4	1,84	2,11
Малако	—	—	$\frac{0,08}{=0,25}$ літр.	$\frac{0,09}{=0,03}$ літр.	—	—	—	—	—	—
Усяго	2,16	5,14	0,1	0,24	0,56	1,19	1,75	—	—	—

НАЗВА КАРМОЎ	З і м о в ы п э р ы о д									
	М а т к а		П а р а с я т ы					А д к о р м а ч н.		
	Паросная	Падсосная	Ад 3—4 тыдняў	Ад 1—1,5 месяцаў	Ад 1,5—2 месяцаў	Ад 2—3 месяцаў	Ад 3—4 месяцаў	Ад 4—5 месяцаў	Ад 5—6 месяцаў	Ад 6—7 месяцаў
Паша	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Сена бабов.	0,5	0,3	—	—	—	—	—	—	—	—
Бульба	1,2	1,8	—	—	0,15	0,24	0,44	1,1	1,4	1,6
Сілас	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Концэнтрав. кармы	0,86	2,8	0,02	0,17	0,41	0,95	1,31	1,1	1,39	1,6
Малако	—	—	$\frac{0,08}{=0,25}$ літр.	$\frac{0,09}{=0,03}$ літр.	—	—	—	—	—	—
Усяго	2,56	4,9	0,1	0,26	0,56	1,19	1,75	2,2	2,79	3,2

Прымаецца ў разьлік на кожную сьвінаматку 2 апаросы ў год, з якіх на веснавы апарос устанаўліваецца ў сярэднім 8 парасят, на асеньні—6 парасят. Бэконны адкорм падсьвінкаў працягваецца да 7-месячнага ўзросту. Выходзячы з паданых суадносін матак да маладняка і прымаючы пад увагу перыод пашы ў 180 дзён і стойлавага 185 дзён, мы ў паданай табліцы зрабілі вызначэньне ў кармавых адзінках патрэбнай колькасьці кармоў на адну сьвінаматку з яе прыплодам у год.

Для забесьпячэньня парасят неабходнай колькасьцю малака трэба трымаць адну карову, якая павінна сваім малаком забясьпечыць парасят, у перыод найбольш інтэнсыўнага малочнага кармленьня, ад 6 матак. Прынята ў разьлік таксама ўтрыманьне аднаго кноразу на 30 сьвінаматак.

Такім чынам, улічыўшы патрэбную колькасьць кармоў на адну сьвінаматку і прыпадаючых на яе долю абслугоўваемай малочнай жывёлы і кнору, атрымаем наступную колькасьць кармоў на 1 сьвінаматку ў год (утрыманьне коняй аднесена цалкам за кошт натуральнай пашы ў сьвінагадоўчых саўгасах):

НАЗВА КАРМОЎ	Пашавы перыод			Зімовы перыод			Усяго на сьвінаматку з прыплодам у год	Корму кноразу з разьліку на 1 сьвінаматку	Корму малочн. жывёле з разьліку на 1 сьвінам.	Усяго	%—ны статуснак
	Матка	Парасят	Адкорм	Матка	Парасят	Адкорм					
Паша	234,0	127,2	877,8	—	—	—	1239,0	7,8	150,0	1396,8	21,72
Сена бабов.	—	—	—	78,0	—	—	78,0	3,0	73,3	154,3	2,4
Бульба	—	—	—	252,0	333,9	450,0	1035,9	7,2	—	1043,1	16,22
Сілас	—	—	—	—	—	—	—	—	140,0	140,0	2,17
Концэнтр. кармы	333,6	578,4	1663,8	271,2	350,56	448,2	3645,76	10,32	41,4	3697,48	57,49
Малако	—	—	—	—	26,74	—	26,74	—	—	26,74	—
Усяго	567,6	705,6	2541,6	601,2	711,2	898,2	6025,4 без малака 5998,66	28,32	404,7	6458,42	100,0
										6431,58	

Прынята ўстаноўка трэсту „Сьвінавод“ у асноўнай масе забясьпечваць сьвінагадоўчыя саўгасы прывознымі канцэнтраванымі кармамі, з дапушчэньнем атрыманьня канцэнтраваных кармоў у гаспадарцы да 30 проц. ад усяе патрэбнае колькасьці моцных кармоў. Значыць, на адну сьвінаматку з прыплодам і часткай прыпадаючай на яе долю жывёлы (каровы, кноразу) трэба здабыць у сваёй гаспадарцы пры 30-проц. самазабесьпячэньні канцэнтраванымі кармамі апошніх 1109 кг. кармавых адзінак, а пры 20-проц.—739,5 карм. адзінак, а пры 10-проц.—369,7 кг. кармавых адзінак.

Для забесьпячэньня кормам са сваёй гаспадаркі ў азначанай колькасьці кармавых адзінак розных кармоў на кожную сьвінаматку патрэбна будзе пры сярэдняй прынятай ураджайнасьці паказанай у дадаваемай табліцы плошчы засеваў.

НАЗВА КАРМОЎ	Кармав адз на 1 сьвінаматку ў год	Ураджай у кармавых адзінках на га прэкт.	Пасеўная плошча на 1 сьвінаматку			% % стасунак культур		
			Пры 30% сваіх конц. кармоў	Пры 20% сваіх конц. кармоў	Пры 10% сваіх конц. кармоў	Пры 30% сваіх конц. кармоў	Пры 20% сваіх конц. кармоў	Пры 10% сваіх конц. кармоў
Паша	1396,8	2850,0	0,49	0,49	0,49	32,25	37,98	46,2
Сена бабов.	154,3	1900,0	0,08	0,08	0,08	5,26	6,2	7,5
Сілас	140,0	5000,0	0,03	0,03	0,03	1,97	2,34	3
Бульба	1043,1	4500,0	0,23	0,23	0,23	15,13	17,83	21,7
Концэнтр. кармы { 30%	1109,24	1600,0	0,69	0,46	0,23	45,39	35,65	21,7
{ 20%	739,5							
{ 10%	369,7							
На 1 сьвінаматку га	—	—	1,52	1,29	1,06			

Паданыя вышэй даныя вельмі яскрава ілюструюць аб несуразмерна вялікай ураджайнасьці сакавітых кармоў у БССР у параўнаньні са збожжавымі кармамі. Адсюль зусім зразумела, што бэконны адкорм, які патрабуе вялікай колькасьці збожжавых кармоў, у БССР будзе рацыянальным толькі пры амаль поўным прывозе концэнтраваных кармоў у нашы сьвінагадоўчыя саўгасы.

Выходзячы з першапачатковай зусім правільнай ўстаноўкі трэста „Сьвінавод“ для сьвінагадоўчых саўгасаў БССР і прымаючы пад увагу наступныя ўстаноўкі забесьпячэньня концэнтраванымі кармамі да 30 проц., мы і падыйшлі да складаньня сьвязваротаў, даючы розныя варыянты стасунку паміж бульбай і пашай плюс зялёным, сіласным і сеным кармамі, як 28 і 72 проц.

Для характарыстыкі розных кармавых (аднагадовых і шматгадовых) культур падаем у канцы табліцу даных ураджайнасьці розных культур, атрыманых на дасьледчай станцыі БССР.

Перш за ўсё з данай табліцы ўраджаяў магчыма ўстанавіць тую вялікую рознастайнасьць культур, якая можа быць уведзена ў БССР у палявое кормаздабываньне.

Характэрна, што ў ПАЗШ, паводле паданых ураджаяў у Пáпэры адносна ўраджайнасьць кармавых культур амаль такая самая.

Тым ня менш там арганізацыя кормаздабываньня ня спыняецца на самых ураджайных з іх, а ўводзіць па магчымасьці большы асортымэнт, для атрымання больш каштоўнага, рознастайнага, больш ахвотна зьяздаемага корму, адводзячы адначасна пад засевы больш ураджайных культур параўнаўча большыя плошчы.

Пашу і зялёны корм, траву на сена і на сілас магчыма атрымаць з адных і тых-жа кліноў.

Выходзячы з паданай групоўкі пашавых расьлін, трэба ўвесці іх сьвязварот, які дае магчымасьць атрымліваць розную пашу на працягу ўсяго пашавага пэрыоду.

Арганізацыю пашавага сьвязвароту, як ужо раней адзначалася, пажадана рабіць недалёка ад сьвінарнікаў, выходзячы з таго, што, папершае, паша патрабуе моцнага ўгнаеньня гноем і гноевай жыжай, па-другое, перагонкі сьвіней на пашу павінны быць па магчымасьці меншыя.

У гэтым жа севазвароце магчыма зьмясьціць і малатранспортабэльныя і патрабуючыя моцнага ўгнаеньня гноем і гноевай жыжай—гэта караньплоды і сілосныя культуры.

Паданыя меркаваньні сьведчаць аб неабходнасьці ў сьвінагадоўчых саўгасах двух севазваротаў:

1-шы—прысядзібны, які складаецца з пашы, часткі сілосных культур і травы на зялёны корм і караньплодаў.

2-гі далёкі севазварот, палі якога з-за недахвату гноевага ўгнаеньня будучь падтрымлівацца галоўным чынам на мінеральным і зялёным угнаеньні. Гной туды даецца пасля ўгнаеньня прысядзібнага севазвароту ў меншай норме, чым на апошні. Зьмяшчаюцца ў далёкім севазвароце кармавыя культуры, менш вымагальныя і больш транспортабэльныя, якія служаць для зімовага кармленьня сьвіней, як бульба, травы на сена і збожжавыя. Для прыгарадных гаспадарак, якія карыстаюцца кухеннымі водкідамі, трэба арганізаваць толькі прысядзібны севазварот.

Як для 1-га, так і 2-га севазваротаў лічыцца больш выгядным мець ня вельмі складаныя па ліку кліны. Найбольш дасканалымі і жыцьцёвымі севазваротамі зьявіліся ва ўсіх раёнах ад 4-польных да 8-польных. У гэтых межах лёгка арганізаваць як пашавы севазварот для сьвіней, так 2-гі—далёкі севазварот для другіх кармавых культур. Чатырохпольны севазварот лёгка ператвараецца ў 8-польны, а таму мы лічым таксама дапушчальным пры аднагодовым карыстаньні канюшыны, якая на лёгкіх глебах зьяўляецца досыць рацыянальнай.

Там, дзе ёсьць магчымасьць увесьці ў севазварот люцэрну (г. зн., дзе будучь падзолістыя глебы завапнаваны і ўгноены), увядзеньне яе для пашы сьвіней мы лічым вельмі пажаданым, а таму прапануем прысядзібны севазварот з люцэрнай. Гэты севазварот, найбольш адпавядаючы для сьвінагадоўчых саўгасаў, наступны:

Першы—прысядзібны севазварот, прыняты на тэрыторыі Інстытуту сьвінагадоўлі ў Менску (пад які адведзены 44,5 проц. усяе ворнае зямлі).

Чаргаваньне	Разьм. палы. кліну ў проц. да ўсяе засеўнае плошчы	Назва культур	Увага
I год. Люцэрна ў сумесі з травамі і збажынамі	5,6	Люцэрна сеецца ў чыстым выглядзе, люцэрна з чырв. канюшынай	Угнаеньне М. Р. К. і вапна
II год	5,6	Люцэрна з каласоўнікам безасьцюковым, люцэрна з францускім рэйграсам, люцэрна з цімафейкай, люцэрна ў наступнай сумесі, люцэрны 5-6 кг. + швэдзк. канюшыны, 22 + белай канюшыны 1,1 кг. + купкоўкі зборнай 4,5 кг. + муроўніцы лугавой 4,5 кг.	Р. К.
III год	5,6		Гноев. жыжа + Р. К. па сумесях
IV год	5,6		Гноев. жыжа + Р. К.
V год	5,6	Таксама люцэрна	Р. К.

Ч а р г а в а н ь н е	Разм. пазв. кліну ў проц. да ўсяе пасей- нае плошчы	Назва культур	У в а г а
VI год. Сілош. і адна- гадов. пашав.	5,6	Кукуруза, сланечнік, пялюшка, віка ў сумесі з аўсом, сорга- соя	Гной. Па № Р. К. угнаен.
VII год. Кораньплоды	5,6	Морква, бручка, буракі	Па гноеваму і мі- нэральнаму Р. К. угнаен. і вапна
VIII год. Бульба	5,6		Па Р. К.

II тып прысядзібнага севазвароту для буйных соц. гаспадарак па сьвінагадоўлі
(у гэтым севазвароце пад пашай займаецца 75 проц. ад усяе плошчы).

Ч а р г а в а н ь н е	Назва культур, якія можна сеяць у кліну севазвароту	Сыстэма ўгнаеньня палёў
I. Кораньплоды	Бручка, морква, буракі	Гной, вапна + № Р. К.
II. Люцэрна і яе сумесі	Люцэрна адна, люцэрна з чырво- най канюшынай, люцэрна з кала- соўнікам, люцэрна з купкоўкай, люцэрна з італьянскім рэйграсам (войстэрвольдзкі); (рэйграс пад- сяецца кожны год)	Р. К. і сумесі са зба- жыновымі, паліваюцца яшчэ гноевай жыжай
III. Люцэрна і яе сумесі	"	"
IV. Люцэрна і яе сумесі	"	"
V. Люцэрна і яе сумесі	"	"
VI. Люцэрна і яе сумесі	"	"
VII. Сумесь вікі з жытам для выпасу. Пажніўныя культуры на пашы.	80 кг. вікі і 90 кг. жыта або адно- чыстае жыта 170 кг. засеваў у пер- шых чыслах чэрвеня, 1) кукуруза сумесь яе з пялюшкай 60—80 кг., вікі з аўсом 120 кг., вікі + 60 кг. аўса, топінамбура 1 тон. бульб., соя 90 кг. на га, сумесь соя + пайза (соя 60 кг. + 40 кг. пайза), баркун 20 кг. на га	№ Р. К. угнаеньне і гноевая жыжа
VIII. Аднагадовая паша і на сілос	Баркун II год жыцця. Віка, пя- люшка з аўсом. Пайза 30 кг. Соя з пайзай. Кукуруза 90 кг., сумесь кукурузы з пялюшкай. Італьянскі і вайстэрвольдзкі рэйграс у сумесі з 2-укоснай канюшынай для пашы да пасадкі ў наступным годзе ко- раньплодаў, сумесь + 10 кг. Раньняя паша па топінамбуру і пазьней за- сяюцца вышэйадзначаныя аднага- довыя пашавыя	Гной, мінеральныя ўгна- еньні і вапна. Увосень поле рыхтуецца пад ко- раньплоды ў наступным годзе. Вапна ўносіцца па 2 то- ны ўсюды пад бабовыя

Дзе люцэрну на першы час аказваецца немагчыма ўводзіць (малакультурныя глебы: няўгноеныя, засьмечаныя, няма звычай да культуры яе і галоўнае ня будзе насеньня яе ды інш.), там у паданы севазварот уводзіць такую зьмену:

II поле пасья кораньплодаў засяецца віка або пялюшка з аўсом, або лепш адзін, на злёны корм з падсевам канюшыны чырвонай, канюшыны швэдзкай і белай з каласоўнікам безасьцюковым і цімафейкай (каласоўнік безасьцюковы больш ахвотна сьвіньні ядуць), сумесь: 7 кг. канюшыны чырв., 4 кг. швэдзк. + 4 кг. белай канюшыны, 4 кг. цімафейкі або 4 кг. каласоўніка безасьцюковага.

На нізкіх месцах нормы швэдзкай і чырвонай канюшыны зьмяняюцца ўзаемна месцамі.

III поле—канюшынная паша

IV поле— " "

V поле— " "

VI поле— " "

Далей ідзе чаргаваньне такое-ж: пасья люцэрны, значыць, VII і VIII поле будуць заняты тымі-ж культурамі, якімі занята ў папярэднім люцэрнавым севазвароце тое самае поле.

Пад аднагадовыя кармавыя пажадана класьці гной у норме ня менш 18 тон на га і поўнае мінэральнае ўгнаеньне—жыта і пшаніца на пашу ўгнойваюцца гноем з гноевай жыжай (гной кладзецца з восені).

Наогул азоцістыя ўгнаеньні павінны давацца ў вялікай колькасьці для пашавых культур, бо яны, апрача моцнага павялічэньня агульнай кармавай масы, яшчэ павялічваюць колькасьць азоцістых матэрыяў у кармох. Такім чынам, у перададзібных 8-польных севазваротах пад пашу адводзіцца 87½ проц. пасеўнай плошчы і толькі 12½ проц. поля адводзіцца пад кораньплоды (корм зімовы). Сіласны корм з гэтага севазвароту атрымлівацца будзе толькі як нявыкарыстаныя рэшткі расьлін кармавых на пашах.

Другі, значыць, севазварот павінен даць зімовы корм для сьвіней, кароў і коняў, якія абслугоўваюць патрэбы сьвінагадоўлі; таксама 2-гі севазварот павінен назапасіць некаторую колькасьць канцэнтраванага корму на выпадак перабойнага забесьпячэньня сьвінагадоўчых саўгасаў апошнім. Гэтыя задачы змогуць выканаць наступныя 4 і 8-польныя севазвароты.

2-гі далёкі севазварот для буйных соцыялістычных гаспадарак па сьвінагадоўлі (прыняты на палёх Інстытуту па сьвінагадоўлі ў Менску; пад гэты севазварот адведзена 55,5 проц. ад усяе пасеўнае плошчы).

Чаргаваньне	Разьм. пашав. кміну ў проц. да ўсяе пасеўнае плошчы	Назва расьлін	Увага
Жыта, 1½ падсеў канюшыны	$\frac{13,5}{2}$	½ жыта на зерня і ½ жыта на пашу сьвіньням у маі месяцы; у пачатку чэрвеня пасеў баркуна пасья пашы сьвіней	Жыта на збожжа сееца па РК угнаеньня да вапнав., а на пашу па поўным мінэральным угнаеньні + вапна паліваецца жыжай увесну

Чаргаваньне	Разьм. пашав. кляну ў проц. да ўсяе засеў- нае плошчы	Назва расьлін	Увага
II. Канюшына баркун	$\frac{13,5}{2}$		Канюшына ўгной- ваецца Р. К. і гно- ем. Баркун угной- ваецца Р. К. + па- вархоўн.
III. Бульба	13,5		Гноевае ўгнаеньне +Р.
IV. Сіласныя культуры і пашавыя аднагадовыя	$\frac{13,5}{2}$	Кукуруза, сланечнік, пялюшка з аўсом, бульба для аднагадо- вага корму (раньнія сорты)	Гноевае ўгнаеньне +8 р. + вапна

Значыць, у паданых 2 севазваротах Інстытуту пасеўныя плошчы разьмяркоўваюцца наступным парадкам:

	У прысядзібі.	У далёкім	Усяго
1. Пад пашай, травой на зялёны корм, сілос і сена	33,6 проц.	27,0 проц.	60,6 проц.
2. Пад бульбай і караньплодамі	11,2 „	13,5 „	25,0 „
3. Пад збожжавымі	—	13,5 „	14,0 „

Концэнтраванымі кармамі забяспечваецца гаспадарка гэтымі севазваротамі толькі на 10 проц.

2-гі далёкі 8-польны севазварот для буйных соцыялістычных гаспадарак па сьвіна-
гадоўлі (адпавяд. 2-му прысядзібнаму), пад які адводзіцца пасеўнай плошчы 40 проц.

Чаргаваньне	Разьм. пашав. кляну ў проц. да ўсяе пло- шчы засеву	Назва расьлін	Увага
I. Сіласныя і пашавыя культуры або лубін на ўгнаеньне, калі адсутні- чае іншае ўгнаеньне	7,5	Сэрадэля на пяшчаных глебах, лубін, кукуруза, сланечнік, пя- люшка, віка з аўсом	Гноевае ўгнаеньне 18 тон + вапна (апрача лубіну)
II. Жыта з падсеўнымі і пажніўнымі	7,5	Падсяецца сэрадэля на пашу, лубін на сілос або ўгнаеньне, морква на пашу, канюшына, італьянскі рэйграс на пашу да засеву бульбы ў наступным годзе. Пажніўныя: лубін, пя- люшка, шасьцітыднёвы турнэпс і саджаньне бручкі	Угнаеньне № Р. павархоўна па кораньплодах
III. Бульба	7,5		Гной + Р. або па поўным мінераль- ным угнаеньні
IV. Ячмень і авёс з падсевам канюшыны			Вапна пад ячмень і № Р. К.

Чаргаваньне	Разьм. палав. кліну ў проц. да ўсяго пло- шчы засеву	Назва расьлін	Увага
V. Канюшына + ціма- фейка	7,5		Р. К. павярхоўна ўвесну
VI. II год канюшына	7,5		Р. К. павярхоўна ўвесну
VII. Бульба	7,5		Поўнае мінэраль- нае ўгнаеньне
VIII. Аднагадовыя ба- бовыя, на збожжа	7,5	Ячмень, авёс, боб, пялюшка, гарох з аўсом або ячменем, лу- бін на зерня. На зялёны корм пашавыя і сена-віка, пялюшка і соя з аўсом	Па Р. К. угнаеньні

У гэтых 2 севазваротах пасеўныя плошчы, занятыя рознымі куль-
турамі, разьмяркоўваюцца наступным парадкам:

Назва культур	У прысядзібі.	У далёкім	Усяго
Пад пашамі, травой на зялёны корм, сена і сілос	35,0 проц.	22,5 проц.	57,6 проц.
Пад бульбай і караньплодамі	5,0 „	15,0 „	20,0 „
Пад збожжавымі	—	22,5 „	22,5 „

Забясьпечанасьць канцэнтраванымі кармамі ў гэтых севазваротах
будзе пры бэконным адкорму толькі на 15 проц.

Паданья севазвароты ўключаюць у сябе люцэрну або канюшыну.
Як вядома, апошнія на сухіх пяшчаных глебах, якія часта сустракаюцца
ў паўднёвай частцы БССР, вельмі дрэнна разьвіваюцца.

Трэба думаць, што ў будучым тут культура люцэрны зойме на-
лежае месца. Яна зьяўляецца культурай з выключна глыбокімі карэнь-
нямі (да 5—10 м. глыбіні), а таму лёгка спраўляецца з сухімі пяшча-
нымі глебамаі, і толькі на першым годзе жыцьця, пакуль не разьвіюцца
глыбокія карані, яна моцна церпіць ад недахвату вільгаці, і часта вы-
ратаваньне на гэтых глебах магчыма толькі штучным абвадненьнем.

На адзначаных глебах усё-ж даводзіцца на першы час організоў-
ваць севазвароты без уключэньня канюшыны і люцэрны. З апошняй
трэба паставіць шырока толькі вопытныя засевы. Выпрабаваць роз-
ныя сорты: жоўтую туркестанскую, амэрыканскую Грыма, звычайную
люцэрну—сорт Казак, пяшчаную і іншыя, а таксама паліўную культуру
люцэрны.

У севазвароты на сухіх пяшчаных глебах магчыма ўводзіць чысты
засеў баркуна белага і жоўтага; ён зьяўляецца яшчэ больш сухмя-
тывалай расьлінай, чым люцэрна, але таксама патрабуе папярэдняга
вапнаваньня.

Севазварот для такіх пяшчаных глебаў можна раіць наступны: прысядзібны пашавы:

Прысядзібныя пашавы севазварот на пяшчаных глебах
(пры 40-процантным адводзе плошчы пад прысядзібны севазварот).

Чаргаваньне	Размер кліну ў проц. да ўсяе плошчы пахаві	Назва расьлін	Сыстэма ўгнаеньня севазвароту
I. Кораньплоды	5	Бручка, морква	Гной № Р. К.
II. Аднагадовыя пашы	5	Баркун, пялюшка з аўсом і сэрадэляй, соя, кукуруза	Гной і мінеральнае ўгнаеньне
III. Аднагадовыя пашы	5	Баркун на выпас, сэрадэля, жыта з вікай, гарохам, пялюшка, авёс, соя, кукуруза, пайза (японскае проса)	Мінеральн. угнаеньне № Р. К.
IV. Аднагадовыя пашы	5	Жыта з вікай, гарохам, з падсевам каласоўніку, сэрадэлі, топінамбуру	Мінеральн. угнаеньне № Р. К.
V. Аднагадовыя, шматгадовыя пашы	5	Каласоўнік, топінамбур, бульба (расьліны сярэдніх і позьніх сартоў)	Гной
VI. Аднагадовыя, шматгадовыя пашы	5	Каласоўнік, топінамбур, бульба, пялюшка, гарох, соя ў сумесі з кукурузай і гарохам	Мінеральн. угнаеньне № Р. К.
VII. Аднагадовыя пашы	5	Жыта з вікай і гарохам	Мінеральн. угнаеньне № Р. К.

У 2-м, далёкім севазвароце для пяшчаных глебаў чаргаваньне культур вызначаецца наступнае:

Далёкі севазварот на пяшчаных глебах
(плошча пад гэты севазварот адведзена ў 60 проц. ад ўсяе плошчы).

Чаргаваньне	Размер кліну ў проц. да ўсяе плошчы пахаві	Назва расьлін	Сыстэма ўгнаеньня севазвароту
1. Зяняты папар	7,5	Жыта з вікай, жыта, пялюшка пажніўная, кукуруза, соя, сорга, пайза	Гной
2. Азімае	7,5	Жыта з падсевам морквы і сэрадэлі	Угнаеньне супэрфосфатам
3. Бульба	7,5	Бульба	Гной + Р.
4. Сіловыя	7,5	Лубін на сілос, соя, пялюшка з аўсом, жыта з вікай і гарохам і грэчка	№ Р. К.
5. Бульба	7,5	Бульба	Гной + Р.

Чаргаваньне	Разьмер кліну ў проц. да ўсяе плошчы пахаці	Назва расьлін	Сыстэма ўгнаеньня севазвароту
6. Зерневыя і бабовыя	7,5	Лубін, пялюшка на зерня і соя, дзе высьпявае, авёс	Р + К.
7. Бульба	7,5	Бульба	Гной + Р. або № Р. К.
8. Бабовыя	7,5	Бабовыя на зерня, пялюшка, лубіны і ў паўднёвых раёнах соя	Р. К.

Засеўныя плошчы ў севазваротах для пясчаных глебаў разьмяркоўваюцца наступным парадкам:

Назва культур	У прысядзібным	У далёкім	Усяго
1. Пад пашамі, травой на зялёны корм, сена і сілос	35,0 проц.	15,0 проц.	50,0 проц.
2. Пад бульбай і караньплодамі	5,0 „	22,5 „	27,5 „
3. Пад збожжавымі	—	22,5 „	22,5 „

У даным выпадку самазабесьпячэньне канцэнтраванымі кармамі будзе пры бэконным адкорме на 15 проц.

Як мы бачылі ў прыведзеных раней севазваротах збожжавым кормам будзе забясьпечана гаспадарка толькі на 10—15 проц. пры бэконным адкорме сьвіней.

Дана-ж устаноўка трэсту „Сьвінавод“ на самазабесьпячэньне канцэнтраванымі кармамі ў разьмеры да 30 проц. ад патрэбнай усёе колькасьці данага корму.

Пры гэтых устаноўках пад прысядзібны севазварот трэба толькі адвесьці 20 проц. ад усёе пахаці, а значыць, пад далёкі—80 проц. Чаргаваньне і процантныя ўзаемаадносіны культур у далёкім севазвароце павінны быць у гэтым выпадку наступныя:

Чаргаваньне	Прог. стасу-нак паўё да ўсяе пахаці	Назва расьлін у кожным кліне	Сыстэма ўгнаеньня ўсіх кліноў севазвароту
1. Заняты папар	5+5	Віка, авёс, пялюшка, авёс, жыта з вікай, а 2-ая палавіна—пялюшка, боб на зерня	Гной і № Р. пад пашу, а пад збожжавыя—гной + Р. і вапна на ўсе поле
2. Азімыя з падсеўнымі	10	Жыта з падсевам сэрадэлі, морквы, пажніўнай пялюшкі з бручкай і турнэпсам	
3. Зерневыя бабовыя	10	Кармовы гарох, боб, пялюшка	Р. К.
4. Бульба	10		Гной + Р.

Чаргаваньне	Проп. стасу- нак пашу да ўсяе пашаці	Назва расьлін у кожным кліне	Сыстэма ўгнаеньня ўсіх кліноў сева- звароту
5. Ячмень + канюшына	10	Сумесь канюшыны чырвонай, швэдзкай і белай	№ Р. К. + вапна
6. 7. Канюшына	10	Збажыновых даецца ў сумесі па данаму віду або цімафейкі, або мурожніцы ці каласоўніку, у залежнасьці ад глебы	Р. К.
8. Збожжавыя	10	Сумесь аўса з ячменем у роз- ных частках	Р.

Паданы севазварот разам з першым прысядзібным мае наступныя процантныя ўзаемаадносіны культур:

Назва культур	У прысядзібн.	У далёкім	Усяго
1. Пад пашамі, травой на зялёны корм, сена і сілос	15,0 проц.	25,36 проц.	40,0 проц.
2. Пад бульбай і караньплодамі	5,0 "	10,0 "	15,0 "
3. Пад збожжавымі	—	45,4 "	45,0 "

І варыянт севазвароту пры тых самых устаноўках

Чаргаваньне	Размер кліну ў проц. да ўсяе плошчы засеву	Назва расьлін	Сыстэма ўгнаеньня
1. Заняты папар	11,4	Боб, кармавы гарох, лубін на зерня ¹⁾	Гной 18 тон + Р.
2. Азімае	11,4	Жыта. Падсеў морквы, сэрэдзі, канюшыны; пажніўныя: турнэпс, пасаджаны расадай, пялюшка, лубін	№ Р. К.
3. Бульба	11,4	Бульба	Гной + Р.
4. Ячмень + канюшына		Ячмень або сумесь ячменю з аўсам	Угнаеньне № Р. К. + вапна
5. Канюшыныя сумесі	11,4	Канюшына чырвоная—10 кг., канюшына швэдзкая—5 кг., канюшына белая—4 кг., цімафейка або каласоўнік безасьцюковы—4 кг.	
6. Канюшыныя сумесі		"	
7. Сумесь па роўнаму ячменю з аўсам			

¹⁾ Зерневыя бабовыя ў сярэдняй і паўднёвай частцы БССР высьпяваюць у жніўні і пасьля ўборкі іх зусім магчыма падрыхтаваць глебу для засеву азімых.

Гэты севазварот разам з паданым раней для яго пад № 1 прысядзібным севазваротам мае наступныя процантныя ўзаемаадносіны культур:

Назва культур	У прысядзібн.	У далёкім	Усяго
1. Пад пашамі, травой на зялёны корм, сілос і сена	15,0 проц.	22,8 проц.	37,8 проц.
2. Пад бульбай і караньплодамі	5,0 „	11,4 „	16,4 „
3. Пад збожжавымі	—	45,6 „	45,6 „

Калі прыняць самазабеспячэнне канцэнтраванымі збожжавымі кармамі ў разьмеры 20 проц. ад усяе патрэбы і 80 проц. пакінуць на ўгнаенне, дык далёкі севазварот і процантныя ўзаемаадносіны культур у ім можа набыць такі від, што і пры ўмове прыняцця 2-га тыпу прысядзібнага севазвароту № 1 і адводу пад яго плошчы ў разьмеры 20 проц. ад усяе пахаці.

Чаргаваньне	Разьмер кліну ў проц. да ўсяе плошчы пахаці	Назва расьлін	Сыстэма ўгнаеньня
1. Канюшыны папар канюшына 2 г.	13,3	Сумесі канюшыны	Р. К.
2. Азімае з падсевам і пажніўн.	13,3	Рыжа. Падсеў сэрадэлі, морквы, травы на прамежны выпас, пажніўныя: турнэпс, пялюшка, бручка	
3. Бабовыя на зерня	13,3	Боб, кармавы гарох	Р. К.
4. Бульба	13,3	Бульба	Гной+Р.
5. Ячмень + канюшына	13,3	Ячмень або сумесь ячменю з аўсом	№ Р. К. + вапна
6. Канюшына 1 г.	13,3	Сумесь чырвонай канюшыны з белай цімафейкай	

Гэты севазварот разам з прысядзібным № 1 мае наступныя ўзаемаадносіны пасейных культур:

Назва культур	У прысядзібным сев.	У далёкім	Усяго
1. Пад пашай, сенам, травой на зялёны корм і сілос	15,0 проц.	26,7 проц.	41,7 проц.
2. Пад бульбай і караньплодамі	5,0 „	13,3 „	18,8 „
3. Пад збожжавымі	—	40,0 „	40,5 „

II варыянт севазвароту пры тых самых устаноўках,
г. зн. пры 20-проц. самазабеспячэнні канцэнтраванымі кармамі і пры 2-м тыпе
прысядзібнага севазвароту

Чаргаваньне	Размер кінуту ў проц. да ўсяе плошчы засеvu	Назва расьлін	Сыстэма ўгнаеньня
1. Зяняты папар пад пашай	10	Жыта з вікай, віка, авёс, пялюшка, авёс, пайза, могоар, кукуруза	Гной + Р.
2. Азімыя з падсеўнымі і пажніўнымі	10	Жыта, падсеўная морква, сэрэдэля, трава на выпас, пажніўныя, пялюшка, бручка, турнепс	"
3. Бульба	10	Бульба	"
4. Ячмень + канюшына	10		№ Р. К. + вапна
5. 6. Канюшына	10		Р. К.
7. Бульба 1/2 і авёс 1/2	10		Бульба № Р. К.
8. Зерневыя бабовыя	10	Боб, кармавы гарох	Р. К.

У гэтым варыянце будзем мець разам з прысядзібным пашавым севазваротам наступныя процантныя ўзаемаадносіны паміж культурамі:

Назва культур	У прысядзібным сев.	У далёкім	Усяго
1. Пад пашай і травой на сена, зялёны корм і сілос	15,0 проц.	30,0 проц.	45,0 проц.
2. Пад бульбай і караньплодам	5,0 "	15,0 "	20,5 "
3. Пад збожжавымі	—	35,0 "	35,0 "

У такіх выпадках, калі прысядзібны севазварот, які займае 20% ад усяе плошчы, мае пад пашай 87,5 проц., далёкі севазварот пры самазабеспячэнні канцэнтраванымі кармамі на 30 проц. ад усяе па-трэбы можа быць наступны:

Чаргаваньне культур	% да ўсяе плошчы пахаці	Назва расьлін	Сыстэма ўгнаеньня
1. Канюшыны папар	11,3	Канюшыныя сумесі 2 г.	Р. К.
2. Жыта з падсеўнымі	11,3	Жыта з падсевам сэрэдэлі, морквы, траў	
3. Бабовыя на зерня	11,3	Пялюшка, боб	Р. К.
4. Авёс	11,3		№ Р.
5. Бульба	11,3	Бульба	Гной + Р.
6. Ячмень + канюшына	11,3	Ячмень або сумесь ячм. з аўсом	№ Р. К.
7. Канюшына 1 г.	11,3		

Разам з першым прысядзібным севазваротам засеўныя плошчы разьмяркоўваюцца тут наступным парадкам:

Назва культур	У прысядзібн.	У далёкім	Усяго
1. Пад пашай, травой на сена і сілос	17,5 проц.	22,6 проц.	40,1 проц.
2. Пад кораньплодамі і бульбай	7,5 „	11,3 „	13,8 „
3. Пад збожжавымі	—	45,2 „	45,2 „

Пры тых самых умовах, што і ў паданых севазваротах, але пры 20-проц. самазабесьпячэньні канцэнтраванымі кармамі далёкі севазварот павінен быць наступны:

Чаргаваньне	Разьмер палёў у проц. да ўсяе плошчы	Назва расьлін	Сыстэма ўгнаеньня
1. Заняты папар пашай	10	Жыта з вікай, пялюшка, кукуруза, сумесі іх, соя	Гной + Р.
2. Жыта з падсеўнымі і пажніўнымі	10	Падсеўныя: сэрэдэля, морква, травы	
3. Бабовыя	10	Боб, кармавы гарох	№ Р. К.
4. Бульба	10		Гной + Р.
5. Ячмень + канюшына	10	Сумесі канюшыны	№ Р. К. і вапна, 2 год канюшыны ўгнаюцца Р. К.
6. 7.	10	Падсеўная канюшына	2 год канюшыны ўгнаюцца Р. К.
8. Збожжав. $\frac{1}{2}$ і бульба $\frac{1}{2}$	10	50% збожжавых і 50% засеву бульбы	Пад бульбу № Р. К.

У даных севазваротах знаходзіцца пад пашай, травой на сена, сілос і зялёны корм у прысядзібным севазвароце 17,5 проц., у далёкім—30 проц., а разам—47,5 проц. Пад бульбай у прысядзібным севазвароце знаходзіцца 2,5 проц., у далёкім—10 проц., а разам—17,5 проц. Пад збожжавымі ў далёкім севазвароце знаходзіцца 35 проц.

Для саўгасаў, якія маюць невялікую плошчу, а таксама і паіншых прычынах, даводзецца адмяжоўвацца адным севазваротам у гаспадарцы. У гэтым выпадку мы знаходзім мэтазгодным раіць наступныя севазвароты, пры ўмове 30-проц. самазабесьпячэньні канцэнтраванымі кармамі:

Чаргаваньне культур	Разьм. палёў у проц. да ўсяе засеўнае плошчы	Назва расьлін	Сыстэма ўгнаеньня севазвароту
1. Аднагадов. пашавыя	10	Сумесь жыта з вікай, пялюшка, віка з аўсом, пайза, сорга, кукуруза, соя ды інш.	Гной + Р.
2. Жыта з падсеўнымі	10		
3. Бульба	10		Гной + Р.

Чаргаваньне культур	Разьм. палёў у проц. да ўсяе засеў- нае плошчы	Назва расьлін	Сыстэма ўгнаеньня сэвазвароту
4. Ячмень з падсевам канюшыны	10	Сумесі ячменю і аўсу	Р. К. + вапна
5. 6. Канюшына	10+10	Сумесі траў	На 2 год Р. К.
7. Бульба, ячмень	5+5		№ Р. К.
8. Зerneвыя бабовыя	10	Пялюшка, боб, лубіны	Р. К.

Процантныя ўзаемаадносіны культур у гэтым сэвазвароце наступныя: пад пашай, травой на зялёны корм, сілос, сена—37,5, бульбай—18,7, збожжавымі—43,7.

Для пяшчаных глебаў, на якіх дрэнна разьвіваюцца канюшыны, сэвазварот гэты набудзе такі від, што і пры самазабесьпячэньні канцэнтраванымі кармамі на 20 проц. ад усяе патрэбы:

Чаргаваньне	% кліну да ўсяе плошчы пахачі	Назва расьлін	Сыстэма ўгнаеньня
1. Заняты папар	12,5	Пялюшка з аўсом, авёс адзін, жыта з вікай, пайза, кукуруза, сорга	Гной № Р. К.
2. Жыта + падсеўныя	12,5	Падсеўная сэрадэля, морква, турнепс	№ Р. К. павярхоўна па пажніўных каранёплодах
3. Бульба	12,5		Гной
4. Бабовыя на зерня	12,5	Пялюшка з аўсом	"
5. Выпас	12,5	Жыта з вікай, пялюшка з пажніўным засевам пайзы, могора, кукурузы, соі	Гной № К.
6. Бульба	12,5	"	№ К.
7. Збожжавыя	12,5	Авёс, пялюшка	№ Р. К.
8. Адна 2-гадовая паша	12,5	Баркун, топінамбур, жыта з вікай, пялюшка і пажніўная: кукуруза, пайза, могора, сорга, соя	Гной № Р. К.

У даным сэвазвароце процантныя ўзаемаадносіны культур у засе наступныя:

1. пад пашай, травой на сена, сілос і зялёны корм	37,5
2. " бульбай	25,0
3. " збожжавымі	37,5

У выпадках зьніжэньня самазабесьпячэньня канцэнтраванымі кармамі пры бэконным адкорме да 20 проц., сэвазварот і процантныя ўзаемаадносіны культур будуць наступныя:

Чаргаваньне	% да ўсяе пахачі	Назва расьлін	Сыстэма ўгнаеньня
1. Паша	12,5	Жыта, віка, пялюшка, віка з аўсом і пажніўн.: кукуруза, пайза, могора, пялюшка	Гной № Р. К.

Чаргаваньне	% да ўсяе пахаті	Назва расьлін	Сыстэма ўгнаеньня
2. Жыта з падсеўнымі і пажніўнымі	12,5	Сэрадэля і пажніўная пялюшка	Гной + Р.
3. Бульба	"		№ Р. К. + вапна
4. Ячмень + канюшына	"	Канюшыныя сумесі	2 год канюшыны
5. 6. Канюшына			Р. К.
7. 1/2 пашавых, 1/2 бульбы		На палавіну для пашы жывёлы бярэцца 2-гадовая сумесь траў: канюшына + збазыновыя травы	№ Р. К.
8. Яравое, ячмень, авёс і бабы		Ячмень, авёс і пялюшка	№ Р. К.

У паданым севазвароце адводзіцца:

1. пад пашу, траву на сена, зялёны і сілосны корм 44,2 проц.
2. " бульбу і кораньплоды 18,3 "
3. " збожжавыя 37,5 "

Зерня жыта мы таксама разглядаем, як кармавое зерня для сьвіней, ураджай якога (зерня) зьяўляецца на БССР на пяшчаных глебах рэкордным у параўнаньні з іншымі збожжавымі культурамі. Саломе не ў вялікай колькасьці будзе заўсёды патрэбнай для дадаваньня да торфянога подсыцілу. Увядзеньне бабовых на зерня вельмі важна, каб даць максымум бялка для зімовага корму, бо яго (бялка) цяпер адчуваецца вялікі дэфіцыт ва ўсім сьвеце. Апрача гэтага, пры недахваце канцэнтраваных кармоў, з зярнёвымі бабовымі магчыма скласьці правільны рацыён з невялікай нормай дадаваньня канцэнтраванымі кармамі.

Больш пажаданы выбар пашавых і кармавых культур і раёнаваньне іх ёсьць наступная работа, якая павінна зьявіцца вынікам прапрацоўкі ўсіх парозьненых матэрыялаў былых раённых і абласных дасьледчых станцый і будучай вопытнай работы па кормаздабываньні. Аднак лічыцца ўстаноўленым, што, чым большая рознастайнасьць кармавых культур уваходзіць у рацыён сьвіньням, тым лягчэй атрымаць каштоўны корм у бялковых і вітамінавых адносінах, а таму не даводзіцца спыняцца толькі на самых ураджайных культурах, а ўводзіць засевы і менш ураджайных культур для стварэньня большай рознастайнасьці корму і нормальных бялковых суадносін у іх.

Пасьля выбару культур ня цяжка падыйсьці да колькаснага вызначэньня ў кармовых адзінках або крухмальных эквівалентах корму, які атрымліваецца з плошчы з таго ці іншага севазвароту. Пасьля вызначэньня колькасьці ў адзінках корму з „п“ плошчы адкідаецца корм, неабходны на абслугоўваемую жывёлу, колькасьць якой у розных гаспадарках, як відаць, будзе моцна вагацца ў залежнасьці ад мэханізацыі работ у полі і ад догляду ад сьвіньнямі, у залежнасьці ад разьмеру тэрыторыі натуральных кармавых угодзьдзяў ды інш.

Справа арганізатараў зрабіць усе гэтыя разьлікі, якія павінны выконвацца для кожнае буйнае соцыялістычнае гаспадаркі ў прыватнасьці. Роўнамернае разьмеркаваньне колькасьці пашавага і зялёнага корму штомесяц рэгулюецца аднагадовымі кармавымі расьлінамі, тэрмін засеву якіх можа моцна хістацца.

У дадатак падаюцца табліцы сярэдніх шматгадовых ураджаяў дасьледч. ст., досьледаў віда і сортавыпрабаваньня розных расьлін, таксама табліца разьлікаў забясьпечанасьці гноем і подсыцілам, складзеныя асыстэнтам Баяровічам для паданых вышэй севазваротаў.

Дадатак

Ураджай розных культур паводле даных сортавыпрабавання пунктаў Белсортсеткі

НАЗВА КУЛЬТУР	Віцебская ст.	Горацкая ст.	Менская ст.	Турская ст.	Палеская ст.	Менская балотная ст.	Забалоцк. балотная даследч. гаспадарка	Беларускае аддз. ВПР-а	Стара-Барысаўск. даследч. поле	Гадавальнік усёбела-рускі с.г. выстаўкі
Азімае жыта	21,57 (2 г.)	24,56 (4 г.)	10,72 (4 г.)	27,56 (4 г.)	7,82 (3 г.)	23,90 (4 г.)	3,77 (1 г.)	8,20 (1 г.)	—	—
Азімая пшанца	26,50 (1 г.)	18,38 (4 г.)	9,39 (4 г.)	18,05 (4 г.)	3,75 (2 г.)	23,35 (1 г.)	—	5,42 (2 г.)	—	—
Авёс	17,00 (4 г.)	10,55 (4 г.)	11,88 (5 г.)	13,14 (4 г.)	9,58 (2 г.)	24,79 (6 г.)	10,72 (2 г.)	7,52 (1 г.)	6,60 (2 г.)	—
Ячмень	19,48 (3 г.)	18,03 (4 г.)	8,76 (4 г.)	9,30 (4 г.)	4,36 (2 г.)	19,20 (4 г.)	—	599,66 (2 г.)	—	—
Кармавая бруква	436,40 (4 г.)	470,40 (4 г.)	501,40 (3 г.)	409,80 (4 г.)	98,60	—	—	405,94 (2 г.)	—	—
Кармавая буряк	503,47	264,92 (4 г.)	326,47 (3 г.)	254,99 (3 г.)	119,27 (1 г.)	—	—	492,82 (1 г.)	—	—
Турнепс	342,10 (4 г.)	607,96 (4 г.)	614,11 (4 г.)	396,21 (4 г.)	97,64 (2 г.)	—	—	208,90 (1 г.)	—	—
Карман. морква	456,00 (3 г.)	176,60 (2 г.)	127,82 (3 г.)	204,77 (3 г.)	7,02 (1 г.)	—	—	—	—	—
Канюшына аднаўкосная	25,15 (2 г.)	61,78 (3 г.)	42,27 (1 г.)	24,62 (1 г.)	—	39,60 (2 г.)	—	—	—	—
Канюшына двухкосн.	22,29 (2 г.)	61,80 (3 г.)	40,42 (1 г.)	46,17 (1 г.)	—	38,65 (2 г.)	—	—	—	—
Сланечнік	—	47,96 (1 г.)	—	63,20 (1 г.)	—	—	—	—	—	—
Бульба «Вольтман»	150,92 (2 г.)	179,59 (4 г.)	152,32 (3 г.)	176,95 (4 г.)	90,20 (4 г.)	170,75 (2 г.)	114,53 (2 г.)	—	—	52,58 (1 г.)
Кукуруза	173,11 (1 г.)	66,53 (1 г.)	—	68,30 (1 г.)	—	—	—	—	—	50,52 (1 г.)
Віка зямка	69,87 (1 г.)	—	46,54 (1 г.)	39,55 (4 г.)	—	—	—	—	—	—
Лубін (парудзеўшыя стручкі)	105,76 (1 г.)	—	47,78 (1 г.)	77,71 (1 г.)	—	—	—	—	—	64,13 (1 г.)
Сэрэдэля	38,09 (1 г.)	—	54,11 (1 г.)	—	—	—	—	—	—	—
Могар	—	—	33,26 (1 г.)	50,50 (2 г.)	—	—	—	—	—	—
Соя безэнчучкая	—	—	15,71 (1 г.)	—	—	—	—	—	—	—
Пялюшка, аўсяная сумесь	—	—	58,35 (1 г.)	48,30 (1 г.)	—	—	—	—	—	—
Пайза	—	—	69,36 (1 г.)	—	—	—	—	—	—	—
Суданка	—	—	26,80 (1 г.)	—	—	—	—	—	—	—
Сэрэдэля Кіеўск.	—	—	70,59 (1 г.)	—	—	—	—	—	—	—
Лубін (канец цвіцценьня)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Пялюшка, лубінавая сумесь	101,29 (1 г.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Гарчыца белая	—	—	44,42 (1 г.)	46,97 (3 г.)	—	—	—	—	—	—
Тапінажбур	—	—	33,94 (1 г.)	—	—	—	—	—	—	—
Цімафесўка	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Каласоўнік безасьцюковы	—	—	—	20,95 (2 г.)	—	—	—	—	—	—
Рэйграс	—	—	—	25,80 (2 г.)	—	—	—	—	—	—
Мятлюжок	—	—	—	14,76	—	—	—	—	—	—
Мятліца	—	—	—	8,39 (1 г.)	—	—	—	—	—	—
Мурожніца	—	—	—	24,97 (2 г.)	—	—	—	—	—	—
Купкоўка зборная	—	—	—	17,35 (3 г.)	—	—	—	—	—	—
Лісаховост	—	—	—	10,08 (2 г.)	—	—	—	—	—	—
Баркун	—	—	—	96,10 (2 г.)	—	—	—	—	—	—
Люцэрна	—	—	—	48,10 (2 г.)	—	—	—	—	—	—
Бэкманія	—	—	—	53,71 (2 г.)	—	—	—	—	—	—
Кукуруза	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Соя безэнчучкая	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Пайза	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Суданка	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

На моцна ўгноеных глебах

Кукуруза	98,96 (1 г.)
Соя безэнчучкая	22,17 (1 г.)
Пайза	49,54 (1 г.)
Суданка	22,72 (1 г.)

Пра сіласаваньне кармоў.

Вузкім месцам у справе жывёлагадоўлі зьяўляецца кармавая праблема як у сэнсе колькасьці, так і якасьці кармавое базы для жывёлагадоўлі ў БССР.

Цяпер, калі мы шчыльна падыйшлі да вырашэньня мяснэ праблемы, пытаньне кармоў набывае асаблівае значэньне. Тое, што мы маем на сёньняшні дзень у справе палепшаньня кармавое базы нашае жывёлагадоўчае гаспадаркі, нас ні ў якім разе задаволіць ня можа.

Усім вядома, што якасьць кармавое базы на сёньняшні дзень вельмі нізкая, што селянін - аднаасобнік мае вельмі абмежаваныя магчымасьці палепшыць корм для свае жывёлы, што нашыя саўгасы і колгасы яшчэ ня ўсё зрабілі ў напрамку палепшаньня кармавое базы і падвышэньня яе якасьці. Як вядома, на практыцы ўжываньня канцэнтраваных і сіласаваных кармоў ужо сьцьверджана, што ад якасьці корму для жывёлы залежыць прадукцыйнасьць жывёлы як у сэнсе мяснэ, так і малочнае таварнасьці.

Калі аднаасобныя сялянскія гаспадаркі маюць вельмі абмежаваныя магчымасьці палепшаньня кармавое базы, то нашыя саўгасы і колгасы, асабліва жывёлагадоўчыя, маюць усе магчымасьці для вырашэньня гэтага важнейшага пытаньня ў бліжэйшы час.

Пасьля вырашэньня ў асноўным збожжавай праблемы ў Савецкім саюзе праз саўгасную і колгасную сыстэмы цяпер ніхто не сумняваецца, што мы з посьпехам вырашым жывёлагадоўчую праблему шляхам, выпрабаваным на практыцы, шляхам арганізацыі буйных жывёлагадоўчых саўгасаў і колгасаў. Сама сыстэма арганізацыі буйных жывёлагадоўчых гаспадарак забяспечвае з посьпехам вырашэньне пытаньня аб корме для жывёлы — кармавую праблему.

У пытаньні вырашэньня кармавое праблемы трэба ўзяць сапраўды бальшавіцкія тэмпы, на-рэвалюцыйнаму напружыўшы ўсе сілы, усе магчымасьці, арганізаваўшы шырокія масы колгаснікаў ды аднаасобнікаў сялян, каб адзіным фронтам узяцца за гэтую важнейшую работу.

Практыка сіласаваньня корму ў мінулым годзе паказала, з аднаго боку, кансэрватызм, непаваротнасьць, а ў некаторых мясцох — злачынныя адносіны да справы арганізацыі шырокіх працоўных мас вакол гэтага важнейшага пытаньня. З другога боку, навіна справы сіласаваньня кармоў, пры адсутнасьці належнай масавай работы і пры наяўнасьці жорсткага змаганьня кулацтва супроць гэтага мерапрыемства, прывяло да зрыву гэтае работы ў шмат якіх мясцох.

Але цяпер бяспрэчна адно, што практыка сіласаваньня корму для жывёлы ў мінулым годзе і практыка ўжываньня гэтага корму стварылі рэвалюцыю, карэнны пералом у поглядах на гэтую справу. Саўгасы, колгасы і аднаасобныя сялянскія гаспадаркі канчаткова пераканаліся, што самым даступным, самым простым, самым таным, самым карысным зьяўляецца сіласаваны корм для жывёлы.

З прычыны адсутнасьці ведаў і арганізаванасьці, у выніку распыленасьці дробных сялянскіх гаспадарак, нам засталася ў спадчыну ад капіталістычнага ладу разуменьне, што жывёлу трэба карміць зімою

так, абы яна перазімавала, а летам яна паправіцца, „нагуляе“ цела і дасьць малако. У выніку мы мелі і маем нізкую прадукцыйную таварнасьць жывёлы. Калі селянін раней і прадаваў малако, масла на рынку, то гэта тлумачыцца ня тым, што яго жывёла давала гэты таварны лішак, а тым, што, меўшы вялікую патрэбу ў грошах, ён прымушаны быў прадаць апошняе, не даеўшы сам, для таго, каб пакрыць патрэбы заняпалае гаспадаркі.

Вылічана, што ад недакорму за адну толькі зіму мы трацім у сярэднім 32 кг. мяса ад кожнае галавы буйнае рагатае жывёлы. Гэта сумарна дае дарэмныя страты ня менш, чым 800 тыс. тон мяса па Савецкім саюзе. Гэта такая вялікая колькасьць, што поезд, нагужаны мясам па 16 тон у кожны вагон, заняў - бы адлегласьць амаль на 300 кілёмэтраў.

Гэтыя даныя з яскравасьцю сьцьвярджаюць, што вырашэньне мяснае праблемы ня толькі (і ня столькі) упіраецца ў колькасьць статку, але ў значнай ступені ў яго якасьць.

Вышаўшы ўвясну, на пашу моцна схудаўшая жывёла, перш чым „нагуляць“, „наесці“ мяса, тлушч і даваць таварнае малако і масла, павінна прывесці сябе ў норму, вярнуць у сваё цела страчаныя кілёграмы за зіму, адрамантаваць сябе. А на гэты сваяасаблівы „рамонт“ мы трацім мільёны кожны год.

Першай і безадкладнай задачай нас ўсіх, усіх дзяржаўных і гаспадарчых работнікаў, усіх колгаснікаў і адзінаасобнікаў - сялян зьяўляецца задача накарміць жывёлу як мае быць, каб не ствараць такога нагульнага „рамонту“, ня траціць на гэтым „рамонце“ на вецер мільёны рублёў кожны год, якія так патрэбны нам для соцыялістычнага будаўніцтва нашае краіны.

Ні для кога не сакрэт, што асноўная маса сялян-аднаасобнікаў рэгулюе колькасьць свайго жывёлы, пакідаемай на зіму, наяўнасьцю грубога корму, г. зн. сена і саломы. Гэты дзедаўскі спосаб „рэгуляваньня“ аджывае, але яшчэ не аджыў зусім, ён зьяўляецца асноўнай перашкодай у справе павялічэньня статку і палепшаньня яго якасьці. У шмат якіх раёнах ня толькі БССР, але і Савецкага саюзу каровы, быкі і валы атрымліваюць сена ў памеры 30 проц. ад патрэбнае ім колькасьці, рэшта корму папаўняецца за кошт саломы. Для таго, каб раздробніць і ператравіць салому, жывёле патрэбна патраціць каля 50 проц. свайгоў энергіі, г. зн. што саламяны корм непрадукцыйны і не дае карысьці.

Калі мы зьвернемся да нашых рэсурсаў, якія мы без вялікіх страт можам скарыстаць для корму жывёлы, то няма абсалютна ніякай падставы для галадаваньня нашае жывёлы. Уся справа зводзіцца да таго, што ў моц гісторычных перажыткаў і неарганізаванасьці, у моц соцыяльных умоў дарэволюцыйнай эпохі ў моц дзедаўскіх перажыткаў гэтае ганебнае спадчыны капіталізму, у нас не хапіла сьведомасьці і рашучасьці вырашыць гэтую зусім лёгкаю задачу. Нашыя рэсурсы, нашыя магчымасьці ў шмат разоў перакрываюць нашу патрэбу сёньняшняга дня, нашыя мэтоды працы і тэмпы забясьпечваюць рашучае і найхутчэйшае вырашэньне гэтай важнейшай задачы.

Сіласаваньне грубых кармоў—вось той падважнік у нашых руках, які дапамагае нам вырашыць гэтую важнейшую задачу ў бліжэйшы час; праз сіласаваньне кармоў мы вырашаем пытаньне кармавое базы ў БССР і забясьпечваем пасьпяховасьць разьвіцьця жывёлагадоўлі, пасьпяховасьць разьвіцьця важнейшае галіны народнае гаспадаркі ў БССР.

Напрыклад, статыстыка паказвае, што сярэдні ўкос з 1 га сенажаці дае толькі каля 1,5 тоны сена (што роўна прыблізна 6 тонам зялёнае масы з 1 га, практыка дае довады магчымасці атрыманьня з 1 га зялёнае масы такіх высокаўрадлівых, з шырока-радковымі засевамі расьлін, напрыклад сланечніку, да 100 тон на добра ўгноенай зямлі і 25 - 50 тон на звычайнай зямлі. Гэта дае спажывуемых кармоў у 5 - 20 разоў больш, чым сена. Магчымасьць разьвязьнення сланечніку на сілос (а не для зернят) даведзена на практыцы амаль на ўсёй тэрыторыі СССР, за выключэньнем магчыма далёкай поўначы.

Сіласаваньне, зьяўляючыся мэтодам прыгатаваньня зялёнага травяністага корму пра запас у сырым выглядзе праз заквашаньне, можа вельмі доўга захоўвацца і заўсёды быць прыгодным як летам, так і зімою для корму жывёлы.

Сіласаваньне, як спосаб захоўваньня сырых расьлін, вынайздзена даўно, але галоўныя процэсы, якія адбываюцца пры сіласаваньні, вывучаны пасля імперыялістычнае вайны 1914—1920 гадоў, падрабязнасьці-ж вывучаюцца нават цяпер.

Спэцыяльныя пабудовы сілосу для хаваньня травы ў сырым выглядзе атрымалі прамысловае значэньне толькі ў XX стагодзьдзі, асабліва ў паўночнай Амэрыцы. Цяпер там пабудавана больш 1 млн. сілосных пабудоў, ёмістасьцю ў некалькі дзiesiąткаў, нават сотняў тысяч тон; у большасьці пабудаваны надземныя вежы. У 1916 годзе на 1 студзеня ў адным толькі штаце Новая Англія было 25.756 сілосаў, г. зн. 1 сілос на 7 фэрмаў, а ў штаце Нью-Ёрк, Пэнсільванія, Джэрсей, Дзэлавэр, Мэрыленд і Заходняя Віргінія—адзін сілос на 8 фэрмаў (гл. кніжку *Modern Silage methods*, ст. 8).

Цяпер сіласаваньне кармоў у нас набыло правы грамадзянства. Урад вызначае вялікія мерапрыемствы па сіласаваньні кармоў на 1931 год. Карыснасьць сіласаваньня кармоў агульна прызнана і ўсьведомлена беспаваротна саўгасамі, колгасамі ды аднаасобнымі сялянскімі гаспадаркамі. Справа зводзіцца да практычнага ператварэньня ў жыцьцё заданьняў партыі і ўраду, да тэхнікі сіласаваньня і спажываньня сіласаванага корму жывёлай, да пашырэньня гэтых ведаў сярод шырокіх колаў колгаснікаў і аднаасобнікаў сялян.

Усім вядома, што калі пакінуць сьвежа-скошаную траву ў кучы, дык яна вельмі хутка чарнее, трава ў кучы вельмі награвеца, плясьнее і хутка гніе зусім. У чым тут справа? Справа ў тым, што на траву трапляе шмат бактэрыяў з паветра, якія выклікаюць гніль, згараньне на паветры адбываецца хутка, такім чынам ад травы нічога не застаецца.

Зусім іншая справа, калі пакласьці сьвежыя расьліны ў шкляную банку, дробна парэзаўшы расьліны, і шчыльна зачыняць яе: пры такіх умовая гэтая маса можа захоўвацца шмат год. Калі нават з прычыны неасьцярожнасьці запраўкі зьявіцца цывіль, то толькі зьверху, і далей яна ня пойдзе.

Чаму ў выніку ўжываньня такога спосабу трава ня гніе? Адказ просты. Таму, што, ушчыльняючы масу, выціскаецца паветра, што расьліны, паглынаючы рэштку тлёну (кіслароду), выдзелілі вугляны квас і могуць доўга захоўвацца ад гнілі. Напрыклад, калі сьвежа-скошаную траву скласьці не ў малую кучу, а ў вялікую—высокі стог і добра ўтаптаць, а зьверху наклацьці на дошкі шмат каменя альбо сьціснуць стог вярхоўкамі, то мяккая трава ў сярэдзіне стога

будзе захавана ў зялёным выглядзе, а навакол, дзе будзе трапляць паветра, сапсуецца на 15—20 см. Гнілая скарынка далей у глыбіню не прапусьціць паветра, і трава будзе захавана ад гнілі.

Лепшым грунтам для сілоснае ямы альбо траншэі будзе, бязумоўна, гліна. Але сьценкі таксама трэба добра ўтрамбаваць і перад закладкай масы паліць вадою, бо інакш гліна можа выцягнуць з расьлін ваду і замест вільгаці, туды трапіць паветра, якое выкліча гніль. У выпадку няглінянага грунту, для сьценак трэба рабіць пласт з гліны, забітай за пляцень альбо за дошкі.

Ні ў якім разе ня трэба рабіць дно ямы ніжэй вышэйшага ўзроўню грунтавых вод, інакш увесь корм сапсуецца. Таксама корм сапсуецца, калі пры закладцы грубыя расьліны ня будуць парэзаны і добра ўтаптаны, асабліва па баках.

Лепшыя надземныя сілосы робяцца ў выглядзе цыліндрычнае кадушкі са шпунтаваных, уваходзячых адна ў адну дошчак, сьцягнутых абручамі альбо каменнае вежы, атынкаванай у сярэдзіне цэмантам, альбо, нарэшце, жалезна-бэтонных вежаў. Апошнія вельмі дарагія і ў нас на тону сілосу каштуюць да 15 руб., а ямы—ад 2 да 5 руб.; 1 кубамэтр закладзеных у сілос расьлін важаць зверху 0,3, у сярэдзіне—0,5 і вельмі ўтрамбаваны, утаптаны ўнізе—1 тону.

Каб жывёла не галадала, каб яна давала продукты на рынак, ёй трэба даваць у сярэднім па 16 кр. на дзень сіласаванага корму. Максымальнай дзённай нормай лічыцца:

- а) для дойнае каровы 11 кгр.—20 кгр.;
- б) для дойнае сухастойнай (ялавіцы) 11—18 кгр.;
- в) для цёлкі ва ўзросьце 1-2 гадоў 6—11 кгр.;
- г) для цёлкі ва ўзросьце 8 мес. да 1 году 5—10 кгр.;
- д) для бычка ці вала 4—9 кгр.;
- е) для авечкі 1—2 кгр.;
- ж) для каня 4—6 кгр.

Паказаныя дзённыя нормы сіласаванага корму павінны быць скормлены за два разы.

У гэтым артыкуле мы лічым карысным спыніцца на трох вельмі важных момантах у справе сіласаваньня кармоў—гэта на захоўваньні сілосу ад прамярзаньня, на скормліваньні прамерзлага сіласаванага корму і на парадку кармленьня сілосам наогул.

Як вядома, уся справа сіласаваньня як у БССР, так і ва ўсім Савецкім саюзе—справа новая, мала вывучаная. Таму высьвятленьне ў друку недахопаў, памылак, у справе сіласаваньня і, асабліва ў справе кармленьня сілосам, набывае важнейшае значэньне. Наша літаратура вельмі мала высьвятляе практыку сіласаваньня, што зьяўляецца вялікім недахопам.

Ва ўмовах жорсткага клясавага змаганьня і супраціўленьня клясавых ворагаў у вёсцы ўсім мерапрыемствам партыі і савецкай улады, пытаньне сіласаваньня набывае асабліва вялікае значэньне. Самая нязначная няўдача як у справе сіласаваньня, так і кармленьня сілосам будзе раздута, перабольшана-варожымі нам кулацкімі элемэнтамі, накіравана ў агітацыю супроць мерапрыемстваў партыі і ўлады ў гэтай важнейшай справе жывёлагадоўлі. Памылкі і недахопы ў справе сіласаваньня і скарыстаньня сіласаванага корму могуць перарасьці ў політычныя пытаньні.

Нашыя матэрыялы па гэтым пытаньні абгрунтаваны выключна на матэрыялах амэрыканскіх і канадзкіх дасьледчых станцый, выпад-

кова трапіўшых нам пад рукі. Таму закранутыя пытаньні ў гэтым артыкуле мы просім разглядаць як пастаноўку пытаньня перад нашымі навуковымі, дасьледчымі і гаспадарчымі організацыямі.

Ва ўмовах БССР прамярзаньне сілосу ў надземных вежах, якія ня маюць спецыяльных прыстасаваньняў, бязумоўна, магчыма.

У залежнасьці ад матэрыялу вежы і сілы марозу ў адпаведных паясох паўночнай Амэрыкі прамярзаньне дасягала 7—12 см. вакол сыценак вежы.

Для змаганьня з прамярзаньнем сілосу ў Амэрыцы раіцца наступнае:

1. Выбіраньне сіласаванае масы з вежы рабіць так, каб у вежы корм застаўся ў форме стажка (конуса), г. зн. пасярэдзіне вышэй, а каля сыценак ніжэй, а вышыня цэнтру конуса над краямі была каля 30 см.

Наадварот, найбольшай глыбіні дасягае прамярзаньне, калі пры выбіраньні сілосу ўтвараецца пасярэдзіне яма.

2. Дзьверцы вежы павінны быць зачынены ўвесь час нават вышэй сіласаванае масы, а гэта дапамагае захоўваньню цяпла ў вежы.

3. Зрабіць у сярэдзіне вежы падвесную покрывку на блёку, якую трэба апушчаць у меру выбіраньня сіласаванае масы зьверху, покрывка можа быць пакрыта зьверху пластом саламянай сечкі таўшчыняю ў 2-3 см (проф. Хаймплон—дасьледчая станцыя Макдональд).

4. Таксама можна абіць вежу вакол няцёплаправодным матэрыялам, але з прычыны дарагоўлі гэты спосаб мала ўжываецца.

Не наглядаецца прамярзаньне сілосу ў надземных сілосных пабудовах (ямы ды траншэі), калі пры іх закрываньні прытрымліваліся правілаў.

Але мы лічым неабходным папярэдзіць аб небясьпечнасьці выбіраньня сілосу з дна падземных пабудов і нават надземных, пры зачыненых дзьверцах без некаторай асьцярогі.

Амэрыканскі друк падае выпадкі атручваньня людзей пры спуску ў падземныя сілосныя пабудовы, ці пры зачыненых дзьверцах у надземных вежах газам мэтан (CH), які накапляецца пры процэсах сіласаваньня масы.

Каб унікнуць атручваньня, раіцца перад спускам ў падземную траншэю або перад уваходам у вежу правэрыць адсутнасьць газу мэтану. Для гэтага патрэбна ўнесці туды запаленую лямпу або свечку. Калі лямпа не пагасьне, то гэта паказвае на адсутнасьць мэтану і бясьпечнасьць атруціцца ў часе работы (проф. Ніл, сельска-гаспадарчая дасьледчая станцыя штату Вайсмінг).

Паводле даных амэрыканскіх і канадзкіх дасьледчых станцый і гаспадарак, кармленьне жывёлы прамерзлым сіласаваным кормам ужываецца бяз жаднай шкоды для жывёлы, калі прытрымліваюцца наступных правілаў:

1. Не даваць жывёле замерзлага сілосу, а трэба каб ён растаў.

2. Растаўшы корм не павінен доўга ляжаць, а яго трэба заразжа пасья раставаньня скормліваць, каб перашкодзіць разьвіцьцю шкодных газаў пры награваньні і цьвіласьці яго. У апошнім выпадку корм для спажываньня робіцца няпрыдатным.

З прычыны недастатковага вывучэньня пытаньня ня раіцца карміць жывёлу прамерзлым сіласаваным кормам, у вялікай колькасьці, бо гэта можа выклікаць у яе ўздуцьцё жывата (тымпаніт).

Самое раставаньне прамерзлага сіласаванага корму лепш за ўсё рабіць у памяшканьні для падрыхтоўкі кармоў. Пры адсутнасьці такога памяшканьня раставаньне можна рабіць у хляве.

Пры кармленьні сіласаваным кормам нават зусім добрым, неабходна памятаць, што, па-першае, сіласаваны корм на паветры пры награваньні хутка псуецца, і, па-другое, усякі сіласаваны корм мае востры пах.

З гэтае прычыны раіцца даваць сіласаванага корму ў такой колькасьці, якую цалкам зьесьць жывёла за адзін раз (прывучыўшыся да вялікай колькасьці сіласаванага корму), пасля скармленьня сіласаванага корму трэба добра ачысьціць кармушкі ад аб'едкаў і праветрываць памяшканьне.

Каб малако кароў ня мела паху сіласаванага корму, ня раіцца карміць кароў у часе даеньня ці непасрэдна перад даеньнем.

Лепш за ўсё даваць сіласаваны корм зараз-жа пасля даеньня і ва ўсякім выпадку ня менш як за 2 гадзіны да даеньня кароў.

Сіласаваны корм трэба пачынаць даваць жывёле не раней 2-3 месяцаў пасля пагрузкі, асабліва сіласаваны корм са сьцябла (батвы).

З круглых сілосных пабудоў корм вымаюць паступова з усяе паверхні, кожны дзень пласт ня менш 5 см, інакш верхні пласт будзе псавацца.

З падоўжных траншэй сіласаваны корм выбіраюць з аднаго канца, абразваючы пласт корму зверху данізу вострай рыдлёўкай або спецыяльным нажом, закрываючы сыценкі абрэзанага корму заслонай.

Ня трэба выбіраць адразу больш корму, чым на адну, максымум дзьве даванкі.

Прыстасаваньні для выбіраньня сіласаванага корму ды яго перавозкі неабходна трымаць у чыстаце, каб корм, які застаецца на іх, не загінаўся і не заражаў сьвежы перавазімы сіласаваны корм.

Для кармленьня сіласаваным кормам, як і да кармленьня ўсякім новым кормам, жывёлу трэба прывучаць паступова.

Пры дачы вялікай колькасьці сіласаванага корму раіцца да корму дадаваць 2-3 чайныя ложачкі молатае вапны, асабліва маладняку і цельным каровам.

За 1—1½ месяцы да ацёлу цельным каровам дачу сіласаванага корму трэба спыніць.

Пры наяўнасьці ў гаспадарцы абмежаванае колькасьці сіласаванага корму яго лепш скарміць сьвежа-дойным каровам з прычыны таго, што ён мае станоўчы ўплыў на раздойваньне каровы.

Пры складаньні кармавое нормы, у склад якое ўваходзіць сіласаваны корм, лічыцца, што 1 кг. сілосу роўны 0,4 кг. сена, 0,8 кг. саломы, 0,8 кг. бульбы і замяняе ў роўнай ступені корняплоды.

Мы ў гэтым артыкуле ня спыняемся на тых культурах, якія можна сіласаваць для корму жывёлы, бо лічым, што яны кожнаму вядомы, але нельга абмінуць аднаго пытаньня, гэта пытаньня аб сіласаваньні бульбоўніку. Праўда, бульбоўнік па якасьці спажываньня ніжэй ад іншых культур, але калі прыняць пад увагу, што ў нас, у БССР, вельмі пашыраны бульбяны клін (450 тыс. га), што напрамак нашае сельскае гаспадаркі жывёлагадоўчы, то гэтае пытаньне ў нас зьяўляецца важнейшым пытаньнем, і на ім трэба спыніцца.

Паводле падлікаў з аднаго га можна атрымаць 700 пудоў бульбяніку, г. зн. з усяго кліну пад бульбай да 900 млн. пудоў зялёнае масы для сілосу мы можам мець кожны год. А што значыць мець

дадатковых кармоў 5 млн. тон у нашых умовах? Гэтая крыніца кармоў павінна быць вычарпана саўгасамі, колгасамі ды аднаасобнымі сялянскімі гаспадаркамі.

Другая культура, аб якой мы гаварылі вышэй,—гэта сланечнік, які можна з поспехам разводзіць у нашых умовах. Турская даследчая станцыя адзначае, што ўраджайнасць сланечніку з 1 га—261 цнт., ураджай кукурузы—355 цнт.

Калі браць сярэдні ўраджай абедвюх культур—200 цнт. з 1 га, то мы можам атрымаць мільёны тон каштоўнейшага корму для жывёлы. Замежныя краіны аб ураджаі сланечніку на добра ўгноеных глебах даюць яшчэ вышэйшыя паказальнікі: Амэрыка—900 цнт., Нямеччына—400 цнт. сырое масы з 1 га.

Вось нашы невычарпальныя магчымасці накарміць жывёлу, павялічыць статак, палепшыць якасць і павялічыць прадукцыйнасць жывёлы.

Мы, бязумоўна, ня вычарпалі ў гэтым артыкуле ўсіх магчымасцяў палепшання кармавое базы, а толькі паказалі на адну з гэтых магчымасцяў; задача, якая стаіць перад намі ў бліжэйшы час,—гэта задача сіласавання корму. У гэтай задачы заключаецца хутчэйшае вырашэнне мясное праблемы, як вузкага месца ў нашай народнай гаспадарцы. Сіласаванне ў нашых умовах—важнейшы вучастак работы. На гэты вучастак павінна быць накіравана ўся нашая сіла і ўся ўвага савецкай грамадзкасці.

Аб эліце буйнае рагатае жывёлы БССР.

(Горацкая зональная даследчая станцыя малочнае гаспадаркі).

Задачай Горацкага аддзелу зональнай станцыі па буйнай рагатай жывёлагадоўлі БССР зьяўляецца палепшаньне генэтычнага складу асноўнага масыву буйнае рагатае жывёлы БССР.

Натуральна, пры вырашэньні гэтай задачы трэба перш за ўсё паставіць пытаньне, што становіць сабою ў колькасных і якасных адносінах буйная рагатая жывёла БССР наогул, а таксама, якая ў колькасных і якасных адносінах яе эліта, бо апошняя, а ня выпісаныя замежныя пароды, павінна даць выходны матэрыял для атрымання палепшальнікаў мясцовае жывёлы.

Мы думаем, што матэрыялы досьледаў 1928-29 г. г., досьледаў, ахапляючых $\frac{2}{3}$ тэрыторыі рэспублікі, даюць дастатковае ўяўленьне аб характары сялянскае жывёлы, аб яго пародзістым складзе, экстар'эрных асаблівасьцях, жывой вазе і прадукцыйнасьці.

На жаль, у апублікаваным матэрыяле (апублікавана толькі меншая палавіна ўсяго матэрыялу,) ня вылучаны асобна даныя, якія датычацца элітнай часткі жывёлы, бо разгляд іх мы меркавалі зрабіць у канцы работы.

Таму, з прычыны вострай патрэбы для арганізацыі племянной работы вывучыць элітную частку стада БССР, мы дазваляем сабе апублікаваць у скарачаным выглядзе некаторы свой матэрыял адносна гнёздавага палепшаньня жывёлы БССР. З гэтага матэрыялу відаць, што сярод асноўнай масы жывёлы, якая стаіць вельмі нізка ў якасных адносінах, ёсьць невялікія оазысы, невялікія групы жывёлы, ад якой пры ўмелым скарыстаньні яе можна атрымаць матэрыял, патрэбны для палепшаньня ўсяе жывёлы.

Правільна ацаніць гэтыя гнёзды палепшанай жывёлы можна толькі шляхам параўнаньня яе ў якасных адносінах з іншай масай беларускай жывёлы. Аб апошняй можна меркаваць па характарыстыцы жывёлы дзвюх лепшых у адносінах да жывёлагадоўлі былых акруг—Менскай і Віцебскай, паколькі апошняя характарыстыка дана ў рабоце Пелехава і Сьвіршчэўскага „Матэрыялы экспэдыцыі па вывучэньні буйнае рагатае жывёлы“ у 1928 г. З гэтай работы досыць падаць дзьве невялікія таблічкі, якія характарызуюць жывую вагу і прадукцыйнасьць кароў Менскай і Віцебскай былых акруг наогул і кароў Самахвалавіцкага раёну у прыватнасьці. Апошні раён нас асабліва цікавіць, як месца разьмяшчэньня палепшанай пароды, чырвонай беларускай жывёлы.

ЯКАСЬЦЬ КАРОЎ І ЖЫВАЯ ВАГА	Менская акруга				Віцебская акруга			
	Мясцовая парода		Матысы, жывая ва- га 22 п.	Лік вы- падаў на зіраньні	Мясцовая парода		Матысы, жывая ва- га 21,6 п.	Лік вы- падаў на зіраньні
	Да 20,5 пуд.	Звыш 20,5 пуд.			Да 20,5 пуд.	Звыш 20,5 пуд.		
Удой з ілягоўняю (у літрах)	1132,7	1551,0	1561,9	2834	1394,0	1660,5	1913,3	3636

Самахвалавіцкі раён (б. Менскай акругі).

ЯКАСЬЦЬ КАРОЎ І ЖЫВАЯ ВАГА	Мясцовая парода		Мэтысы	Чырвоная беларус. быдла	Лік выпадкаў назірання
	Да 20,5 п. (у сярэднім 17,9 п.)	Звыш 20,5 п. (у сярэднім 23,4 п.)	Жывая вага 22,6 пуд.	Жывая вага 21,14 пуд.	
Удой за ляктацыю (у літрах)	1632,2	2354,1	2595,6	2186,1	1057

„Апошняя табліца, кажа аўтар, паказвае, што чырвоная беларуская жывёла, аб якой так многа ў БССР гаворыцца на розных нарадах спецыялістаў, у сялянскіх умовах кармлення і ўтрымання нічога асабліва зайздроснага сабой не азначае. Па сваёй вазе яна займае сярэдняе месца паміж непалепшанай і палепшанай групамі мясцовай жывёлы (17,2—21, 14—23,4 п.), адпаведна гэтаму яна і па ўдою займае сярэдняе месца паміж імі. Адзінай дадатковай адзнакай яе, у адносінах да прадукцыйнасці, зьяўляецца крыху большая тлустасць яе молака, на што мы звярчалі ўвагу вышэй“ (4,01 проц. тлустасці супроць 3,85 проц. „непародзістай“ жывёлы).

Апрача крыху павялічанай тлустасці, чырвоная беларуская жывёла адрозніваецца яшчэ ад іншай масы мясцовай жывёлы некалькі большай аднатыповасцю і некаторай прыстойнасцю форм, але ў агульным нічога асабліва каштоўнага, нічога выдатнага гэтая жывёла сабой не азначае. Ня гледзячы на гэта, аднак, племянная работа над ёй усё-ж павінна весціся ў першую чаргу, бо яна зьяўляецца, аднак, лепшай часткай мясцовай жывёлы БССР.

Але адначасна з работай над чырвонай беларускай жывёлай неабходна выявіць і вывучыць элітную частку іншай масы, так званай „непародзістай“ мясцовай і мэтыснай жывёлы. Мы думаем нават, што гэтая частка, з прычыны значна большай яе колькасці, зможа даць і большую колькасць каштоўнай у племянных адносінах жывёлы. Каб сцвярдзіць гэтую думку, мы падамо некаторыя даныя даследаў 1928-29 году адносна гнёздаў палепшанай жывёлы“.

Гнёзды палепшанай жывёлы.

был. акруг: Менскай, Віцебскай, Магілёўскай, Мазырскай, Полацкай

(паводле матэрыялаў экспедыцыйнага даследавання буднае рагатае жывёлы ў БССР у 1928-29 г.).

НАЗВА ПУНКТУ СЕЛЬ- САВЕТУ І РАЁНУ	Даследаванне экспедыцыйнай				Увага
	Усё даросл. чырв. рагат. жывёлы	Усё дой- ных даросл. кароў	З іх кароў, якія даюць пасля ацёгу 1 в. мал. у дз.	З іх кароў, якія даюць пасля ацёгу 1 п. мал. у дз.	
I. б/ Полацкая акруга. а) Полацкі раён: с. Белае, Кацельна, Іванова, Смаленск, Вусьце, п. Фрунзэ і Валадарск. Баярскага с/с	129	37	12	6	Малочная ар- цель і контроль- нае т-ва

НАЗВА ПУНКТУ (СІЛЬ- САВЕТУ І РАЁНУ)	Даследаванне экспедыцыяй				Увага
	Усяе даросл. чыра. рагат. жывёлы	Усяго дой- ных даросл. кароў	З іх кароў, якія даюць пасля ацёлу 1 в. мал. у дз.	З іх кароў, якія даюць пасля ацёлу 1 п. мал. у дз.	
I. 6/ Поліцкая акруга.					
б) Валынецкі раён:					
Крысонава, Матукі, Мамонтаў- шчына, Містоўка В. Гуда, Галубоўск. с/с.	154	47	18	9	Малочнае т-ва ў вёсцы Мату- кох
в) Вульскі раён:					
м-ка Вула	—	31	10	3	
г) Расонскі раён:					
м. Клясьціцы	—	33	2	—	
II. 6/ Мазырская акруга.					
а) Юравіцкі раён:					
Нова-Пакроўскі Кухнаўшчына, Кажушк. с/с.	235	36	6	5	Малочная ар- цель у Нова- Пакроўску
Бярэзаўка, Бярэзінскага с/с .	316	37	4	3	
б) Нараўлянскі раён:					
Бярэзаўка, Антонаўка, Майдан, Бярэзінскага с/с.	414	91	20	3	Маслабойня пры Клесінскім с.-г. т-ве
Бібкі, Бібікоўскага с/с.	198	43	5	—	Малочная ар- цель у Бібіках
в) Азарыцкі раён:					
Совічы і Крывуша, Совіцк. с/с.	382	79	2	—	
м-ка Азаровічы, Азаровіцк. с/с.	—	28	6	2	
г) Жыткавіцкі раён:					
Града і Доўгая Дуброўка . .	500	91	40	17	Малочнае і са- матужнае т-ва
III. 6) Магілёўская акруга					
а) Быхаўскі раён:					
Седзіч, Макранскага с/с. . . .	150	43	8	3	Малочнае т-ва ў Седзічах
Латыская колёнія, Грудзінаў- скага № 2 с/с.	140	32	19	—	Малочная арц. у Грудзінаўцы
б) Шклоўскі раён:					
Сьліжы, Акунёўка, Акунёўскага с/с, і Любінічы, Гарадок. с/с.	470	74	40	16	Малочная арц. у Гарадок. с/с.
Чарнаручча, Чарнаруцк. с/с., Таўкачы і Дуброўка, Таўка- чынск с/с.	298	89	11	4	Малочная арц. у Чарнаруччы

НАЗВА ПУНКТУ СЕЛЬ- САВЕТУ І РАЁНУ	Дасьледваньне экспэдыцыяй				Увага
	Усяе даросл. чырв. рагат. жывёлы	Усяго дой- ных даросл. кароў	З іх кароў, якія даюць пасья ацёлу 1 в. мал. у дз.	З іх кароў, якія даюць пасья ацёлу 1 п. мал. у дз.	
III. 6/ Магілёўская акруга.					
в) Чавускі раён:					
Тросьліўка, Самулкаўск. с/с. .	50	34	10	6	
Далёкая Ніва, Радомельск. с/с.	60	28	16	8	Племягадоўчае т-ва
г) Лупалаўскі раён:					
Мішкоўка, Мішкоўск с/с. . .	106	40	10	2	Савічы не ма- лочн. кірун.
Грабнёва, Грабенеўскага с/с. .	321	57	17	1	Племягадоўчае т-ва
м-ка Чарнёўка, х. Ждановічы х. і п. Амоты і п. Вуглы, Ждан. і Чэр. с/с.	400	66	34	12	Племягадоўчае т-ва, малоч. т-ва
Лупалава, Лупал. с/с.	—	28	13	8	і контр. саюз
д) Клімавіцкі раён:					
Галіцкая Мыза і ф. Буда, Га- ліцка-Мызск. с/с.	420	33	12	7	
е) Г а р а д ы:					
г. Шклоў, Шклоўскага р-ну . .	—	43	22	12	
г. Быхаў, Быхаўск р-ну . . .	—	32	4	—	
б) Менская акруга					
Самахвалавіцкі раён:	Усяго дасьледвана 1018 галоў. Мясцовай пароды— 723, з іх кароў, якія даюць пасья ацёлу 12-16 літраў малака, 23 галавы, больш 16 літраў—2 каровы. Чыр- вонай беларускай пароды—163, з іх, якія даюць пасья ацёлу 12—16 літраў, 18 кароў, а больш 16 літраў— 2 каровы.				
V. 6/ Віцебская акруга.					
Лёзьненскі раён:	Усяго дасьледвана 504 гал. Мясцовай пароды— 337 кароў, з іх, якія даюць пасья ацёлу 12-16 літ- раў, 19 кароў. Мэтыснай жывёлы—167 кароў, з іх, якія даюць 12-16 літраў пасья ацёлу, 27 кароў, а больш 16 літраў—1 карова.				

Як відаць з гэтых даных, у зарэгістраваных „гнёздах“ процант кароў, якія даюць пасья ацёлу 1 вядро малака (12-16 літраў) і нават больш, не такі ўжо малы. Велічыня іх удою з навацёлу паказвае, што гэтыя каровы, калі ўжыць у вылічэньні іх агульнага ўдою коэфіцыент Вільсона і Гэйвэна, павінны даць за ляктацыйны удой каля 3000 літраў малака, а апошняя група—больш 3000 літраў¹⁾.

¹⁾ Гл. „Вестник Животноводства“, 1914 г., арт. Н. Н. Пелехава „К вопросу об определении молочной продуктивности коров по методу Вильсона и Гейвена“.

Тая акалічнасьць, што сярод гэтых кароў-„вядзёрніц“ вялікі процант складаюць каровы мэтысныя, значэньня ня мае, паколькі нам трэба будзе адбіраць не па адзнаках пароднасьці, а галоўным чынам па прымеце многамалочнасьці.

Кажучы аб адзначаных „гнёздах“ палепшанай жывёлы, нельга не адзначыць і тае вельмі важнай акалічнасьці, што племянная работа ў гэтых гнёздах ужо вядзецца, як гэта відаць са зьвестак, адзначаных і графе заўваг; гэтая акалічнасьць павінна зрабіць значна лягчэйшай работу па выяўленьні жывёлы, каштоўнай у племянных адносінах.

Гнёздаў, падобных да адзначаных, ёсьць у БССР, бязумоўна, шмат. Нашымі досьледамі ахоплена ўсяго толькі 2,5 проц. агульнага пагалоўя жывёлы. З гэтага вынікае для генэтычнага аддзелу станцыі неабходнасьць далейшага выяўленьня і вывучэньня такіх гнёздаў. Але станцыя ня зможа гэтага зрабіць без дапамогі мясцовых работнікаў: зоотэхнікаў, агрономаў, вэтэрынараў. Таму ўвязку работы станцыі з адзначанымі мясцовымі работнікамі і трэба ставіць у парадак сёньняшняга дня работы станцыі. У першую чаргу такую ўвязку трэба зрабіць з работнікамі саўгасаў і колгасаў. Трэба прасіць гэтых работнікаў праз адпаведныя арганізацыі Белсельтрэсту і НКЗему, а таксама і шляхам адозвы да іх праз друк, паведамляць ўсе станцыі, што напаткаецца ў іх рабоце цікавага ў адносінах да племянной справы.

Што цікавы матэрыял ў саўгасных стадах ёсьць, можна бачыць з наступнай табліцы, якую мы выпадкова атрымалі пры дасьледваньні сялянскае жывёлы ўлетку 1928 году.

Выбарка са зводнай ведамасьці па прадукцыйнасьці малочных кароў стада саўгасу Чыжэвічы па становішчу з 1-I па 1-XI 1927 г.

Імя жывё- ліны	Парода	Жывая вага ў кгр.	Час ацёлу	Удэй з пачатку году на 1/IX 1927 г.	Удой з пачатку году на 1/IX 1927 г.	
					У кгр.	У пуд.
Астра	Мэтыс палепш.	365	25/VII 1927 г.	8,3	363,5	22,1
Азіятка	Мэтыс голянд.	360	30/I 1927 г.	4,5	1299	79,24
Ласка	—	375	—	4,3	1399,25	85,0
Пролетарка	Мясцовая	395	10 III 1927 г.	4,2	1136	69,3
Мурка	Мэтыс палепш.	378	13 III 1927 г.	5,2	1354	82,7
Кудла	Мэтыс швіц	365	12/IV 1927 г.	5,1	1576,25	96,1
Маргарыта	Мясцов. палепш.	368	8/II 1927 г.	7,0	1270	77,4
Граната	—	350	7/II 1927 г.	5,3	714,25	43,5
Анфіса	Мэтыс голянд.	395	27/II 1927 г.	4,1	1351,25	82,8
Мілашка	—	348	13/II 1927 г.	5,5	989	60,3
Сарока	Мэтыс палепш.	320	12/XII 1926 г.	5,0	1578,25	96,2
Галка	Мэтыс голянд.	410	1/III 1927 г.	6,3	1760,25	107,3
Красотка	Мэтыс швіц	355	5/VII 1927 г.	4,8	1637	99,8
Паўліна	—	368	24/III 1927 г.	4,9	937	57,2
Соня	Мясцовая	352	18/III 1927 г.	3,9	1530	93,3

Імя жыве- ліны	Парада	Жывая вага ў кгр.	Час ацёгу	0/0 тлушчу ў малаці на 3/X 1927 г.	Удой з пачатку году на 1/IX 1927 г.	
					У кгр.	У пуд.
Першанец	Мэтыс голянд.	375	7/IV 1927 г.	4,6	1218,25	75,0
Багіня	Мэтыс палепш.	380	21/II 1927 г.	5,0	1501,5	91,5
М а н я	Мэтыс швіц	432	24/I 1927 г.	5,0	1758,75	107,6
Кветка	Мясцовая	337	10/II 1927 г.	5,7	1159,75	7,1
Маланьня	Мэтыс швіц	350	13/II 1927 г.	5,4	1242	75,7
Анама	Мясцовая	415	30/I 1927 г.	6,4	1029	62,7
Разаля	Мясцов. палепш.	328	15/VI 1927 г.	4,3	1015	—
Альфіна	Мэтыс голянд.	428	28/IX 1926 г.	5,4	1196,5	61,9
Іскра	"	345	21/II 1927 г.	5,3	815,75	49,7
Бэйна	Мясцов. палепш.	375	17/II 1926 г.	3,5	1193	72,7
Клава	"	335	27/II 1927 г.	3,6	1230	75,0
Наташа	"	356	4/IV 1927 г.	4,4	1113,25	67,8
Красавіца	Мэтыс швіц	347	16/II 1927 г.	7,4	974	59,4
Гнедка	"	390	15/II 1926 г.	5,8	880,20	53,6
Мурашка	Мясцовая	325	24/IV 1927 г.	6,0	733,75	44,7
Шалунья	"	325	24/IV 1927 г.	6,0	733,75	44,7
С а в а	Мэтыс швіц	372	3/III 1927 г.	4,4	1343	63,1
Прагрэся	Мэтыс палепш.	330	27/III 1927 г.	5,3	1105,25	67,4

Паводле даных процантаў тлустасці малака відаць, што ў стадзе саўгасу Чыжэвічы мела калісьці месца мутацыйная зьмена тлушча-малочнасьці, у бок яе падвышэньня. Гэтая каштоўнейшая ў гаспадарчых адносінах зьмена ў свой час не зьвярнула на сябе належнай увагі. Падбору ў патрэбным кірунку, як відаць, не вялося, і задаткі, якія маглі-б узбагаціць генэфонд племянной жывёлы, распыляюцца. Тая акалічнасьць, што агульны ўдой кароў, якія даюць малако 7-8 і 6% тлустасці, невялікі, рашаючага значэньня ня мае, бо прымета тлушча-малочнасьці перадаецца патомкам незалежна ад многамалочнасьці,—таму, злучаючы лініі з тэй і другой прыметамі, гэтыя прыметы можна сумясьціць і ў аднэй жывёле.

На каштоўную асаблівасьць стада саўгасу Чыжэвічы зьвярнуў нашу ўвагу адзін з мясцовых работнікаў-агрономаў. Генэтычны аддзел дасьледчай станцыі зьвяртаецца з просьбай да ўсіх работнікаў на мясцох узяць прыклад з адзначанага таварыша і паведамляць станцыю аб ўсім, што ў іх рабоце напаткаецца каштоўнага або цікавага ў племянных адносінах.

Усе, хто працуе над палепшаньнем буйнае рагатае жывёлы БССР, павінны памятаць словы С. Г. Давыдава: „Сэлекцыя ня ёсьць якаясьці работа, замкнутая дзесьці на дварэ дасьледчай станцыі, у якой прыймаюць удзел толькі навуковыя працаўнікі. Не, сэлекцыя ў галіне буйнае рагатае жывёлы павінна зьяўляцца шырокім грамадзка-зоотэхнічным рухам, падтрыманым ўсёй сыстэмай грамадзка-зоотэхнічных мерапрыемстваў і ўсёй сыстэмай устаноў, якія праводзяць гэтыя мерапрыемствы... „У гэтай рабоце павінны прыняць удзел і зямельныя органы і сельскагаспадарчыя трэсты, і колектывы, і коопэрацыя, бо бяз гэтай шырыні ўся работа па сэлекцыі буйнае рагатае жывёлы будзе мёртвай...“¹⁾

¹⁾ С. Г. Давыдаў „Сэлекцыя молочнага скота“.

АДДЗЕЛ II

**САВЕЦКАЕ і КУЛЬТУРНАЕ
БУДАЎНІЦТВА**

Нашу

Дзесяты Ёсебеларускі зьезд саветаў.

28 лютага г. г. скончыў сваю працу Х Ёсебеларускі зьезд саветаў, які разгледзеў на працягу 8 дзён напружанай работы наступныя важнейшыя пытаньні соцыялістычнага будаўніцтва: справаздачу ўраду БССР аб яго дзейнасьці, даклад ВСНГ аб становішчы прамысловасьці і далейшых пэрспэктывах яе разьвіцьця, даклад Наркомзему і Колгасцэнтру БССР аб саўгасным будаўніцтве і колектывізацыі і даклад Наркомасьветы аб народнай асьвеце.

ІХ Ёсебеларускі зьезд саветаў увясну 1929 г. разгледзеў і зацьвердзіў пяцігадовы плян разьвіцьця народнай гаспадаркі БССР. Х Ёсебеларускі зьезд саветаў падагуліў вынікі ажыццяўленьня першых двух год пяцігодкі, констатаваўшы ня толькі пасьпяховае выкананьне плянаў першых двух год пяцігодкі, але і перавыкананьне іх. Заслуханыя даклады, якія ілюстраваліся лічбамі і фактамі, сапраўды пераконваюць, што лёзунг партыі і шырокіх мас працоўных—ажыццяўленьне пяцігодкі ў чатыры гады—будзе пасьпяхова выканан, што ў БССР за мінулыя два гады падведзен моцны фундамэнт пад соцыялістычную эканоміку краіны. Ва ўсіх закранутых на зьездзе саветаў галінах соцыялістычнага будаўніцтва адзначаны вялізарнейшыя дасягненьні. Гэтыя дасягненьні становяцца яшчэ больш значнымі, калі ўзяць пад увагу тыя складаныя ўмовы, у якіх на працягу апошніх двух год адбываецца соцыялістычнае будаўніцтва ня толькі ў БССР, але і ва ўсім Савецкім саюзе. Напружанае міжнароднае становішча, пераход ад політыкі абмежаваньня і выцісканьня капіталістычных элемэнтаў да політыкі ліквідацыі кулацтва як клясы на базе суцэльнай колектывізацыі, на падставе рашучага павароту асноўных бядняцка-серадняцкіх мас сялянства ў бок колектывізацыі—вось умовы ажыццяўленьня першых двух год пяцігодкі. Апошнія два гады прайшлі ў нясупыннай барацьбе з клясавым ворагам—кулаком, шкоднікамі, нацдэмакратамі, контррэвалюцыянерамі і опартуністамі, у барацьбе за генэральную лінію камуністычнай партыі, у барацьбе за высокія тэмпы будаўніцтва соцыялізму.

Зьезд саветаў констатаваў па дакладу ўраду, што ўся дзейнасьць ураду за справаздачны пэрыод была цалкам накіравана на пасьпяховае разгортваньне соцыялістычнага наступу на капіталістычныя элемэнтны па ўсім фронце і на ажыццяўленьне соцыялістычнай рэканструкцыі ўсяе народнае гаспадаркі. Зьезд констатаваў, што, у выніку правільнай дзейнасьці ўраду, дасягнуты вялізарнейшыя посьпехі ў справе індустрыялізацыі рэспублікі і соцыялістычнай рэканструкцыі сельскай гаспадаркі шляхам арганізацыі буйных савецкіх гаспадарак і колектывізацыі бядняцка-серадняцкіх гаспадарак вёскі. З асобным задавальненьнем зьезд констатаваў значныя посьпехі ў справе ажыццяўленьня культурнай рэвалюцыі, пасьпяховае ажыццяўленьне пляну ўсеагульнага абавязковага навучаньня, політэхнізацыі школы, ліквідацыі няпісьменнасьці, разьвіцьцё літаратуры, навукова-дасьледчых разьведаў і г. д.

Пасьпяховае выкананьне пяцігодкі хутка ператварае Беларускаю ССР у сапраўды індустрыяльна-аграрную краіну, у краіну буйных

соцыялістычных фабрык, саўгасаў, колгасаў, жывёлагадоўлі і тэхнічных культур. Да Х Усебеларускага з'езду саветаў Беларускай ССР у галіне індустрыялізацыі краіны мае наступныя канкрэтныя дасягненні: аб'ём валавой прадукцыі прамысловасці БССР пяцігодкай намячаўся ў суме 2.313.690 тыс. руб. За першыя два гады пяцігодкі і за 1931 г. аб'ём валавой прадукцыі будзе раўняцца 1.573.091 тыс. руб. Такім чынам, за гэтыя тры гады прамысловасць дасць 68 проц. валавой прадукцыі, прадугледжанай усёй пяцігодкай. У адносінах металёвай прамысловасці за гэты-ж тэрмін аб'ём прадукцыі будзе выкананы на 86 проц., па прамысловасці Наркомснату пяцігодка будзе выканана на 81,4 проц. і па мясцовай прамысловасці—на 89,1 проц. усяго аб'ёму пяцігодкі. Капітальныя ўкладанні за ўсе пяць год меркаваліся ў суме 247.412 тыс. руб.; за першыя-ж два гады пяцігодкі і за 1931 г. будзе ўкладзена ў прамысловасць 178.825 тыс. руб., г. зн. 72,3 проц. усёй пяцігодкі. Становішча выканання пяцігодкі ў адносінах да росту рабочых кадраў прамысловасці і палепшання матэрыяльнага становішча рабочых наступнае: лік асоб найманай працы за апошні год пяцігодкі меркаваўся ў размеры 366,3 тыс. чал., у канцы-ж 1931 году прырост рабочых і ўсіх асоб найманай працы будзе складаць 461,7 тыс. чал. Значыцца, ужо ў 1931 г. у БССР у гэтай галіне пяцігадовы плян будзе перавыканан на 26,1 проц. Колькасць будаўнічых рабочых у 1931 годзе будзе павялічана на 55 проц., г. зн. больш, чым гэта прадбавалася на апошні год пяцігодкі. Гэта сведчыць аб хуткім росце пролетарыяту рэспублікі, а таксама і аб тым, што ў БССР новае будаўніцтва разгортваецца ў нябывалых для рэспублікі размерах. Сярэдняя гадавая зарплата па усёй народнай гаспадарцы БССР вызначалася на апошні год пяцігодкі ў размеры 816 руб., а ўжо на 1931 г. у БССР кантрольнымі лічбамі ўстаноўлена сярэдняя зарплата ў размеры 873 р. Значыцца, пяцігодка ўжо ў 1931 г. будзе перавыканана на 7 проц. Трэба пры гэтым адзначыць, што будаўнічыя рабочыя і ў адносінах іх зароботнай платы значна выперажаюць рабочых іншых галін працы.

На апошні год пяцігодкі фонд зароботнай платы вызначаўся ў суме 298,7 млн. руб., а ўжо ў 1931 г. фонд зароботнай платы фактычна павялічваецца да 402,9 млн. руб., г. зн. павялічваецца параўнаўча з апошнімі годамі пяцігодкі на 34,9 проц.

За час ад IX да Х Усебеларускага з'езду саветаў у БССР пушчана ў ход шмат новых прадпрыемстваў, вельмі значна павялічаны асноўны капітал нашай прамысловасці і колькасць выпрацоўваемай прадукцыі. Пушчаны ў ход такія, напрыклад, прадпрыемствы, як Асінбуд, Гомельскі завод сельскагаспадарчых машын, Бабруйскі дрэваапрацоўчы комбінат, Аршанскі ільнокомбінат, Магілёўскі мастаўёвы завод, Менская швейная фабрыка, Віцебская і Барысаўская запалкавыя фабрыкі „Пролетарская Перамога“, Дрысенскі завод першапачатковай апрацоўкі ільну, Ліозьненскі, Дубленскі леса-заводы, 5 буйных цагельных заводаў, Віцебскі масладзельны завод, Барысаўская макаронная фабрыка, крухмальны завод, Магілёўская фабрыка штучнага валакна, Рэчыцкі завод „Дубитель“.

Да апошняга часу разгорнута будаўніцтва Віцебскай панчошна-трыкотажнай фабрыкі, Крычаўскага цэментнага заводу, Быхаўскага ацэтонавага заводу, Магілёўскага касцямольнага заводу, трох заводаў па вырабу будаўнічых матэрыялаў, шчацінна-шчотачнага комбінату, кондытэрскай фабрыкі, маргарынавага заводу і шмат якіх іншых прадпрыемстваў.

У 1929 г. прамысловая прадукцыя складала 24,5 проц., а сельскагаспадарчая—75,5 проц.; у 1930 г. прамысловая прадукцыя ў БССР ужо складала 35 проц., а сельскагаспадарчая—65 проц. У 1931 г. прамысловая прадукцыя будзе складаць 45 проц., а сельскагаспадарчая—55 проц. Па пяцігодцы адносная вага прамысловай прадукцыі ў 1933 г. павінна была складаць 41-43 проц., а адносная вага прадукцыі сельскай гаспадаркі—59 проц. Такім чынам, у гэтай галіне мы ў 1931 г. перавыканаем пяцігодку на 3-4 проц.

На фоне агульнага росту народнае гаспадаркі Савецкага саюзу рабочая кляса БССР, у саюзе з асноўнымі масамі сялянства і пад кіраўніцтвам куністычнай партыі, дабілася вялічэзных поспехаў у галіне соцыялістычнага будаўніцтва. Апошнія два гады зьявіліся гадамі вялікага пералому ў справе соцыялістычнай рэканструкцыі сельскае гаспадаркі. Гэтыя поспехі былі дасягнуты насуперакі праявам тых шкодніцкіх элементаў, якія пры складаньні пяцігодкі імкнуліся яе пабудаваць так, каб ня было ніякіх пэрспэктыв для росту саўгаснага і колгаснага будаўніцтва. Беларуска нацыянал-дэмакраты, правыя опартуністы, проста шкоднікі ў свой час ужывалі ўсе захады да таго, каб павярнуць разьвіцьцё сельскае гаспадаркі ў БССР з шляху калектывізацыі на шлях узмацненьня і разьвіцьця ў вёсцы індыўідуальных кулацкіх гаспадарак. Дасягнутыя за справаздачныя два гады поспехі ў галіне соцыялістычнае рэканструкцыі сельскае гаспадаркі даводзяць правільнасьць генэральнай лініі партыі, разьбіваюць ідэолёгію і імкненьні правых опартуністых і нацыянал-опартуністычных элементаў.

Пасеўная плошча ў БССР за апошнія два гады павялічылася на 9,5 проц. Калектывізацыя ахоплена 18 проц. усіх бядняцка-серадняцкіх гаспадарак БССР. За гэты тэрмін зямельная плошча пад савецкімі гаспадаркамі павялічылася амаль у 3,5 разы—з 115 тыс. га ў 1928 г. да 380 тыс. га да 1 студзеня 1931 г. Соцыялістычны сэктар сельскай гаспадаркі ў сучасны момант ужо дае звыш 30 проц. усяе таварнае прадукцыі. Агульная валавая прадукцыя соцыялістычнага сэктару з 15,8 млн. руб. у 1928-1929 г. узрасла да 144,4 млн. руб. у 1930 г. Адзначаныя поспехі сталі магчымымі толькі дзякуючы правільнай ленынскай палітыцы куністычнай партыі, накіраванай на індустрыялізацыю краіны, на ўзмацненьне вядучай ролі прамысловасьці ва ўсёй народнай гаспадарцы.

У галіне разьвіцьця сельскай гаспадаркі ў БССР узятая цьвёрдая ўстаноўка на спэцыялізацыю сельскай гаспадаркі. Асноўны напрамак спэцыялізацыі—жывёлагадоўля, тэхнічныя і працаёмістыя культуры. У 1931 г. пасеўная плошча будзе больш за тую, якая намечана па пяцігадоваму пляну пасеўнай плошчы 1933 г., на 4,2 проц., пры чым плошча пад тэхнічнымі культурамі ў адносінах да апошняга году пяцігодкі перарасьце на 25,7 проц., па бульбе і караньплодах—на 14,8 проц., па кармавых травах—на 301,7 проц., па зерневых культурах пасеўнай плошча 1931 г. будзе раўняцца 91,1 проц. апошняга году пяцігодкі.

Жывёлагадоўля за справаздачны пэрыод мела даволі значныя зьмены. Калі ўсю колькасьць жывёлы, якая мелася ў 1929 г., прыняць за 100, то ў 1929 г. колькасьць жывёлы складала 95,9 проц., у 1930 г.—85 проц. і ў 1931 годзе будзе складаць 94,2 проц. Такое становішча жывёлагадоўлі тлумачыцца тым, што ў 1930 г., пры шырокім разьвіцьці колгаснага руху з боку беднякоў і перадавых сераднякоў вёскі, кулацтва стала на шлях зьнішчэньня жывёлы, уцягваючы

ў гэтую контррэвалюцыйную, шкодніцкую справу адсталых сераднякоў і нават беднякоў. Кулацкая агітацыя, бязумоўна, мела поспех сярод маласьведомых і няўстойлівых беднякоў і сераднякоў, у выніку чаго колькасць жывёлы ў БССР значна скарацілася. Для палепшання жывёлагадоўлі ўрад БССР распрацаваў і праводзіць ў жыццё рад энэргічных мерапрыемстваў, якія павінны даць вельмі значны эфэкт у самы кароткі час. Возьмем сьвінагадоўлю, асноўны спосаб вырашэння мяснотнай праблемы ў БССР. У 1930 г. у спецыялізаваных саўгасах было 15.700 сьвінаматак, а ў 1931 г. іх будзе пастаўлена 75 тыс. У спецыялізаваных колгасах у 1930 г. было 31.500 сьвінаматак, а ў 1931 г. агульная колькасць сьвінаматак у гэтых колгасах будзе дасягнута да 150 тыс. штук. У неспецыялізаваных колгасах у мінулым годзе такіх гадавальнікаў зусім ня было, а ў 1931 г. у іх будзе 22.500 сьвінаматак. У вытворчых т-вах таксама ня было гадавальнікаў, а ў 1931 г. у іх будзе 10.000 сьвінаматак, а ўсяго ва ўсіх гэтых гаспадарках у 1930 годзе было 47.200 сьвінаматак, а ў 1931 годзе іх будзе 257.500. У 1931 годзе ў сацыялістычным сектары сельскай гаспадаркі будзе сконцэнтравана 50 проц. усёй колькасці буйнай рагатай жывёлы.

Адносна валавой прадукцыі сельскае гаспадаркі Беларускай ССР можна адзначыць наступнае: у апошні год пяцігодкі валавая прадукцыя меркавалася ў аб'ёме 1.135,7 млн. руб., у 1930 г. валавая прадукцыя паляводства і жывёлагадоўлі раўняецца 732,9 млн. р., г. зн. 64,5 проц. да апошняга году пяцігодкі. У 1931 г. у БССР валавая прадукцыя паляводства і жывёлагадоўлі будзе раўняцца 989,7 млн. руб., альбо 87,1 проц. да апошняга году пяцігодкі. Паданыя лічбы сведчаць аб тым, што пяцігодка ў адносінах да валавой прадукцыі сельскае гаспадаркі ў БССР будзе выканана менш, чым у чатыры гады. Рост валавой прадукцыі сацыялістычнага сектару характарызуецца наступнымі данымі: па саўгасах валавая прадукцыя ў 1930 г. складала 96,4 проц. пляну апошняга году пяцігодкі, а ў 1931 г. яна перарасла меркаваньні апошняга году пяцігодкі на 235,4 проц. У колгасах у 1930 г. валавая прадукцыя ў адносінах апошняга году пяцігодкі складала 89 проц., а ў 1931 г. яна перавысіць меркаваньні апошняга году пяцігодкі на 142,4 проц. Гэтыя факты сведчаць аб тым, што па валавой прадукцыі сацыялістычнага сектару сельскае гаспадаркі Беларускай ССР пяцігодку выканала ў два гады.

Аб падвышэньні таварнасьці сельскае гаспадаркі: у 1931 г. заданьні апошняга году пяцігодкі будуць выкананы на 87,4 проц., г. зн. пяцігодка будзе перавыканана ў чатыры гады. Сацыялістычны сектар у 1931 г. у адносінах да таварнай прадукцыі перавыканана заданьні апошняга году пяцігодкі на 40,6 проц. Значыцца, у гэтай галіне пяцігодка будзе выканана ня больш, як у 3-3½ г.

У справе рэканструкцыі сельскае гаспадаркі важнейшым мерапрыемствам зьяўляецца трактарызацыя і мэханізацыя. У гэтых галінах трэба адзначыць наступныя поспехі: у 1928 г. у сельскай гаспадарцы БССР было ўсяго 173 трактары, у 1929 г.—236, у 1930 г.—793 і ў 1931 г. трактараў у БССР будзе 2.360, у выніку чаго ў галіне завозу ў БССР трактараў пяцігодка ўжо ў 1931 г. будзе перавыканана на 2,6 проц. Трактарызацыя сельскай гаспадаркі ўносіць карэнны пералом у мэтоды і тэмпы яе работы. Беларускай ССР, як і іншыя рэспублікі Савецкага саюзу, стала на шлях арганізацыі трактарных станцый. Такі спосаб выкарыстаньня трактараў дае значна больш эфэктыўнасьці

ў справе соцыялістычнай рэканструкцыі сельскай гаспадаркі. Усяго ў БССР у 1931 г. будзе працаваць 25 машына-тракторных станцый, якія змогуць апрацаваць плошчу каля 500.000 га.

Колектыўныя гаспадаркі і саўгасы па ўраджайнасці сваіх палёў значна перавышаюць індыўідуальныя гаспадаркі. У 1930 г. ураджайнасць у індыўідуальных гаспадарках была роўнай: па жыту—7,5 цнт. на га, па аўсу—7,6 цнт., па бульбе—92,7 цнт. і г. д., у той час як у колгасах ураджайнасць характарызавалася наступнымі лічбамі: па жыту—8,4 цнт., па аўсу—9,2 цнт., па бульбе—98 цнт., а ў саўгасах: па жыту—10,6 цнт., па аўсу—10,9 цнт., па бульбе—107 цнт.

З'езд саветаў адзначыў, што сучасныя тэмпы коллектывізацыі бядняцка-серадняцкіх гаспадарак зьяўляюцца ўсё-ж недастатковымі, і што, згодна адзначаных вышэй даных, ёсць усе магчымасці значна паскорыць тэмпы коллектывізацыі ў БССР, пры чым з'езд даў дырэктыву разгарнуць работу па коллектывізацыі бядняцка-серадняцкіх гаспадарак навокал арцеляй, як асноўнай формы коллектывізацыі на даным этапе. Асноўным і рашаючым пытаннем у колгасным будаўніцтве зьяўляецца правільная арганізацыя працы і гаспадаркі ў колгасах, арганізацыя правільнага падліку працы і правільнага разьмеркаваньня прыбыткаў і ўраджаю, таму з'езд саветаў абавязаў усе савецкія і колгасныя органы забяспечыць абавязковы пераход усіх колгасаў на падлік працы ў працаднёх, на цвёрдыя нормы апрацоўкі, на пашырэнне здзелшчыны, соцпаборніцтва, ударніцтва, брыгадных мэтадаў работы, звярнуўшы асаблівую ўвагу на падвышэнне працоўнай дысцыпліны і правядзеньне рашучай барацьбы з прагульшчыкамі.

Рэканструкцыйны пэрыод народнай гаспадаркі, пераможнае сканчэнне пабудовы фундамэнту соцыялізму ў нашай краіне паставілі задачу шырокага разгортваньня і ажыццяўленьня культурнай рэвалюцыі, як аднаго з магутных сродкаў далучэння шырокіх мільённых мас працоўных да актыўнага ўдзелу ў соцыялістычным будаўніцтве і да аўладання ўсімі галінамі навукі і тэхнікі для скарыстання іх у мэтах ажыццяўленьня задач будаўніцтва соцыялізму.

Пераможны наступ соцыялізму, выкарчоўваньне рэшткаў капіталістычных элементаў, ліквідацыя кулацтва як клясы на базе суцэльнай коллектывізацыі выклікалі, зразумела, моцнае і ўпартае супраціўленьне клясавага ворага. Абвостраная клясавая барацьба мае сваё адлюстраванне ў розных галінах навукі, літаратуры і мастацтва, а таксама ў лініі і практычнай рабоце мінулага нацдэмаўскага, праваoportуністычнага кіраўніцтва Наркомзему, Наркомасьветы, Акадэміі навук, Белдзяржвыдавецтва і г. д. У выніку гэтага паасобныя вучасткі культурнага будаўніцтва апынуліся ў руках клясава-варожых нам людзей, якія ня толькі не садзейнічалі правядзеньню генэральнай лініі партыі, але, наадварот, па-рознаму шкодзілі соцыялістычнаму будаўніцтву. У прыватнасці, клясава-варожыя элементы, выкарыстоўваючы паасобныя органы і звеньні культурнай работы, імкнуліся скарыстаць, як сродак клясавай барацьбы супроць дыктатуры пролетарыату, партыі і савецкай улады, правядзеньне нацыянальнай політыкі, супроцьставячы сваю лінію генэральнай лініі камуністычнай партыі і мерапрыемствам савецкай улады. З часу IX з'езду саветаў БССР было некалькі выпадкаў адкрытых і замаскаваных клясава-варожых выступленьняў у галіне культурнага будаўніцтва з боку вялікарасійскіх шовыністаў і групы контррэвалюцыйных беларускіх нацыянал-дэмакратаў. Ня гледзячы, аднак, на ўсё гэта, БССР на культурным фронце мае вялізарнейшыя

дасягненні дзякуючы правільнаму кіраўніцтву камуністычнай партыі, бязьлітаснай барацьбе з клясамымі ворагамі і рэволюцыйнаму энтузіязму рабочае клясы.

Х зьезд саветаў констатаваў наступныя посьпехі БССР у галіне культурнага будаўніцтва: за 1929-30 г. ліквідавана няпісьменнасьць сярод 169.103 чал., што значна перавышае посьпехі папярэдніх 3 год разам узятых, калі за 3 гады была ліквідавана няпісьменнасьць толькі сярод 120.370 чалавек.

У 1931 будзе ліквідавана няпісьменнасьць сярод вытворчых рабочых, рабочых савецкіх гаспадарак, дапрызыўнікоў і астатняга працоўнага насельніцтва да 40 год. Такія тэмпы работы даюць поўную магчымасьць скончыць да 1932 г. ліквідацыю няпісьменнасьці сярод дарослага працоўнага насельніцтва ва ўзросьце ад 12 да 45 год.

Плян усеагульнага абавязковага навучаньня ў 1929-30 годзе выкананы пасьпяхова (91 проц. ахопу дзяцей 8-гадовага ўзросту), у 1931 г. ахоп дзяцей ва ўзросьце ад 8 да 10 год дасягне 97 проц. Ва ўсіх прамысловых цэнтрах БССР ўведзена ўсеагульнае абавязковае навучаньне за 5-ю групу сямігодкі.

Дзякуючы гэтым мерапрыемствам у 1932-33 г. у асноўным будзе вырашана пытаньне падвыдзеньня рэальнай базы ў справе падрыхтоўкі кадраў. Значна пашырылася сетка дашкольных устаноў і ахоп імі дзяцей: 410 устаноў з ахопам 19000 дзяцей у 1930 г. супроць 124 устаноў з ахопам 3385 дзяцей у 1929 г.

Павялічылася сетка сярэдніх і вышэйшых навучальных устаноў па падрыхтоўцы кадраў для розных галін гаспадаркі, культуры і савецкага будаўніцтва: вышэйшых навучальных устаноў у 1930-31 навучальным годзе ёсьць 13 супроць 4 у 1928-29 г., 31 рабфак—супроць 7, 31 тэхнікум супроць 30, ФЗВ—64 супроць 10. У бягучым годзе значна пашырана работа па падрыхтоўцы навуковых кадраў. Замест некалькіх дзесяткаў асьпірантаў у 1930 г., у 1931 годзе іх налічваецца 260 чал. Разам з гэтым значна палепшыўся соцыяльны і партыйны склад асьпірантаў. Ёсьць вялізарнейшыя дасягненні ў галіне політэхнізацыі школы, прыстасаваньня навучальных плянаў і програм, а таксама навучальных прылад у адпаведнасьці з задачамі політэхнічнага выхаваньня.

За справаздачныя два гады арганізаваны 3 вандроўныя тэатры на беларускай, яўрэйскай і польскай мовах і 3 ТРАМ'ы—новы тып пролетарскага тэатру, арганізавана опэрная студыя. На працягу гэтага-ж часу выдана ў 1929 годзе 331 назва кніг з агульным тыражом у 2.001 тыс. экз., у 1930 г.—1006 назваў з агульным тыражом у 7.863.600 экз., і ў 1931 г. проектуецца выданьне 2.777 назваў з агульным тыражом у 18.521.350 экз. Адначасова з пасьпяховым гаспадарчым і культурным будаўніцтвам у краіне ёсьць значныя дасягненні ў галіне культурнага абслугоўваньня нацыянальных меншасьцяў БССР. Уся сетка культурна-асьветных устаноў прыстасавана да забесьпечэньня абслугоўваньня ўсіх нацыянальнасьцяў на іх роднай мове. Асабліва за апошнія два гады палепшылася матэрыяльнае забесьпечэньне студэнтаў вышэйшых і сярэдніх навучальных устаноў. У сярэднім 70 проц. студэнтаў вышэйшых школ забясьпечаны стыпэндыямі, замест 50 проц. у 1929-30 годзе, пры адначасова значным павялічэньні разьмеру стыпэндыі. Значныя паляпшэньні наглядаюцца і ў яаліне забясьпечаньня вучняў-дзяцей батракоў, беднаты і нізка аплачваемых рабочых абуткам, вопраткай і харчаваньнем—сьнеданьнямі. За гэты час значна палепшана матэрыяльнае забясьпечаньне настаўнікаў.

Ёсьць вялізарныя посьпехі ў галіне капітальнага будаўніцтва вышэйшых і сярэдніх школ, якія рыхтуюць кадры спецыялістых: пабудова унівэрсытэцкага гарадку, клінік, пачатак будаўніцтва Сельскагаспадарчай акадэміі. Беларуская акадэмія навук, служыўшая у значнай частцы свае дзейнасьці нацыянал-дэмократам, папоўнілася новымі маладымі вучонымі—выхадцамі з рабочых і сялян, замест выключаных з акадэміі контррэволюцыйных нацыянал-дэмократаў, якія вялі ў мурах акадэміі работу супроць соцыялістычнага наступу, супроць дыктатуры пролетарыату.

Вось тыя вялізарнейшыя дасягненьні ва ўсіх галінах соцыялістычнага будаўніцтва, якія Беларуская ССР мае за апошнія два гады да Х Усебеларускага зьезду саветаў.

Трэці, рашаючы год пяцігодкі павінен будзе скончыць пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі пабудову фундамэнту соцыялістычнай эканомікі ў краіне. Умовы работы Х Усебеларускага зьезду саветаў і яго пастановы зьяўляюцца моцным залогам таго, што пляны рашаючага, 3-га году будучь пасьпяхова выкананы, што пяцігодка будзе выканана ў чатыры гады.

Зьезд саветаў віталі дзесяткі розных дэлегацый фабрык, заводаў, саўгасаў, колгасаў, навуковых устаноў, настаўніцтва, частак Чырвонай арміі і флёту, былых партызан, грамадзкіх арганізацый і г. д. На зьездзе выступалі дзесяткі нізавых работнікаў, сялян-беднякоў і сяраднякоў-аднаасобнікаў. Агульны тон прывітаньняў, рапартаў і выступленьняў той, што політыка камуністычнай партыі і мерапрыемствы савецкай улады зьяўляюцца правільнымі, што наша краіна ўступіла ў пэрыод соцыялізму і гіганцкімі крокамі ідзе да камунізму, што тэмпы соцыялістычнага будаўніцтва зьяўляюцца правільнымі, іх трэба паскорыць, паглыбіць і неабходна ў далейшым яшчэ больш разьвіць соцыялістычнае спаборніцтва, арганізоўваць ударныя мэтоды работы, ударныя брыгады і г. д.

Усе дэлегаты, якія выступалі на зьездзе, давалі правільную ацэнку складанага міжнароднага і ўнутранага становішча, заклікаючы да яшчэ більш шырокага разгортваньня соцыялістычнага будаўніцтва, да ўзмацненьня працоўнай дысцыпліны і ў гэты-ж час да ўзмацненьня абароназдольнасьці краіны, да большых клопатаў аб Чырвонай арміі. Сяляне-аднаасобнікі, якія выступалі на зьездзе, разгарнулі паміж сабой спаборніцтва на ўступленьне ў колгасы; заклік за заклікам на ўступленьне ў колгасы рабіліся адзін за другім з іх боку.

Ад дэлегатаў-сялян зьезд атрымаў не адно ўрачыстае абяцаньне па звароце са зьезду ў вёску разгарнуць самую актыўную работу за калектывізацыю. Гэты настрой сялян-аднаасобнікаў, бязумоўна, пераконвае ў тым, што задача калектывізацыі сельскай гаспадаркі Беларускай ССР у надыходзячую бальшавіцкую вясну будзе выканана ня менш, чым на 30 проц.

З тае прычыны, што да часу адчынення зьезду, а таксама і з паасобных выступленьняў на самым зьездзе дэлегатаў з месц высветлілася, што па некаторых загатоўчых кампаніях, якія праводзяцца на вёсцы, ёсьць прарывы, зьезд зьвярнуўся з адозвай да працоўных мас і асобнай пастановай мобілізаваў 25 проц. усіх дэлегатаў зьезду на ліквідацыю прарываў і зараз-жа паслаў іх для практычнай работы на месцы для таго, каб Беларуская ССР ліквідавала дапушчаныя прарывы да часу VI Усесаюзнага зьезду саветаў і прыйшла на Ўсесаюзны зьезд з выкананьнем усіх асноўных плянаў заданьняў.

Адзначаючы, што шлях соцыялістычнага будаўніцтва павінен быць ачышчан ад усялікіх перашкод, дэлегаты зьезду саветаў патрабавалі ад ураду БССР яшчэ больш рашучай барацьбы са ўсімі шкоднікамі, кулакамі і іншымі контррэвалюцыйнымі элементамі, якія сваёй практычнай работай і работай на ідэалёгічным фронце шкодзяць, зрываюць мерапрыемствы камуністычнай партыі і савецкай улады па соцыялістычнаму будаўніцтву.

Зьезд саветаў у сваіх пастановах патрабаваў больш энэргічнай работы ад гаспадарнікаў і кіраўнікоў паасобных прадпрыемстваў і ўстаноў па аўладаньні імі тэхнікай, навукай і кіраваньнем. Толькі такі спосаб зьяўляецца больш верным па ачышчэньні ўстаноў і прадпрыемстваў ад шкоднікаў, якія часам пранікаюць туды, толькі гэты спосаб сапраўды дапаможа ўхіліцца шмат якіх памылак і сьвядомага шкодніцтва ў справе соцыялістычнага будаўніцтва.

Амаль ва ўсіх капіталістычных краінах вядзецца энэргічная кампанія супроць Савецкага саюзу. У якасьці прычыны для выпадаў супроць Савецкага саюзу і для яго эканамічнай ізоляцыі, для падрыхтоўкі інтэрвэнцыі, капіталістычныя дзяржавы падаюць розныя спосабы хлусьні: СССР ужывае прымусовую працу, ужывае дэмпінг, фактычна ўтварае няроўнасьць паміж паасобнымі нацыянальнасьцямі і г. д.

На зьездзе саветаў з прывітаньнямі ад імя ангельскага пролетарыату выступаў тав. Арндт. Яго выступленьне зьяўляецца лепшым выяўленьнем капіталістычнай сыстэмы эксплёатацыі і параўнаньнем сапраўднага становішча ў капіталістычных дзяржавах са становішчам у СССР. Культурная „праца“ у капіталістых мае наступныя вынікі. У „цывілізаванай“ Англіі, у падпарадкаванай ёй Індыі, ёсьць 95 проц. няпісьменных індусаў, пры чым за патрабаваньне разгортваньня нацыянальнай культуры „рабочы“ ўрад Англіі садзіць перадавых працоўных у турмы.

Тое самае мы маем у Амэрыцы, Афрыцы: 12 млн. нэграў знаходзяцца ў стане сапраўдных нявольнікаў. У Польшчы прасьледуюцца сотні тысяч украінцаў, беларусаў, яўрэяў, літоўцаў, немцаў за імкненьне да разьвіцьця нацыянальнай культуры.

У той час, як на X Усебеларускім зьездзе саветаў адзначаны значнае і сыстэматычнае падвышэньне вытворчасьці працы, павялічэньне валавой продукцыі прамысловасьці, вялізарнейшыя посьпехі ў справе індустрыялізацыі краіны, у аднэй толькі Англіі адзначаецца зьмяншэньне вытворчасьці працы больш, чым на 25 проц., у аднэй толькі Англіі ёсьць 3 млн. беспрацоўных, у той час як у Савецкім саюзе беспрацоўе ў асноўным ліквідавана. Капіталістыя імкнуцца да сыстэматычнага павялічэньня рабочага дню, у той час як у СССР усе прадпрыемствы паступова пераводзяцца на 7-гадзінны рабочы дзень.

Посьпехі соцыялістычнага будаўніцтваа СССР выклікаюць у капіталістычных краінах цкаваньне Савецкага саюзу з боку буржуазіі, фашыстаў, якія рыхтуюць супроць рабочай клясы вайну.

Па заслуханых дакладах зьезд саветаў даў цвёрдыя дырэктывы ўраду БССР аб яшчэ большым пасіленьні соцыялістычнага будаўніцтва, павялічэньні яго тэмпаў, падтрыманьні творчай ініцыятывы працоўных мас, рацыянальным скарыстаньні іх працоўнага энтузіязму.

X зьезд саветаў па заслуханых пытаньнях, па тэмпах яго работы і ў тых умовах, у якіх ён працаваў, зьяўляецца, як казалі дэлегаты, сапраўды ўдарным зьездам саветаў.

Х зьезд саветаў яшчэ лішні раз давеў, што саветы Беларусі і пролетарская грамадзкасьць, пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі, будуць і надалей пасьпяхова разгортваць соцыялістычнае будаўніцтва, будуць і надалей даваць рашучы адпор усялякім права-„лявацкім“ элемэнтам і опартуністам, усялякім ухілам ад генэральнай лініі партыі.

Тое аднадумства, з якім прыймаліся ўсе пастановы Х Усебеларускага зьезду саветаў, ужо сьведчыць аб тым, што пляны 3-га, рашаючага году пяцігодкі будуць бязумоўна выкананы, і тэмпы соцыялістычнага будаўніцтва ня будуць паслаблены.

Практычная рэалізацыя ўсіх пастановаў зьезду саветаў будзе лепшым адказам на ўсе контррэволюцыйныя выступленьні, якія імкнуцца да таго, каб сарваць пляны і тэмпы соцыялістычнага будаўніцтва.

Пастановы Х Усебеларускага зьезду саветаў, як і пастановы VI Усесаюзнага зьезду саветаў, павінны быць самым шырокім чынам папулярызаваны сярод працоўных БССР, каб гэтым самым іх удзел у соцыялістычным будаўніцтве зрабіць яшчэ больш сьвядомым, яшчэ больш актыўным для пасьпяховага выкананьня пяцігодкі ў чатыры гады, для вырашэньня вялікіх задач перамогі соцыялізму.

Кароткі нарыс аб рабоце Сьмілавіцкага РВК.

Перш чым перайсьці да паасобных галін работы Сьмілавіцкага райвыканкому, ня лішне будзе спыніцца і на такіх пытаньнях, як тэрыторыя і глеба.

Па тэрыторыі раён займае плошчу ў 900 кв. клм., які пераразаецца трыма рэчкамі: Волма, Пціч і Сьвіслач. Пахатнай зямлі налічваецца 40.412 га, ці 44,9 проц., сенажаці—11.520 га, ці 12,8 проц., лясоў дзяржаўнага значэньня—5.750 га, ці 6,4 проц., лясоў мясцовага значэньня—3.605 га, ці 4,2 проц., і няўдобнай зямлі—28.513 га, ці 31,7 проц.

Па глебе раён падзяляецца на дзьве часткі, з якіх першую частку трэба аднесьці да суглінкаў, а другую частку—да пяшчанай.

Цяпер кароценька сьпынімся і разгледзім, з якімі соцыяльнымі праслойкамі даводзілася мець справу ў сваёй штодзённай рабоце Сьмілавіцкаму райвыканкому.

Навочней за ўсё гэтыя соцыяльныя праслойкі мы можам бачыць з наступнае табліцы:

С я з а н е																
Рабочых прамысловасьці	Рабочых саўгасаў	Іншых рабочых	Членаў прамарцеляў	Саматульнікаў-адзіночак	Утрыманцаў	З і х						Служачых	Непрацоўнага элементу	Усяго гаспадарак	У вага	
						Усяго	Членаў калгас.	Асц. ад падатку	Плодч. ворм.падат.	З проц. надбаўкай	Індв. абклад.					
156	324	41	439	64	21	7019	9888	1561	4393	64	13	430	292	8543		
1,83	3,83	0,48	5,07	0,76	0,24	82,16	14,08	22,23	62,57	0,92	0,25	0,3	0,62	100	У процантах	

Усяго-ж насельніцтва ў раёне—41.528 душ, з якіх мужчын—20.055 жанчын—21.473. У сельскіх мясцовасьцях—38.122 душы, а ў паселішчах гарадскога тыпу—3.406.

Па нацыянальнаму складу маем наступны малюнак: беларусаў—37.542, ці 90,41 проц., яўрэяў—2.050, ці 4,94 проц., палякаў—1.300, ці 3,13 проц., татар—596, ці 1,43 проц., і іншых нацыянальнасьцяў—40, ці 0,9 проц.

Гаспадарцы раёну ў асноўным надаецца жывёлагадоўчы ўхіл. Калі казаць аб валавым зборы ўраджайнасьці засеву галоўных культур за 1930 г., то атрымоўваецца наступнае (табліца падаецца па валавому збору ў пудох):

НАЗВА КУЛЬТУР	Савецкія гаспадаркі	Колектывныя гаспадаркі	Індывідуальныя гаспадаркі	Усяго	Проц. збору соцыялістычным сэкт. да валав. збору
Жыта азімае	26743	47229	487380	561352	13,11
Пшаніца азімая	6229	80	6253	12562	50,11
„ яравая	—	5820	27320	33140	21,3
Ячмень	5981	1633	84864	92478	8,23
А в ё с	38915	16145	321180	466240	32,05
Бульба	204000	268220	2698560	3360700	19,65

Па жывёлагадоўлі маем наступны малюнак:

НАЗВА ЖЫВЁЛЫ	1929 г.				1930 г.				У проц.
	Колг.	Саўг.	Індыв.	Усяго	Колг.	Саўг.	Індыв.	Усяго	
Коні 2-4 г.	4	23	1341	1368	130	23	924	1284	98,86
„ 4 г. і старэй . . .	41	203	6129	6373	374	226	5137	5987	93,94
Бычкі і нецелі ад 2 год	127	12	1074	1213	263	42	433	738	60,84
Каровы	112	432	10851	11395	1150	644	9408	11202	98,22
Авечкі і козы	—	—	10493	10493	292	—	6708	7000	66,71
Сьвіньні	48	126	13435	13609	483	285	11618	12486	91,02

1930 год быў пераломным годам ва усёй рабоце райвыканкому і асабліва ў справе правядзеньня калектывізацыі сельскай гаспадаркі, дзякуючы чаму дасягнуты наступныя вынікі:

	1929 г.	На 1-І 1931 г.	Процэнт калектывізацыі ў адносінах да ўсяго раёну
Лік гаспадарак	53	988	14,1
Агульная плошча	488	11488	18,3

Калектывныя гаспадаркі, у большасьці сваёй, перайшлі на соцыялістычныя мэтоды работы, а менавіта: 23 колгасы ўжываюць у сваёй рабоце соцыялістычнае спадарніцтва і ўдарніцтва; гэтымі колгасамі арганізаваны 24 ударныя брыгады. У час летніх работ колгасамі аказвалася вакольнаму насельніцтву наступная дапамога: цягавай сілай—148 канядзён, 740 машынадзён, уборачнымі машынамі—78 дзён, сартавальнымі машынамі—215 дзён, і вытвораны абмен гатунковага насеньня індыўідуальным бядняцка-серадняцкім гаспадаркам у ліку 142 цнт. З боку грамадзкасьці была аказана дапамога колгасам у час уборачнай кампаніі ў ліку 1.225 рабочых дзён і 415 канядзён.

У летні час у колгасах існавала 10 дзіцячых пляцовак і 13 ясьляў, і амаль што ў кожным колгасе ёсьць лікпункт.

Соцыяльны і нацыянальны склад колгасаў відаць з наступнае табліцы:

Бядняцкія гаспадаркі	Серадняцкія	Заможныя	Беларусаў	Яўрэяў	Палякаў	Татар	Ішых	Увага
123	857	8	715	157	68	42	6	
12,45	86,74	0,81	72,4	15,8	6,8	4,4	0,6	У проц.

Па спэцыяльных ухілах гэтыя колгасы разьмяркоўваюцца наступным чынам: малочна-жывёлагадоўчых колгасаў—10, сьвінагадоўчых—4, насеннаводчых—13 і паляводчых—10.

Комплектаваньне колгасаў жывёлаў можна бачыць з наступнай табліцы:

Г А Д Ы	Кароў	Кароў-маладз.	Коняі	Коняі-маладз.	Сьвіней	Сьвіней-маладз.	Авечак	Коз
1929-30 . . .	105	28	28	4	12	—	—	—
На 1-І—31 . .	887	510	536	110	333	236	201	11

На тэрыторыі раёну ёсць 5 савецкіх гаспадарак з агульнаю плошчаю зямлі ў 5.210 га. Саўгасам нададзены такія ўхілы: двум—свінагадоўчы, двум—насеннаводчы і аднаму—малочна-жывёлагадоўчы.

Лік жывёлы па гэтых саўгасах:

Г А Д Ы	Прцазд. коняй	Коняй малад.	Валы і быкі	Кароў	Маладняк рагатай жывёлы	Свінай
1929-30	203	23	12	432	186	120
На 1-ІІ 1931	276	33	24	954	293	961
Павял. у проц.	35	40	100	121	57	660

У 1930 г. у раёне арганізавалася МТС, у якой на сённяшні дзень налічваецца 29 трактораў. Да вясны 1931 г. лік трактораў МТС будзе даведзены да 60 штук.

Прывоз у раён розных складаных сельскагаспадарчых машын мы можам бачыць з ніжэй паданай табліцы:

Г А Д Ы	Глебапра- цоўч.	Засеўныя	Уборачныя	Па абмалоту і ўборцы ўрадкаю	Трактораў	Плугоў трактор.	Сцепак тракторных	Тракт. баров	Тракт. селяцк	Тракт. фурманак	Машын па апрацоўцы варжоў	Іншыя
1929	436	12	7	3	—	—	—	—	—	—	60	263
1930	596	53	47	8	8	34	7	12	7	6	119	395
Усяго.	1032	65	54	11	8	34	7	12	7	6	179	658

Угнаенне. У 1929 г. было прывезена розных штучных угнаенняў 267 тон, а ў 1930 г.—558 тон, ці на 209 проц. больш, чым у 1929 г. Апрача гэтых угнаенняў, саўгасамі скарыстана 1.350 тон торфаўгнаенняў і 125 тон колгасамі.

Зямляўпарадкаванне. У 1929 г. зямляўпарадкаванне было праведзена на плошчы ў 23.254 га, а ў 1930 г.—на плошчы ў 36.506 га. Зямельная плошча для колгасаў у 1929 г. была адведзена ў 2.136 га, а ў 1930 г.—у 8.864 га і для саўгасаў у 1929 г.—у 2.687 га, а ў 1930 г.—у 3.188 га.

Коопэрацыйна-вытворчыя аб'яднанні. Значную ўвагу райвыканком звяртаў і на коопэраванне бядняцка-серадняцкага насельніцтва ў першапачатковыя вытворчыя таварыствы, у выніку чаго маем:

НАЗВА АБ'ЯДНАННЯЎ	1929-1930 г.г.		На 1-І 1931 г.	
	Лік таварыстваў	Лік членаў у іх	Лік таварыстваў	Лік членаў у іх
Малочных	2	210	7	662
Торфяных	10	1018	6	747
Мэліярацыйных	30	1470	24	1170
Машынных	5	49	—	—
Усяго	47	2747	37	2579

З гэтае табліцы відаць, што, ня гледзячы на значнае пашырэнне колгаснага будаўніцтва, коопэрацыйныя аб'яднанні ў раёне засталіся амаль што ў той-жа колькасці, у якой яны былі і ў 1929-30 г.

Значная работа прароблена мэліярацыйнымі таварыствамі, якімі мэліяравана забалочанай плошчы 600 га, якая была засеяна адпаведнымі культурамі.

Торфянымі таварыствамі па здабываньні торфу прароблена наступная работа: у 1929 г. імі было здабыта 37.000 куб. мэтр. торфу, а ў 1930 г.—44.000 куб. мэтр., ці павялічэньне на 18,8 проц.

Садоўніцтва і гародніцтва. Плошча, якая занята садамі, складае 230 га з колькасьцю 44.069 дрэў; на працягу 1930 г. было засаджана новых садоў на плошчы ў 43 га з колькасьцю 6.450 дрэў.

Значна пашырана плошча і пад гародамі, а менавіта:

	1929 г.	1930 г.	Проц. павяліч.
Саўгасы	26	47	+ 80
Колгасы	2	9	+ 350
Індыв. гаспад.	363	394	+ 8
Р а з а м	391	450	16,8

Крэдытаваньне. Праз крэдытнае таварыства выдана крэдыту:

	1928-29 г.	1929-30 г.
Саўгасам	4220 руб.	17513 руб.
Колгасам	54308 "	409103 "
МТС	—	26733 "
Розным організац.	96660 "	96747 "
Р а з а м	155187 руб.	550096 руб.
Вызвал. ад падатку	74824 руб.	6688 руб.
Площ. падатак нармальны	79971 "	6029 "
Р а з а м	154795 руб.	12717 руб.
У с я г о	309982 руб.	562813 руб.

Мэтавае разьмеркаваньне крэдытаў па сельскагаспадарчай вытворчасьці характыразуецца наступным:

	Саўгасы			Колгасы		
	1929 г.	1930 г.	У проц.	1929 г.	1930 г.	У проц.
Папаўненьне асноўных сродкаў вытворч.	125	—	—	16458	147200	+ 793
Зямляўпарадкаваньне	—	—	—	15927	8645	— 45,8
Расьлінаводзтва	3000	—	—	9407	86498	+ 819,5
Жывёлагадоўля	—	—	—	7865	120126	+ 1490
Прамысл. с.-г. знач.	—	5000	—	500	7200	+ 1340
Жылбудаўніц. колгасаў	—	—	—	2000	7700	+ 285
Вытворчыя аб'яднаньні				Індывідуальныя гаспадаркі		
Папаўненьне асноўных сродкаў вытворч.	—	—	—	71140	9963	— 86
Зямляўпарадкаваньне	29828	10450	65	13665	480	— 96,7
Расьлінаводзтва	280	3409	1117	32920	312	— 99,1
Жывёлагадоўля	—	—	—	12472	1992	— 84
Прамысл. с.-г. знач.	—	—	—	1410	—	—
Жылбудаўніц. колгасаў	—	—	—	15547	—	—

З гэтае табліцы відаць, што ў 1930 годзе крэдыты, галоўным чынам, накіроўваліся ў сацыялістычны сектар, пры чым у такую галіну, як разьвіцьцё і пашырэнне жывёлагадоўлі.

Лясы. У 1930 г. было засеяна лесу 54,29 га, і закладзены два выхавальнікі на плошчы 3.400 кв. мэтр, а таксама падрыхтавана 29,51 га глебы да пасеву лесу. Праведзена агарожваньне лясных культур даўжынёю ў 2.958 мэтр. Апрача ўсяго гэтага, праз падсочку здабыта 21.740 кгр. жыўцы, якая здана на дзяржзаводы.

Лясы мясцовага значэння зьяўляюцца амаль што на ўсе 100 проц. лесаўпарадкаванымі.

Прамысловасць. Прамысловыя прадпрыемствы раёну наступныя: бровар „Ляды“ з сутачнаю пераапрацоўкаю бульбы ў 1.600 пуд., крухмальны завод у саўгасе „Зазер’е“ з сутачнаю пераапрацоўкаю бульбы ў 100 пуд., лесапільны завод саўгасу „Сerp“, смалярні і розныя прамысловыя арцелі.

Ёсць райкомбінат, параўнальныя лічбы дзейнасці якога за 1928-29 і 1930 г. г. наступныя:

РОД ВЫТВОРЧАСЬЦІ	Лік прад- прыемстваў	Лік рабоч. (сярэдня- гад.)	Продукц. у натур. выразе	Продукц. у адпаведных цэнах 1926-27 г.	Сярэдняя заводзкі сабекошт
Вытворч. цэглы:					
1928-29 г.	2	8,8	423,8 тыс.	16056	2,49
1929-30 „	3	9,2	438 „	16608	2,74
% суадносін	150	104,5	103,5	103,5	110
Посуду паленага:					
1928-29 г.	1	2	46 „	4370	88
1929-30 „	1	1	32 „	3040	99
% суадносін	100	500	70	69,5	12,50
Вытворч. смалапрац.:					
1928-29 г.	1	2	50 к.	8008	152
1929-30 „	1	1	25 „	4445	209,75
% суадносін	100	50	50	55,4	131,40
Пераапрацоўка збожжа:					
1928-29 г.	2	6,4	23305 цэнтн.	14922	50,20
1929-30 „	4	14	58724 „	37600	35,10
% суадносін	200	218,7	252 „	252	70
Электрастанцыя:					
1928-29 г.	1	2,6	19446 клв.	3889	0,16
1929-30 „	1	2,4	21231 „	4246	0,12
% суадносін	100	92,3	109,2	109,2	77,5
У с я г о:					
1928-29 г.	7	21,8	—	47245	—
1929-30 г.	10	27,6	—	65939	—
% суадносін	128,6	126,6	—	139,5	—

Адначасова з ростам дзяржаўнай прамысловасці значна павялічыўся рост ахопу продукцыі і ў прамысловых арцелях. Калі ў 1929 г. было членаў арцеляў 173 чал., то на 1 студзеня 1931 г. гэтая колькасць узрасла да 439 членаў з вырабам гадавой продукцыі на суму 470.346 руб. На працягу 1930 г. арцелі выдаткавалі на капітальнае будаўніцтва і механізацыю процэсаў вытворчасці 127.000 руб.

Асве́та. Дзяцей школьнага ўзросту ў раёне налічваецца 3.132, з якіх ахоплена школамі 3.042, што складае 97,1 проц. агульнага ахопу.

У 1930 г. значна пашырылася сетка школ і ахоп імі вучнёўства, што можна бачыць з наступнае табліцы:

КАТЭГОРЫЯ ШКОЛ	Лік школ			Лік вучняў			Рост вучняў у проц.		
	1928-1929 г.	1929-1930 г.	1930-1931 г.	1928-1929 г.	1929-1930 г.	1930-1931 г.	1928-1929 г.	1929-1930 г.	1930-1931 г.
Школ I канцэнтру	51	54	54	4067	4419	4658	100	8,6	+ 14,3
сямігодак	3	3	5	548	581	649	100	6,02	+ 18,4
Рабфакаў	—	1	1	—	111	140	—	100	+ 26,1
Профшкол	—	1	1	—	25	57	—	100	+ 128

Гэтыя школы падзяляюцца: яўрэйскіх—2, польскіх—3, а астатнія—беларускія. Непісьменных у 1929 г. налічвалася 4.696 чал., а ў 1931 г. гэтая лічба паменшылася да 3.725 чал., якія ахоплены 122 лікпунктамі. Абслугованьне лікпунктаў у сваёй большасьці праводзіцца настаўнікамі школ і часткова грамадзкасьцю.

Хаты-чытальні працуюць дрэнна, што тлумачыцца адсутнасьцю неабходных кадраў.

Работа сярод нацменшасьцяў. Організавана 5 яўрэйскіх, 2 польскія і 1 татарскі колгасы. Для лепшага абслугованьня нацменшасьцяў раёну утвораны адзін яўрэйскі местачковы і адзін польскі сельскі саветы.

Трэба адзначыць, што за апошні час значна палепшылася наогул абслугованьне нацменшасьцяў на іх роднай мове.

Спажывецкая коопэрацыя. Усе коопэрацыйныя спажывецкія таварыствы ўжо аб'яднаны ў адно раённае спажывецкае таварыства, якое разгарнула ў сваёй дзейнасьці значную работу, аб чым сьведчыць наступная табліца:

Г А Д Ы	Лік крам	Лік пайнікаў	Паявы ка-пітал	Зваротны капітал	Уласныя сродкі	Сума пра-данных тава-раў	Прыбытак	Проп. адміні-страц. вы-датк.
1929	23	8100	42000	1236000	119000	830000	35000	0,8
На 1-1 1931	44	9950	132158	2368000	239900	1066000	16400	0,6

Апрача таго, пашырана сетка сталовак да 4 з колькасцю адпу-скаемых абедаў 198.000.

З мэтай падрыхтоўкі коопэрацыйных кадраў былі організаваны курсы, праз якія прапушчана 57 батракоў і беднякоў.

Комітэты ўзаемадапамогі. Раённы комітэт сялянскіх таварыстваў ўзаемадапамогі аб'яднае 23.529 членаў, з якіх 5.984 беднякі і 17.545—сераднякі. Праца комітэту ўзаемадапамогі характарызуецца наступнай табліцай:

Г А Д Ы	Фонды		Аказана дапамогі гаспадаркам					
	Грошы	Насенне	Праца-дзён	Грашма	Насенне	У тым ліку:		
						Чырво-наарм.	Парты-зана	Колгасам
1929	8145	7819	912	673	932	38	52	—
1930	10283	12200	237	2146	1136	41	40	14 колгасам
У % %	126	156	111	320	122	108	9,6	выд. 2841 п.

Апрача ўсяго гэтага, камітэтамі ўзаемадапамогі выдана батраком-колгаснікам беззваротной дапамогі ў суме 1.230 руб.

Пошта і радыё. Увесь раён абслугоўваецца 31 лістаносцам. Розных газет і часопісый у 1930 г. было распаўсюджана 7.093, а на 1 лютага 1931 г. гэтае распаўсюджаньне ўжо складае 9.893 экз.

Радыё з кожным днём пашыраецца, і калі ў 1929 г. у раёне налічвалася 8 радыёўстановак, то ў 1931 г. іх ужо ёсць 20; апрача таго, радыфікавана адна вёска, і будуюцца трансляцыйная станцыя ў м. Сьмілавічах, якая будзе абслугоўваць саўгасы, колгасы і індывидуальныя бядняцка-серадняцкія гаспадаркі радыусам у 10-12 клм.

Бюджэт. У 1929-30 г. бюджэт быў збалансаваны ў суме 393.647 р., а ў 1928-29 г.—у 167.025 руб.; такім чынам, мы тут маем рост, у параўнаньні з 1928-29 г., на 73,1 проц. На 1931 г. райбюджэт даведзены да 842.657 р., ці, у параўнаньні з 1930 г., на 114 проц.

Масавая работа сельсаветаў раёну. Галоўная ўвага сельскіх саветаў была заострана на перабудове сельскае гаспадаркі на соцыялістычны лад, г. зн. на шлях калектывізацыі бядняцка-серадняцкіх гаспадарак і ліквідацыю кулацтва як класы на базе суцэльнае калектывізацыі.

Пры кожным сельсавеце створаны (згодна палажэньня пра сельсаветы) адпаведныя камісіі. Гэтыя камісіі, у большасьці сваёй, працуюць бясплёнава, што тлумачыцца слабым кіраўніцтвам з боку сельскіх саветаў.

Калі казаць аб плянавасьці работы прэзыдыумаў і пленумаў сельскіх саветаў, то апошнія яшчэ і на сёньняшні дзень знаходзіцца не на належнай вышыні. Ёсць і такія выпадкі, калі ў некаторых сельскіх саветах на працягу месяца не адбылася ніводнага паседжаньня як прэзыдыуму, так і пленуму савету.

Цяпер праройдем да агульнае ацэнкі работы райвыканкому. У сувязі з ліквідацыяй акруг і перанясеньнем усяе работы ў раёны і сельскія саветы, апошнія значна ўзмацніліся ва ўсіх галінах сваёй штодзённай дзейнасьці.

Апошняя справаздачна-перавыбарчая кампанія саветаў прайшла пры поўным згуртаваньні колгасных і індывидуальных бядняцка-серадняцкіх мас вакол партыі і савецкае ўлады.

Праведзена коопэраваньне ў вытворчыя аб'яднаньні нацменшасьцяй мястэчка шляхам арганізацыі 5 вытворчых арцеляў з ахопам 450 саматужнікаў, і значна палепшаны ўмовы працы ў гэтых арцелях.

Па лініі спажывецкай коопэрацыі коопэравана 9.313 бядняцка-серадняцкіх гаспадарак, ці 91 проц. усіх сялянскіх двароў. Узрос паявы капітал з 57.218 руб. да 132.000, ці на 130,8 проц. Та-вараварот таксама павялічыўся з 952.152 р. у 1929 г. да 1.889.604 р. у 1930 г., альбо на 98,4 проц. Значна павялічыўся і лік крам, адчынена пяць сталовак грамадзкага харчаваньня ў саўгасах і колгасах, што палепшыла абслугоўваньне батрацка-бядняцкай часткі насельніцтва.

За апошні год узрасьлі і культурныя мерапрыемствы ў раёне, а менавіта: адчынены дзьве новыя сямігодкі, вячэрні рабфак, і павялічана колькасьць першапачатковых школ з ахопам да 94 проц. дзяцей школьнага ўзросту, і адчынены 102 лікпункты з ахопам 79 проц. няпісьменных.

Узрасла і сетка мэдычных устаноў, якая даведзена да 6 урачэбна-фэльчарскіх пунктаў.

Вось станоўчыя і адмоўныя бакі работы райвыканкому. Тут трэба будзе адзначыць яшчэ і тое, што ня зусім дастаткова як райвыканкомам, так і сельскімі саветамі праводзіцца масавая работа. Надзвычайна слаба разгорнута работа культасьветных устаноў і, асабліва, хат-чытальняў. Настаўніцтва раёну ў гэтую работу недастаткова ўцягваецца. Сетка чырвоных куткоў разгорнута нездавальняюча.

У адносінах да вайскавай падрыхтоўкі працоўных адчуваецца зусім слабы ўдзел грамадзкіх арганізацый, і вельмі кепска пастаўлена ў раёне міжзборавая работа з пераменьнікамі.

Аб становішчы завочнага навучання ў БССР.

Задача, пастаўленая камуністычнай партыяй перад краінай саветаў—„у гісторычна мінімальны тэрмін дагнаць і перагнаць перадавыя капіталістычныя краіны ў тэхніка-эканамічных адносінах“—патрабуе такога вялізарнага ўздыму творчых сіл і энтузіязму шырокіх працоўных мас да справы падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі пролетарскіх кадраў і ліквідацыі культурна-тэхнічнай адсталасці працоўных, якія толькі магчымы ў краіне будуючага сацыялізму.

Паводле груба орыентоўчага падліку Дзяржплану БССР, па адной толькі сельскай гаспадарцы патрабуецца мець на бліжэйшыя г.г. (1932-33) спецыялістаў па вышэйшай кваліфікацыі каля 7.000 асоб, у тым ліку па такіх спецыяльнасцях, як агрономаў-ільнаводаў—850 асоб, зоотэхнікаў па буйнай рагатай жывёле—900 асоб, зоотэхнікаў па сьвінагадоўлі—900 асоб і г. д.; па сярэдняй кваліфікацыі патрабуецца каля 24.000 асоб, у тым ліку па тых-жа спецыяльнасцях: тэхнікаў-ільнаводаў—1.040, зоотэхнікаў па буйнай рагатай жывёле—2.800 асоб, зоотэхнікаў па сьвінаводзтву—1.850 асоб і г. д.; па масавай кваліфікацыі патрабуецца звыш 134 тыс. асоб, у тым ліку па тых-жа спецыяльнасцях: майстраў-ільнаводаў—1.380 асоб, майстраў па сьвінагадоўлі—13.800 асоб, па буйнай рагатай жывёле—15.700, трактарыстаў—48.000 і г. д. На сённяшні дзень мы і палавіны гэтага ліку спецыялістаў ня маем.

Па сацыяльна-педагагічных кадрах новай рабсілы патрабуецца ўліць: пэдакадраў з вышэйшай кваліфікацыяй, апрача тых, якія ёсць на сённяшні дзень, каля 3.600 асоб; з сярэдняй кваліфікацыяй—каля 21.400 асоб і г. д.; таксама і па іншых галінах народнай гаспадаркі.

Але, ня гледзячы на вялізарныя запатрабаванні народнай гаспадаркі на кваліфікаваную рабсілу, падрыхтоўка кадраў і да гэтага часу належным чынам не наладжана; асабліва дрэнна абстаіць справа з курсавой і завочнай сыстэмай падрыхтоўкі кадраў. Наглядаецца зусім недапушчальная недаацэнка завочнага навучання ў справе падрыхтоўкі кадраў. Напрыклад, калі ўзяць становішча завочнага навучання па ВСНГ, НКЗему, Белкоопсаюзу, НКАсьветы ды інш., дык атрымоўваецца такі малюнак: Наркомзем у мінулым годзе, атрымаўшы ад НКАсьветы колгасны унівэрсытэт з контынгентам 830 завочнікаў, наважыў рэарганізаваць яго ў філіял завочных курсаў пры Колгасцэнтры СССР з контынгентам 3.500 асоб. Да правядзеньня гэтай рэарганізацыі ўсіх слухачоў распусьціў, а рэарганізацыя і на сённяшні дзень яшчэ ня скончана. Комплектаваньне вядзецца такім „шпаркім“ тэмпам, што на сённяшні дзень ёсць толькі 70 заяў аб прыёме (гэта-ж з

мінулага году). Ня лепш абстаіць справа і па НКАСьветы: так, па завочнаму пэдтэхнікуму плянам вызначана 1.030 асоб, а прынята толькі 406; па рабфаку, замест 3.000 асоб прынята толькі 431 і г. д. Такі-ж малюнак мы маем і па іншых установах, а таксама і па тых, якія ня маюць сваіх самастойных завочных устаноў, а атрымоўваюць вызначаныя контынгенты ад цэнтру, напрыклад: па Белкоопсаюзу, якому было дано Цэнтросаюзам па ўсіх відах спецыяльнасьцяй 165 месц, фактычна запоўнена толькі 71 месца. Маскоўскі інстытут тэхнолёгіі зерня і мукі вызначыў Белкоопсаюзу 50 месц, а ён запоўніў толькі 2 месцы і г. д. (гл. 1-ю табл. на 132 стар.).

Соцыяльны склад слухачоў завочных устаноў далёка не здавальняючы: па радыё-унівэрсытэту: рабочых—5,5 проц., колгаснікаў—18 проц., працуючых у індыўідуальных гаспадарках—69 проц.; па партыйнасьці: партыйцаў і комсамольцаў—9 проц.; па пэдтэхнікуму: рабочых—6 проц., сялян, без падзелу на беднакоў і сяраднякоў,—50 проц.; па партыйнасьці: партыйцаў і комсамольцаў—6 проц. і г. д. (гл. 2 табл. на 132 і 133 стар.).

Прыёмовыя камісіі недастаткова ўважліва адносяцца да комплектаваньня завочных устаноў. Па пэдфаку ёсьць выпадкі, калі залічалі слухачоў без докумэнтаў (толькі па заявах); ёсьць такія азначэньні соцыяльнага паходжаньня: „сірата“, „жонка служачага“, „ня ведаю, колькі бацька плоціць падатку“ і г. д.

Недаўкомплектаваньне і соцыяльны склад завочнікаў тлумачацца адсутнасьцю якой-бы та ні было падрыхтоўчай працы да навучаньня, недастатковай папулярызацияй справы завочнага навучаньня сярод шырокіх працоўных мас праз сходы рабочых і колгаснікаў, нестварэньнем грамадзкай думкі праз друк вакол гэтай справы. Гэтыя факты сьведчаць аб тым, што ў справе падрыхтоўкі кадраў праз сыстэму завочнага навучаньня да гэтага часу няма належнага пералому. У прыватнасьці, з боку НКАСьветы зусім адсутнічае контроль за вучэбнай працай падпарадкаваных яму завочных устаноў. Мэтодычна-праграмае кіраўніцтва як падпарадкаваных, так і не падпарадкаваных НКАСьветы завочных навучальных устаноў зводзілася толькі да звычайнай рэгістрацыі новых навучальных устаноў. У мэтодычнай працы існавалі поўны самацёк і саматужніцтва. Сталых акрэсьленых вытворчых плянаў у большасьці навучальных устаноў няма, заданьне складаецца па меры запатрабаваньняў; такім чынам, зрываюцца цэлыя курсы, намечаныя вучэбным плянам. Па пэдтэхнікуму за леташні год з агульнага ліку заданьняў не дасланы па эаэномгеаграфіі 75 проц. заданьня, па гісторыі клясавай барацьбы—70 проц. і г. д. Зусім не даслана 8 заданьняў па прыродазнаўству і грамадазнаўству. Таксама дрэнна абстаіць справа з заданьнямі і па іншых установах.

Выкладчыкі на працу завочных устаноў глядзяць, як на дадатковую, другарадную, і няўважліва яе выконваюць. Несваячасовае складаньне заданьняў і праверка дасланных контрольных работ увайшлі ўжо ў сыстэму. Напрыклад, па пэдфаку лічыцца 50 проц. не правяраных работ. Ёсьць шмат ня выпраўленых контрольных работ, дасланных у леташнім годзе. Рэцэнзіі бываюць вельмі агульнага характару („добра“, „здавальняюча“), бяз дачы кіруючага канкрэтнага паказаньня завочнікам (пэдтэхнікум і г. д.).

Выкананьне пляну комплектаваньня слухачоў устаноўмі завочнага навучаньня.

НАЗВА ЗАВОЧНЫХ УСТАНОЎ	1929-30 г.		1930-31 г.		Фінансаваньне	
	Намеч. плян	Фактыч. выкан.	Намеч. плян	Фактыч. выкан.	1929-30 г.	1930-31 г.
Падпарадкаваныя НК Асьветы						
Пэдфак	190	208	650	554	20,0	25,0
Пэдтэхнікум	855	274	1030	406	5,0	10,0
Рабфак	1500	249	3000	431	12,5	20,0
Комвуз	—	150	—	727	11,2	94,2
Саўпартшкола	—	712	—	939	7,0	45,0
Радые-універсытэт	—	200	—	315	9,5	20,0
Разам	—	1793	—	3372	69,2	214,0
Падпарадкаваныя НК Зему						
Філіял цэнтр. завочн. курс. пры Колгасцэнтры СССР (был. калг. ун-т)	—	830	3500	70	15,0	35,0
С.-гасп. тэхнікум	—	—	—	—	—	5,0

Увага. Яшчэ да гэтага часу ня скончана яго арганізацыя.

	Контингент, вызначан. цэнтр. орган.	Фактычнае выкананьне
Падпарадкаваныя Белкоопсаюзу		
Па ўсіх відах завочн. навучаньня Цэнтросоюз вызначыў	165	71
Маскоўскі інстытут тэхнолёгіі зерня і мукі	50	2
Выш. пэд-інстытут прыкладной эканом. і таваразнаўства (усе віды)	19	14
Маскоўскі інстытут спажкооп.	150	няма зьвестак
Віцебскі кооптэхнікум	намеч. плян 250	—

Увага. Па ВСНГБ зьвестак аб становішчы завочнага навучаньня няма.

Якасныя паказальнікі справы завочнага навучаньня.

А. Соцыяльны склад слухачоў.

НАЗВА УСТАНОЎ	У % да агульнага ліку						Партыйнасьць	
	Рабочых	Беднякоў	Колгасні-каў	Серадня-коў	Служачых	Працо-вых у індыв. гасп.	Партый-цаў	Камса-мольцаў
Пэдфак	12,5	—	—	50,0	—	—	13,5	—
Пэдтэхнікум	6,0	—	—	50,0	—	—	6,0	—
Рабфак	18,0	19,0	46,0	17,0	5,0	—	20	39
Радые-універсытэт	5,5	—	18,0	—	—	69,0	9,0	—

Б. Пасьпяховасць.

НАЗВА ЎСТАНОЎ	Прынята	Працуе	Пераведзена на 2-гі курс
Пэдфак	208	80	—
Пэдтэхнікум	150	11	2
Рабфак	374	40	31

В. Выкананьне пляну заданьняў.

НАЗВА ЎСТАНОЎ	Прырода-знаўства		Грамадазнаўства		Гіст. кляс. барацьбы		Экон. географія	
	Намеч. плян	Фактыч. выкан.	Намеч. плян	Фактыч. выкан.	Намеч. плян	Фактыч. выкан.	Намеч. плян	Фактыч. выкан.
Пэдтэхнікум	8	—	8	—	10	7	4	3

Увага. Працэнт невыкананьня па грамадазнаўству і прыродазнаўству складае 100 проц., па гісторыі клясавай барацьбы—30 проц. і па эканамічнай географіі—25 проц.

З залічаных завочнікаў працуе вельмі мала: на пэдфаку з 208 асоб апошняга прыёму (жнівень—верасень 1929 г.) зусім не працуе 80 асоб, па пэдтэхнікуму са 150 асоб апошняга прыёму (жнівень—верасень 1930 г.) прысылаюць контрольныя работы толькі 11 асоб і г. д. (гл. 2-ю табл., на гэтай стар.).

Аб прахаджэньні вытворчай практыкі гаварыць няма чаго, бо тут яшчэ зусім нічога ня зроблена. Прахаджэньне вытворчай практыкі і на сёньняшні дзень для завочнікаў зьяўляецца найбольш хворым зьявішчам; зьнішчэньнем яго НКАСьветы і зацікаўленьня арганізацыі павінны заняцца ў бліжэйшы час. Усе гэтыя недахопы тлумачацца шкодніцкай недаацэнкай завочнага навучаньня, якая выразілася ў недастатковым мэтодычным кіраўніцтве завочнікамі, несваячасовым складаньні заданьняў і выпраўленьні контрольных работ, вельмі слабай працы консульцыйных бюро, малым лікам конфэрэнцый завочнікаў, неналаджанасьцю друкаваньня заданьняў (друкаваньне заданьняў у большасьці завочных навучальных устаноў робіцца на ротаторы так, што нават добра падрыхтаванай асобе бывае цяжка разабрацца; на рабфаку былі выпадкі, калі прысланыя дрэнна надрукаваныя заданьні дэманстрацыйна зварочваліся назад), у вялікім процанце адсёву завочнікаў, адсутнасьці новых мэтодаў соцыялістычных форм працы—соцпаборніцтва, ударніцтва і г. д.

Трэба зараз жа скончыць з закаранеласьцю і рутынай у адносінах да завочнага навучаньня, трэба безадкладна пашырыць размах завочнага навучаньня, а таксама палепшыць якасна ўсю сыстэму яго работы, трэба шырока папулярызаваць яго сярод шырокіх рабочых мас, ахапіўшы завочным навучаньнем максымальную колькасьць рабочых ад варштату. Гэтым самам мы арганічна зьвязам тэорытычныя веды з працай на вытворчасьці. Навука і праца павінны быць у нас адным непарыўным цэлым. Той разрыў, які раней існаваў у нас і зараз яшчэ існуе ў капіталістычных краінах паміж фізычнай і разумовай працай, зьяўляецца тыповым адбінкам рэзкай процілегласьці паміж прыгнечанымі і прыгнятаючымі.

Соцыялістычнае грамадства, якое будзецца ў нашай краіне, ня можа цяпець гэтага, і мы перабудавалі ўсю сыстэму нашай асьветы ў бок набліжэньня навукі і працы, накіраваўшы іх як адно цэлае на службу соцыялістычнаму будаўніцтву, каб праца жыўла навуку, каб, з аднаго боку, вопыты практычнай работы ляглі ў аснову навуковай творчасці, і, з другога боку, сама навука і разумовая праца бязумоўна служылі практыцы нашай соцыялістычнай вытворчасці. Шырокім разьвіцьцём завочнага навучаньня, якое можа максымальна ахапіць працоўных вытворчасці, мы яшчэ больш спрыяем арганічнаму злучэньню працы з навукай, даем магчымасьць таварышам, якія застаюцца на вытворчасці, павышаць сваю кваліфікацыю ў тэй ці іншай галіне, а таксама папаўняць свае практычныя веды марксысцка-ленінскім тэорытычным абагульненьнем і наадварот.

Добра пастаўленая справа па завочным навучаньні дае вельмі добрыя вынікі. Гэта паказала праведзеная НК Асьветы РСФСР праверка завочнага навучаньня за 1930 г., пры чым з 50 тыс. правяраных пісьмовых контрольных работ завочнікаў аказалася: 33 вельмі добрых, 57 добрых, 9 здавальняючых і толькі 1 проц. нездавальняючых. Рэзультаты гавораць самі за сябе; на такіх рэзультатах трэба вучыцца.

Ня так ужо дрэнна абстаіць справа з завочным навучаньнем і па Комвузе БССР (на жаль, па Гомельскай саўпартшколе няма зьвестак): з 664 завочнікаў асеньняга набору (1-IX—30 г.) працуюць на сёньняшні дзень 506 завочнікаў, што складае 76,3 проц. пасьпяховасьці. Усяго контрольных работ за 5-6 месяцаў выканана і прагледжана 1.826, з якіх больш 70 проц. была выканана добра і здавальняюча, што складае ў сярэднім 3-4 работы на кожнага завочніка.

Зараз 31-IV—31 г. праводзіцца мясячнік па ліквідацыі маючыхся прарываў па вучэбных плянах (завочны дакомвуз і завочны комвуз), што ў значнай ступені палепшыць справу завочнага навучаньня і мобілізуе вакол яе грамадзкасьць.

Неабходна безадкладна ў максымальна хутчэйшы час перабудаваць усю сыстэму завочнага навучаньня ў адпаведнасьці з агульнай сыстэмай народнай асьветы БССР (зацьверджанай СНК і ЦВК, прот. № 56 ад 5-XII—30 г.), паклаўшы ў аснову рэарганізацыі баявы лёзунг партыі сёньняшняга дня — „аўладаньне тэхнікай вытворчасці“. Неабходна структуру завочных навучальных устаноў зьмяніць так, каб яны зьяўляліся непадзельнай часткай стацыянарных устаноў, пры якіх яны існуюць, каб завочны сэктор быў таксама забясьпечаны выкладчыкамі, як і стацыянарныя навучальныя ўстановы, каб загадчыкі і выкладчыкі адказвалі за справу завочнага навучаньня ў такой ступені, як і за стацыянарную.

Трэба безадкладна пераклучыць работу завочных навучальных устаноў на новыя мэтоды соцыялістычнага соцпаборніцтва і ўдарніцтва ня толькі паміж завочнымі ўстановамі, а і ў першую чаргу разьвіць соцпаборніцтва і ўдарніцтва ўнутры ўстаноў паміж слухачамі і выкладчыкамі.

Неабходна ў далейшым вывучаць прычыны, якія не дазваляюць завочнікам выконваць належным чынам вучэбную праграму.

Трэба на месцах стварыць завочнікам цэлы шэраг умоў, якія-б спрыялі і дапамагалі нормальнай працы завочнікаў (арганізацыя бібліятэчак для завочнікаў у раёнах, арганізацыя сталай кансультацыйнай дапамогі на мясцох і г. д.).

Пры рэцэнзаванні контрольных работ не абмяжоўвацца агульным выразам „добра“, „здавальняюча“, а даваць рэцэнзіі, якія-б давалі пэўны кірунак у працы завочніка.

Трэба безадкладна ўзяцца Дзяржплану і ўсім зацікаўленым арганізацыям за палепшаньне ўсёй справы завочнага навучання шляхам выпрацоўкі цэлага шэрагу мерапрыемстваў па палепшанні гэтае справы.

Тым навучальным завочным установам, якія ня маюць яшчэ да сёньняшняга дня сталага пляну працы, абавязкова і безадкладна трэба распрацаваць да канца навучальнага году плян працы з календарным раскладам дасыланьня заданьняў.

З мэтай палепшаньня ўсяго мэтодычна-праграмнага кіраўніцтва навучальнымі ўстановамі ўвесці ў склад Мэтодкому НКАСьветы прадстаўнікоў усіх ведамстваў, гаспадарчых і коопэрацыйных арганізацый, якія маюць як стацыянарныя, так і завочныя навучальныя ўстановы.

Усю сыстэму работы завочных навучальных устаноў узяць пад контроль рабочай грамадзкасьці шляхам пэрыодычнага высьвятленьня ў друку ходу працы па паасобных навучальных установах.

Неабходна ўвесці ў практыку работы завочных навучальных устаноў шырокі абмен вопытамі ў галіне дасягнутых посьпехаў (Комвуз БССР), каб посьпехі адных устаноў зрабіць здабыткам другіх.

Неабходна ўстанавіць контроль і дапамогу завочнікам на мясцох шляхам выдзяленьня сэктарамі вучобы асобных таварышоў, якія адказвалі-б за працу завочнікаў, а таксама неабходна заслухоўваць даклады паасобных завочнікаў аб выніках іх працы на пасяджэньнях МК, агульных сходах і г. д.

Трэба практыкаваць пэрыодычныя скліканьні конфэрэнцый завочнікаў з такім разьлікам, каб ня менш 4 разоў у год падсумоўваць на іх (конфэрэнцыях) як тэарэтычную, так і практычную працу.

Толькі вычарпаўшы поўнасьцю вялізарнейшыя магчымасьці, якія дае сыстэма завочнага навучальна ў справе падрыхтоўкі кваліфікаваных кадраў, можна будзе па-большавіцку і ў сапраўды масавым маштабе вырашыць праблему кадраў у адпаведнасьці з тэмпамі соцыялістычнага будаўніцтва.

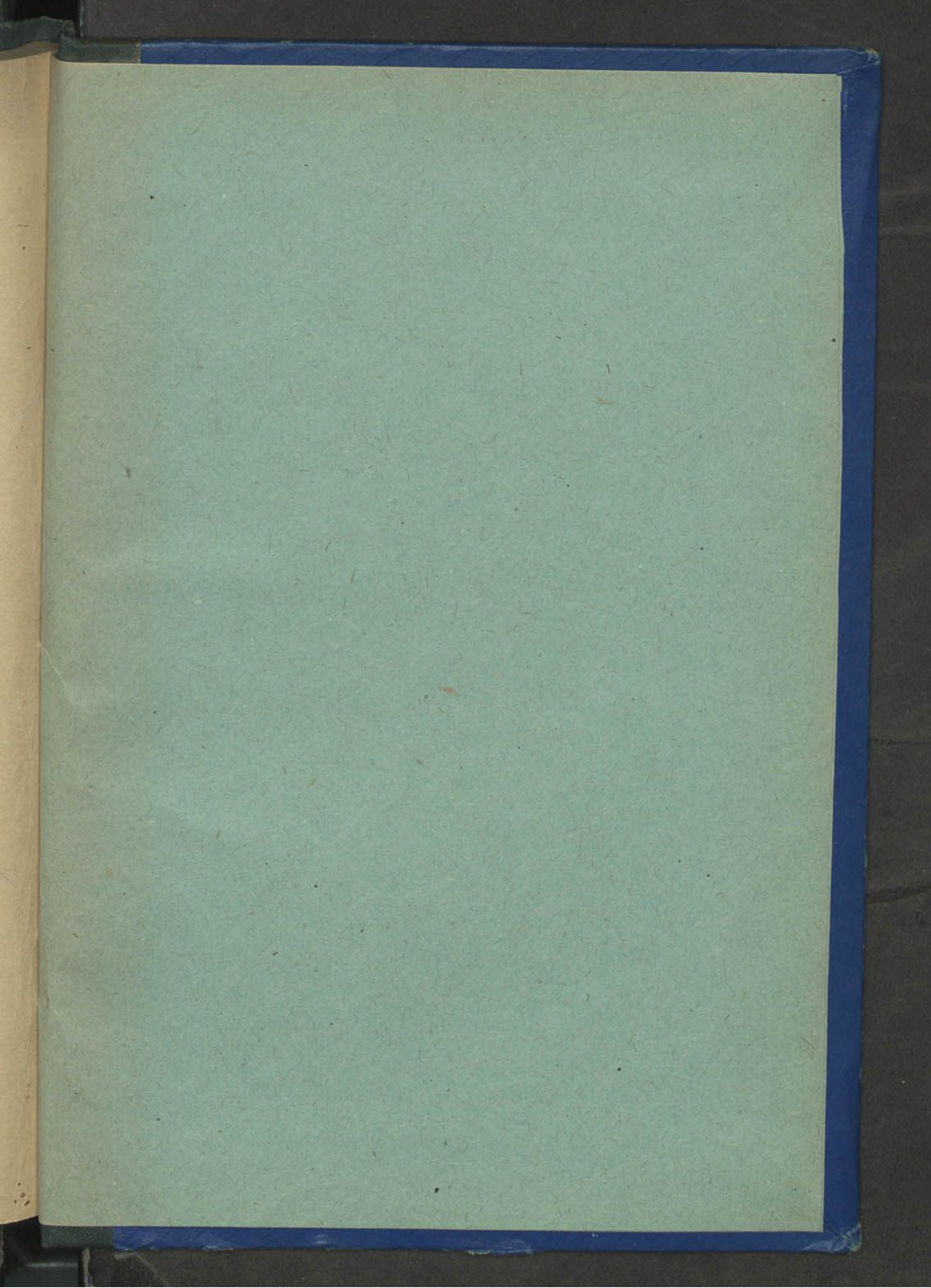


ЦАНА 1 Р.

1964 г.



ВЫДАВЕЦТВА „САВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ”
МЕНСК, ПЛЯЦ ВОЛІ, № 17





✓ B0000000 1929083